

Titel: Luxdorpha samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 2 bind 17

Citation: "Luxdorpha samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 2 bind 17", i *Luxdorpha samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 2 bind 17*, s. 1. Onlineudgave fra Trykkefrihedens Skrifter: https://tekster.kb.dk/text/tfs-texts-2_017-root.pdf (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Luxdorpha samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 2 bind 17

Ophavsret: Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse.

[Læs Public Domain-erklæringen](#)

Den

paaseende Bias. 1ste Stykke.

Saadanne Tiggerbreve skriver Fattigdom! lad den Nedrige troe, at de udmærke ham selv!

2
3

Erindring til Læseren.

Det er vel vanskeligt at bestemme hvorledes man skal inrette et Skrift efter Smagen. Kokken har en Slags Smag paa Tungen; Fraadseren en anden og den Syge atter en anden. Saaledes er det og med Smag paa Skrifter. At inrette et Ugeblad efter den almindelige Smag, det var maaske umueligt, at inrette det efter den fiine og herskende Smag, var unyttigt (hvor liden Aftræk ville Autor da have?) men at læmpe det saaledes efter Mængdens Tænkemaade at den Fiintænkende hverken skal falde i Søvn eller væmmes om han gider

læst det; det bliver nok det Fordelagtigste. — Jeg

er en gammel graaeskiegget Philosoph, som i Verdens Krumkroge har stødt mange Stykker af mine Horn. — Mit Skieg gier mig vel baade Myndighed og Anseelse nok til at tale paa Skuepladsen, allerhelst, saasom den jyske Kateket; den uægte Argus; og Verden som den er, ere for deres Dorskhed og barnagtige Udtales Skyld blevne Udpebne af Skuepladsen.

Da jeg var i mit 25de Aar, mindes jeg meget got at jeg skrev med mere Liv, end jeg nu er i Stand til; men nogle gamle misundelige Dummerjaner afskrækkede mig derfra ved at ryste deres ærværdige Pikkelhuer. —

Nu er jeg selv, bleven en gammel Gnavere og alt det mun-

4

tre, som jeg nu fremfører, maa jeg stele sammen af mine Ungdoms Manuskripter; det er dog i det minste beder end jeg skulde begaae Bogran. — Stolende paa min Alders Fortrin, troer jeg om mig at mine Ord gjøre mere Indtryk hos Læserne, end de allerbeste Sandheder af vore unge Spyttegøjers Opfindelse. — I denne Henseende har jeg ligesaa god Fordeel af min Alder, som Præsten, der af Magelighed altid extemporerer sin Prædiken, i det han stoler paa at hans Præste prydelse formaar langt mere at røre Tilhørernes Hjerter, end den grundlærdes Studentes udsøgte Tale, der prediker kun med Fippekraven.

Jeg inskrænker mig hverken til at knurer eller til at være altid lystig. Den muntre Pige, som skal fordrive mig min Alderdoms Tungsindighed, hun skal ved hendes Suk efter sin Elskelige sommetider gjøre mig øm og kielen: andre Tider skal hun ved hendes spidsfindige Fortællelser gjøre mig satyrisk; undertiden skal min Aareladere gjøre mig politisk og aldrig eller sielden skal jeg

mig selv eller mit vrantne Humør lig. — Endskiønt

jeg seer saa Hæslig ud at intet smukt Øje bør værdige mig et Blik, saa skal jeg dog søge at forlyste vore Skiønne med det, som tillige kan forbedre deres Hierter. — Ingen Stand i Landet kan blive mine Fiender; thi de Laster jeg giennemhegler er for største Deelen udryddet uden om deres Hierter.— Skulle en Langskiegget høre af hans Pige, paa sit Kammer, det de mistænke ham for i Byen? ach! mon det vel skulle kunne forstyrre hans Roe?

5

Satirikussens Skiebne,

med Devise:

Jeg fører en pægende og udmærkende Stiil, for at gjøre min Satire bidende.

Det er en Ulykke at være Satyrikus; hvor kan saadan en Vanskabning behage Fruentimmerne, som dog altid vil have noget Smukt for Øinene. Imedens at de leer eller beundrer hans Indfald, saa fatter de Had til hans Person. De meene, at Hans Hierte maa være ligesaa foragtende imod deres Yn-

6

2

dighed, som hans Pen er spidsfindig imod deres Daarlighed; de troe, at der ingen Kielenskab kan boe i en dadlende Siæl; men de tage mærkelig Feil; thi just der, hvor den skarpe Satyrikus finder mindst Feil, der elsker han hæftigst. Det er hans reneste Glæde, at udhvile sine spodske Tanker hos en Ven eller Veninde, hvis Karakterer have en stor Overeensstemmelse med det Portræt, han har dannet sig, om Uskyldighed. Ikke engang den dydigste, den ømmeste Ven kan undgaae hans kritiske Pile, saa længe Dadlelysten faaer Lov at regiere hos ham. Den Satyrikus, som tillige er en Folkeven, smager ligesaa stor Bitterhed, naar han skriver, som andre, naar de læse hans Satirer. Har han den Lykke tillige, at Naturen gav ham en munter Siæl, saa overtrækker han sine Malerier med saadanne Farver, som ere hans egen Forlystelse, og iklæder dem saaledes i deres Figur, at de opvækker Latter hos andre. Han bær sig lige saadan ad, som Apothekeren, der er nødt til at smage Besmerdraaberne, og slikker et stort Stykke Sukker op, for at fordrive den slemme Smag af Munden. Af denne

7

3

Aarsag seer vi ofte, at Satyrikussen, saasom de indianske Malere, afskildrer Diævelen ligesom en Lysens Engel. For at Folk ikke skal tænke, at han kritiserer for at ophæve sig over dem, saa giver han gjerne sig selv en Liighed med Diævelen.

Den arme Diævel skal have Skyld for alting. Brækker Matrosen sin Arm i Stormasten, strax udøser han tusinde Bitterheder mod Diævelen. Piller man Udyden af hans Ryg med Katten, saa skupper han sin hele Forseelse paa Fanden, som forførte ham, og viser ligesaa megen Klygt i sin Veltalenhed, som Prokuratoren, der blev kjøbt til at gjøre sin Principal afsindig.— Faaer Skorsteensfeieren for megen Qvalme af Røgen, som stiger ud af Røret, saa tænker han, at Fanden boer i Luftrøret, og i Steden for at bande Kokkepigen, som ikke siukkede sin Ild, saa skiær han Tænder imod Fanden, bider i sin Mundlap, og troer, at ingen anden, end han, har forhexet Røgen.— Viintapperen, (som tillige er den flittigste Viinkippere i Byen), tænker mangan Gang, naar han har skrabet Huden af sin Næse

8

4 paa Tappen, at den livagtige Diævel har slaaet sit Verksted op i den Tønde, som Katten sidder paa; at Diævelen, ligesom de

tørstige Muursvenne, kaster Snoer for ham, hver Gang han nærmer sig til Tønden. — Da den Gierige forleden giennemledte hele Huset, og lod alle Senge og Dragkister flytte af Veien, for at lede efter en Skilling, som han savnede, saa fandt han den tilsidst i den høire Vestlomme, og bandede Diævelen, som paa saa lumpen en Maade spillede Komædie med sig.

Saaledes faaer Diævelen Skyld for alting.— Den der engang stiel er altid en Tyv; den der engang har skreven et satyrisk Stykke, kan aldrig redde sig fra det slemme Navn: Satyrikus. Andre kan paa hans Kappe skrive saa meget, som de vil, og ingen drømmer om, at det er dem; men den Stakkel, som Almuen engang har giettet paa, bliver bestandig dens Skumpelskud. Dersom en Satyrikus har sine Øine kier, saa maa den forfængelige Ærekierhed pibes ud af hans Hierte; kjender man ham, saa vil man vist pibe ham ud af alle Sæl-

9

5

skaber, og om det nye Testamentes Philistere kunne formaae ligesaa meget med deres Forbandelser, som det gamle Testamentes med deres Syele, saa ville det ikke vare længe, førend de stak hans Øine ud. Lykkelig er derfor den, som har en taus Bogtrykker; men allerlykkeligst den, som ingen Doris har; thi enhver Doris har gjerne sin Ven i Baghaanden, til hvilken hun fortæller alt det, som Satirikussen sagde hende i Fortrolighed. Gid han kun ville allene føre sine muntre Øine med sig, naar han besøger hende, og glemme sine Hemmeligheder hjemme i sin Skriverspult! Vore Dorisser ere ikke saa enfoldige, at de skulle sætte nogen Priis paa Fortrolighed; nei! Øinene er det beste for dem paa Mandfolkene. Den Satyrikus, som troer, at vinde en Piges Hierte til sig, med at vise hende Prøver af hans Klygt, beviser hende

kun eftertrykkelig, at han ikke besidder

mere Forstand, end Torskepanden.— En

Satirikus, som holder gode Miner med en Doris, faaer Navn for mangt et bidende Stykke, som han ikke engang selv har læst igiennem, allene fordi hun har ham mis-

10

6

tænkt, og naar hans Navn først af en deilig Piges Mund bliver tilegnet et Stykke, hvor snart flyver da denne Hemmelighed ud over hele Byen? thi de deilige Munde ere altid troværdige.— Det kildrer mig ind i mit inderste, af bare Glæde, naar jeg husker paa det jeg forleden læste i en satirisk Bog. Her gjorde Autor sig til Gode, fordi han med et Skrift havde faaet en lille Pige til at skrifte det for ham, som hun ellers saa ofte med Eed havde nægtet, og at han havde faaet hende til at bekiende det paa en forblummet Maade, som han ellers ikke kunne have faaet udlokke af hende, med de allerhæftigste Bønner, eller Fortroligheds Prøver. Autor til denne omtalte Bog havde i sine satiriske Træk afskildret, hvor forbauset den skinhellige Phyllis, (som forsoer, at hun nogensinde havde havt Tilbøielighed til et Mandfolk), ville blive, naar Adam ville sige hende, det man fortalte om hende i Byen. Dette Skilderie havde Autor skildret med saa levende Farver, at den lille Pige, som fik Bogen af Satirikussen, blev sine forrige Handlinger vaer, og geraadede i en heftig Sygdom. Da hun var

11

7 kommet sig lidt igien, saa fik Satirikussen hende i Tale; men da hun saae ham, begyndte hendes søde Læber at hagle saa forskrækkelige Hønseæg paa ham, som om der faldt lutter Smaadiævle ned af Himmelen. Hun faldt ham an, som en Engel med Gaasefieder paa; paaduttede ham, at han var selv Autor til Skriftet; at han havde været saa nedertrægtig, og aabenbaret hendes Feil for hele Verden; at han var Falskheden selv, saasom han hellere kunne have sagt hende dem i Fortrolighed; og sagde, at hun ville fortælle sin Fader hans nedrige Opførsel; ja skaffe ham til Vidne paa, at alt det, som der var skrevet om hende, var puur Usandfærdighed. Hendes Faders Vidnesbyrd ville vel ikke sige noget til hendes Retfærdiggjørelse, og hvo havde sagt, at den Feil, som Skriftet berørte, var stilet paa Jomfruen. I hvor om alting er, saa gjorde hun dog Satirikussen saa bestyrtet, at han nær havde bristet i Latter; men det var hans Ørers Lykke, at han i det mindste holdt sig saa længe han var hos hende. Han svarede hende ganske koldsindig, at han aldrig tilforn havde troet om hende, at hun havde havt

12

8 en Kiereste; men maatte nu endelig nødes dertil, saasom hun selv aabenbarede det. Denne Aabenhierighed var maaskee Tegn paa en slags Uskyldighed hos Pigen; thi de Flestes Samvittighed er ikke nær saa øm; de kan forbyde de bitterste Skoser, uden at nogen kan mærke, at en Plæt i deres Ansigt forandrer sit Sæde. Samvittigheden er meest sladdervoren hos de Uskyldige. Denne lille Piges Forbittrelse var uden Tvivl ligesaa god, som en Lovtale over Satirikussen, der havde skrevet Bogen. — Der er mange Ansigter, som ligne hinanden, og et Skilderie, som en Maler har vel truffet, kan ligne mange Personer; men ligner dog meest den, som var hans Original; saaledes er det og et Kiendemærke, at Satirikussen har malt rigtig, naar man snart troer, at han har sigtet til een, og snart til en anden. Jo mere forbittret man bliver, naar man læser hans Indfald, desto bedre har han forrettet, hvad han burde. — Havde Ovidius allene bleven inden for Satirens Skranker, saa havde man aldrig viist ham i Landflygtighed; men heller aldrig faaet hans deilige Klagebreve fra Ponten. En Satire giver et

13

9 Skilderie paa en Last, og den, som da lader sig mærke med Hevn mod den dristige Malere, tilkiendegiver jo tillige, at han tilegner sig Satirikussens Malerie. Enhver

er sine egne Ords Fortolkere; denne

Regel staaer dog vel fast, i hvor meget man vender op og ned paa andre Sandheder; og Helvedes Porte kan ikke formaae sig noget tmod den. — Fordi Moderen, den Dag hun blev aareladt, var saa ublu, at hun, det første Snepperten var taget fra Hendes Aare, gav denne Arbejdskarl et Glas Nektar, hvoraf han skulle slutte sig til hendes Blods Forfatning, er det da vel ikke tilladt, at Informatoren laster hendes Frøken Døttre for den Frekthed, som de vise i Mandfolkesælskaber. Skal han have det paa sin Samvittighed, at han lader alle deres Udyder gaee igiennem det grove Saald, fordi Moderen, som selv er udydig, viser en ufornuftig Væmmelse til hans Moraler? naar Mama lader sig slikke af Bachus paa Viinfadet i sin Datters Nærværelse, skal da Informatoren tillade Mamaes Øiesteen at tumle omkring i Sengen med Tieneren? — Fordi Mama af Magelighed lader sin Pels

14

10 sye sammen hos Bundtmageren, i Steden for at hun kunne faae det gjort hiemme; skal da Huusjomfruen ikke drive Frøkenen an til at holde Syenaalen ret, og bruge den flittig? — Fordi Papa tømmer fire Flasker Vin til et hvert Maaliid, skal da Informatoren lade den ældste Søn pimpe saa meget han gider ved Bordet? — naar Sønnen formærker, at Faderens Kammerpige kan ikke have Roe mens hun reder hans Seng, er det da Skolemesterens Pligt at han maa tillade ham at springe paa Ryggen af Pigen, at vove en Dyst med hendes Skiørter, og at brydes med hendes Arme, hver Gang hun kommer op paa Skolen, for at give Informatoren et reent Haandklæde, eller for at ryste hans Kabysse? Nei! langt fra! Skolemesteren maa i det mindste af Skinhellighed laste de Forseelser hos Børnene, som enten han selv, eller hans Principal, eller hans Principalinde ere genøgene til; med mindre han vil af andre ansees for en Stymper, som, af Frygt for at blive kastet paa Døren, lader alting gaae Hulter til Bulter. Den dydige Skolemester indjager, med sin Afholdenhed og med sine

15

11 Moraler, saadan en Frygt i alle Medlemmerne i Huset, at ingen tør pirre ved ham. Han kier sig lige saa lidet efter Moderens stiklende Andesnak, som efter Faderens nedskudte Øienbryne. Han loe saa at hans Mave var færdig at sprække, da man forbød ham at slaae Børnene; thi man Havde først selv frivillig givet ham et Riis ind paa Skolen, med uindskrænket Magt at straffe alle slags Forseelser; men da han gav den ældste giftesyge Datter tre Haandtager, fordi Hun skulle aflægge det kokettiske Væsen, hun lærte af hendes Moder, saa blev Moderen saa indtændt gal herover, at hun paa det ivrigste lod ham vide, at han først skulle spørge sig for hos hende eller Faderen, inden han vovede sig til at lægge Haand paa nogen af Børnene. Denne Indskrænkelse fornøjede Informatoren ligesaa meget, som de fem Dukater han fik for sit satiriske Nyeaars Vers, som hverken Principalen eller hans Frue vidste Nøglen til; thi Fruen lod sig med denne Befalning forlyde med, at hun ikke ville at Børnene skulle straffes for den Slangegift, som de af hendes Bryster havde indpattet i sig. — Samme

16

12 Skiebne har en Satyrikus ogsaa. I hvor meget han forgylder sine Laxeerpiller, saa foraarsager de dog en vedvarende Modbydelighed

paa den Syges Gane; men bare de havde saa megen Magt over deres Maver, at de ikke gylpede Pillerne op af sig igien, saa ville de i al Sagtmodighed og Ærbarhed gjøre deres forønskede Virkninger. Gid de ville ikke være saa jadderagtige, som det tre Aars Barn, der fik Riis paa Rumpen, fordi det fik ont i Maven, og fordi det sladrede i Troskyldighed til Forældrene, at det havde spiiist for to Skilling raadne Blommer.

17

13 Den

foragtelige Huusfader,

en Satire.

Opfylder du din Pligt, som Fader, da er du, som en god Konge i din Familie, og et dyrebart Lem i Staten. — Men hvis ikke! da sætter du dig langt neden under den Værdighed, du fik, som Fader; — din Hustru bør flye fra dig; — dine Børn bør ikke være i din Vold.

Ulykkelige Ægteskaber kan med Rette faae Navn af det største Onde i Republiken. Naar en god Opdragelse har dannet Ægtefællerne til retskaffen dydige Personer, saa er ingen Kontrakt til større Fordeel for det Almindelige; men hvad foraarsager afskyeligere Forvirringer i Staten, end Vanheld i Ægteskabs Lotterie. Gid al Lotte-

18

rie var afskaffet, og gid man aldrig lod sig binde et guldbrokades Tørklæde for Øinene, naar man greb i Elskovs Lykkepotte!

Klaudius har et Legeme, som er ligesaa meget Naturens, som Kunstens Læreklud. Hans Øine ere saa levende, som Kattegulucker; saa majestætiske, som Kaninøien; saa skarpe og skinnende, som Lossens Forstørrelses Glas; saa vittige, som Gaasens; nogle Stræger ved Øiekrogene tilkiendegive Godhed og Ømhed; men andre derimod Ondskab og Tyrannie. Øienbrynene kan skyde sig en heel Tomme ned over Øielaagene, og begge Øinene kan trække sig saa nær tilsammen, naar han bliver vred, at man skulle sværge paa, han havde (som der fortælles om de nordiske Folk) kun et Øie Panden; og naar han da bliver bister, saa skieler han saa forfærdelig, at Sviin maa blive bange for ham. — Hans Næse er saa net dreiet, som Vildsvinets Hukkert, og naar Spidsfindighed kommer over ham, saa er det artigt at see, hvorledes

Næsetippen kaster sig fra en Side til en anden, ligesom Hundens, naar den forsmaaer og snuser paa Brødet,

som holdes ham for

19

15

Snuden.— Hans Kinder ere saa røde, som Gurkemeje, og man seer hid og did nogle purpurfarvede Tullipanstriber, til Tegn paa hans forvandlede Uskyldighed.— Han hænger altid med Flæben, som Lærken i hedt Veir, det er Dumheds Skildt; Tungen hipper i Munden paa ham, naar han bliver Hidsig, ligesom Hundenes i Bræmsetiden; det er ligesom der var en levende Muus inden i den nederste Læbe, naar Ivrigheden stikker ham; somme Tider seer han saa mild ud, som Babianen, og andre Tider saa barsk, som Kattekillingen; man faaer ikke et Smiil af ham med en Vognkiep, og kommer det engang imellem saa vidt, at han trækker paa Smilebaandet, saa griner han ligesaa koldt, som Løven, der kysser Hesten i Rosenborg Hauge. — Man lærte ham for meget at stryge paa Feile i sine unge Dage, derfor blev han skiev til den ene Side, ligesom Musikantersvennen, der voxede efter Fiolen; hans Kirtler ved Halsen bleve og derover lidt forknyttede. — Man forkieledede og fordærvede ham saaledes i Ammestuen, at han fik de saa kaldte dobbelte Leder; derfor kunne han ikke staae paa Benene, førend i hans siette Aar;

20

16 imidlertid lod man ham kravle omkring paa Knæerne af en Stue i en anden; hvad Under at han fik vanskabte Been og leddeløse Knæer; at han vaklede ligesaa meget med Legemet, som vi faae at høre, at han var ustadig i Siælen. Dandsemesteren sat ofte nok hans Been i Stokken; men Gud bedre det, saa det hialp! en uagtsom Opdragelse er Kilden til de meste Ulykker, som hænde Mennesket i Livet.— Faderen døde

og efterlod Klaudius efter al Anseelse i fordeelagtige Omstændigheder; thi man troede, at Faderen havde været en riig Mand; ligesom man tænkte om den storpralende Grosserer, der for nogen Tid siden gjorde en Bankerot paa et Par Millioner. — Kreditorerne

lod Sønnen gaae ind til Faderens Arv og Gield, i det Haab, at Faderen ikke allerede i Forveien havde forødt Arven; thi han havde ligesom de fleste Brændeviismænd drukket Profitten op. Klaudius vidste ligesaa got Besked om sin Faders Omstændigheder, som den 80de Aars gamle Justitsraad kiendte til sin nitten Aars gamle Møe, som havde flasket med sex Kierester og fik dog et Smykke af sin nikkende Brud-

21

17 Brudgom, fordi han befandt sig vel til Mode Dagen efter Brudenatten. Dog undersøgte Klaudius Regnskaberne ligesaa flittig, som den flygtige Liniedandsere udregner sin Skiebne efter Kaballa, og ligesaa grandseende, som den Stiernekyndige gjør sine Observationer i Søvnne. Han stak i en stor Subedas, og det angik ham ikke at redde sig med Forsigtighed. Faderens Død havde befriet ham fra den Gabestok, som hans knarvurne Hovmester somme Tider havde brugt til at slutte ham i paa Skolen. Hovmesteren fik sit naadige Løbepas, og Klaudius viste strax med sin Opførsel, hvad for Dyder denne frosne Knurrebart havde indpidsket i ham. Haardhed imod Medmenneskene, Foragt mod de Ringere, og Paaholdenhed mod de Forarmede, vare de første Herolder om Klaudii og hans forrige Hovmesters Tænkemaade. — Nu var hans Familie betænkt paa at faae ham vel gift. Det gik dem ligesom den stolte Skrædder med sin høitoppede Datter; thi da mange velhavende Borgere havde faaet Kurven af hende, fordi hun ville have en Kavalleer, saa fik hun tilsidst en rank Underofficer,

22

18 som var vant til at rette Soldaternes Ryg. — Klaudii Jordegods var paa en Øe, hvor der ikke vare mange Familier, hvis Rigdomme kunne veie op mod hans Indbildninger. Det var da altsaa umuelig, at hans Familie torde trykke ham nogen af disse Møer paa Hiertet. De vare ligesaa fornuftige, som vore Jøder, der forskriver rige Jødepiger andre Stæder fra, til deres Ungkarle, fordi de haabe derved endelig engang at kunne opfylde Forjættelsen om Messias; thi de veed nok, at det er en Urimelighed at troe, at Messias skulle kunne fødes af en fattig Pige.— Man var ikke bekymret for at skaffe ham en dydig Kone, der kunne give ham en retskaffen Tugt, i Steden for de utidige Haardheder, hvormed hans Hovmester havde begegnet ham. Dyd og Fuldkommenhed, troede man, var lutter Ordspil; men at man burde kun spise sin Næse efter den Brud, som kunne forære ham meest Juveeler; thi de vidste nok, at her behøvedes en Pige, der kunne uddrive den Fattigdoms Diævel, som i lang Tid Havde regieret i denne Familie; og om den eene Diævel skulle uddrive den anden, saa

23

19 maatte de Have fat paa en riig Mands Datter. Man havde formedelst Breve allerede pønset paa adskillige Ægteskabs Kontrakter for ham; men den ene efter den anden gik over Styr, formedelst Rygtets Ondskab, som, i slige Begivenheder, viser meget geskæftig, den brogede Side udad. — Imidlertid lod Klaudius hans Venner besørge alle Ting; Brudgomsnykker vare ganske fremmede for hans Hoved, og huskede sielden, at

han stod paa Avantase at komme ind i Ægtestanden. De friske Fættene han omgikkes med; den Belevenhed han lod see i deres Sælskab, og de barnagtige Stræger han begik, bevidnede noksom, at Giftegriller vare ikke de Orme, som gjorde hans Hierne saa forvirret. Den unge Tiener, som for kort Tid siden vidste Titelne paa alle ordentlige og overordentlige Kontoirer, og bragte saa smukt sine Papiirlapper paa de behørige Steder, han blev jo saa alvorlig, som, en Birkedommer, da han fik en Smaus med er Par tusind Daler hos Spekhøker Datteren. Saaledes havde og vor spæde Klaudius bleven dugnakket, dersom Papabekymringer havde tynget for meget i hans Pan-

24

de. Han sat Næsen alt for høit til, at man skulle troe en Pige i Stand til at snyde den. Ligesom Kattetiltingen leger med Erter; hopper op efter Uhrpendiklen, som ikke er i Fuderal, og gramser efter Solen, som den lille Dreng lader dandse i Skyggen, ved Hielp af et Speil; saaledes spillede Klaudius ogsaa Skytler med sin Haarskier; sprang Bok over ham; greb efter hans Kildene, og legede Blindebok med ham. Denne Haarskierer var ham til langt mere Nytte, end at han allene skulle bruge ham til at pluske sit Haar tilrettes. Af den megen Puddertaage, som Haarskiererne kaster paa andre, var denne bleven saa hvid, som en Æggeskal, i hans hele Ansigt. Denne hvide Skier gjorde Haarskiereren saa takkelig for Klaudio, at han elskede ham lidt meer, end Ravnen sine hvide Unger. Enhver Haarskierer maa forstaae den Kunst, at afvarte Mandfolkenes, og passe sig i Fruentimmernes Omstændigheder; det er kun den Blinde, som troer, at Haarskierernes Fordeel bestaaer allene i at akomodere Haar; mangel en Herre trækker sin Haarskierer over med Guldguluner, allene fordi han

25

21

skal gjøre dem en Haandrækning, og bringe dem adskillige Nødvendigheder i Sengekabinettet. Ingen Under altsaa, at vi see ingen mere forgyldte, end Haarskiererne, og ingen, som skier flere Kaprioler paa Byens Gader. Men Klaudiusses Haarskierer blev ikke saa vel aflagt. Denne Haarskierer maatte efter al Urimelighed sætte al sin Fortieneste paa Klaudius; ikkun for at have den Ære at være i hans Sælskab. De byttede Klæder; Klaudius klædte sig i Haarskiererens Hvide Frakke, og Haarskiereren puttede sig i Herrens Pels. Saa løb de med Næsen mod alle de, som de mødte; stødte Geleiderne fra deres Fruentimmer, og førte disse afsides i Kielderne; lukkede Dørene op paa Spekhøker Bodene, og løb derfra, naar Spekmama havde afveiet et Par Pund Flesk til dem; klamrede paa nogle visse karakteriseerte Huse; stødte Vinduerne ind hos Porcelinshandleren, hvor Skildtene staaer op til Ruderne; tog Morgenstjernen fra Vægterne i Kielderhalsen, og gjorde flere Spektakler, end nogen veed af at sige. Engang traf de for en uret Vægter, som pryglede

26

22 deres Rygger først deilig møere, og siden bragte dem op paa Raadstuen. Dette var en Tort for Klaudius, som han ikke saa læt havde kunnet slikke af sig, hvis han ei havde fundet paa at vise Vægterne en brilliant Ring, som glimrede dem saa meget i Øinene, at de lod ham slippe af deres Kløer. Efter nogen Tids Forløb var Klaudius saa lykkelig, at han blev bekiendt med et Fruentimmer, hvis Fader havde været en, der fabrikeerte de Krøhaars Saakker, man bruger i Støvler. Dette Fruentimmer var saa friskt i sit Væsen, som en Oberst over Grenadererne, der i mange Batallier har brugt sine Granater. Hun havde og virkelig havt ligesaa mange Granater i sin Patrontaske, som den stridbareste Musketeer paa Piketvagt. Klaudius blev saa glad, som han var flaaet, da han fik fat paa denne Udhalerske; hun var den deiligste Viveke i hans Øine. Om Natren, naar de skulle ud og feie omkring, saa klædte hun sig paa, som den grummeste Husarofficeer, og denne er neppe i Stand til at flyve saa frisk omkring paa sin Hest,

27

23 som hun med Klaudius. De feiede ret frisk ud, hvor de foer frem. De ansaae det for en Ære at vise Tapperhed, Tyrannie og Godhed mod Punsebollerne. Æderkoppen ville nok være eene om at snære alle Fluere; det kan man see af den Glubskhed med hvilken den anfalder en stakkels Flue, som flyver i hans Snarer, og en Punse-Søster opædede gjerne den anden, dersom Bagtaelse i dette Fag kunne formaae saa meget. Derfor var hun saa æggesyg inden hun fik ham til at smække Husarhuerne af de konfiskeerte Meduser, slukke Lyset i Punseskaalen, og forestille de vestindiske Floder i og under Sengen. Saaledes kan jo en Ravn stikke Øinene ud paa den anden. Naar de fik Indfald, saa sprang de ind ad Vinduerne, gjorde Spektakler i anstændige Sælskaber, og forvirrede den glade Enighed der herskede. Man viste dem ofte Vinterveien, og Benene frelste dem fra mangel en Fare; endskiønt de meeste torde ikke bide paa dem, fordi vor Herre havde tegnet Klaudius med en Knude i Panden, som gav ham ret et frygteligt Udseende for alle Folk. Diævelen skræmmer ofte Livet af Folk; end-

28

24

skiønt man kan ei sige for vist, om der er saadan et Dyr til; hvor meget mere maa da ikke levende Vanskabninger kunne gjøre Folk forbauset. Man skulle tænke, at Klaudius ødte store Penge paa disse Sværmerier; men intet mindre; thi det der skulle betales paa Udsuerhusene, det betalte hans Haarskierer, som sædvanlig fik Lov at slaae Slump i med. Er det ikke en stor Ubillighed, at Studenten sniger sig af Byen, uden at give Skræderen et Beviis paa, at han klædte hans Nøgenhed; uden at betale Skomageren, som reddede ham fra at blive en Barfysermunk, og uden at snakke sig til Rette med Spiseverten, saa er det jo heller ingen Uret, at Klaudius fordrer en Skaal vestindisk Vand frem, hvor han kommer; smager paa det med Tungespidsen; beseer Omstændighederne i Sovekammeret; lader Speile og Kaffekopper dandse en Menuet for ham, fordi de staae ham i Veien, og saa, endelig efter lang Ambaras, lader som han vil gaae uden for, og duellere med en af sine Kamerater, som han paa Qvandsviis har lagt sig ud med, eller og stiller sig ad, som han faaer saa mange Qualmer, at han maa ud til Posten. Derved faaer han Lei-

29

25

lighed til at desertere fra hele Gielden. Ere hans Kamerater saa snue, at de foregive, at ville see, hvor han bliver af uden fore, saa salverer de sig ogsaa med Flugten; hvis ikke, saa lader han dem rigtig nok blive i Stikken. De gik sielden ud fra deres Sauserier til rette Borgertid; men var det engang, at de bleve kiede af Sviren, førend om Morgenen, saa havde Klaudius ret sin Ulykke paa Halsen, naar han da, som forstaaer sig, skulle følge sin forklædte Smæksillike hjem. Hendes Dør var lige indtil langs ud paa Natten fuld af spidsfindige Folk, som passede paa denne Proserpines Komedier. Disse havde Fornøielse af at see hende komme hjem i Husarmundurcn, og Klaudius skammede sig som en Hund, naar Folkene, som stod i Døren, kastede deres spodske Øine paa ham. Mange Gange spadseerte han fem eller sex Gange forbi Døren, inden han torde vove at gaae ind med hende. Kokkepigen var den misundeligste over Proserpines Lykke, derfor forsømte hun heller ikke at klappe det stærkeste hun kunne med sine Hænder, naar Klaudius gik op ad Trapperne med sin Sviske. Denne Tingest svækkede saaledes

30

26

Klaudiusses Kræfter, at han beholdt meget lidt tilovers af den Dygtighed, som gjør mungen en ægtemand lykkelig. Da dette Postyr i en lang Tid havde formaaet Klaudius til mange Ugierninger, til at spille gamle Folk paa Næsen; til at buxe en graaskieggat Mand over sine Knæ; til at dække mungen et uskyldigt Fruentimmer til, og til at sluge Gift i sig allevegne fra, saa blev Klaudiusses Bestemoder engang saa forbitreet paa Proserpine, at hun stødte hende ned i hendes Brønd, hvor hun hverken kunne see Soel eller Maane; men døde snart, da hun i nogle Dage havde lagt der, og snaddret i Modderet. — Saaledes fik dette Uhyre et stakket Halsbeen; hun tænkte Under, hvor mange Slikkerier hun ikke skulle faae, fordi hun havde været Klaudius assisteerlig; men det var en Ulykke for hende, at Klaudiusses Paarørende endnu stak Hovederne op, og han ønskede ofte tillige med hende, at de snart maatte vende Næsen i Veiret. — Gamle Kiellinger holde meget Hævd over Inventarier. Den gamle Kiste, som Vartokonens Bedstemama fik af sine Forældre, da hun skulle i den første Plads, den er saa dyre-

31

27

bar, som Guld og Ædelstene i denne gamle Mutters Øine. Om Ugepengene ikke vil række til Kaffe, saa ansaae hun det ikke for saa blodig en Synd, at sælge hendes lueforgylde Sølvhovedvandsæg, som at pille en Snees Stykker af de kostbare Messing Søm af Kisten, og sælge til Hjulmanden af Trang, og om hun ikke havde Raad til at give den blegrøde Brændeviismund mere end ti Skilling i Tegnepenge, saa taalte hun heller at see paa hans koldsindige Komplimenter imod sig, et heelt Aar igiennem, førend hun skulle rokke den deilige Perlemoders Snustobaksdaase, som er hendes salig Moders Brudegave, af sit Sted paa Dragkisten. Den ældgamle Barbeer har en liden Kiste, hvori han gemmer det Tørklæde, som hans Farfader farvede rødt i Brudesengen, og der er ingen Aften- eller Morgenbøn, som smager den forslidte Degnekone, uden de, som hun læser i den Bedendes Kiede, der har de udgraveerte Sølvspender, og som hun har arvet fra den Biskop af, som er Stammefader for hendes Familie. Saaledes havde Klaudius ogsaa arvet et gammelt hvidt Silkebaand, som hans Farfaders Oldefader havde

32

28 brugt til at binde sin Sloprok sammen med. Klaudius holdt saa meget af dette Baand, saa at han vidste ikke, hvor megen Høitid han ville gjøre deraf, naar han viste det frem til de unge Giedder, som han omgikkes med. For at gjøre dette Baand ligesaa anseeligt, som hans Kanehest, der for nogen Tid siden blev behængt med Sølvbielder, saa hæftede han en Bakkelseform af Blik ved det, som var ligesaa ærværdig for sin Alderdoms Skyld, som Baandet. Da nu Haarskierereren længe havde spenderet og smisket for Klaudius, saa fik han ham dog endelig overtalt til at gjøre Vold paa sig selv, rive det halve Hierte ud af Livet, og give sig dette

Baand til en Halsklud. Da Haarskiereren havde faaet sin Lyst stillet, hvad var det saa mere end det samme?

P.S. Fortsættelsen af dette faaer Læseren engang ved Lejlighed.

Kiøbenhavn, 1772.

Trykt og findes tilkiøbs hos Joh. R. Thiele, boende i store Helliggeiststræde.

33

Den

paaseende Bias.

Andet Stykke.

Den Danske Regierings Underminering.

Mine spæde Øjne saae min Konge, da

Han og jeg endnu lovede det enhver

for sig ville blive. — Min Fader fortalte mig mangan en gang med kierlig Iver, at Denne var Den Printz, som i mine ældre Aar, skulle bestige Nordens Trone. Den børnlige Ærbødighed, som jeg nu føler for min Konge, virkede alt den gang en hellig Glæde, naar jeg beskuede Hans unge Majestæt. Kongen lovede os allerede da at ville blive, det Han er: En øm Folkefader, en snild Menneskeven og en stor Regent. Inden jeg endnu vidste, hvad jeg følte, saa lovede jeg

34

og mine Medumyndige Ham, at blive, det vi ere: Børn, som ære, elske og adlyde Ham, vor kronede Fader. — Min Fader beseglede mig sin Kierlighed for Ham, med mangan en Taare, som udbrete sig over hans Øine, og den usminkede Oprigtighed, der Herskede i Lovtalerne over Ham, tegnede sig i min Faders Ansigt. Desto varigere bleve de Indtryk, som min Faders Patriotisme gjorde i mit Hierte. Jeg følte (og det var en af mine første Fornemmelser) jeg følte en Drift i mig, som kom mit Blod i en behagelig Uorden, hver gang jeg saae min Naadigste Christian; stoere Anslag skiulte sig i hvert et Træk og jeg gysede ved det Ønske at kunne blive den ringeste Medværdige til at udvikle dem. Jeg blev Ømhed vaer fra ham i hans Aasyn og

glædede mig at jeg i sin Tid skulle komme til, ved Fortienesters Meglen, at favne Lyksalighed under hans Varetægts Vinger. Ingen Under da, at jeg nu fornemmer, at den Kierlighed til min Konge, som i Ungdommen foer i mit Hierte, brænder nu hos mig med stærkere og føleligere Luer. I min Ungdom undfik jeg og mine Medaldrende

35

Kierlighed til Kongen, fordi Han værdigede os, saa ofte at glædes, ved at se Ham iblant os og ansee Ham som vor Liige i Vært og Alder og Gienkierlighed. Nu da vi voxede og saae denne vor Printz paa Tronen, saa blev vor Kierlighed til Ham ægte og moednere fordi Kongen loed see moedne og elskværdige Fuldkommenheder. Saaledes elsker jeg, saaledes elske mine Brødre og saa elske vore Fædre Landets Fader. Den Kierlighed vi fatte til en Arveprintz er saa got som medfødd; derfor kan den og aldrig udslukkes. Vi opammede den i vore Bryster da vi endnu ikke forstode at tænke egennyttig; derfor kan den hverken dræbes

ved Trudsel eller forgylte Tillokkelser. — Kierlighed bør være grundfæstet paa Ærbødighed. Den udvortes glimrende og særskilte Højhed paa hvilken Arveprintzterne fra Begyndelsen ere optronede den føder Ærbødigheden i os, for deres Personer; derfor kan ingen Højhed, som Lasterne laane een eller auden Person, udjage denne Ærbødighed.

— Den Kierlighed, som en Undersaat skal fatte til en vælget Konge, falder ham ligesaa fremmet, som den nye Person

36

han, saa uventet seer paa Tronen. Egennytten bestemmer som oftest Valget og de, som da ikke kan komme til at kiele for deres Egennytte, bliver da gierne misfornøjede under Valkongens Scepter; men hvor mange i Riget maa da ikke være ilde tilfreds? Mismodighed blant Undersaatterne gjør et Ulyksaligt Regimente; men Lyksalige Dannemark! glæd dig at Himmelen rodfæstede de beste Indretninger i dig, til din Floer, glæder eder I Danske! at I elske den Konge, som Himmelen udkaarede eder, til at udføre Guds stoere Anflag. — Ja glæd dig, Store Christian! at din Hæder ytrer sig meest i dit Folkets elskende Hjerter. — Skulle jeg kunne

troe, at Ondskabens Gift havde ædt saa vidt om sig, at den Havde angrebet Kierligheden til sin Konge hos nogen Dannemand? Jeg ville ikke undre over om Armoden, som havde drevet egennyttige Flygtlinge til at søge Dannemarks Fedme, om den, for at faae sin Hunger stillet, havde væbnet sig imod den Kierlighed, som Kongens Aasyn kunne opvakt hos den. Men jeg vil undre mig over Guds Viisdom som tilloed Kongens Fiender en kort Tid, at

37

spille under Dække, for at vi, naar Forhænget var draget fra, kunne kiende Kongens og Landets sande Venner og for at gjøre Kongens Ære mere straalende. Efter overvundne store Vanskeligheder bliver en stoer Konge større og Sindighed har sine Viise Hensigter hvorfor den i lang Tid aflægger de Vaaben, som Modet og Magten giver den i Hænderne. Mod foreenet med Sindighed maa vi beundre hos vor ulignelige Monark. Ligesom Guds Øje synes undertiden at have tabt dem af Sigte, som frek begaae det afskyeligste Afguderie, saaledes syntes ogsaa vor Monark at have glemt sin Eftersigt, mit i de dybsindigste Betragtninger; men dette blev just en Snare, som hildede Overtræderne. — For at faa vor milde Landsfaders Kierlighed imod Undersaatterne forvandlet til Ligegyldighed, anvente disse Overtrædere alle de Midler, som Ondskab og Lumskhed kunne række dem. — Hvor stoer Misundelse ville ikke Kongens egne nye Indretninger i Staten men hvor stoer Lyksalighed ville de ikke tillige have opvakt for Dannemark; hvis Nedrigsindede ikke havde bibragt Kongen et urigtigt Begreb om hans Børns Hierter.

38

Kongen blev da forlokket til at tænke saaledes om sine Undersaatter, som en øm Fader tænker om motvillige Børn der sætte sig imod de Raad han giver dem til at nyde en varig Lyksalighed. — Hvad kan det nytte at Faderen tilbringer sine Timer paa det møjsommeligste, ved at udfinde Midler mod Sønnens Elendighed, naar Sønnen selv er saa haarnakken at han føler en unaturlig Vellyst i sine Ulykker? Hvad hielper det, om Faderen rækker ham sin understyttende Haand; naar Sønnen ej vil gribe efter den og ikke ved den, vil ophielpe sig af den fæle Afgrund, i hvilken han er færdig at qvæles? Hvad hielper det at Faderen ganske opofrer sig og sit Huuses Vel til Sønnens Redning; naar Sønnens Ulydighed altid skier dybe Saar i Faderens Hierte? — Overtræderne kiente at det Danske Folk elskede sin Konge, saa højt at det næsten med blind Lydighed, i mange Aarhundrede, havde kysset Arvekongernes Scepter. — Vor Konges Læber vare altid fulde af Tillid til sit Folk. — Dette var da et stærkt Kierligheds Baand og her maatte ingen svage Hænder bruges til at

39

opløse det. — Skulle en nedrig Hensigt opnaaes, saa maatte Undersaatternes Kierlighed til Deres Christian udryddes; Hans Tillid og Ømhed til dem dæmpes. — Her maatte bruges forskiellig Slags Gift paa begge Slags Hjerter. Et saa højtænkende og ædelmodigt Hierte, som vor Naadigste Konges, kunne ikke saa hastig fatte nogen Mistillid til sine Sønner og Døtre; men Ondskaben afmalte Ham da Undersaatterne med saadanne Farver, der stride meest med det Skilderie, som Aarbøgerne give paa danske Folk. De have altid været Kieledægger i Kongernes Arme; men Nationens egennyttige Fiender forglemte ej at forebringe Kongen utallige og Gud skee lov! for os ubeviste Usanheder om vores Misfornøjelse med de nye Indretninger, hvis Hensigt var, allene at forbedre vor Lyksalighed. Fra Christian kunne ingen Lov komme, uden den var os Borgen for Hans ømme Ønske efter at see os Lyksaligere; det viste vi nok! det sagde ethvert Medlem, det ringeste endog i Staten. — Troe mig min Konge! Jeg skriver Sandhed! — — Vi sørgede allene over at Dit Øje var kun et Menne-

40

skes, at det ikke kunne oplede de falske Raadgivere, som smigrede for deres Egennytte med adskillige af de nye Love, hvilke Du, indtagen ved deres falske Forestillinger, billigede. — Den Sorg virkede mange Forbønner for Dig hos Kongernes Gud. Den giord os veltalne nok til at klage hinanden Dannemarks Forhutilse, i vores kierlige Sammenkomster; men aldrig hørte vi nogen Dansk saa Gudsforgaaen at han talte om sin Salvende, uden med de ømmeste Udtryk. Allene de Gudsforgaaene, som stial vor Kierlighed af dit Hierte, de bleve et Offer for vor Mismodighed. De Ord der taltes i. mod dem, de forventede de til Gienstridigheds Ord imod Dig og med uhørte Fordrejelser, af vore udlurte Sukke, loed de vore Ord komme for dine Ører kun for at afskildre os, for Dig, med de sorteste Farver. Skulle vi da vel troe, at disse iidelige Anfald paa Kongens Kierlighed til os, har kunnet bestorme Hans Hierte saa længe, indtil det overtalte Sig til at overgive Sin Omhue for os. Ligesom en Fader, der opgiver alt Haab om stridige Børns Forledning? Nej! — Det viste os det der i disse Dage sked blant os.

41

Nu smedede man paa den anden Side ligesaa ivrig paa at oprykke Undersaatternes Kierlighed til Kongen. Ondskab fik Rygtet til at sværge sig Huldskab og Troeskab men videre kom det ikke. Dette Rygte sat Staten adskillige Brillen paa; men det var dog kun Brillen hvorigiennem vi kunne see de Ugudeliges nedrigste Kunstgreb. Man fik adskillige Helligdage afsat, og for Mængden, som seer paa Smaaeting, var dette, at

angribe Helligdommen selv. Intet Middel er farligere, i den Danske Stat, til at dræbe den Kierlighed, den bær til fin Konge, end at berøve den noget af Vedtægterne i Religionen. Landets Fiender stilleder dermed, at gribe de Retsindige iblant os, paa det ømmeste Sted af vor Hierte, jeg mener Kierligheden til Kongen. — Og

Gudsforagterne (men hvor faae ere de at regne mod den Gudfrygtige Skare?) ville de derved gjøre sig forbundne. — Letfærdighed grundfæstede man ved Love og jeg tør sige, at man stiael Kongens Navn, for at give denne Lov, den Myndighed, som Forrædernes onde Hjerter aldrig havde kunnet give den. Saaledes gik det medens vor Stoere Chri-

42

stian frygtede for at vi skulle belønne Hans Velgierninger imod os med den stiveste Utaknæmmelighed. — Kongen elsker Bonden ligesaa højt som Borgeren og denne ligesaa meget som Adelsmanden. Bondens Vilkaar vare spendte i et utaaleligt Aag: det sagde man vor milde Regent, og Han vilde have det lettet. Men just ved at løse dem af Fængslet sluttede man dem i haardere Lænker end de nogensinde tilforn kiente; maaskee enten Mangel paa Insigt, eller Mangel, paa Liigegyldighed mod Bondeplagernes Guldplader, vejledte en Forslagsmester til at spende Buen saa højt for Bondestanden. — Borgeren søgte man at gjøre nedslagen ved at indskrænke Friheden paa Næringsvejene og afsue ham hans Tærepænge, til Vellysternes Underholdning; thi vor Viise Regent, kan jo, ligesaa lidet, som en anden Salomon, indsee alle de Ulæmpen, der kan flyde af en eller anden nye Lov; med mindre Sandheden blev stillet Ham, paa den rette Maade, under Øjne. — Bedagede Adelsmænd som havde forødt deres Kræfter og deres Midler til Fædrenelandets og Kongens Tieneste fik man sværtet og stødt hen i Afkroge for-

43

di de ikke skulle see disse Forrædere i Kortet og røbe deres hemmelige Trækker. Man troede, at de Lærde føre Ordet i Sælskaber og forstaae at liste Folk til at biefalde der Mening; derfor søgte man deres Yndest.— Man udsøgte sig nogle faae Adelsmænd, om hvilke man troede; (men Gud skee Lov! tvertimod Sandhed,) at Egennyttens skulle drive dem til at holde med Underfundighed. Under! at Gud magede det saa for Dannemark, at han efterloed sig dog nogle Adelsmænd i Nærheden af Tronen, som ikke bøjedes Knæ for Baal; og om de for en kort Tid vare nøtte til at krumme sig for den stiaalne Magt, saa varede det dog ikke længere end, til Overtræderne vare paa Nippet af at ville udvikle deres uhørte Formastelse. — Undersaatterne saae alt dette og hørte og tauge. — De viste ej hvad de maatte dømme om de nye Forandringer i disse siste Tider.— De saae at de troeste, stærkeste og dydigste Folk i Kongens Krigsmagt bleve afskedigede; De hørte at Rygtet mumlede om adskillige Stormlaab paa Deres Kierlighed, som sagde God for alle Undersaatternes. — De hørte at Tøjhuuset udruste-

44

de sig og vidste ikke at Dannemarks Involde havde andre Fiender, end Forræderne, som disse Vaaben burde straffe. Men hvad hørte vi da mere? Med skielvende og til Striden uvante Hierter; med tappert og ærligt Blod; med Fingre, som krævede Himmelen til Vidne paa deres Kierlighed til vor Konge, soer de anden Gang, een for alle og alle for een, at ville yde deres sidste Blodsdraabe, for at redde Kongen; Riget og sig selv af Forrædernes Kløer. Saaledes talte Borgerne, som de mente at have faaet paa deres Side, ved det Rygte, de loed udsprede, at de allene vare Aarsager til Anstalterne for Kornprisernes Lettelse. — De Danskes Heltemodige Søefolk havde de først søgt at gjøre Kongen afvent og i disse senere Tider sigtede de til at faae dem paa deres Side, ved at tillegge dem, de 4 Sk. til deres Maanedes Penge, som de ellers maatte yde til Qvesthuset. Men hvad blev der da sagt om disses ubevægelige Hierter? Man sagde os: at en Deel allerede havde hvædset deres Knive for at forsvare den Eed de havde soeret Landets Fader og den Hengivenhed deres Hjerter skyldede Ham. — For-

45

ræderne gik endnu videre i deres Ondskab; de søgte at biebringe Hans Majestæt frygtsomme Tanker om sine høje Venner, hvis Oprigtighed Majestæten siden lærte at skatte ligesaa højt som sin egen Kierlighed til Dem og Undersaatterne. — Saa faae Masker have Undersaatterne kun øjnet og maaskee Rygtet ikke engang har fremstillet os dem i sine allerafskyeligste Dragter. Nok er det at en liden Maskerade gjorde Ende paa den stoere. Ja, Gud skee lov, at den satte Maal for Overtrædernes Glubskhed! Kiøbenhavn havde inden faae Dage kommet til at svemme i Blod.; thi Borgerne havde aldrig opgivet Troeskaben mod der Arvekonge. Faderen ville være bleven dræbt fra Siden af hans Umyndige. Datteren var blevet myrdet tillige med den diede Moder; og jeg havde omkommet med mine Medbrødre, naar vi ivrigst udøste de Ugudeliges Blod. — Tak derfor Store Christian! at Dit Øje forud saae Faren, ja ævig Tak! at Din Snildhed greb de listige Forrædere; at Du udreddede os af Dødens Strube; at du sønderbrød det Sværd, som hvert Øjeblik truede os med Drab; at

46

Du skikkede Forræderne til de Fængsler, som deres Umenneskelighed havde beret til vor Troeskab mod Dig.

— Dommeren, som fornægtede al Ømhed i sit Menneskehierte kan neppe udfinde en Straf, som vejer op mod deres Forbrydelser; men deres Forbrydelse blive Dig, vor Konge! et ævigt Indsegl paa Dine Danskes Ærlighed; paa Dine Danskes Kierlighed for dig, indtil Døden! Din Omhue for os, ved at skienke os Dig selv og ved at lætte os fra den nagende Frygt, vi vare begroede med, den skal opvække vor Tillid til Dine høje Siele-Kræfter; thi Du bliver nu, som Du har været, en stor Regent til at ophielpe, Dit Riges Lyksalighed; paa det at Verden maa lære at kiende Dig for den Største; den Beste og Viiseste Konge. — Kunne vore ønsker give Dig det vi ville, saa skulle vor Konge som Menneske, ikke kunne modtage deres Fylde; men vort Haab: at Du bliver ved at elske os; det opfylder alle

Dine naadige Handlinger.

47

Fryder eder Danske Helte! Fryder eder tapre Folk! Blodet blev i eders Telte Ikke eders Troskabs Tolk. Fryder eder norske Gutter! At Jer Ønske Sejer vant. I Forræderne betutter;

Eders Troeskab var ej Tant.

Himlen alles Bønner kronte Og nedstyrtede den Haab,

Som ved Udyd sig opronte Og opvakte Jammerraab. — Glæden sees paa hver en Borger — Taaren i mit Øie staaer,

Og forkynder at de Sorger,

Som mig qvælte, nu forgaaer.

48

Sanhed maae jo Smigren dræbe.

Udyd kan dog ei bestaae. Falskheds Gift paa Dumheds Læbe, Kan sin Hensigt aldrig naae. — Kongen længe længe leve!

Han oprrette Rigets Tarv!

Hver Forræder for ham bæve! Himlen sildig bliv Hans Arv!

49

Den

paaseende

Bias Tredie Stykke.

Der er aldrig noget saa Ont, der kan jo trækkes noget Got deraf.

Dette ældgamle Ordsprog synes mig at man i denne Tid virkelig kan sande.

— Jeg vil ingenlunde tale om Historien som har givet denne Tidsalder saa gruelig en Mærkværdighed. Den er forlængst saa udpisket, at dens blotte Benævnelse er ligesaa væmmelig for en Fornuftig, som Skibs-Ærter for en kræsen Passagier, naar han i 10 a 12 Uger, har været syg paa Søen. Aldrig kommer man eller i en lang Tid har kommet i noget Sælskab, uden Forhører, Bekiendelser, Brandt og Struensee, Kastellet og Echafautet, have være Materien til

50

alle Samtaler. — længe søreno nogen Dom var afsagt, af Vedkommende, vare Tusinde fældede uden om. — Alle vare enige i Statsfangernes Død, men Dødsmaaden gav de smaae ølkyndige StatSmænd en hoben Hovedbrud. Saa mange Vertshuse saa mange Domhuse, saa mange Giester saa mange Dommere. —

Maaskee at Bias selv i disse Forsamlinger

undertiden, har været Assessor. — Løjerligt har det været at see paa een og anden god ærlig Mand, som just ikke Indsigter eller den fine Tænkemaade meget har trykket, med hvilken dybsindig og ret betydelig Statsmands Miine, han har talt om disse Tidens Omstændigheder. Efter at han har fortæillet en heel Deel ubetydelige, urimelige og paa Byerygter grundede Ting, og det med et højst vigtigt Air, siger han bag efter, ja jeg er kun en eenfoldig Mand! men han meener ingenlunde derved, jeg skal være saa uhøflig at tro ham paa hans Ord, nei han vil dermed sige saa meget som, mærker I hvilken fornuftig Mand og huul en Politicus

jeg ikke er! ja jeg kan af hver

51

hans Miine og Ansigtstræk udspeide den Tanke, at han vil jeg med en Berømmelse skal erstate ham for den Fornedrelse han har paataget sig, for derved at give mig en Erindring om Hans Forstand, som jeg maaskee, ellers ikke havde skuldet mærke. — En anden som ikke er nær saa ydmyg i sin Stolthed, men ligesaa selvkløg i sin Taabelighed, fortæller noget ligesaa betydeligt, men han bekræfter det med saadan Autoritee, at man maatte for en Sikkerheds Skyld, først lade tegne Asseuvaux paa Rygg og Lemmer, ifald man imodsagde ham, dette er en hidsig Politicus! den 3die er ligesaa kolsindig som Maxamin (hans Comparaison han i Vidde,) han ophæver sine Tanker over det Nærværende og udstrækker dem i Følgerne. Han minder saa sagtelig om det han befrygter, og ligesom de der ere bange, see alle Tider Gespenster i Mørket, saa seer denne allevegne politiske Spøgelser. —

Men at komme til Hovedsagen hvorledes Ont kan trækkes af Got, da hvor ond og fæl denne Historie end er, troer jeg dog der trækkes noget Got af den. —

52

Jeg vil begynde fra mig selv, det er Egenkierligheds Pligt, jeg trækker jo af denne Omstændighed Materie til et Blad, og denne Forraad har jeg saa jevnlig indsanket, naar jeg enten som en Satyricus har luret bag et Skiermbret, eller som en bon Vivent, hørt noget i et andet got Snakkelav. Nu forstaaer det sig selv, at Forlæggeren maae betale mig noget for det jeg skriver, derved fortienet jeg noget; altsaa got for mig. Men ulige større er det Gode fom andre høste af det Onde. Hvor mangan ærlig Karl, meener I vel ikke i denne Tid har fortient en Lommeskilling ved at skrive, omskrive, beskrive, og udskrive baade hverandre og Sagen selv?

Har I ikke lagt Mærke, til hvilket forfærdeligt Cavallerie af Poeter i denne Tid som har viist sig i Marken?

Man har ei nødig at paastaae, de alle skulde ride paa Poeternes Hest (Pegaso,) nei! de gode Herrer ride saa jevnt paa nogle Skintmærer, og Kladsk i Kladsk komme humpende frem! hvor mange opbyggelige og

53

ret begrædelige arme Synder-Viser udtones ei i denne Tid, og er ei Gammelstrand og Nyeboeder et Echo af Visemagernes harmoniske Fortjenester? tro mig der ere de som forstaae Oeconomien, og vide at udregne Fordelen til et helt Aar! læser allene Aften-Posten, en yngre Broder af Patrullen, og see hvor vigtigt det Skrift er! lad være deri findes ei andet end det man før har seet i Aviserne om den 17de Januarii, lad være det øvrige er deels noget ubetydeligt, deels noget forslidt og opkogt, saa truer den dog med en heel Aargang og Qvitteringerne kan afhentes forud, det er det snildeste af heele Verket, thi naar man i Dag eller Morgen bliver kied af den, saa kan det være Forlæggeren ligemeget, thi hans Forsigtighed har sat ham i den Tilstand, at Defecterne ei skal skade ham i Fortienesten. — Jeg havde nær regnet Borgeren i Guds Rige, blandt en af denne onde Tids Fordele.

Videre, hvilken Fordeel indbringer et de allehaande malede og umalede Billeder, i hvilken Kunsten og Opfindelses - Geisten

54

Have lige stor Del. Jeg erindrede mig iblandt andet, at jeg har seet et Billede som skulde forestille Struensee, paa samme findes den spanske Ridder-Orden af det gyldne Flies. Et snildt Infald af Sælgeren, som har taget et gammelt Udsnit af en spansk Ridder og døbt det om og kaldet det Struensee. Om man havde solgt Kejserens Billede i Marrocco, havde det været det samme naar ikkun Navnet havde været her. Hvor mange Diævle i smaat og stort Format, ere ei solgte i denne Tid? aldrig har Diævelen saa skinbarlig løbet om som nul Jeg vedder, at vi med det første faaer Afbildning af Brandtes Forfierdinger og Struensees Skinker. Dersom jeg handlede med saadant, gjorde jeg mig ingen Samvittighed af, naar jeg havde en Forfierding af en Koe eller en Bagfierding af en Hest skaaret i Træe, feliciter at trykke den af og sælge den for Struensees eller Brandtes, naar kun Navnet, og for alting et Vers var derhos, da tro mig det vilde pryde det Invendige af mangan Tienesiepiges Kistelaag mangan Veg i Kieldere, i Nyeboder, og i Landsbyerne. — Dog, deres Skien-

55

ker, med samt Indmaden, ere nu udgravede, og Formskiererne har været saa høflige at give dem Skoe paa. Hvad om nogen fandt paa at afbilde Struensees (fat fapiensis,) den! ja den fik Aftræk! og Fruentimmerne lode indkøbe den pr. Commission paa anden og tredie Haand. — Nær havde jeg glemt Struensees zirlige Ærestytte, som er forsynet med gaaende, siddende og ridende Tilskuere, hvor iblant Forlæggeren uden al Tvivl maa være. Et smukt Indfald af Formskiereren!

Seer I nu kiære Læsere! om min Divise har løiet, og om der ei er kommet Got af Ont? jo saa længe

Fortienester ere et virkelig Gode, kan ingen nægte dette. —

Lægger man til, at godt Folk for at snakke over, og more sig med denne Materie, gemenlig meget talrig have forsamlet sig paa saadane Stæder, hvor de enten i Øl eller Viin have kundet afstræge Statsfangernes Skiæbnen, saa bliver det gode (Fordelen) endda større!

Nu er det ret vel at de politiske Indsigter ei skal bryde de smaae Statsmænds Hier-

56

ne mere, i Henseende de 2de Forrædere, lad være der endnu kommer et Bagslag, saa falder det dog mere end i Anatomien og Physiqlven end i Politiquen. Dog her ere endnu Forraad nok, thi desværre Antallet er større. —

Jeg vil give mine kiære Landsmænd et godt Raad som skal befrie deres Hierne fra megen Hovedbrud og spare dem fra mangan politisk Discours som fortsadt med Tobaksrøg falder de Fornuftige Hiertelig paa Brystet. — At Folk søge Sælskaber, er naturligt, Mennesket er fremfor alle dannet til Sælskab. At man i Sælskaber maae have noget at tale om, er ligesaa, men naar saadanne eller andre Ting af Vigtighed forefalder, skal de allene ennyere sig, eller forslaae Tiden, med at tale om det historiske af Sagen, men det fine, det vigtige, skal de overlade dem at bryde sit Hoved med, som dertil ere beskikkede. Derved sparede man sig megen Møie ved at udregne saadanne Faciter som dog altid bliver falske, naar Erfarenheden gjør engang Prøve paa dem. —

57

En Ting har jeg mærket af en Deel enfoldige Folk, at saa snart de høre noget nyt i een eller anden saadan offentlig Materie, ere de strax færdige med det Giensvar: det har jeg længe siden tænkt, thi den Ære at være en Original og selv først at kunde udtænke noget, kildrer enhver. Men dette! "det har jeg tænkt," som i een og samme Time, til ganske ulige og endog modstridede Meninger bliver brugt, giver til kiende, at den som bruger det, ganske lidt kan tænke, og at enten en Føielighed, eller en slags Selvkloghed lægger ham det i Munden. Jeg beder mine kiære Landsmænd

maa ei fortørnes over denne billige Satyre og ingenlunde støde sig over mig, om de een eller anden Gang skulde see mig sidde saa afsides i en Krog, og de da kunde giætte sig til at jeg var den Paaseende. Jeg kan hellig forsikre, at jeg ingen i Særdeleshed har menet, eller sigtet til med denne Satyre, som ikkun er og bør forstaaes som almindelig. Ingen kan forbyde en Maler hvor han ser et Stykke, strax at gaa hiem, og imedens han beholder Billedet i Indbildnings-Kraften, at afstræie det. —

58

Ligesaa lit kan man forbyde en Satyricus naar han eenlig sidder paa sit Kammer, paa Papiret at afstregge de Feiler og Daarligheder han i Sælskaber hører og seer. Det har sig saa med en Satyricus, han skal og maae herud med det han tænker. Satyren plager ham værre end Gigt om Dagen, og rider ham som Maren om Natten. Saasart jeg derfor bliver vred paa en Bekiendt, ønsker jeg ham strax en satyrisk Geist paa Halsen, thi saa veed jeg han fik en større Plage, end en peen Jomfrue med smaae Skoe kunde føle, om hun havde ti Ligtorner paa hver Taae.

59

Den Stiltiende.

Mange sige Sandhed og ei vide engang selv deraf.

En Satire.

Bias har ei løiet meget, naar han i det første Stykke pag. 4 siger: at en Satyricus faaer Skyld for det som andre skriver paa hans Kappe. En virkelig Spaadoms Geist har besialet ham ved disse Ord. — Best derfor at en Satyricus tier, hverken for Cloris, Doris, Ven eller Uven aabenbarer sig, paa det han ei som Satyrirus skal blive hadet, og maaskee mangan Gang uforskyldt. — Men mon ikke mangan og uforskyldt kan blive roset for det han ei har fortient? dette er nu en Hemmelighed, som Tiden nærmere skal opklare, og ingen anden end Bias og jeg skal more

60

os ret tilgavns ved disse Blade. — Han skal kunde bryste sig naar han roses for min Skyld, og jeg vil ret smaalee om han endog fik Hug paa min Regning. Dette er en Cobale som ikkun faae forstaae, og en Talisman, som der skal en heel Hexemester til at udfinde. —

Men heele Sagen kommer eene og allene af Stiltienhed. Jeg vil opløse Knuden

og dog skal Læserne blive lige kloge. Bias har været saa uforsigtig at fortæle ei allene sin Forlægger, men sin Lisgen, sin Sidsken og halve Byen, at han er Autor til det Blad, den paaseende Bias. Nu er han bekendt som Satyricus, nu bliver han hadet af alle dem som finde Speilglas i hans Satire og kan see sig selv deri, men naar igien et got Morale, et heldigt Stykke indtreffer, bliver han roset. Jeg har

derimod været saa forsigtig at jeg ei engang har fortalt det til min egen Skiorte, at jeg er Autor til disse Blade. Naar nu Bias berømmes, ærgrer jeg mig derover og bliver misundelig, men naar han igien skulle blive udpibet og forhadet, gøtter jeg mig

61

derved, og altsammen kommer af Stiltienhed. Og med alt dette, er Bias og jeg den samme. —

Er Fanden i den Karl? ville Læseren sige: han misunder Bias det Gode, under ham det Onde, han siger Bias er en Sludrer, og han er taus, og alt kommer af Skiltienhed, hvad er dette for ravgalt Tøi? — Ja det seer I til, kan I udregne det er det got for eder, jeg siger det saa men ikke, thi omendskiønt Bias er en Sludrer, kan dog nok Bias tie. —

Men hvor staaer det vel skrevet at Stiltienhed altid er en Dyd? i det minste vilde den for en Autor være meget skadelig. Jeg vil opløse det med et Exempel. — Om jeg som Bias havde sammensmurt et par Blader og derved været saa hældig at

fornøje een og anden Læsere af maadelig

Skiønsomhed, hvad Ære kunde jeg da have deraf, naar ingen vidste at jeg var Autor? naar jeg nu boer iblant slemme Naboer, maa jeg da ei selv berømme mig;

maa jeg ei fortælle een og anden i Fortroe-

62

lighed, at jeg har skrevet det eller det Blad, paa det han igien kan sige det til en anden, og det saaledes kan komme hele Byen over? hvilken Ære er det ikke i Sælskaber at passere for Autor og Skribent, mon man ei derved faaer Ord for et got Hoved, en lærd Karl, og mon ei de Enfoldige i Sælskaber have en Slags Ærefrygt, for den som er bekendt for en Satyrikus? i Fald de gjøre ham det mindste imod, maa de jo frygte for at faae en Rem af Huden, saa snart han skriver en Satyre, og selv sætter oven paa Bladet den priselige Efterretning: en Satyre. ligesom der staaer paa de slette Malerier dette betyder en Hest, en Hane & c. kan I nu see at Stiltienhed er en Autor skadelig, og kan I nu undre over at Bias selv udbasuner sig som Autor og Skribent? dette er nu Bias Tænkemaade, og efter denne Tænkemaade handler han virkelig, thi ihvor gammel han er, har han dog endnu den Hovedfeil, at han ei kan tie. Nu paa en anden Kant: Som Moralist, seer jeg ei paa Mennesket selv, men paa dets Laster. Disse Laster vil jeg forbedre, og de er Satirens Maal. Dette billige

63

Maal troer jeg saa meget bedre at kunde opnaae, naar jeg som Satiricus er aldeles ubekendt. Da skal ingen bevæges at troe at personlige Hensigter have styret min Pen, og den som ved Satyren finder sig fornærmet, yttre sig ei saa meget naar han ei kiender den indbildte Fornærmere.—

Bliver endog min Satyre hadet, saa kan dog Virkningerne af Hadet ei ramme mig, naar jeg er skiult.

Naar jeg vil være bekendt, sætter jeg mit rette Navn paa Bladet, men selv at tilkiendegive mig og dog at skrive under et fremmed Navn, anseer jeg for ligesaa taabeligt som naar smaae Børnene leege, og den som har skiult sig, raaber til den anden, Her er jeg, see nn om du kan finde mig. —

I Følge heraf er jeg som Bias, saa taus som en Mur, og skiønt halve Byen kiender mig som Bias, saa skal dog slet ingen kiende mig under det Navn af Bias. —

64

Læseren maa ei forundre sig over den Contrast de finde i Bias Character, den er virkelig og sandfærdig her skildret, Knuden er ei saa vanskelig at løse. —

Man behage kun fremdeles at læse Bias Blade, saa vil man maaskee med Tiden kunde finde sig heri. —

De skal finde Moraler, uden at mishage dem, Satyrer uden at see det af Opskriften, Skiemt uden Anstødelighed, og Sandhed uden Fornærmelse.

Bias skal ei allene blive paaseende, men tillige grandseende og retseende, og endskiønt han ikkun har ni og halvfemsindstyve Øine mindre end Argus, thi han er Eenøiet, saa skal han maaskee kunde see det som

Argus ei kunde see med 100 Forstørrelses Glas, thi han seer stærkt med det ene Øie som staaer midt i Panden paa ham. —

65

Den

paaseende Bias.

Fierde Stykke.

Det er ikke ret mange Aar siden vi læste critiske Journaler i. Dannemark, et Værk som gjorde Forfatterne, Smagen og Nationen Ære, Skade at de alt for hastigt ophørte!

Jeg troer og alle fornuftige med mig, at Critiquen haver sin store Nytte og meget opammer Smagen blandt et Folk; men skal den naae dette Øiemed, troer jeg tillige, at Beskedenhed, Fornuft og Indsigt ledsagede af den strængeste Billighed, maae herske i den, thi eller nedrivers den mere end den opbygger og bliver Smagens Mordere men ei dens Befordere. Under det Navn af Smagen indbefattes unægtelig Sprogets

66

Dyrkelse og Reenhed. Det er enhver dansk Autors Pligt at iagttage samme, viiser han en Skiødesløshed deri vanærer og forhudler han Sproget i sine Skrifter, da bør han tugtes af Kunstdommeren, men Critiken bør være beskedentlig og ingenlunde en Gabestok for en feilende Skribent. Dog! hvad, naar Kunstdommeren selv begaaer grove Sprogfeiler og paa den dumdristigste Maade selv træder under Fødder de Love han bør tvinge andre til at holde, opgiver han da ei selv den største Anledning til Sprogets Fordærvelse? quid facient Domini audent cum talia Fures? &c. hvad vil der blive af det tørre Træ, naar det gaaer saaledes med det grønne?

Der er væmmeligt at see en indbildt klog Person, men en trodsig og stolt Kunstdommeres Miine, at fremkomme paa Skuepladsen og fordre en Trældoms Frygt af alle de Skribentere som nærme sig til den Throne, hvorpaa Vankundighed om egen Uværdighed og en alt for stor Selvtillid, har opløftet ham.

Opblæst, ja ret hoven af Indbildninger bør saadan en selvklog Stakkel troe, at

67

han hersker over Folkets og alle Læseres Smag, han anseer enhver for Uskiønsom og Utaknemmelig imod hans Fortjenester, som ei offerer deres Virac til det Altar, hvorpaa Egenkierlighed har opreist ham en Afgud. Han anseer for utilgivelig Dumdristighed at imodsige ham og at overbevise ham, troer han er ligesaa formasteligt, som at sige Blasphemia imod Gud og Kongen. Han paastaaer at enhver Autor skal ansee ham som en Gamaliel og ydmyg tage Lærdomme ved hans Fødder, ja skielvende af Ærefrygt anhøre Orakler som dicteres fra hans critiske Trefoed.

Han er eenfoldig og opblæst nok for at troe, han er et umisteligt Lem i den lærde Verden, at baade de grundige og skønne Videnskaber, skyldte ham for deres Opkomst, at Ære og Skam, ere uundgiengelige Følger af hans Dom.

Men Skieggjet gjør ei en Philosoph Diærved og Forvoventhed danner ei en Recensent. Den som vil være Kunstdommer over andres Værker i alle Videnskabernes

68

Deele, maae nødvendig strande ved een, thi ingen kan være fuldkommen lærd i alt, ei heller kan grundige og skønne bedømmes efter een og selvsamme Lov.

Critiquer ere høist nødvendige, naar de ere beskedentlige; men de maae tale af en Læreres og ei af en Dommers, men allerminst af en Spottefugls Tone. —

De kan selv feile, det gjør deres vaticanske Ufeilbarhed latterlig. — Naar Kunstdommere gjøre dette ere de umistelige i den lærde Kreds og opelske Videnskaberne ved at undervise give og imodtage Overbeviisning. Men naar de i de Blade hvori de ville rette andre, selv begaae Feiler, naar de igiennemheile Skrifter med Bitterhed, gjøre Myg af Elephanter, føre enhver liden Feil paa en haanlig Maade i Triumpf og som det hedder: ut fapientes videantur, ipsum Cælum vituperent, &c. laste det allerbeste paa det de kan synes kloge da fortienet de virkelig at lastes og da skade de mere, end de gavne den lærde Republique

69

Vi leve nu i den Tid, da det længe nok forsømte danske Sprog, bliver dyrket af de Vittige og lover sig Adgang

til en større Opkomst; thi bør den Skribent straffes og tilrettesættes, som forhudler vort ædle Sprog, men den Kunstdommer bør udklappes som forhaaner det og lærer andre ubetænksomme, at træde i sine Fodspor, thi det fornærmede Sprog fordrer Hevn af dets skiødesløse Behandlere. —

Hvad vort Sprog angaaer, da troer jeg, at enhver som har noget Begreb om Sprog, maa tilstaae, det er ligesaa yndigt kort og vigtigt som noget andet og viis os et Sprog, del danske undtagen, som heri kan lignedes ved, end sige overgaae det, dog bliver det daglig begiægneth med Foragt og endog af de indfødde selv. —

Det er ligesaa ufordøieligt som almindeligt at høre, hvorledes Endeel Spradebasser, som Papegoien kan bable lidt fransk, og til Læreklud have læst nogle Stumper af en fransk Romain, med den største Frækhed tale haanligt om det danske

70

Sprog, kaldende det fattigt paa Ord, ubøieligt med mere. Men naar man gaaer saadanne paa Forstand og Kundskab fattige Hierner paa Klingen, er intet lettere end at overbevise dem om at de ikke engang forstaae deres eget Moders Maal. Al den Udflugt saadanne Stympere vide, naar de ret bringes i Knibe, er denne: at det Danske, er et Sprog, som ei nytter længere, end inden Landers Grenser og naar man kommer over Belterne, er det ubrugtbart.

Dette er desværre en alt for stor Sandhed, og hvorledes ville vi Haabe, at fremmede skulle bekymre sig om et Sprog som vi selv saa yderlig foragte, at endog danske Folk, lade sine Børn, lære deres Børne-Lærdom paa tydsk, og saaledes fylde Staden, med tydsk-danske Folk, som ingen af Sprogene tilgavns forstaaer.

Det var at ønske, denne skammelige og høist taabelige Skik, paa nogen Maade kunde hemmes og prækes Folk ud af Hovedet, thi vedvarer den alt for længe, frygter

71

jeg for at til Slutning vort ædle danske Sprog ei bliver bekiendt for andre end de Lærde, og at Kiøbenhavns Indbyggere i Tidens Længde, maa betiene sig af Glosebøger, naar de ville læse dansk. — Den danske

Guds Tieneste giver dog noget Haab om at Sproget en Tid lang vil blive i Erindring, skjønt de fleste ville helst høre den med paa tydsk og mange gider slet ikke hørt den paa noget Sprog, dog det er maaskee fornemt. —

Vor smukke danske Skueplads, lover nok til en Tid at handtæve Sproget, give den ikke ogsaa med Tidens Længde blev fordærvet, eller det som værre er reent gik

under, den truer allerede med et Fald.

Kan vort danske Sprog just ikke have den Fordeel, at være bekiendt iblant

Fremmede, saa bør det i det mindste være elsket og æret af indfødde. — Give den Tid engang maatte komme, at danske Børn maatte lære tilgavns dansk førend man indprentede dem tydsk og fransk, saa ville mere Kundskab om og Kierlighed til Sproget

72

indplantes, derved vilde dets Skiønhed blive mere bekiendt følgelig mere elsket, og hvo veed om ei Fremmede med Tiden, mere lagde sig efter vores Sprog, naar vi selv for Alvor dyrkede vort eget og ei forgabede os i deres. Dog dette vil neppe række længere end til Ønskeren, thi indgroede Vaner og ældgamle Fordomme, lade sig ei saa let igien udrydde. —

Mine Læsere maa forlade mig denne Udvigelse, hvortil Nidkierhed for Sproget har forlede mig. — At komme til de ubillige Kunstdommere igjen, da maa jeg til Slutning sige: at Egenkierlighed ofte forleder Mennesken til at være blinde i egne Feiler, og kommer Muldvarper til at troe de kan see lige ind i Solen. Vankundighed er en Moder til Stolthed, den Fornuftige gaaer altid frem med varsomme Skridt, og mistvivlende om sin egen Styrke, gjør et hvert Skridt med Frygt, men den taabelige gaaer frem med en stolt Mine, og fuld af egen Tillid, troer han ingen seer, just fordi han selv er blind.

73

En Kunstdommer som har disse Feiler begiægner alle sine Læsere, med den samme Myndighed, som en Skolemester sine Disciple, men erindrer ikke at han imod Endeel af sine Læsere ikkun selv er en Lærling. — Man maa forlade sig til, alle Læsere ere ikke saa troskyldige, at de have en blind Ærbødighed for en Recensentis Navn, de læse ligesaa vel hans, som en andens Skrift ved den sande Kritiqves Lys, og naar de finder Feiler, helst grove i hans Verk, ere de dobbelt utaalelige, iust fordi han opkaster sig som Dommere, og derfor bør uddrage Bielken af sit eget, førend han befatter sig med Skiven i hans Broders Øie. —

Jeg maa vist vente for dette Blads Skyld, at blive antegnet paa en eller anden Kunstdommeres Dagregister, for ved Leilighed at igiengielde de smaae Sandheder, jeg her har været saa forvoven at sige, men jeg forsikrer de gode Herrer, at hverken Journaler eller Linealer, bider paa Bias, thi i saa Fald har han en Hud saa haard, som Skildpadde, og jeg vil advare de hid-

74

sige, at han uden Fandens Kunst, forstaaer ak gjøre sig haard og alle de Kugler man skyder paa ham, slaae tilbage igien. Hvo veed om jeg ei med denne Trudsel, kan skræmme en Recensent, men i Fald ei saa er, vil jeg taalmodig skikke mig i alt, vel vivende, at Sandhed gier en bruden Pande.

75

Den smukke Lysindra.

Lysindra er en af de Skabninger, som Naturen i det udvortes, har været mere end almindelig gunstig. — I Fald det maa være mig tilladt at tale Poeternes Sprog, eller at rase lidet, da vil jeg beskrive hende saaledes:

Da Symmetrien visede sit Mesterstykke, blev Lysindres hele Legeme dannet, Stjernerne bleve skamfulde, da Lysindre oplod sine Øine og med et fordunklede dem, Rosen og Purpuret bleve forglemte da man saae Lysindres Purpurfarvede Læber, Marmorne og Alabastet bleve sorte imod den hvide Hud, som bedækker det Bryst, hvorpaa Naturen havde opreiset sin Herlighed, de allerprægligste Throner. —

76

Som en uskatterlig Juveel oven paa en Guldkrone, stod hendes Hoved oven paa en Hals optaarnet af utallige Yndigheder.

Nu kan jeg Par Dieu! ei holde det længere ud, at tale poetisk, thi maa det være nok menneskelig Viis sagt: at Lysindre var saa smukt et Fruentimmer, som Naturen kan danne.

Det gik med hende, som med mange kiære Døttre hvis Smukhed med Pragt bliver ophøiet, da man gjerne sørger for det som minst trænger til Omhue, thi en overmaade naturlig Skiønhed, har ei nødig at borge noget af Kunsten, men behager endog fast mere i en anstændig Skiødesløshed, end i den mest afpassede Pragt.

Lysindre var altsaa baade smuk og net. Den kiære Moder, som var omhyggelig for sin kiære Dotters Vel, passede saa

meget paa Legemet at hun glemte Sindets Prydelse, og sant at sige, havde Lysindre ei af Naturen de beste Forstands Gaver,

77

og en Mangel i Opdragelsen gjorde den heller ei bedre.

At Lysindre ei manglede Beilere er vel noget som Læseren troer, om jeg aldrig umager mig med at fortælle det. — Hun havde Beilere i Skokkevis, en var fortryllet af hendes deilige Øine, en var forgabet i den søde Mund, en ønskede sig ei større Lykke, end at kysse den Allabastes Haand, en skreg over sig af Forundring om den lille søde Fod, Gots Blitz, hvilken allerkiæreste Fod, Gott verdamme mir, om den er tre Tommer lang, og Sacre Dieu! hvilken en gl. Fod! Beilerne vrimlede omkring Lysindre, som Myrerne om en Orm, gamle forliebte Narrer, fom prænumerere paa Hiordetakker, vare med iblant Smaaeherrernes Tal. — Lysindre ansaae dem alle med en Ligegyldighed, et Ja, et Nei, et Nik, et Smiil, var alt hvad man af denne Skiønne kunde erholde, dette formerede Beilernes Ivrighed, thi jo større Modstand en Helt finder, jo ivrigere forfølger han sin Beleiring. —

78

Naar den smukke Lysindre i Sælskab glimrede som Solen, og var omringet med utallige glimrende Drabantere, da førte den snaksomme Moder Ord, og den stiltiende Lysindre blev beundret for den Forstand, som hun aldrig lod høre noget af, men som de hæftige Elskere virkelig troede hun besad.

Lysindres Dejlighed rygtedes over den hele Bye og kunde ei blive dulgt for Lihimons Ørne. Lihimon var en Mand af store Midler, og endda større Forstand, Lysindre var og vel bemidlet. Her kunde være et got Partie for ham, han gik og i den Tanke hen at besøge den deilige Lysindre.

Moderen tog imod ham med aabne Arme, og gav ham al den Lejlighed at see og tale med Lysindre, som hun omhyggelig betog alle de andre Beilere.

Lysindre maatte beundre denne Deilige, den første Betragtning var alt for angennem til at han ei oftere skulle

søge at forskaffe sig den Fornøielse.

79

Han igientog ofte sine Besøgelser og blev en Velbekiendt af Lysindres Huus. Herved han fik Leilighed at udspeide Lysindres Egenskaber. Hele Byen troede at Lihimon gjorde sit Val hos denne Deilige, og alle som kiendte ham troede ei den smukke Lysindre kunde gjøre et bedre Partie. — Lihimon troede selv i Førstningen at han elskede Lysindre, men jo mere han lærte at kiende hende, desmere tog den første Indskydelse af, og inden nogen Tid, blev Lihimon reent borte. —

De andre Beilere bleve glade ved at blive skilte med saa rigtig en Rival, og alle forundrede sig over, at saa fornuftig en Mand, som Lihimon, kunde blive Ufølelig mod saa ugemeen en Skiønhed.

En særdeles Ven af Lihimon, tog sig fore at spørge Ham om Aarsagen: Lihimon svarede meget oprigtig, jeg kunde aldrig overtale mig at begiære Lysindre til ægte; thi jeg kunde ingenlunde elske hende. hvor svarede den anden, ikke elske saa deilig og saa elskværdig en Glut. Vel beun-

80

dre hendes Skiønhed, men aldrig elske hende, svarede Lihimont. Den anden sagde: da maa de vist have fundet saadanne Feiler ved hende, som gjør hende afskyelig.

Nei intet afskyeligt, ingen Last. Hvad ingen Last! nei men heller ingen Dyd, sagde Lihimont, og skal jeg sige min rene Sandhed, da kan ei Lysindre gjøre mere Indtryk paa mig end et smukt Malerie, thi i begge var noget for Sandserne, men intet for Siælen, en Skiønhed uden Forstand, er nok beundrings, men ei Kierligheds værdig, en forstandig Mand, tager sig en Kone, ei allene for at see paa, men have Sælskab af hende, og hvad Fornøielse skulde man vel have i Sælskab med en Gaas. —

I Smukke, dersom alle vare af den Mening, som denne egensindige Lihimont, da vilde eders Erobringer neppe blive saa store, vilde man altid hos Dejlighed æske og paastaae Forstand, da er jeg bange for at mangan deilig Dukke blev ugift. —

81

Den paaseende Bias.

Femte Stykke.

Bonus Lucri odor é re qualibet. (Profiten er god hvor den kommer ifra)

Saaledes sagde fordem hiin romerske Keiser som lagde Skat paa Urin. Denne Regel er nu blevet, almindelig, den udstrækker sine Følger til alles, følgelig til Skriftmagerens Nærings-Veie.

Da jeg ved Skæbnens Ondskab ogsaa er bleven en Skribent, ja det som værre er en Satyricus (qvem Dii oderint, Præceptorem faciunt dem Guderne ere vred gjør de til Skribent) saa er det billigt, at jeg ogsaa sørger for min lovlige Udkomme. Denne Nærings-Sorg

82

haver givet mig en hoben Hovedbrud. Jeg haver pønset paa, hvorledes jeg kunde udfinde en ugemeen og prægtig Titel til en Bog. Sandt at sige, saa har jeg aldrig tænket paa Indholden, thi den er kun en Biesag. Jeg har altid erindret det Gellerts Moral i hans Fortælling om Hans Nord:

"Was brancht wohl ein Hans Nord versehen

zu Bücher schmiren,

Was brauche er um dich zu verführen?

Ein wunderbares Tittel-Blat & c.

Længe har jeg været Uens med mig selv, snart har jeg vildet skrive et Ugeblad (thi de indbringe meest) under den Titel: den politiske Hans Vurst. Snart under den: den oeconomiske Jyde-Potte.

Snart under den: den moralske Landset. Snart under den: de skiønnes Loppe-Klud. Snart under den: de forvente Sæders Gabestok. Snart under den: den danske Cyclops (Eenøiede). Snart under den: det almindelige Oplags-Huus. Snart under den: Morgen-Coureren. Snart under den: Spidsborgeren i Lucifers Republique, m. m.

Alle disse Blade havde jeg af en priselig

83

Forsigtighed enten ladet mig betale forud, eller i det minste taget Prænumeration derpaa for en Sikkerheds Skyld, og i nødvendige Tilfælde forholdet mig et Forslag efter Proportion, hvilket i Skribenternes almindelige Sprog kaldes Forskud og Efterskud. — Men dette behagede mig ei heller jeg saae nok at jeg derved for et Aar kunde fortjene noget, men det kunde ei vedvare i Længden; jeg har derfor studeret paa at udfinde noget, der kunde være bestandigt, men det var vanskeligt at hitte; thi Aviser og lærde Resentioner undtagne, er intet i denne syndige Verden bestandigt. Folkets Ustadighed og Lyst til Nyt er Skylden. Endelig erindrede jeg et Skrift der ligerviis som en Silkeorm, har igiennemgaaet adskillige Forandringer, og ved Hielp af denne Omskabelse endnu vedligeholder sig, paa den lærde Skueplads. Mine Læsere ville vel spørge om hvad det Skrift hedder? men see om jeg siger det, nei Tak! jeg er ingen Sladderhank!

Jeg vil allene vise dem Planen til mit Skrift deraf skal de see at det i det

84

minste kan love sig en Evighed af 4re a 5 Aar, mit Skrift skal da hedde: Mandfolk

- Tidenden og Torsdags - Selskabet.

Her er det første Nummer deraf:

No. 1.

Vi leve nu i en Tid da periodiske Skrifter vrimle som Myrer i en Tue, de avles af Vankundighed, fødes til Verden af Dumdristighed, og Vindelyst er deres Pleiemoder. Ingen fornuftig kan nægte at Publici Smag skierpes og forledes ved Bøgernes Læsning, men alle Bøger tiene ei til det Øiemed. Periodiske Skrifter ere egentligen de som skal gjøre et Publicum oplyst, deres korte Afhandlinger og afvexlende Materier, betage Kiedsomlighed, opvække Læselyst, give i adskillige Deelee en mere almindelig Smag og Indsigt. Vi troe ei allene at saadanne Skrifter bør læses, men vi tro og de kunde skrives, en Troe som maaske mange ville nægte fordi en daglig Erfarenhed synes at kuldkaaste den.

85

Nogle af det stærke Kiøn, som haver følet Elendigheden af vore Ugeblade, ville med samlede Kræfter stræbe at frembringe noget som i det minste kan være læseværdigt. Kierlighed til Æren og Ærbødighed for Publicum, har vænnet dem til at skrive med Eftertanke, og rensset dem fra en taabelig Skrivesyge, bestyrket af Vindesyge. At melde noget om Personerne, da ere de følgende som ville Skrive:

Mandfolks - Tidenden.

1 Et alvorligt Menneske.

2 Et muntert Menneske.

3 Et betænksomt Menneske.

Torsdags - Sælskabet.

4 Et uegennyttigt Menneske.

5 Et ærekiært Menneske.

6 Et flittigt Menneske.

7 Alle disse ere samlede i et Menneske.

Til ovenmeldte Sælskabs og Personers Navne har blot et critisk Indfald givet Anledning. Det er desværre, alt for vitteligt, at der gives saadanne Sæl-

86

skaber, om hvilke man kan sige med Ræven i Fabelen: O! quanta Species non habet Cerebrum! &c. hvilket stort Skabilken-Hoved uden Hierne! — (en eeneste

Fornuftig kan skrive gode Blader, naar Samlinger af Ukyndige frembringe noget ravgalt Tøi. — Vi vide meget vel at en engelsk Spectator er Frugten af mange, men alle fornuftiges Bestræbelser,) dog er den ei i alle Stykker lige god. Men vi vide og derhos at den danske Spectator, den Patriotiske Tilskuere, ere enkelte Mænds Værker, sig selv i alle Ting lige; og vi bejamre at Sælskaber sammenrotte sig, for med en lige Afmægtighed at danne daglige Uhyrer, hvor Næringen er baade Skribentens og Forlæggerens Hoved

Øiemed. Men vi haabe slige dog engang skal rømme Skuepladsen, naar man faaer lagt den eene efter den anden paa den fornuftige Critiqves Pinebænk.

Vi forsikkre, at det Sælskab som

vil skrive dette Blad bestaaer ei af allevegne fra sammenskrabede Creti og Pleti og saa at kalde hværvede Skribentere, som

87

for Løn og Betalning, men uden Lærdom og Skiønsomhed, bidrage noget til et Blad med.

Uagtet man intet vist haver foresadt sig vil man dog arbeide i de Dele, i Hvilke man kan vise nogen Styrke, og al Selvkloghed til Trods, stræbe efter at forbedre Publici Smag med at dømme og bedømme de Skrifter som fylde Publici Ørne med unyttigt Tosse Snak. Kort vi ville arbeide saaledes, at de daarlige Skribentere; skulle skamme sig ved at have arbeidet enten halvt eller heelt. —

(Who can vail so long as they can write? vid. Poppes Essay on Crit.)

O! kom da hid du stærke Kiøn Som haver Lyst at læse Lære!

Thi viied en ærlig Musers Søn

Vil redde Smagens faldne Ære! Som Kampesteen ved Fuskers Haand, Foruden Kunst i Blye indfattet,

88

Saa blir en daarlig Autors Aand Af hver fornuftig Læser skattet. Man leer naar Tossen synger op

Og nyner gamle Kiempe-Viser, Men Thyllins Siæl i Broemands Krop, Hver elsker, ærer, dyrker priser. Man veed at Samsens Dalila,

Var i sin Tid en snedig Skiøge, At der er nogle Miile fra

Roeskilde Kroe og hen til Kiøge. Velan! vort stærke Kiøn, du skal Ei med uægte Perler bramme, Men giøre hver en bindegal

Og ynkelig Skribent til Skamme!

I Mandspersoner kommer hid

Som holde Læsning for en Ære, Her sammenskrevet bliv med Flid

Det som kan læse værdigt være;

89

Maaskee der ofte skiules kan

En Sandheds Gnist i Skiemtens Aske Og krybe ud en Herremand

Af en Forlæggers nyttig Masqve. Min Ven! vær ubekymret om,

Hvorfore dette Sælskab skriver.

Det kaldes Antimonium

Hvormed man Rotterne fordriver!

Men hvo som Sludder læse vil,

Den ædle Tid dertil misbruge,

Den sende vi et Ønske til:

Af tyve Blader i hver Uge.

Her sees en Afbildning paa Planen til vort Skrift, men vi lokke eller kiøbe ingen Forfatter til at skrive og sværge under vor Fane. Om nogen vil indsende noget, give vi ei fire Skilling derfor. Vi ere i Stand til at skrive uden andres Hielp,

90

og mange Kokke gjøre ofte en slet Suppe. Vi trøste os ei heller til at erholde mange Medhielpere, da der sluttelig forhen er prænumereret paa de fleste. Nu maa vi og mælde Læserne noget om de ville skrive og ikke skrive, paa det de ei bedragne af Fordomme skulde fatte ringe Tanker om os. Sandt er det, brændt Barn er bange for Ilden, men man bør ei skiære alle over en Kam; at dømme fra hele Sælskaber til enkelte Personer, er alt for stor Spring vice versa, kan det og blive et Fejltrin.

Vi ville hverken anstille, medicinske eller politiske Betragtninger om Pynt, men gjerne pynte paa og rette de udannede Sæder. Blomster, Kjøkken og Frugthaven (hvorom haves Gartner i Byen) skal ei fylde vore Blader, thi vi skriver ei i Sindets og Tankernes Adspredelse.

Ingen af os haver tient nogen Plet-Skrædder, vi ville ei heller beplette os selv og Papiret. Vi ville ei fylde vore Blade med udstoppede Fugle og unyttigt Fyldekalk. Børn forstaae vi ei at svøbe ei heller at

91

sælge Børnesnak. Af Frugter elske vi mest Stikkelsbær, erindrende de Poetens Ord: qvi legitis Flores & Humi nacentia Fraga, fugit hinc Pueri! (pakker jer I Børn som plukke Blomster og Jordbær). Vi ville ei vugge Folk i Søvn med Ammestue Sladder eller gjøre dem ækkel ved Rygtet og igjen udspyttet Børne-Mad. Det skulde være os kiert om vi kunde rense Byen fra onde Skrifters Surdei og lære dem at skille den gode Viin fra den ondesamt drive de Insecter bort og forekomme de Nærings Orme, som gnave Publici Pung. Saaledes ville vi være en Tordenskræk for enhver forrykket Phyllis. Vi vilde ei maculere Papiret med matrieuler og ligesaa lidt synge Vægter Viser, som Morgen Psalmer. Ingen af os skal fremkomme som en Deus é Machina, vi ville hverken vaske eller bagvaske, kunde vi tvætte de elendige Skriftmageres Hoved med Lud, skal det være vor Skyldighed, men dertil behøves ingen Vaske-Maskine. Nu have vi underrettet Publicum om noget af det vi ville skrive og ikke, vi love ei meget men kan vi holde noget skal det være vor

92

Fornøyelse ligesom det er vor Pligt. — Naar vi nu et Aars Tid have vedholdet under dette Navn, saa ville vi antage et andet, og kalde vor Mandfolke-Tidende, et Oplagshuus for al Slidder Sladder, og det tredie Aar skal den blive til et Apoteqve, hvori der er allehaande Smørerier. Det gjør os ondt at vi ei kan lægge Plan til flere Medarbeidere og sætte mange Hiul i Gang, for derved at male med vor egen Mølle destobedre.

Nogle mageløse: Gud lad os aldrig ligne dem! Forgiængere have opmuntret os. Et Blad under Navn af Fruentimmer-Tidende og Fredags Sælskabet, gjorde for et par Aar siden, et græsseligt Optrin paa vor lærde Skueplads. Et Blad hvis Fortienester vi aldrig noksom kunde lægge for Dagen. Qvid loqvar Scyllam Nisi, pvam Fama fecuta est. Aldrig kom saasart et Blad af samme for Dagen før vi fik Lyst til at skrive; et hvert Nummer fordoblede vor Lyst. Man bleve eenig om at udgive et Blad, men mellemkommende Aarsager hindrede os, og betænk kiære Pub-

93

licum hvorledes torde vi vove os paa den Galleje? Fruentimmer-Tidenden er et af de periodiske Skrifter, hvis Mage denne slebne Alder neppe kan fremvise, gid den maatte blive Mageløs! hvor elendig og vederstyggelig end denne Vanskabning var, opholdt den sig dog en Tid lang paa Skuepladsen, ja til Trods for Vittighed og Smag, blev den i Haabetal baade læst og købt. En smuk Ærestøtte for Publici Smag, et uryggeligt Beviis paa dets Skiønsomhed! Fruentimmer-Tidender, Patroller, Aften-Poster og hvad den hele Række af Dumhed heder, er en afsættelig Kram i det danske Publico!

Dette elendige Skrift har nu igiennemgaaet tre Forandringer, fra Tidende blev det til Magazin (et hæsligt Spring) opfyldt med lutter usunde og ufordøyelige Vahrer.

Fra Magazin blev den til Bibliotec, hvor Skrolde og nogle faae gode Bøger staae om hinanden. Denne er enda den

94

96

Hillemænd! hvor ville ei Skribenterne de dumme, blive bange naar de saae, deres Privelegium paa at sælge Snik Snak, blev saa net giort til intet, og de Herrer Forlæggere vilde vist tage sig i agt.

Ved dette Middel fik vi vel faae, men tillige gode Ugeblade, og Straffen var vist ei for stor, for de skrivesyge Herrer, som spilte Folkets Tid og fordærve Publici Smag. —

95

Den

paaseende Bias.

Siette Stykke.

Nemo qvem sibi Sortem

seu Ratio dederit seu Sors objecerit, illâ Contentus vivit.

HORAT.

Intet Kreatur i Verden kan være plaget med større Ustadighed, end Mennesket. —

Neppe skal man vise mig en, som er fornøiet med sine Vilkaar. Søemanden ønsker han kunde bytte med Landmanden. Agerdyrkeren med Kiøbmanden og denne igjen med Embedsmanden. Haandværkeren klager over sit sure Arbeide og ønsker han i Ungdommen havde studeret. Den Studerede ønsker han forstod et Haandværk, hvorved

96

98 han kunde afhielpe den Trang og Fattigdom som gemenlig er Musernes Følgesvend. Saaledes klynke alle i alt og hver i sit. Denne Ustadighed ytrer sig ei allene i vore borgerlige Omstændigheder, men endog i vore legemlige Vilkaar, saasom Skabning, Alder, med mere. Den feede Crassus, som har fraadset Dag og Nat, er fortrøden over sin Fedme, han drikker hver Morgen et Glas koldt Vand, han rider og bevæger sig, allene for at blive mager. Den skindtørre Exilis, som er tyndere end en Mynde, han drikker Chocolate hver Morgen, han spiser Fløde og Macroner, allene for at blive feed, og naar Naturen er trodsig, griber han til Kunsten, han legger en Pude paa sin Mave, for at give den en Runding, han bruger forlorede Legge og to par Buxer, men han erindrer ei at det skyggefulde tomme Ansigt og de tørre Hænder igiennem hvilke, man kan see Maanen ganske tydelig, passe sig til den kunstlede tykke Mave og Underbygning, ligesaa got som en Naale-Hoved kunde passe sig til Knap paa en fire Tommer tyk Stok.

97

99

Blondine er saa Hvid som Sne, har lyseblaae Øine og lyse Haar. Haarene kiæmmer hun med en bly Kam og Øinebrynene sværter hun, og ved disse sorte Extremiter, gjør hun sit Ansigt latterligt. — Brunette kan ei farve Haarene, men hun forandrer hele Grunden med hvid Sminke, hun bliver ligesaa latterlig.

Achates er temmelig til Aar og Vellyst har gjort ham endog graae for Tiden. Han vil endnu være ung, han smører sine graae Haar med sort Pomade og nu troer han, at have bedraget Naturen selv. Canillius er ganske ung, han vil gierne synes lidet ældre, og for at see mandig ud, ønsker han sig et Skieg, han rager sig sin blotte Hage engang hver Dag og seer flittig i sit Speil om ei Skiægget vil groe. Minutus er liden af Statur, han ærgrer sig derover, han vilde bøde paa Mangelen, han lader sætte høie Træhæler under sine Skoe, og sin Toupee accomodere en halv Alen høi, han seer sig i sit Speil, han fornøier sig og hemmelig triumpherer over at have tilintetgjort den Sandhed: Hvo kan legge

98

100

en Alen til sin Høide, om han endog bekymrer sig derom? —

Semicæcus, har af Naturen et meget svagt Syn og han er ganske kortsynet, den Feil vil han ei være bekiendt; taler man om et Object et Syn som er meget langt borte, o! jeg seer det meget vel siger han, omendskiønt han af Blindhed løber Folk paa Armene paa Gaden, hilser en Hueblok inden for Vinduet i Stæden for en Jomfru, og er færdig at støde Skinnebenene i Stykker paa hver en Adviis.

Acutus derimod er skarpseende som en Falk, men han troer det er fornemme i det minste lærd at være halv blind, han holder derfor alt hvad han skal see paa, ganske nær til Øinene; skal han kige efter sin Doris i Comedien, bruger han en Kikkert, endskiønt han med de blotte Øine kunde see om der endog sad en Flue vaa hendes Kind, end sige en stor Skiønplet. — Han bruger faa længe disse Nykker indtil han virkelig bliver kortsynet, kunde ogsaa den stakkels Amicacus vænne sig til at see langt.

99

101

Saadant Bizarrerie er den menneskelige Natur fuld af, ingen vil være det han virkelig er, man kunstler saa længe paa Naturen og Lykken, indtil man bliver Vanskabninger i begge.

Men det er ei nok dermed, at man ei selv vil være det man er, Ondskaben gaaer endnu videre, man under ei andre at være det de virkelig ere. Bliver Cleantes roset for sin Flid og store Lærdom (den han virkelig besidder) strax hører man denne Roes af en eller anden formørket. Ja! heder det: Cleantes, har vel Ord for at være lærd, men man seer ingen Frugter deraf, hans Lærdom strækker sig kun til den eller den Videnskab, men deri og deri, er han en Dosmer, han er et got læse Beest, men har slet intet Genie.

Roser man Alcippus for adskillige Prøver af et stort Genie, ja heder det, han har vel en Smule Vid, men det er det falske, og over alt besidder han ingen Lærdom eller grundig Kundskab.

100

102

Roser jeg Simplex for hans Gudfrygtighed og ustraffelige Vandeler. O! siger den ene han er en Fanaticus, Han er en Ertzpietist siger den anden, nei svarer den tredie, han er i Bund og Grund en Hykler og Skinhelgen, troe mig jeg kiender Karlen paa et Haar.

Fortis Kommanderer en Armees, han er ligesaa klog og forsigtig en General, som tapper og hurtig Soldat. Han forretter en Mandoms Gierning efter den anden. Man fortæller hans berømmelige Gierninger, strax er man færdig at tilintetgjøre dem. Det er ingen Kunst heder det; at smede med gode Tænger. Fortis har gode Officerer og Soldater, og han faaer Æren for hvad de gjøre! og naar ei andet kan anføres, siger man: det er ingen Kunst at slaae sig til Ridder paa Stakle, det er ei Fortis Klogskab og Mandom, men hans Fienders Dumhed og Feighed der giver ham saa mangan Fordeel.

Siger jeg, Hierers præker got, saa Hvidsker en, han stjæler sine Prækener af andre. Siger jeg den eller den Mester arbei-

101

103 der net, svarer man, det er ingen Sag for ham, han har gode Svenne, dem maa han takke derfor!

Kort; ingen maa eller faaer beholde den Ære han virkelig fortjener, man kan ei dele Æren med ham, thi vil man, som misundelig, aftrette ham den, kan man ei ganske nægte ham den, stræber man i det minste at forringe den, og naar man ei har noget at anbringe og skammer sig ved at lyve alt for groft, saa har man det forbandede Men! hvilket ledsages af en haanlig Smiil og nogle dybsindige Miner, som skal tilkiendegive at man virkelig veed noget til en Persons Last, men er alt for ædelmodig til at sige det, den ukyndige som ei ret kiender begge Parter, fatter herover ofte en Mistanke til den uskyldige, saaledes kan man blot ved Miner og Forbeholdenheder skade den som man ei med Tungen tør eller kan komme nær. —

Summa Summarum, sadte engang en Skoeflicker paa en Regel af 5 Sk. for et par Bagflikker, og i en Sum at tale,

102

104

er det menneskelige Hierte opfyldt med saa megen Ustadighed og Avindsyge, at man hverken er tilfreds med sine egne eller andres Vilkaar, man klynker over sin egen og er misundelig over andres Tilstand, og om man engang fik bytte, er jeg forsikret om, at det gik med een, ligesom med en svensk Solicitant, der længe anholdte om at faae Kong Carl den 12te i Tale, men da han fik sit Ønske opfyldt og kom ind, og Kongen spurte hvad han bad om? blev han saa bange for Kongen, at han sagde: jeg beder om at komme ud igien.

Ad Exemplum Regis faciunt Minores.

Iblandt de adskillige Ting, som befordre Videnskabernes Aftagelse og Tilvæxt hos et Folk, er den Regierendes mindre eller større Tilbøielighed for samme en Hoved-Aarsag.

Den bestemmer paa en kraftig Maade deres Skiæbne, har en vigtig Indflydelse i deres Opkomst og i deres Undergang.

103

105

Det heder ei forgiæves: ad Exemplum Regis totus Componitur orbis &c. det hele Land retter sig efter Førstens Exempel &c. Sidder en herskesyg en stridbar Regent ved Roret, er en Carl den rate Konge, saa

bliver det hele Folk haardført, tappert og stridbart, dets Tilbøjelighed bliver eene til Vaaben, iblandt hvilke de fredelige Muser sielden trives.

Er en Konge blødagtig og vellystig, strax udbreder sig den Feil iblandt Folket, som fra det tapperste af kan vanslægte til Avindagtighed under Sardanopals Regiering. Det er utroeligt hvilken stærk Indflydelse Regentens Exempel har paa Undersaatterne og med hvilken Hast det kan forandre det hele Folkets Sæder.

Ligesom Qvægsølvet i et Veirglas, maa lyde den udvortes Lufts Bevægelser derefter i Øiebliket stige eller falde, saaledes stiger og falder en Nations Karakter i Henseende Regenten. Det er ei allene en Konges Gemyts Egenskaber, som virker paa Folket, men man stræber at efterligne ham endog i Personlige Feiler. Da den store Alexander hældede med Hovedet til den eene Side, gjorde de Macodonier sig

104

106

en Ære af at være skievhalsede, for at ligne ham i denne naturlige Feil. —

Er nu en Regent en Elskere af Videnskaberne, strax kommer de i Priis blandt Folket. En blot Stolthed og en Lyst at efterligne, lærer Folk af mindre Tænkemaade at sætte Priis paa, ja, forgabe sig i det de ofte ei forstaae. — Elsker en Augustus Videnskaberne, strax bliver hans Yndling Mæcenat de Lærdes Ven og Befordrer. De Mægtige og Formuende i Landet, følge Kongens Exempel, de spare hverken Flid eller Bekostning, for at bringe dem til Høide; paa saadan Maade opmuntres de bekiendte, opelskes de tilvoxede og udlokkes de skiulte Genier; thi Ære og Belønning ere de kraftigste drive Fiedre. Men Følgen heraf bliver Videnskabernes blomstrende Tilstand.

Den mandige Virgil, den skiemtsomme Horats, og den kielne Naso, havde maaskee været begravet i en evig Glemsomhed, dersom ei en saa lykkelig Stjerne havde veiledet dem udaf Forglemmelsens Mørk.

105

107

Mangel paa Understøttelse og Befordring, begraver ei allene mange Talenter, men tvinger visselig mange Genier, til at fornægte sig selv, at udvige fra Dydens Bane og af Trang at blive lastefulde. Naar man spurte saadan en om Aarsagen til deres Afgang kunde de gjerne med en Eugen svare: Sire! un Mepris! men saasart de begaae en Afgang da er man altid færdig med Hevnens straffende Haand at støde dem i alle Ulykkers Afgrund! give man var saa færdig med Belønningen, saa blev mangen ei ulykkelig!

Den rommerste Keiser Aurelius havde det Ordsprog: "Lyksaligt er det Rige hvor Philosophi regiere og Kongerne philosophere." At Videnskaberne ere lykkelige hvor Regenten er Philosophers Ven, er en afgjort Sandhed, men at enhver Regent skal være en Marcus Aurelius er ei megen Nødvendighed. En al for Philosophisk Regierings Plan kunde maaskee blive fuld af politiske Feiler. Det er alt nok, naar en Regent har Kierlighed for Videnskaberne, indseer deres Nytte, beundrer deres Skiønhed og ophøier deres Værd. Men foragter Regenten, eller de som forestille Regentens

106

108

Person, Videnskaberne, da gaae de reent under tillige med deres Dyrkere. I Engeland, hvor de Fornemme og Formuende selv er Videnskabernes Dyrkere og stændig deres Befordrere, hvor den Egenskab at have et got Genie, er nok til at gjøre en æret og befordret, der ere Videnskaberne i Flor og bringe fortræffelige Frugter. Videnskaberne have i vort Norden gjort en sildig Fremgang, Nationens Fordums Lyst til Vaaben have meget Hindret dem, her trængede høilig til Augusti og Mæcenates.

Uagtet jeg ei kan være saa uforskammet hykkelsk, at sige: at Genier (NB. alle bekiendte) hidindtil rettelig ere understøttede og anvendt, saa maa jeg dog tilstaae at denne Tid lover os meget. — Maatte dog engang Geniet som har et naturligt, ypperligt og væsentligt Værd, retskaffent komme i Betragtning, imod Fødsel og Slumpelykke, da vilde man ei paa Ærens Toppe finde mange forgylte Dosmere og ei i Ulyksalighedens Hytter, saa mange afvigede og ved Modgang vanslægtede Genier.

107

109

Ingen kan lettere afvige end en Genie, naar Tossen gaaer ligefrem, som en Kariol Hest i sit gamle Trav og ligegyldig humper over Vanskiæbners Veie, saa seer Geniet sig om til alle Sider, griber alle Leiligheder, og bliver let forvoven, helst naar man trykker ham.

Vee! ja 3 gange Vee dem, som ei understøtter et bekiendt Genie, men deels ved sin Kolsindighed, dels ved sin Fortrykkelse, nedbringe den til sin evige Skiændsel, som en Smule opløftet, kunde have blevet Fæderne Landets Nytte og Ziir.

At nedtrykke sine egne Genier, saa længe indtil de lastefulde blive Statens Skumpelskud, og siden trygle Vid af fremmede, forekommer mig ligesaa urimeligt, som om man før et Laan af en 12 a 14 Rixdlr. vilde fordømme en Indfød til evig Vanære og Slaverie (NB. naar han ei før har været lastefuld) og siden have en fremmet Landløber for 40 50 ja 60 Rixdlr: dog sat sapienti!

108

110

Hvad det danske Publicum angaaer, da maatte jeg være en grov Løgnere, i Fald jeg vilde sige, at det hielper noget et Genies Fremkomst eller Understøttelse. Vort Publicum har endnu ligesaa megen Smag i Vittighed, som en Hest i Coffee; Patrioten er egenlligen den, som skal være Publici Mand, man læser ham, man diverterer sig ved hans Blade ved et Krus Øl og en Sopken, mens Dunsten endnu er i Hovedet, er han paa deres Siæl en brav Karl; men om de Dagen efter saae ham i den yderste Ulyksalighed, reddede de ham ei med en halv Skilling, men oven i Kiøbet traadde ham paa Halsen til.

Dog, vor Mageløse Christian lover os de lyksalige Tider, at Geniet og Fornuft, ei mere skal beklage sin Vanskjæbne; give de maatte hastig komme!

For resten vil jeg have ombedet alle Mennesker af Forstand og Genie, at de aldrig for Publici Skyld, gjøre sig nogen Umage; thi til at divertere det danske Publicum, behøver ei andet, end Patroller, Eventyr, Ugeblads Klygter og Avise Snak. Da foennm Bari et Saccharum Psittaco.

109

111 Et Brev til Bias

indsendt fra en ubekieandt,

Min Herre!

Dersom du kunde udfinde et probat Raad imod de urigtige Blade som oversvømmer Folk som en stridig Bek, vilde de Fornuftige være dem meget forbunden. Deres opgivne Raad vil neppe blive iværksadt, thi det involverer en Slags Ubillighed, nemlig ei at betale, det man har annammet. De taler om en upartisk Undersøgning, men hvor er en fuldkommen Upartiskhed nu omstunder? mon ei en god Autor kunde ogsaa lide Skade, og har de vel forglemt det gamle vanskelige Imprimatur? mon ei Hevngierrighed kunde udrette det samme nu, som Egenmyndighed og Partiskhed gjorde før?

Mon man ei kunde udfinde en Slags lærd Gabestok at sætte slette Autores i? jeg seer forud, at de vil svare mig: saa længe vor Herre ei lader os mangle lærde Recensores have vi Gabestokke nok! jeg tilstaaer dem det er sandt, men

110

112 de maa derhos erindre at de Gabestokke ei ere paalidelige, ihr man seer jo mangan gang en upaaklagelig, ja en god Skribent, bliver sadt i Halsjernet af en uforskammet Recensent.

Det Indfald den Dramatiske Journalist har, synes mig er ikke ubilligt. Hvad om en slet Skribent blev forbunden til at give en vis Summa for at kiøbe sig et Friheds Brev paa at skrive, hvad om det Friheds Brev blev saaledes indrettet:

NN. haver rigtig betalt den aarlige Contingent ad pios usus, for at skrive slette Blader, thi gjøres herved alle bekiendt: at ingen maa formeene ham at skrive, ei heller maa nogen understaae sig at criticere hans Blader, og enhver som vil lee af dem, maa gjøre det i Smug, da Manden har rigtigt erlagt sin Betaling og derfor gaaer Toldfrie for al offentlig Kritikve.

Denne Bevilgning skulle tillige enhver slet Antor være forbunden at lade aftrykke for paa sine Blader. Hvad mener de ei det Middel kunde hielpe.

af Neocrisis.

111

Den

paaseende Bias.

Syvende Stykke.

Uskatteerlige Melissa!

Hver gang jeg falder dem uformodentlig i Øjne, saa udbreder jo den siine Rose, som opliver Deres Kinder sig over heele Ansigtet. Siig mig engang min Uskyldige! hvad Aarsagen er? Undseelse forbyder Dem at svare; men Elskovs Gud som tindrer giennem Deres Øjne forklarer, mig Aarsagen desto nøjere. Men om De saae sig selv, saa livagtig som Elskov skildrede Dem i mit Hierte: o hvilken Rødme vilde da ikke Ydmyghed sprengte i Deres Ansigt! Men see nu engang min dydige! hvilken Ærbødighed mit Hierte føler for Dem, da jeg tilskrives Dem dette. Ta-

112

114

le-Kunsten døde, om den formastede sig til at sladre hvad mit Hierte føler og hvad mine Øjne udmærker sig hos Dem. Mit og Deres Hierte bestraales tillige af Uskyldigheds Soel. Kan de da andet end oplives paa eengang. Forlad mig da at jeg røber Deres Følelser som forfriskede mine; thi vi nød jo paa eengang den Vederqvægelse der er i Oprigtighed. Alt for svag er min Siel til at udholde Styrken af disse Fornemmelser. Siig mig: hvad føle De?— kan De forklare sig — knap! — Mig synes at De nu svarer mig med en koldsindig Mine som er krydet med Kierlighed: Den underkuede Samvittighed skildrer sig rød paa Deres Kinder; jo! jo! — jeg forstaaer det nok! — Deres Skamrødhed overbeviser mig og Dem paa eengang at jeg er

Deres

Damon.

Fillis taler til Damon saaledes:

Ja min elskværdigste Damon! jeg er da nu overvunden. Min Siel føler nu alt det den før aldrig har følet. De El-

113

115 skovs Smerter som jeg før intet vidste af, som jeg før beloe, dem føler jeg nu i mit Hierte. Da jeg for nogen Tid siden i Søvn bag en Busk saae Dig sove, hvor listede jeg mig da hen til Dig og dit Hvilested; jeg var dristig nok til at lægge Din venstre Haand som halv død skiulede mig Dit Aasyn, ned ved Siden af Dig; men Himmel! hvad for en Hiigen steg giennem mit heele Blod; da jeg saae dit Øje at vaagne; da jeg saae Dit deilige Øje at rinde med de huldeste Taarer. Jeg fløi og græd. Men hvad? hvorledes blev jeg til Mode? en hæftig Ild valledede da omkring i mine Aarer. Og disse Flammer som tære inden i mig, de vil ævig; nei ævig ei uddøde; men de vil vare uophørlig. — Kom huldeste Damon som jeg udvælger til min; min Siel svæver mig allerede paa Læberne for at flyde ind igiennem Din Mund i Din Siel under tusinde Forlystelser og Kys.

Menneskets Utaalmodighed

Tit drikker Mennesket Vellyst-Strømme og tørster. Den Lykkeligste dør bort under

114

116 sine Ønsker. En Draabe Kummer gjør ham hele Floder af Glæde ildesmagende. Indbildnings-Kraften ansporer Tilbøjeligheden. Disse bryde ud, som fyrige Heste, der slaar med Nakken ad Tvang og Tømme. De slæbe Mennesket med sig til Afgrunden. Menneskets Høimodighed gaaer paa Stylder; den vil rage lige op mod Himmelen. Snart skiender den paa Forsynet, som glemmer at klæde den i Purpur og Rigdom. Snart siger Mennesket: mit Bryst er for svagt, og dadler Skabningens Viisdom. Ilden er ham for heed, og aander for ham ikkun Plager. Ulykken synes for ham et Blomster paa Engen; den iler til ham med Floderne og Vinden omblæser ham med Smerter. — Hvorhen forvovne Skabning? tænker du, som kiæmper i Fablen, at opstable Klipper paa Klipper, og væbnet med Formastelse, at storme til Guddommens Sæde. Vil du vel, du som et Liimkar, ophæve dig imod din Dannere? giennemflyv først de Himmelblaa Egne, som ere bestrøede med Soele og Kloder. Bese det melkhvide Belte paa Himmelen, hver Stiernes Dampkugle. Oversee det Heles sammenhæng med

115

117 alle Fiedre og Hiul og andre Planeters Naturer; deres Indbyggeres Legeme Gierninger og Ordens-Kiæder. Udgrund med dristige Vinger det dunkle Aande-Rums Dybde. See der Væsener uden Dannelse; bemærk deres Forhold og Kræfter. Stig op paa Tingenes Trappe gar op til Guddommens Trone og straf da, dersom du kan, Guds Forsyn og Orden paa Jorden. Vil du udforske dig Aarsag hvorfor du ei blev en Seraph? opdag da først, Stolte! hvorfor du ei blev en Mide. Skulde vel, for at du kunde føies, den store Verdens Kiæde brydes?

skulde Milioner Planeter og Sole rykkes ud af deres Glidebane og falde sammen i en Klump? Skal Himmelen Forhæng, lige ud til Guddommens Trone briste i sønder? og skulde hele Naturens inderste Aarer skielvende sukke? Dette daarlige fore langede du jo, da du higede efter det som stred mod Verdens Orden. Vær Herre over dine Tilbøjeligheder; saa vil du beherske Ulykken. Skaberen er Kierlighed og Huldskab; men de ere dine Tyranner. — Hvorfor bygge I Huse paa Bølger, I som rane af Indiens Bierge. Har Aarenes

116

118 Kiæde ei dømt eder til andet, end til at see eders Grav i det Baade, eller at see vaade Graver? og hvorfor maa I ofte see den truende Død i Skyerne? — Du som underforsker de underjordiske Grunde; hvorfor kaster du et haanlig smilende Blik ned i disse Gruber; hvorfor opblæser du dig og mener at du er klog nok til at oprode den Skat som pryder dig paa Daare-Toppen. Derfra skieler du stolt ned til de Fattige, som i dine Øine ere kun som Jordens Roer. Hvorfor lader din Siel sig blinde af selvgiort Taage og Dunster! — Men I! I Heldte hvorfor iler I til Trefningens Uveir; hvor Lynild kiæmper mod Lynild, og vilde Bestormelser mellem hinanden indbyrdes? Jo! jo! I vil vel opfylde Rygtets Basune med eders Gierninger. De Væsener som usynlige flagre omkring eder; leer eder ud. Du Samvittighed! du Sandheds Slave og Lænkere du synes for dem ligesom Sladrende Narre synes for dig. Heldten og Gids-Halsen ere som Orme der jage efter Smuler. — Livets Øieblik er jo ei engang hvert at man gjør mange Anslag for at leve i Sorrh og Pine. Den, for Hvilken

117

119 knælende Lande i Dag aabnede Slotte og Fæstninger, beboer i Morgen Dødens Helvede og Huler. Haabet har tilsperret ham Adgang og med ham blev manges Haab tilhyllet med Jord; og Veien til et evigt Eftermæle er gaet den haabende af Sigte. — Mig synes nu ligesom Underjordens skyggefulde Dale aabnede sig for mig. Jeg seer den gredske Helt for hvis Vaabens Klang hele Jordkloden skiælvede, som farvede Søen med Menneske Blod. Som forvanlede hele Østen til en Ørken lige indtil Ganges, og opslugede Alt ligesom et udæmnet Hav overskyller Marke, Skove og ligger dem udyrkede i sin Strube. Jeg seer denne Helt at gaae forladt blant blege Cypres Træer og vandre dybsindig i vildsomme

Irgange. Han vrier Hænderne og opfylder Luften med disse Klager: Viger, viger I forskrækkelige Billeder! som qvæle mig og mine Daarligheds Forlystelser. I saarfulde blodige Liig viger dog endelig

engang fra disse Egne; vender dog eders Blik fra mig I halvaabne og skrækkende

Øine. Og du Gienlyd glem at fordoble

deres Suk for mine Øren. O! vee mig

118

120

vee mig at Sirenerne Stemme nogensinde opvakte Drifter hos mig efter Magt og en uskrænket Myndighed. Forbandet Sirene! som døde mig med din kielne; men falske Stemme. Og hvad var vel min Forlystelse andet end en daarlig Læge for Siælens Sygdom; hvor kort var den ikke at regne imod min evige evige Ruelse. O sanseløs Pøbel! Hvorfor foragtede jeg ikke din Munds Ros førend nu, ach nu! men ach forsildig desværre! stor gjorde du mig og stor blev jeg da i mine egne Øine; men ach hvor elendig er jeg nu og hvor ringe! bortslygtede Tider I mine forvarløse Tider kommer nu tilbage. Hvad? eller I! I Liig forlader mig. I skræksomme I grusomme I fæle Billeder! flyver bort fra mig til andre Ørkener.

Al Verdens Rigdom og Vellyst ville dog evig blive for liden til vor store Siel endskiønt vi levede tusinde Aar og bleve saa gamle som Stierne. Himmelen allene mætter

dens Udødelighed af hvis Flamme den ulmer. Og du o! guddommelige Dyd; ved dig kunne vi kun glade giennemskibe Livets

119

121 Søe. Lad denne Pharus o Gud! lyse for mig saa skal jeg med Øiet omsider see Lyksalighedens Havn afskildret, trods alle Ulykkens Uveir; trods alle Lidenskabernes Bestormelse; du du skal allene gjøre os hastig higende efter Havnen; du skal gjøre os kiede af Livet, du skal ledsage os naar vi løbe ud i Havnen. Og der hos dig vor Gud i din Have og Favn skal vi trøstes ja! priise os lyksalig og dig viis; Himlen skal synes os klar og liflig og sælskabrig og dig vor Gud skal vi see naadig, mild og vennerig Amen.

Den forklædte Snog.

En Mand gik omkring ved sin Stranbred. Naturen gjorde sit til at forlyste hans Øine. Hierteroe vederqvægede hans Siel. Alt det Han følte var lutter Vellyst. Denne underholdt han ved den Agtsomhed, han anvendte paa foragtede Ting i Skabningen. Hans Øie falt paa et Snogehuus. Kunstige Bygning! — tænkte han —

Aarhundrede maatte Kunstnerne anvende for at faae Papiret til at efterligne dig — men

120

122

ingen skabt Haand kan abe Skaberen efter i at gjøre dig! — al Pragt er afskildret i dine Zirater, og ingen Farvekiendere kan give sine Farver det Liv, du har. — Geometrien maa standse ved din Orden; Arkitekturen ved din Kunst; Maleriet ved din Pragt og Skilderkunsten ved din Deilighed! Skaberen vidste hvor de Deelee laae, som skulde lænke sig til hinanden for at udgiøre dig — maaskee Han befoel disse Deelee enten at synke ned til Jorden hist oven fra Skyerne, eller at hæve sig op til Overfladen fra Jordens skiulteste Kamre.— Nok! — her seer jeg en Mængde Deelee, som fremvise den deiligste Bygning; den ordentligste Indretning og den fulkomneste Mester. — Men ach! — brød han ud — store Gud! — er dette blot skabt til en Zirater for Jorden; eller er det — i det samme fremkrøb en græsselig Snog.— Ach! hvad seer jeg! — dette kunstige Pallads er et Udyrs Bolig. — Skal da — min Gud, — et skadeligt Dyr have disse Fortrin frem for et Menneske? — Naar dannede Du mig en Bolig; en saa magelig; en saa sikker; en saa trofast Bolig, som denne? —

121

123 Eller skabte Du mig for at være i en Lysthauge?— Dannede Du mig haardførere end dette Dyr, til at udholde Nætter og Dage i Solens Brynde og Luftens Slud? — Var min kielne Opdragelse Skyld i at mit Legeme blev saa følelig? — Bærer Du ikke ligesaavel Omsorg for mig som for dette Dyr? — Hvorfor skal jeg da trykkes saa meget af Bekymringer, som dette Dyr intet føle til? — Er det en sød Følelse for Sielen at bære Omsorg for Legemet, eller dannede Du den heller til at sysselsætte sig i Betragtninger om Dine Fulkommenheder? — Græsseligt seer Dyret ud og hør du min Ven! (Grumon gik afsides og plukkede Blomster) sig mig, hvad kaldes det? — Du veed at mit Øie aldrig saae disse Egne for.— Grumon løb og saae og sagde: ei det er en Snog, et mordisk Dyr — Min Gud (svarede han) aldrig troede jeg, at Gud havde skiult en Mordere i en saa deilig Hytte. — Lykkens Gaver ere ligesaa uforstaaelige, som Naturens. —

122

124

Læreregler.

Gaae med en god Samvittighed ud paa Foraarsmarken; paa Stranbredden; saa skal det ringeste deilig maalede Støv henrykke dig i den største Forundring; men savner du Sieleroe; hvor kan da slige Forlystelser behage dig? Bliv da heller i Stadens Sverm, der har du Leilighed til at adsprede de modbydelige Tanker, hvormed Udyden stikker din Siil. — Heele Flokke Daarer forlader Staden i Foraaret; den stille Roe og den tankefulde Eensomhed foragter de; deres Tanker beskæftiger sig kun med at betragte Landet, saaledes som det kan blive et Middel til at fyldestgiøre deres graadige Vellyster, og Legemet give de da langt overflødigere Pleie, end Sielen. Deres Agtsomhed beskæftiger sig kun med Landets Kunstigheder; men Naturen er sielden en Gienstand for deres Eftertanke; dog! deri føles det himmelske i Livet. Med min Veninde gad jeg vandret om i vore Parader; hun vil tænke, som jeg og vi begge vil ønske at Engle ville opløfte os i de evige Parader. — Ach ubeskrivelige Følelser gien-

123

125 nemgyse her vore Siele. Vexelviis og undertiden paa engang strømmer en Flod af Salighed og Glæde gennem vort hele Væsen. Vi føle Legemet's Byrde om Sielen; vi fornemme da med hvor snevre Skranker vor Siel er omgivet; ja! hvor maaleligt det er for den, at tæmme den Higen den har, efter at flyve ud til de evige høies Grænser. Vi troe og da, ikke længere at være paa Jorden; vi glemme denne lille Klode reent af vore Tanker; det forekommer os, imedens vi staae henrykkede, at Jorden viger bort, under vore Fødder. Den behagelig krybende Vind, som varer rundt omkring os, har ligesom bortviftet alle Bekymringer af vore Siele. Vi ere os nu ei længere bevidste at vi ere Mennesker og Livets Uselhed har vi glemt efter os hiemme i vore urolige Pauluner. — Vi stemme indbyrdes overens og begge føle i ringere Grad, Englenes Forlystelser. Paa denne Eng udhvile vi os og disse overordentlige Fornemmelser give os ny Kræfter til at udholde de Ulæmpen som Livet skikker os i Møde. Gierne gad vi blevet i Engen; men Legemet mattes af alt for stærke og

124

126

usædvanlige Følelser; om de end aldrig vare nok saa behagelige. — Efter at vi da ere kommet igien til os selv, da ophøie vi Skaberen med Ord, som Følelserne nylig tilforn qualte, vi gaae Haand i Haand hiem, og prise Skaberen at hver for sig var givet den anden til en fulkommen Lyksalighed. —

Naar du med gysende Beundring og med ydmyg Ærefrygt bekiger de minste og minst agtede Skabninger; da

troe at du føler Skaberens Almagt, Viisdom og Naade. Jo mindre Granet er, desto større Vægt har det af Gud; desto viisere Almagt har der dannet det. Hvor ligger da det Sandkorn; hvor flyver den Insekt, som er mindre end en Luft-Partikel; hvor kryber en Orm, der er saa liden, som et Soelgran, som du ikke bør med en hellig ærbødighed betragte, om du kan øine det, thi dit Øie, er kun skabt til at fatte gaturens større Underværker.

Hvor stor Møie maa ikke Kunstnerne anvende paa at efterligne Guds prægtige Skil-

125

127

derier i Naturen; men sielden lade de denne Vanskelighed, deres Kunst fører med sig, erindre dem om Menneskets Svaghed og Guds Uendelighed. Naar de ved naturlig Lyst og Beqvemhed opnaa den Fulkommenhed, de hige efter, saa ophæve de sig hellere end ydmyge. Naturens Kunst-Stykker kan aldrig mestres og dog dadle disse opblæste dem med at efterligne dem paa en daarlig Maade.. — Der er ingen Videnskab, som vi jo skylder Naturen. Geometrien lærte Orden og Dannelselse og Forhold af den; Arkitekturen fik sine stolte Bygninger til at ligne dem, som Gud byggede Dyrene. Malerkunsten fik baade sine Farver og sine Portraitter laant af den; ja intet Haandværk er saa kunstigt, at det ei skulle have Naturen at takke for Anledningen til dets Opfindelse.

Deelenes ubegribelige Foreening, er uden Tvivl noget af det mærkværdigste i Naturen. Havde Skabningen ikke mindre Deelee, end de vi kunde see med Øine, saa kunde vi vist nok hente de Deelee, som skulle udgjøre et og andet Legeme, og følgelig kunde vi jo og virkelig være Skabere; men ligesaa umuligt, som det er, ligesaa uformuende ere vi. —

126

128

Den forhadte Mand.

En stakkels Mand leed stor Fortred,

Hans Venner ham, som Slinger beed, Ved Ydmyghed blev han foragtet.

Og al hans Myndighed forpagtet.

Hans Ærekierhed Stolthed blev,

Ved Snildhed blev han til en Ræv,

Hans kielne Aabenhierlighed Ansaas for Sladervurenhed.

Hans Hæftighed udi at elske Giør ham hans Venner tit rebelske.

Hans skuffede Fortrolighed Giør ham til falsk og vrang og vred Er han udi et Sælskab stum Saa ansees han som spodsk og dum;

Men taler han med Eftertryk Saa seer han mange skyder Ryk.

Hvor kommer det sig da, at man ham hader Jo! — det er just fordi han ingen skader.

1

Statsmanden et Ugeblad.

No. I.

Hvo vil mestre Staten? Selvkloge Hoveder?

egennyttige Borgere? undertrykkende Adelsmænd? vrantene Supplikantere ? Ney! - - det er Statsmanden, som ey tænker efter gamle, indgroede og fordærvede Vaner; - -

som en vil forfægte Urimeligheder paa Sandheds Omkostning, for at smigre for Velyndere og læse sin Lovtale i Daarernes Ansigt. — Denne Statsmand vil tale for det Danske Publikum; men hvo ville ikke tælle ham blant de Uægte Statskyndige, dersom hans Lærebygning stulle blive ligesaa snever som Dannemarks Omkreds? Derfor skal den ey være skrøbeligere etter indknebnere, end at een Staat for alle, og alle for Een kan bruge den som sin Lyksaligheds Grundpillere. — Ligesaa lidet som den hellige Talere sigter til een Lastefuld især, naar han sværter alle Lastefulde; ligesaa lidet har Statsmanden den Danske Staat for Øyne, naar han foreskriver alle Stater Love- — En Staat, hvori Lyksalighed for længe siden har blomstret; hvor Almuen er bleven saa oplyst ved Skrivefriheden; (f. Ex. ved alle de deylige Eventyr om den Syttende Januarii) hvor den store Hob veed, hvad den troer; stulle vel slig en Staat laane Øret til en Statsmand?

2

- - Daarlige Fordring! - - Han er vist og alt for ydmyg

til at haabe det. Andre Folkeslag kunne nok skaatte

til Danmark med halv Ligegyldighed, og troe, at man her ey havde andre Statsmaximer, end den Vittighed, hvormed man hvædsede Øxerne til de henrettede Statsministre. Medlidende Foragt maatte da

pryde den Ærekrands, som hine ville flette til vore formastelige Statsvrøvleres Isser? Maatte de ikke snart troe, at de fleste Danske havde kun et Øye midt i Panden, og at det endog var overtrakt med en Hinde, saa at de ey kunne blive de mange Uhyrer vaer, som deres statskyndige Forfattere havde udklækket af Syttende Januarii? Skulle vel hiine troe, at det Danske Publikum var bleven forledt af sine Torveskrigere, til at tænke, som Slaver, om den sidste Statsforandring? Skulle de tænke, at Statsvidenskabens Dyrkelse beroede kun paa slige uværdige Hænder, og at den laae nedsiunket i Forglemmelse, ligesom den Plov der ædes op af Rust, medens utallige Fabrikantere opæde Landet? Leve vi Danske ikke under et saa lyksaligt Regimente, som tillader og tillokker os at tænke frit? Hvo af os ville da ansees af Andre som en Slave? Disse ere Aarsagerne, hvorfor Statsmanden vil træde offentlig frem i Dannemark. Her vil han skildre de deyligste Billeder for alle Jordens Konger: Gid disse maatte lystes til at danne sig efter dem! - - Men Statsmanden lover for meget; alt for meget at overkomme for eet Menneskes Kræfter. Saaledes vil mange sige og de have Ret. Mon eet eeneste fornuftigt Menneske ville tiltroe sig saa megen Indsigt, som sligt et Ugeblad udfordrer? Mon alle Statsvidenskaber kan huuses hos een eeneste Statsmand? — Sandelig! — den, som ville troe dette, ville næsten ligesaa meget blive udleet iblant

3

os, som vi belees af andre Folkeslag, for den Lettroenhed vi gave Prøve paa den Syttende Januarii. — Eftersom vi da vide, med hvilket vantroende Publikum vi have at bestille; saa ville vi hverken fortælle Eventyr; - - thi hvor lit Smag ville man da finde i at læse os, naar Troen, som er det beste Kryderie paa slige Urimeligheder, ey besieledede vore Læsere; - - ey heller stikke med Satirens Braad paa Stats-Indretninger; - - thi hvor ilde ville da vor Møye blive spilt, naar Hr. Østrup i sin sidst udgivne hellige Taler kommet os tilforn; heri seer vi jo, hvorledes han, som er Almuens dyrebare Talsmand, ey med menneskelig Viidsoms overtalende Ord - - thi det forkaster Paulus; - - ey heller med Fornuftens Beviser; - - thi de kunne let forfordeele Troen; - - ey heller med denne forfængelige Verdens fiine Smag; - - thi Mængden forstaaer og hører helst sit eget Sprog; - - men med Aand og Kraft; med et rørt Hierte og en beleven Pen har allerede fordømt de forbandede nye Undersøgelser og Indretninger til de Steder, hvorhen alle Uhyrer bortvises fra Prædikestolen. Ja! han har smigret os med det søde Haab, at alt skal komme paa sin gamle Fod igjen.

Vi vil ligeledes forskandse os imod Publikums Vantroen, ved at aabenbare det, hvor mange og hvordanne Personer, der sammenstøbe Ugebladet: Statsmanden. Vi have alt for ypperlige Tanker om dets Nyefigenhed dertil, at vi stulle frygte, det ville støde sig over, at vi ikke reent ud sagde dem vores rette Stamme-Navne; - en Viis vegrer sig jo end ydermeere for at vide det, som vedbringer ham mere Skade end Nytte, og intet slapper Sandheden mere, end de personlige Svagheder, som Tilhøreren udmærker sig hos Sandhedstaleren, naar hiin kiender denne. — Skulde ellers vore Blade blive saa

4

heldige, at de pirrede Selvkloge, Egennyttige, Undertrykkende og Vrantene lit for meget med Sandheden; hvor uheldige ville da deres Forfattere blive, om man i den store Hob kunne tage og føle paa dem? Maaskee een, (som kunne være beslægtet med ham, som forgreeb sig paa den Myndighed, han fik ved et sort Skielemstykke) kunne da faae det Indfald, at lokke en Skok himmelblaae Engle til at sætte et Tegn paa vore Pauluner. Altsaa maae det være sikkerst for os, om vi ønske Morderengelen skal flyve vore Døre forbi, at vi gjemme os bag den Maske, som et laant Navn rækker os. Vor Stand og Tænkemaade skal ikke være en Hemmelighed for nogen; dog

maae man herfore ey have os mistænkt, som om vi ville med denne Aabenbarelse tiltrygle vore Sandheder et Scepter, som vi undsaae os ved at stiele. Sandhed i sig selv er ligesaa virksom og tækkelig af Staadoerens, som af Statsministerens Mund; Daarens Fordomme standse Virkningen og sværte Yndigheden; hvad enten hiin eller denne taler Sandheds Sag; heraf see vi, at Sandhed foragter Purpuret selv, som noget der ey kan give den Høiyagtelse.

Læsere! lægger det nu paa Hiertet; - - Nu kommer vi frem med Beskrivelsen over os selv! - - Egenkierlighed tvinger os fra at udlade os med andre Karakterer, end de, ved hvilke vi ere ligesaa elskværdige i vore egne, som vi ønskede at være i andres Øyne.

Vort Sælskab bestaaer først af en Adelsmand, som i sin Ungdom blev dannet til Ædelmodighed; underviist med Grundighed og lært at tænke selv, uden at være en Træl af andres Tænkraft; uden at tilbøde de lærde Krippelhoveders Misfostere; uden at naturalisere andres Meninger blant sine Egne, førend de vare blevne ham

5

ligesaa naturlige som hans Egne; og uden at skrækkes eller lokkes til at antage de Sætninger, der ere ynglede af de Fabler, som udsprøytede deres Gift til alle Videnskaber; eller af de Baner, som have faaet Hævd i Verden; eller af de andægtige Løgne, som formeerede sig ligesaa hastig og talrig, som Polypper, da de forefant en lettroende; men vil atter uddøe, naar de engang træffe en rettroende Verden for sig, — Han

lærte at krumme sig ved Hoffet, uden at foragte Borgeren og Krigsmanden og den Lærde; at skikke sig i sine Medadeliges Laster, og dog tillige at forskaane sin egen Dyd for Pletter; at tale med kunstige Miiner, som de, han der maatte omgaaes, kunne optage i hvad Udtødning de ville; enten som Smigrerier, eller Bebrejdelser; enten som Benægtelser, Betingelser eller Bejaelser; og det alt, eftersom de behagede, at hykle for sig selv, meget eller lit til; - - - herover troede enhver, at han tænkte som de; og saasom de elstede deres egen Tænkemaade, saa maatte de ventelig ogsaa have Høyagtelse for vor Adelsmand, som formedelst sin Taushed, fik dem til at troe, at deres Tænkemaade, som en Skat, laae begravet hos ham. Ved Hielp af denne Egenskab, lofte man sig allerede den gang kongelige Insigter hos ham; men hvor ville man vel i de Tider have spillet Øyne, om han da havde fundet for Got at lade sine Tanker trykke! - - - Hoffolket troede altsaa at han var dem for klog; (de giettede ep urigtig, stønt Grunden var slet) dette var den seneste Feyl man vidste med ham; men denne Myg dræbte Elefanten, og inden kort Tid saae man ham forflyttet til sin Eenlighed. Han huskede her tilbage paa Hofsnedighederne og gjorde sig ret tilgode, naar han med sine Tanker kunne belure Hofmændene i deres Kneb. Her udviiste han Prøver af sin Ligegyldighed mod Skiebns Grillenfængerie. Han

6

følte nu be stærkeste Vellyster af sin beroeligede Samvittighed. Han forødte nu ikke Tiden (saaledes som de andre Adelsmænd, der havde fristet hans Skiebne) med Brevvexlinger, brandende af Hævn mod hiin som var deres fælleds Banemand. Mon noget bevægede ham til at misunde sit Medmenneske den Høyhed, som han Fornuft forudsagde ham at være heller en Snare, end en Lykke?

— Langt fra! — Han ansaae det alt med bange

Ømhed. — Han agtede det heller ey for et Vanheld at være borte fra Hoffet, naar han overveyede at dets Glimmer kan let forblinde vore Øyne saameget, at de ey altid kan være vaagne hos den aarvaagneste dydige Hofmand. Hvad skulle da formaae ham til at hævne den Uret, man

lod ham vederfares? Saaledes tænkte vor Adelsmand

da; og saa tænker han endnu. Han er jævn i Medgang;

hengiven i Modgang; kielen mod sine Venner og øm over sine Efterstræbere; fortroelig med Borgeren, for at drage Nytte af hans Hiertes Tanker, og Eenfoldig stiller han sig an naar han, (som tit skeer) giver sig i Snak med Haandværksmanden og Kunstneren; og det ikkun paa det han kan lære af dem, hvad Fordeele, hvilke Mangler; hvad Forfordeelelser og Ærligheder enhver af dem benytter sig af i sir Fag. Disse hans Insigter inhøster han, allene for at udsaae dem igien til det Almindeliges Nytte, naar han har rensset dem igiennem fit eget Saald. Egennytte, som fornærmer andre, har aldrig bemestret sig hans Hierte; da den dog, som oftest er et sort Feldt i mange Adelsmænds Skiold. Han eyer, og ønsker altid at kunne forbedre det Adelsgods, som kaldes Dyden. Heraf kan man sikker trøste sig ved hans Domme over det Offentlige, saa som han ikke antager sig selv for den Middelpunkt i hvilket de overveyede Statsfordeele skal samle sig. Ligesaa lidet

7

kan man vente at han vil misbruge sine Ansigter til at vende op og ned paa Alt, under en Maske af Iver for Sandheden, at hans Medundersaatte skulle derved befrygte en Undertrykkelse. Han taler ligesaa Upartisk Borgerens, som Adelsmandens Ord. Til Tegn paa hans Upartiskhed og til en desto større Forsikkring om hans Oprigtighed, vil han oftere raade at formilde Bondens og Borgerens Vilkaar;

end at undskylde Adelskabets Fordeele. Hans Liv var

vel en Kiede af Uroeligheder; men de hærdede hans Hierte til at udholde deres Storm. Derfor ere hans Ansigtets Lader ligesaa opklarede nu i hans gamle, som da i hans unge Dage. Hans hæftige Sindsbevægelser udtærede ikke hans Legeme; ey heller svækkede de hans Siel; derfor er hans Tænkraft saa glat; som den sagte henflydende Floed. Endnu ønsker han at leve mange Aar i denne sin lyksalige Sindsforfatning; men var han vrantvurren, hvilken Byrde ville han da ikke være Baade for sig selv og andre. Man har altsaa heller ikke at grue for, at han i sine Blade skal yttre Knurren eller Vrangindighed. — Han har saa lit Tillid til sig selv og saa megen Ydmyghed, at han ikke vover, uden nogens Medhielp at gavne Publikum med sine Tanker. Han skiuler sig under det Navn Sulpicius og det Blad, som er uderskrevet med S * *, kan man tilegne ham som Fader. Hans Medhielpere ere En Borgere, som udmærker sig just ved de borgerlige Dyder, man vil finde

afskildret i disse Blade. Han er ingenlunde et af de

lærde Hoveder, som laster de Love, hvilke ey komme hans eget Land til Fordeel; han bær ingen Had til de henrettede Statsministre. Han har ey været Medlem i de Selskaber, som udgjorde det første Statsraad, efter at Struensee var fængslet; ey heller i den Kommission, som uden Lov og Dom, gjorde Bestik over Længden og Høyden af Skaf-

fottet. — Hans Huusbestyrelse er det i Miniatur, hvad Statens Regiering bør være i det Store. Titler og Ridderbaand anseer han ligesom Fruentimmer-Stads, der ligesaa let kan tiltrygges af en Uværdig, som fortienes af en Værdig og som noget, der til ingen Tidsaldere har været høye Sieles visse Mærke. Forresten er hans Siel ligesaa dyrket og ligesaa dyrebar, som Sulpiciusses. Hvo vil da undre, at denne Lighed i Sindsforfatningen, har foreenet dem i et helligt Venskab til det Øyemaal, at kunne oplyse deres Staat. Borgerens Figenblad er det Navn Philopolis. Dette skal frelse ham fra Philisternes Haand. Adelsmanden og Borgeren have havt den Lykke, at faae en grundlærd Student i Foreening med sig. Denne besidder den allerbeste Dømmekraft. Han skal veje alt paa en akkuratere Vægtskaal, end hiines flygtige Tankekraft kan laane dem. Af mange Aars Supplikation veed han, at Adelsmændene ere alt for kielne og kan ey taale nogen Hudstrygelse. Altsaa skal hans Embede kun være, at skrive undertiden noget af Erfaring og altid at rense Statsmanden fra det alt for Frie og alt for Bidende. Adelsmændene maae ey tænke, at de nok faae Leylighed til at ramme ham. Ney! han har ladet af at supplicere, da han ey kunne tilvejebringe noget pios usus (til gudeligt Brug) og foreenet sig med en riig Enke, i hvis Ægteskab han nyder det største Gode af den mindste Naade (nemlig et smukt Legeme) Naturen skienkede ham. Han er saa friepostig, at han end ydermere tør sige dem hans rette Døbenavn, som er Hans.

Statsmanden et Ugeblad.

No. 2.

Om det store Bud i Regieringsloven.

Kroner tyngde med store Forbindelser paa de kronede Hoveder. - - - Sceptere ere som Slinger i dumme og daarlige Regenters Hænder. Loven, som skulle udgraves i Demanter og straale paa Regentens Bryst, er denne: Giør din Stat saa fuldkommen, som det er mueligt og saa lykkelig, som den er beqvem at blive. Regentens Viise, vogtende, ømme og majestætiske Øyekast maae ikke hæfte sig ved de Stæder alleene, hvis Taarne række til Skyen; ikke ved de Folkeslag alleene, som vrimle i Nærheden af hans Trone. Hans omhyggelige Blik maae svæve omkring i hans heele Riges Strækning; det maae trænge ind i de skiulteste Afkorte at opdage Tarv og udsee Raad. Ligesom Guds Øye overseer det Heele, saa skal Hans giennemvandre det Heele. - - - O hvilken Deylighed! - - - at ligne Gud. — Vælter Regenten de Fordeele og Fuldkommenheder paa enkelte Personer, som skulle udsaaes i heele Staten, da tænker man med god Grund, at Han er naragtig; — beskæftiger Regentens Omhue sig meere for een Stands Opkomst,

end for en andens; ophiælper han een Stand, ved at forfordeele en anden; forstaaer han ey at tildeele en Stand, med en viis Jevning, de Fordeele, den i sit Fag kan tage imod; da kan man ikke billigen kalde Ham: Stoer, om Han saa endskiønt overgik alle andre Fyrster i den Statsklogskab, han anvendte, til een eeneste Stands Floer. - - Regenten bør altsaa ikke afklæde Borgeren og behænge Adelsmanden med Guldplader; ikke beklippe Adelen saa nær, at Borgeren har Medynk med dens Skiebne

(*); Ikke lade Krigsstanden ride paa Skuldrene af

de andre Stænder; ikke udhungre Landsbyen, for at proppe Kiøbstedet fuld af kræsnæ Rætter; og saaledes vexelviis; Krigsmanden, Adelsmanden, Borgeren og Bonden bør, enhver for sig, udmaales den Ære, de Rettigheder, de Næringsveje, hvorved Staatens Blod holdes i saadan en Orden, at heele Legemet kan være sundt. — Kan Regenten, fordi han er omsnoet med en Biesverm af Hyklere, ikke see grandt nogen Stands Vilkaar, da maae Riget falde Medynksomheds Taare over Ham. — Dysser han selv sine Øyne i Søvn ved Vellyster; ved sine egne Lidenskabs Kaadhed, og ved udmaattende Tankeløshed; - tilstopper han Ørerne for dem, der ville give ham de Insigter, som ere ham saa nødvendige naar han skal udøve Regimentspligterne; - - Holder han om Rigets Roer uden at bevæge det og uden at bruge mindste Overlæg om, hvorledes det skal styres, da er han ikke bedre, end det Stykke

(*) Svaret paa det Spørgsmaal, om Adelen er unyttig og ofte skadelig i en Stat og Bestemmelsen af den Omdannelse Staten maatte underkastes, dersom Adelskab gik ind igien og blev indskrænket alleene til fortienstfulde Personer; det har vor Borger paataget sig at overveje i eet af de følgende Blade. —

Træe, som Jupiter gjorde til Konge, blant Frøerne. Han sidder da med langt større Foragt paa Tronen, end den lastefulde Hyrde i sin straaetækte Hytte.

Viisdommen siger til Landfaderen: Giør din Stat fuldkommen, ved at benytte dig ret af din egen Stats Kræfter uden at svække andre Riigers; thi disses Vel staae i een saa fiin Forbindelse med din Stats Floer, at du kan

ikke fornærme dem, uden at skade dit eget Rige. Hvor grundig, hvor tydelig maae Regenten da ikke indsee, hvor viis maae han ikke kunne udsee de Love, ved hvilke Statens Kræfter bringes til saadan Virksomhed, at de kan gjøre den selv saa fuldkommen, som det er mueligt, uden at forkrænke andre Stater. — Tilløed Landsfaderen for Exempel en Røverbande at rase i Havet og nærme sig med voldsomme Hænder Fremmedes Kyster; mon det i sig selv befordrede Statens Fuldkommenhed? Maatte den røvende Stat da ikke selv skielve for Giengjeldelses

Retten? Ved udsatte Belønninger maae

Regenten tillukke alle Stænder til at bruge de hidtil, enten ved Dovenskab, Skiødesløshed eller Undertrykkelse, uprøvede Statskræfter. Skal Regentens Love være sunde og ikke latterlige, da maae han til Fylde kiende sin Stats Natur, Omstændighed, Forhold indbyrdes i sig selv og med andre; han bør viide hvor dens Styrke boer og hvor dens Svaghed hviler & c. Heraf udfinder han, hvilke Love kunne geraade den til Nytte og hvorledes de bør være, som skal afbøde for dens Fornærmelse.

Han er ligesaa bange for at fornærme en anden Stat, som sin Egen. Naar Rigets Vel udæsker ham til Krig, da prøver og forbedrer han sin Armee. Er det ham mueligt, da frakiøber han sig gierne den Ære at blive Seyervinder; dersom hans Kasse formaaer saa meget, da

12

lader han den Heller udtømme, end han ved Krigen nænner, at hans Undersaatter, disse dyre Klenodier, skal myrdes og forarmes; end at Stæderne stal knuses og opbrændes. — Naar Undersaatten flourerer, da kan Kongens Kasse magelig faae dette Udlæg dobbelt erstattet; men dræbes Borgeren, røves Formuen i Staten, hvad skal da oprette Tabet? - - At gjøre Staten lyksalig det er Regentens Ære; - - Alt hvad som strider mod dette hans ædle Øyemeed, det er Vanære for ham. En Plet paa hans Ære er ligesaa farlig for ham, som en Plet paa hans Øyesteen. Til at skaffe denne Plet af Veyen, betiener han sig af det Middel, som foraarsager mindst Smerte i Statslegemet; men er der intet andet for da maae han prøve hvad Spydtagen kan udrette. — Den Regent, som formedelst et eller andet privat Had, mod een eller anden vigtig Person i et andet Rige, tvinger Millioner til at blive Slagtoffere for hans Hævngierrighed, den burde i Stæden for Jordens Gud, billig kaldes: Jordens Dievel; - men angribes han af en anden saa lumpentænkende Magt, da er hans Krig kun en Nødværge og kan vente sig hos Undersaatterne den fyrigste Beredvillighed til at fare ind i Krigens Luer. — I en særskildt Afhandling om Krigen, skal dette behandles vitløftigere. —

Regenten sætter altsaa Skandse omkring sine Undersaatter med sin Krigsmagt; men ikke det alleneste; han holder et vaaget Øye med Borgerne, at ikke indbyrdes Krige, denne farlige Tæresygdom, skal svække Staten. Han forebygger denne Svaghed med lemfældige Midler, det første den anmelder sig; thi fik den Lov at gribe om sig, da blev den ved de Skarpeste Ulægelig og Regenten maatte da med Hiertegræmmelse see, at hans Skat toeg Livet af sig selv.

13

Vi seer da altsaa heraf, at, dersom Regenten skal kunne gjøre sin Stat fuldkommen og lykkelig saa maae alle hans Bestræbelser gaae ud paa at give Love, alt efter Tidernes Beskaffenhed, Omstændighedernes Afvexling og Folkeslagets Natur, at bringe sin Stat i saadan en Harmonie med andre Stater, at de hverken ved Fortrin skal gjøre et Skaar i dens Lyksaligheder, eller ved Mangler skal kunne udsue den; at den kan holde dem Stangen i Feyde; blive frygtet og æret af dem ved Viidenskabers Udbredelse og derved at andre see at den med samlede Kræfter dyrker Fred, Flid, Orden, Lydighed og Kunst.

Alt det saadan en Regent, uden at indskrænke sin egen Stats Lyksalighed, kan medvirke til andre Staters Opkomst og Floer, det paaligger ham tillige som en Pligt og det forherliger saameget meere hans lhukommelse, som det synes at være frie fra Hensigt til uædel Egennytte. — Jo snevrere hans Riges Strækning er, desto snarere kan han eftersee den, desto mueligere er det for ham at opnaae den store Bestemmelse, den Lyksaliggjørelse, som Staten fordrede af ham, da den, under slig Betingelse, rakte ham Magten og Scepteret tillige. Det kan da være ligemeget hvor liden en Stat Regenten har at beherske, naar den kun kan ved en god Anvendelse af egne eller anskaffede Kræfter, komme til at blomstre i Lyksalighed; bliver Regenten nødt til at betiene sig af en anden Stats Fortrin til sit Øyemærke, da maae det ikke skee ved Forurettelse; thi i saa Fald forfordeeler han samme Stat, hvilket kan geraade mange andre Stater til Nagdeel og hans egen til Skade; - - een Mangel i hans egen Stat bør jo sættes af Sigte, naar saa mange andre maae lide der under, og han er jo ikke forpligtet til at gjøre hans egen Stat fuldkomnere, end den er beqvem til og ikke lykka-

14

ligere end det er mueligt for den viiseste Regiering. Var det Ret om det mavre Sverrig ville bryde Laasene op paa de Danske Forraadskamre? —

Skal Staten da forsvares mod herskesyge og fornærmende Fremmede; - - skal den bevogtes fra at gjøre

Indbrud i andre Staters Lyksalighed; - - skal den saavidt mueligt, være en Befordrere tillige til deres Lyksalighed, saa maae jo en viis Regent for alle Ting ogsaa have nøyagtig Kundskab om Landenes Beliggenhed, Forbindelse, Indretninger, Handlinger og Beskaffenhed; — i sær maae disse Indsigter strække sig til hans Naboeriger og til dem hans Stat er indviklet med.

Disse udviidede Indsigter, som Regenten maae besidde til at gjøre sit eget og andre Lande lyksalige, de kaldes med eet Ord Statsklogskab.

Havde Regenten virkelig denne Statsklogstabs inde, da var den ham som en ubrugelig Skat, naar han ikke var begavet med en fiin Siel, til at udsøge sig de Mænd han baade i sit Eget og andre Riger kunne forlade sig til; thi den skrevne historiske Kundskab er vel nyttig; men saasom Tiderne forandres og forbedres, og Regenten altid maae viide dette for at gjøre sit Bestik derefter, saa maae han ogsaa have en sand Underretning, om sit eget og andre Rigers nærværende Forfatning og Foretagender. Det er da og et Bud, som Regenten til alle Tider dybt maae indprente sig: Prøv Aanderne; — thi ingen staaer

større Fare for, at eftergaaes og bedrages, end en Regent; han er jo, som oftest omgivet med Listige, Rænkefulde, Egennyttige, Løgnagtige, Forbeholdende, Ærekiere og

Herskesyge. Regenten bør ogsaa være saa snedig, at

han med dydige Kunstgreb kan lænke sine vigtige Embedsmænds Tilbøyelighed og Hengivenhed alt efter hans ædle

15

Hensigter; hvad kan han vel udrette, uden at have nogen, som ere een Aand med ham? — mon denne Overeensstemmelse i Ministrenes Aarvaagenhed, med Regentens Lyst til at lyksaliggjøre Folket, kan befordres uden ved en viis

Omgjengelse? Altsaa bør en viis Regent med sin

Statsklogskab foreene Udøvelsen af Sædelæren, af Fornuftens og Naturens Ret.

Er Regenten en Slave af sine Lidenskaber; gjør han Udkastet til sin Regieringsplan, ikke som det store Bud i Regieringsloven; men, som hans fordervede Tilbøyelighed byder ham; følger han i sine Statsmaximer, blindtvæk en nedrig Egenkierligheds Drift, saa vil han skammelig misbruge den Kundskab han har om sin egen Stats Beskaffenhed; han vil benytte sig af den Insight, han har i andre Statsforfatninger, til at Undertrykke, underminere og ødelægge dem, kun for at tilfredsstille sine egne Attraaer; han vil drage en skammelig Fordeel af de forarmede Stater, han vil søge at opægge Uenigheder imellem dem, for at passe sit Snit; - - hans Styrke i at prøve Gemytter, vil han anspænde for at lære de prøvede, hvor tækkelige de blive for ham, om de kan faae hans nedrige Ønsker mættede; - - han ville blive en ret klog machiavellistisk Regent; - - Verden, som lærte at kiende ham, maatte kalde ham: en nedrig Siel, en slet Regent, en lumsk Tyran, ligesom Løven der skiulte sig i Rævehuden. — En Regent, som vil udkaare sig Navn af Ædel og Ulignelig, som vil bygge sig Ærestøtter ved taknemmelige Efterkommeres Forærelse; denne Regent maae stedse, med alle sine Handlinger og Sindsbestemmelser, have Udsigt til det store Maal, nemlig sit Folks Lyksalighed, som han hiiger efter. - - Han bør gjøre sig saa værdig, ved alle de Prøver af Viisdom, Forsigtighed og

16

Ædelmodighed han udøver, at Undersaatterne ikke kan, andet end elske ham, at endogsaa de Vægelsindede kan slaae i sig og erkiende ham for en Tilbedelsesværdig Regent. - - Han bør ikke skaane; bevise Naade eller Ære mod nogen, førend hans Viisdom i Forveyen har overveyet, om det geraader til almindelig Fremtarv og allermindst bør han udøve disse søde Pligter om de stred mod Statens fælles Øyemerke. - - - Han bør være nøyagtig i at holde over Lovene; thi ved Skiødesløshed imod dem og Overbærelse med skadelige Laster, derved tager Ryggesløshed

Overhaand til Statens Fordervelse. Han bør

ikke formilde andre Love, uden de, som Ubesindighed eller Fremsusenhed indrettede alt for strænge og skadelige for hans ædle Regieringshensigt. — Han bør lindre Domme naar Tvedydighed og Sagførernes Underfundighed har gjort Sagerne tvivlrådige, saa udøver han de største Dyder, saaledes, som Gud ytrer sine Fuldkommenheder; - den ene Fuldkommenhed i Gud strider ikke mod den anden; men alle staaer i den allerurandsageligste Harmonie med hinanden. — Ligesom vi agte Gud høyt fordi vi ansee ham for det Væsen, som i Kraft af sine Fuldkommenheder, baade virkelig kan og virkelig vil gjøre os Lyksalige; saaledes kan vi heller ikke andet, end have en særdeles stor Høyagtelse for slig en Regent, som ikke lader os skue andet hos sig, end de allerdeyligste Originaler af høye Fyrstedyer. — Han er ligesaa ømt elsket, som almindelig frygtet, og ligesaa høyagtet som elsket og frygtet. - - Ikke allene hans egne Landsbørn, som

dagligen lystes ved at eye et saa gudligt Overhoved, føle disse Sødheder ved at giennemtænke hans Storhed; men endog Fremmede elske, ære og agte ham; ja! velsigne hans Undersaatter, ved givne Leyligheder, med tusinde Æresbeviisninger fordi de ere veldannede Sønner af slig en Huuslig Overfader.

S * *

1

Anti-Statsmanden.

No. I.

Stolt fremstiller sig en Statsmand for de Danske. Ophævisk og ligesaa opblæst lader han til at være. Den myndige Tone han begynder med, er et ont Jertegn. Hvad hjælper det at trampe paa Skildpadens Ryg? — Mon Bølgerne holde op at rase, naar de pidskes med Aarene? Kan Fyndighed underkue Selvklogskab?

Kan Ærlighed forvise Egennyttens af Verden? — Kan Beskedenhed og Sagtmodighed binde Munden paa Skumleren, Misunderen og den Vrangvillige? — Nei! dog synes vor Statsmand

at udvælge disse Umuligheder, som et Hovedæmne for sit Ugeblad. Skielver da, I Selvkloge!

Statsmanden bær sit Riis i Barmen; inden I veed deraf, trækker han det frem, og blotter eder til at annamme hans Tugt. Han selv synes at fralægge sig al Selvklogskab. Han har ingen høie Tanker om sig og sine Meeninger. Den Maske bruger han, fordi han under Ydmygheds Glands, kan faae hastigere Indpas hos Eder; thi han veed, at den Selvkloge helst imodtager den Sandhed, som krybende og bedende om Naade, indstiller sig for hans

2

Domstol. — Lykkelig vil jeg agte ham, om han høster Frugten af sit Kunstgreb; om indgroede Vaner og Fordomme kunne blive udbrændte af hans Læseres Siele; om deres Hierter ved hans Lutrelse kan blive ryddelige fra de Laster, som underminere Statens Lyksalighed. Men vee dig, min Statsmand!

dersom dine Læreregler i Statsvidenskaben ei grunder sig paa Egennytte, denne Herskere i adelige Hierter. Veed du ei at Adelen er ligesom de magelige fornemme Bier, som blot ere i Kubben, for at smage Sødhederne af Arbejdsbiernes Flid? Sandhed

er ligesom den første Due, der blev udladt af Noa Ark; skjønt den skielvende flagrer hid og did, saa finder den dog ingen Hvilested paa Bølgerne; ingen Hvilested paa Bølgerne, ingen Læe for Kastevindene, uden hos en Noa, uden hos en Monark, som baade Tiden og Eftertiden der ærer hans høie Kongedyder, skal især kiende ved Tilnavnet af Sandheds-Elskeren; ligesom hans høisalige Hr. Fader kiendes ved Tilnavn af Menneskevennen, og Farfaderen ved Gudsdyrkeren. — — Herpaa stoler Statsmanden. Fripostig vil denne Tilflugt gjøre ham og frek; men hvad har han da nødig at inhylle sin Fripostighed og Frekthed i Spidsfindighed og Tvetydighed. Tal reent ud af Skiegget; thi jeg, jeg, jeg veed at du kan. Saaledes tiltalte mig fordem min pedantiske Konrektor, i det samme han slog med Riset i Thronen, og saaledes vil jeg i Dag tiltale dig min forblummede Hr. Statsmand. — Hvad har din Spottefugl at sige os om Oplysningen ved 17 Januari. Blev Folk ikke nok oplyse den Aften? Jo, jeg husker grant, at Lysene, som stode i Vinduerne, skare mig saa stærkt i Øinene at jeg maatte pakke mig hjem; og her kunne jeg heller ei faae Roe til at dysse min Glæde i Søvn for de mange Lys min Pige havde sat i Vinduerne, allene

3

2 for at jeg skikkelig kunde undgaae den Dom, som Patrioterne udøste over en fornem Mand, der ved at spare sine Lys, blev regnet iblant Røverne.

Jeg fant da paa et Raad, og lod miu store Sørgekappe henge rundt om Omhænget; saa gysede jeg og henfaldt i spekulative Drømme. Jeg var for

Resten saa overmaade glad samme Dag, nemlig paa mine Medpatrioters Vegne, fordi den Dags Handling kronede den saa længe indebrændte Hævngierrighed mod Struensee.

Ondskabsfulde Skrydere! vil du kalde alle Efterretninger om 17 Januari Eventyr? Bær du ingen Ærbødighed for Helligdommens Ord; eller har du glemt at læse de Prædikener, hvori Sandhedsfægterne tydelig lagde os Forræderiet for Dagen? eller er du saa næsviis, at du ville have forbudt Kleresiet, deres hellige Iver, førend Dommen over Statsfangerne var offentlig fremlagt? Skulde alt gaae igiennem dit Hoveds Censur? Gud bedre dig for Forstand du har, og for den Skrivefrihed vi da havde! Lad Almuen nu lære endelig, at man og kan lyve paa Prent.

Statsmanden har Massen af en Patriot; men troe at han er sin egen Nations Hadere, eller maaskee en Fremmed, som ved en dansk Oversætter,

lurer sig ind paa Folk! Mærk hvor spodsk

han taler. Om intet andet skurrede i de danske

Øren, saa var den tydske Orden, man seer i hans Meeninger alt nok, til at bibringe mig og andre ægte Patrioter Væmmelse for hans Snak. Vi hader og elsker det Fremmede paa en Gang; det strider vel ikke med den danske Nations sunde Tænkemaade.

Lumpene Beskyldning! du siger: at Øxerne bleve skierpede ved Vittigheds fostere. Sigter

4

da til de forsmædelige Følelser, som forøgede Straffens Beskhed for Statsfangerne, ved at læse det Pladder, som blev raabt om paa alle Gader; da forsikrer jeg dig paa Troe og Love, at Fangerne ei have faaet Tilladelse at see et reneste af disse Skrifter; hvor kunde det da hvædse Straffen? — Det som Øret ei hører; det Hiertet ei rører; men disse Vittigheds Fostere gave Hevngierrige den sødste Forlystelse. Ingen undre da paa, at man saa villig skikkede sine Penge paa Bogladerne.

Staatsvrøvlere, det Ord er nok fra din egen Bagerovn. Jeg veed ikke engang ret hvad eu Vrøvlere er. Er det een som forvikler sig saa meget i dybe Betænkninger, at han i Steden for at svare Folk Sandhed paa deres Tale, binder dem noget paa Ermet, for at blive dem qvit? — Eller er det en Forvirrer; eller saadan een, som handler blot hen i Dagen, da tilstaaer jeg dig det i Henseende til vore Skribentere, naar du nemlig ikke vil huske paa Pengene deres Flyveblade gav dem, som dog var det eeneste der overtyder os om, at de ei handlede uden at ville naae et Maal.

Med Tilladelse at spørge: Hvor længe har du været i det Land, som du foregiver at kiende saa nøie? Er du fremmed i Jerusalem og er ukyndig om hvad der i disse Dage er skeet? — Ja sandelig maae du være kommen nylig til Byes; thi ellers troede du ei om det danske Publikum at det var vantro. Eller maaskee du ogsaa, min kiere Statsmand! har været indviklet i de gruelige Forbrydelser, som Dommen fortæller. os om Struensee, og at du derfor har været nødt til at kukulure i et mørkt Fængsel i Kastellet, Du burde da nu at være saa snild, at høre dig først om, inden du saa dristig væk vil

5

tillægge Nationen en Feil, som den aldrig besad. Har ikke Samtalen imellem Statsfangerne havt ligesaa god Afgang, som Ulspils Overmand! Historien om Keiser Robertus har ikke faaet almindeligere Biefald end alle de aandelige og kiødelige Propetier om Statsfangernes Tænkemåde, Forhold og Forbrydelser. Alle Glædes og Sorriggsangene som elendige Stympere have sammensylytet, ere læst med ligesaa stor Troværdighed ved de fornemme Kaffeborde, som i Daarekisterne. Forekast os Danske da ikke tiere faa ærerørige Feil, som om vi skulle være vantroe.

Jo længere jeg læser frem i dit Blad, desto mere tiener din Ubluehed min Galde til at løbe over. Har du ingen Ærbødighed for Levi Børn. Disse udvirke meget hos Almuen. Derfor maa den have Høiagtelse for dem, og derfor maa Præsteskabet staae og falde uden for dit og andre Spitshoveders Domme. Jeg vil kun huske dig paa den bibelske Historie, som fortæller, at nogle unge Mennesker raabte til en Prophet, at hans Hoved var skaldet, ret ligesom han ei vidste det for; men glem ei tillige at see efter hvorledes denne Synd blev straffet. Siges der ikke, at Guds Retfærdighed, som altid harmonerer med hans Barmhertighed, beføl glubende Dyr

at synderrive disse gudsforgaaene Kroppe? Læs

dette med en levende Troe og skielv. Hr. Østrups

Prædiken sendte jeg lige saa snart til Bogbinderen, som den var kiøbt; jeg har altsaa endnu ei nydt den Lykke at læse den; dog veed jeg at din Dom er fremfusende. Et par af mine Haandværksfolk, (som ere meget gode Kritici i deres Smag,) ere tit forlægne for at finde paa de Kunstord, hvormed de ville pryde deres Lovtale over ham; thi siger een: Han kan Bibelen uden ad paa en Prik; en anden: han

6

kan ret trykke Folk paa Bylden & c. — Hvad mig angaaer, saa maa jeg skrifte rent ud, at jeg troer: at han er, som lærd, alt for Indsigtsfuld dertil, at nogen af Lærefædrenes Autoritets Fordom endnu skulle hæfte ved ham. Alt for oplyst som

Præst, dertil at han skulle stemme overens med den Meenigmands Tænkemaade, som du gjør til hans,— men jeg troer tillige, at han helst fremdrager disse Allemands Meeninger, for at blive elsket og æret. — Du skulde vel et være saa eenfoldig at spørge om hans lærde Auditorium var forelsket i sine egne Meeninger; jo sandelig! — de ere ligesaa antagelige og tækkelige for de: som kurante Dukater.

Hvad gaer det Præsten an, at hans Meenighed brænder af Hævn imod Statsfornyerne? Bør han

ikke være Salven i Gilead? Bør han ei dryppe

Olie i Ilden?

Du er alt for krye! Din Hierne raser!

Hvad forstaaer du ved de himmelblaae Engle, og hvor fløi Overenglen hen? Ligger han til Udkik paa et Kirkespiir i Søestaden W*? eller er han bevaret til Dommen paa Aabenbarelsesdagen? Jeg gietter kun!

Jeg er nysgierrig; men forlad jeg siger dig saa smaat, at man venter ingen Skamflikker af Statsmanden. Paa det du skal vide, hvor grundigtænkende og tillige hvor sagtmødige, hvor ivrige og tapre dine Læsere ere for Sandheden; paa det du skal aldrig skrive uden med en skielvende Haand; paa det du kan tildømme dig din Skiebne, om du viger en Straaebred fra Sandheden, saa skal jeg afskildre dig et skræksomt Exempel. — Men ak! jeg gyser, skiønt jeg nu kun agerer Historieskriver. En Fuldmægtig er paa et offentlig Sted i

Sælskab med nogle Borgere; det danske Blod og Tænkemaade siges at have boet i disse, ligesaa heel og holden som det var fra Arils Tid. Man talte da om

7

Fangerne; Fuldmægtigen vil undtage sig blant disse ved efterfølgende formastelige, dumdristige, skadelige og ravgale Sætninger:

At Struensee havde sat Finantzernes paa en god Fod. At han ikke havde penge i udenlandske Banker, og at de mange Summer, man trode, at være forsendt didhen, vare kun de, ved hvilke Landets Geld var bleven betalt. At han havde skaffet Forraad paa Korn. At han havde svækket og stækket Adelens Vinger. At han ikke ville blive saa ligegyldig for Efertiden som han nu var forhadet hos vore Patrioter.

Hvilke gruelige Principper! mit Blod var frysefærdigt mens jeg skrev dette af, efter Hørsigen. Ingen Straf var da haard nok til saadan en Sandhedsforgribere. Man lod ham da, som en

Medvidere i Forræderbanden snart arrestere. En

Patriotisme, som gjorde disse beivrede Borgere stor Ære! Der blev ført mange Vidner. Tilsidst slog det op og blev til Intet. En Patriot sagde mig i Fortrolighed, at han sagde sig at være lidt i Slægt med Struensee, forstaae langt ude, — ventelig paa Evas Side. Mærk! mit Papir bliver mindre

og Tankerne stormer ind paa mig.

Efter de gode Egenskaber, du tillægger din Adelsmand, vil vel neppe nogen kiende ham. Polisk nok! man kiender helst hinanden ved at angive Feil. — Skam for Menneskekierlighed!

Ved at rose din Adelsmand, bebreider du andre Adelsmænd, at de foragte Borgerne, og det paa en formummet Maade. — Naar en Adelsmand,

8

med en dyb, myndig, fortrolig, (eller forbeholdende,) betydende og venlig Mine forstaaer at svare dig disse Ord: Det skal nærmere blive undersøgt meener du da at han foragter dig? Holder du ham ei for en Moses; skjønt han i sig selv ei kan være meget klogere end et Skabilkenhoved?

Egennyttens laante aldrig den danske Adel Griffens Klør. Det skal du vide til Slutningen.

Læs kun Forordningen om Hoveriet, til et eneste

Exempel paa din Beskyldnings Indskrænkelse!

Hvor billig er ikke den? Denne Bue kan ingen

Arm have spendt, uden en Adelsmands, eller en Skabning af en Adelsmand.

9

Anti-Statsmanden. No. 2. Aldrig kunne man faae en mere pedantisk Læremester i Statsvidenskabens, end du er. Hvor falder du paa de Griller at de kronede Hoveder skulle have store Forbindelser? Din Lærdom er fra Arilds Tid; den har nok ikke været i Moden, siden før den Tid man opfandt Kroner til Regenternes Prydelser. Skulle det være saa besværligt, at være Regent, hvo ville da være Tillidsfuld nok til sig selv, og dristig nok til at bære Kronens Aag? — — Hvoraf kommer det sig da, at saa mange Tusinde have ladet sit Blod udtappe i Higen efter Regimentet, naar det er ikke et større

Klenodie, end som du affilbrer det? — — Vare disse daarlige og fornægtede alle Følelser af Menneskelighed, for at blive Offere for deres egen Forfængelighed? — Eller troede de sig allene værdige og beqvemme, iblant de mange Millioner, som vrimlede i den Stat, de agtede at lyksaliggjøre; — ville de da hellere døe af patriotisk Nidkierhed for Statens Vel, end at overleve dens Forhudelse i en Andens Hænder, som de ikke spaaede saa mange Kræfter, som deres Egne.

10

Folket vil være under Aag, derfor salver de en Regent over sig, og paa det andre Stater ikke skal skumle over deres Ringhed, saa giver det ham Navn af Konge? — Kroningen anseer det da kun for en Seremonie og Kongen som er glad i den Høihed, han sidder, tænker sig ikke om, at det er en hellig Høitidelighed i det Udvortes, som tilkendegiver hans indvortes hellige Forsæt og Forbindelse til at danne sit knælende Folk en sand Lyksalighed. Kronen sættes om Regentens Hoved, ved denne Akt; man meener at den pryder ham kun, for ligesom at pege paa det Lem i Staten, hvis Vink enhver skal lystre med en

blind Lydighed. At Kronen, denne ene Gang,

med sine Ædelsteene, skal udstraale den Høiagtelse og Ærefrygt til Undersaatterne, der kan give dem et saa varigt Indtryk, at de kan have nok deraf hans hele Regieringstiid. — Ædelsteenene i Kronen minde langt fra ikke Fyrsten, at han ved Visdom og Naade og Retfærdighed, skal overgaae ligesaa meget alle Undersaatterne, som disse overgaae de ringere Steene

i Styrke, Glands og Farver.

Forvovne! — Du nævner dumme og daarlige Regentere! — Disse Tilnavne ere uhørte; det vil vel ingen nægte. — Du kunne i den Sted have skrevet: viise og naadige, jeg havde foreenet samme Begreb med disse Tillægsord, som nu; — saa forvent er jeg bleven ved Hyklers Misbrug af disse Ord: Vanen er den anden Natur; — jo større Dumhed en Regent lader see, desto ideligere raabes der paa hans Visdom, og det falder mig lige saa fordægtig, som naar Kiøbmanden tilsværger sine Varer den Ypperlighed, de mangle. —

Hvo er vel saa ukyndig i Statskneb, som er uvidende om, at alle de Udbasunelser af Fyrsternes

Visdoms-Prøver, som der skeer i Levnetsbeskrivelserne og de historiske Efterretninger, ere næsten ligesaa mange Herolder om deres Egenkierlighed, Dumhed og Lidenskabers utilladelige Virksomhed? — Man bruger dette Blaar, som Brillen til Almuens Øine, hvor igiennem de aldrig kan blive Fyrsten vaer i sin sande Skikkelse.

Begaaer Fyrsten den uforsvarligste Daarlighed, saa vil man dog afværge, at den ei skal skinne i Folkets Øine; — Man ifører da denne Daarlighed Purpur-Kaaben, giver den alle de Ziirligheder, som Naade, Mildhed & c. formaner, og da troer den blinde Mængde virkelig at see en Salomon, naar der sidder en Daare paa Thronen; saa at de bedrages, ligesom Saul fordem, som Spaaqvinden fik til at tænke sig Samuel nærværende.

Mon Gud, mon Naturen, mon Folket kan indskierpe nogen Lov i en Regentes Hierte? — Er det ham ikke meget heller selv en Lov? — Statsmanden kunne da vel have glemt at nævne det største Bud i Regieringsloven, uden at blive skyldig i den Uvidenhed om den, som Regenterne saa meget have elsket, og saa ofte lagt for Dagen. Regentens Bryst føler større Beqvemmelighed, ved at være en Hule for stormende Sindsbevægelser, end at være lænket af denne Lov.

Er Statsmanden endnu uvidende om den ligesaa almindelige, som fortryllende Regierings-Lov: *) Mæt dine Ønsker; — det er med tydeligere Ord:

*) Er der nogen Bog-Orm (heluo) iblant mine Læsere, da kan han giennemrode de evige Entreuyer, som staaer til Nytte og Zirat paa Universitetets Bibliotheket. Der skal han see de utallige Originaler, hvoraf jeg har laant Trækkene til det Skilderie paa; og til denne selv udvalgte Lov for en daarlig Fyrste, som jeg her har ført sammen i eet Billede, saa

Fød dine Vellyster! — Lad Land og Folk være dig som tjenstvillige Slaver til at qvæge dem! — Spar intet for at fylde deres Graadighed; hvad om saa Millioner af dine Undergivne skulle derfor bringes til at sukke over dig til Himmelen; til at lide Mangel paa det Uundværligste, og at drives ved Tarv til at øve snedig Uretfærdighed og Forfordeelelse mod hinanden indbyrdes. — Forbedre dit Land, til det Øiemeed, at dets Afgrøde kan smage sødt paa din Gane. — Giør nye Anlæg til Forlystelser; — Fryd dig paa dit Slot. — Dan dig et Æden, en Lystens Hauge mange Steder i dit Land, som ved utallige Forandringer kan kildre dit Øie, din Næse og din Gane. Pas flittigere dine Mageligheder, Tidsfordriv og Fornøielser, end paa det der foregaaer, der mangler eller er Overflod af enten i de store eller i de smaae Stæder i din Stat. — Tag dig alle Ting let, undtagen det, som giør et Skaar i din Glæde. — See dine uforføielige Begierligheders Tarv og lad det ligge dig meest paa Hiertet, at raade Bod paa den. — Du har jo hele Riget for dig til at øde, lad andre da lære dig, om du selv ei forstaaer det, hvorledes du kan faae det til at bukke under dine Sindsbevægelser Scepter, og dog selv at glindse af en Sminke, som Undersaatterne miskiende for den ægte Landsfaders Farve. — Mag det saa, at alle og alting staaer Rede til at kildre din uordentlige Egenkærlighed. — Formeer dine store Steder med glimrende og prægtige Bygninger, og lad det ikke komme saa nøie derpaa an, om du ved denne Yppigheds Optrin skal udpine nødlidende Forældres Sukke og Børns Jammerskrig. — Giør en eller anden nye Stiftelse; byd dens kunstige Hvælvin-

got, som min af Alderdom slappe Pen har formaaet.

Nogen skulle ellers uden denne Anmerkning let troe, at

denne Lov var et Ensfigtum eller Hjernespid.

derlige Omhue; — om Ordenen og Øiemeedet af Stiftelsen enten gaaer skievt, eller skader det almindelige Beste, det berøver dig jo ikke Smigrernes Foreviggjørelse. — Før gruelige Krige. — Tuml omkring paa Landet, og svæv paa Søen med et dræbende Blye i den ene, og en anstikkende Begfakkel i den anden Haand; — herved kan du fylde dine Hænder med Blod, og føde din Egenkierlighed med at see dig selv an som Seierherre over Utallige, uskyldige Menneskers Aadsler, hvis Røgelse i Luften ere ligesaa vellugtende, som den Virak man ofrer til Ære for din nedrige Egenkierlighed. Du ville da tvinge Nationer til at skielve for dig; var den Ærefrygt, hvormed de da maatte skiule sig i Støvet for dig, ikke langt behageligere for din Stolthed, end om de elskede dig med Høiagtelse over din Menneskekierlighed og Lyst til at opamme en almindelig Lyksalighed for Jorden?

Om du var din egen Bøddel, om din Samvittighed bebrejdede dig de uforsonligste Misgierninger, saa troe, at dit Folk stopper Ørene og lukker Øinene saa tæt, at det er gandske uvidende om det alt; læs Beseglingen paa denne Troe i de hungrige Lovtaleres Viiser over dine udødelige Foretagender; læs den i de Dedikationer, som Autorerne, der have maadelig Aftræk paa deres Opkaag, vente at faae skikkelig betalt, naar din skuffende Egenkierlighed faaer overtalt dig til Medynk over dem.

Fryd dig naar hele Klynger af Hyklere snurrer om dine Øren. — Kroe dig naar de overslette dine Afveie, og med deres Smigger lokke dig til at fornægte Erindring om din Fornuftighed. — De gotre sig paa din sande Æres Omkostning; — de oplive og dræbe dig med et og det samme Vaaben; -

14

ger og stræksomme Spiire at optaarne sig høit i Luft ten, for at blive evige Æreminder om din Landsfa- Lad disse evige Formørkelser stedse ruge over din Throne. — Lad dem fordreie Landet og Lovene for dine Øine; — du maa ei bruge Eftersigt med deres List; hverken Fangenætter til deres Rænker, eller Sovedrik til deres Guldørst, ei Snuehed til at eftergaae deres Løgnagtighed, eller Snildhed til at udlokke deres Hemmelighed; — men du maa nok giengielde dem deres Hyklerie, ved at bestryge dem med Æretitler; thi disse ere da ufeilbarlig i stor Høiagtelse hos Retsindige, naar du følger slige Regieringslove; — du maa gjerne betyngte dem med saa mange Ordner og Ærestegn, at de synke i Knæe: men mon nogen uden Daaren vil misunde dem disse Fortrin, som i den Viise Fyrstes Regieringslov ere kun Fortienesters Tillokkelser og Belønninger? —

Udvælg dig en af disse Hyklere til Yndling; den nemlig, som forstaaer best at snoe sig efter dine Griller; den som har Insigt nok til at skaffe dig den beste Pleie for dine Vellyster, — betroe ham dine vigtigste Hemmeligheder, oplys ham om dine Handlingers Hensigter; — om der udfordres Snedighed til at naae dem, og han har nok deraf, da laan ham dit Scepter, imedens han fører dig nærmere til dine Ønskers Maal — Han gjør alt sit dertil; — vær vis om hans Ærlighed; — men vogt dig, at du ikke ofte skifter Yndlinger; — hvilken Vanære for din Yndling, at stødes bort fra din Side, ned i en af Rigets Krinkelkraage! Denne Vanære

vil han hævne. —

Stol ikke paa din Torden, den kan ikke ramme din Fiende, som lurder i Eenrum hos sin Fortrolige, og fortæller ham hvad han veed med dig. —

15

Den Gift hans Ven fik af ham, den laaner han igien til andre sine Venner. — Er du da saa uhældig, at der er mere end en Yndling, som bider sig i Læberne over at have tabt dit Venskab, saa er alle Undersaatterne, inden kort Tid, anstukne af Foragt imod dig. — —

Er du en Elskere af Vaaben og Feide, da lad al din Omhue have at bestille med din Krigsmagt,

og alle dine Love sigte til dens Opkomst. Lad

din tapre Soldat Frihed til at bryste sig i Borgerens Bolig, og trænge sig øverst til Bords ved hans suurfortiente Maaltid. — — Er du de Lærdes Mæcenat, fordi du veed, at de Folk kan forevige dig uden sande Fortienester; da underhold mange af slige Fødenød ved din Stats Tærepeng.

Holder du meest med Agerdyrkeren, (skiønt det har man sielden at frygte for,) da lad ham sætte sine Vare saa høit, at Kiøbstedmanden knap tør lystes ved at see til dem. — Anseer du Borgerskabet, som din Regierings Grundpillere, da giv det saa stort Raaderum, at det kan kiøre i Ring med de andre Stænder. — Har du størst Tilbøielighed til Adelsmændene, fordi de have været dine Lægebrødre og Lægesystre, da lad dem blive Statens Blodigler. — — Eftersom dine Hoffolk elske dig saa meget, efter al Anseelse, at de dreie sig efter dig, som Solsikken efter Solen; da maa du ikke være haardere, end at du, i alle Handlinger, ligesom Vox, kan antage den Dannelse, som de igien vil give dig; du maa lade dig raadføre af deres Rænker, lede af deres Villie, og i alt adlyde dem, fordi de kan ved deres Anhæng skaffe dig stor Høiagtelse hos Undersaatterne. Hvad har da Riget nødig at græde, naar Hoffolket faaer det til at troe, at alting staaer vel til?

16

Eller er Adelsmændene som Torne, hvorpaa din Selvraadighed let kan stikke sig til Blods, da løft dem afsides af Veien, og troe da at du er ganske sikker i Saddelen, at de ingen hemmelige Tilbedere have som formørke dig; men hertil behøves virkelig Troen. Eller fører du Regimenter saaledes, at ingen af disse Love kan falde under din Betragtning, da har man endnu en meget rar Læreregel tilovers for dig: Vær Regent for et Syns Skyld. Dit Navn skal give Vægt til de Regierendes Myndighed og Egenraadighed. Din Person skal i alle vigtige Forsamlinger ikkun forestille det ypperste Medlem.

Tilluk dine Tanker aldeles for alle Bekymringer om Regieringshandlerne; lad alting jevne sig selv, eller lad andre om de gider, glatte det. Sæt Pris paa Skiønheder, som forlyste dine Øien, og lad det være din Ære, at du med god Smag og Orden kan bestemme dine Glædes Optoge. —

Hvilken uendelig Kiede af Love kunne jeg ikke sammenlænke, dersom jeg ville antegne alle de Love, som fordærvede Moder og Regenternes Tilbøielighed have dannet, for at stride imod det største Bud i Regieringsloven. — — Nu om Stunder have vi, Gud skee Lov! ingen Regentere, det os er bevidst, hvis Original kunde lignedes med dette væmmelige Skilderie af en Regent, som vi her have gjort Aftræk til. — —

Dog! — — Ingen fordre saa guddommelige Fuldkommenheder hos en Fyrste, som Statsmanden æsker; thi hvo stulle da blive Regent?

Stykket af disse Blader sælges hos Bogtrykker Thiele i store Helliggeiststræde, for 2 Skill. Halvarket, og 4 Skill. Heelarket.

17

Anti-Statsmanden. Forfattet af

Jofias Leopold Bynch.

No. 3.

Her giennemsigtes endnu det andet Stykke af Statsmanden.

Kiere Statsmand! du er alt for Tankeriig! derfor kan jeg ei saa let slippe dit Blad. — Jeg sætter da nok engang min Upartiskheds Glarøien paa sit behørige Sted; — men ak! hvor forstørrede blive ikke da dine udsvævende Malerier! — Det gaaer dig ligesom den Maler der skildrede en Skiønhed, hvis Træk skulle ikke forraade nogen af de Skrøbeligheder, som Sielen saa gierne tegner i Ansigtet; — han tog sin Tilflugt til Aandernes Rige, og udsaae sig der de Engle-Lineamenter, som hans Indbildningskraft selv skabte, og da han reiste hjem til sig selv igjen, saa afstrægede han en Deilighed, som var saa fuldkommen, at den kunde kun elskes i en ligesaa deilig Verden, som kaldes med det gamle Navn Muelighed. — Ligeledes troer jeg og, at du forskriver Originalerne til dine Fyrstepligler, fra Mueligheds Verdenen; slige overdrevne Kunstprøver elskes ikke af vor Verden; — — hvor vil du da finde en Regent, som vil trolove sig med din Re-

18

gierings Lov? Veed du ikke at Englene, efter Gudslærernes prophetiske Syner, bleve stødte fra Guds Throne, da de ville ligne ham? og dog tillokker du din Regent, med en blasphemisk Overtalelse: At ligne Gud! — —

I disse tre Ord synes det, ligesom du, paa Fornuftens farlige Stylter, kneisede dit Hoved op oven for Skyerne til Stiernekredsen; disse Sole paa Guddommens Forhæng, — og lod dit forvovne Øie klge derigiennem ud til Guds Fuldkommenheds Straale *). — Strax derpaa roder du iblant Menneskelighedens besmittede og foragtelige Misfostre, som kaldes Narre. — Gysende Spring! hvorledes kan du

parre Narren og Fyrsten? Taler du saa om

Herrens Salvede? — Beviiser ikke Regenten, at der boer Ædelmodighed i hans Bryst, naar han hverken med at kaste Foragt paa sin Ven, for en liden Forseelse imod hans Egenkierlighed, eller med at udsætte ham paa sliibrige Glidebaner for samme Aarsags Skyld, belønner hans Morsomhed, hans Oprigtighed og Omhyggelighed? — Hvad enten! — er du saa haard, at du vil lade din Lov berøve Regenten den sødeste Trøst i Dødeligheden, en Ven; for hvilken han, uden at være omgierdet af Snedighed, kan udsige sine private Hemmeligheder; — til hvilken

*) Vi bede Læseren om Forladelse, at vi tale Klopstokkisk. Vi vide at de fleste have Modbydelighed herfor; men vi vil kun vende dem til at forstaae Aandernes Sprog. Det er jo fornøieligt at forstaae det Riges Sprog, hvor man agter sig hen. Ingen tvivler vel paa, at vi saaledes vil udtrykke vore Begreber i Evigheden. Enhver husker det vel, siden han sidst, med Svedenborg, var i Sælskab med Aanderne.

19

91

ken han kan hælde sit af Regierings-Sorg tunge og forvirrede Hoved; — hos hvilken han kan nyde al den Vederqvægelse, som gotter tvende venskabelige Hierter — ? Jeg for min Deel, kan aldrig fatte

saa slette Tanker om en Statsmand, det lader dog til at være noget Veltænkende.

Jeg sætter da, at Regenten var viis nok til at udprøve sig en Ven; — at der blant Hoffolket fantes en saa rar Paradiisfugl, der besad alle de sieldene Egenskaber, som Regentens Yndling bør have; var det da lastværdigt af Fyrsten; kunne Undersaatterne med Ret skumle over, at han overøse ham med Velgierninger, for at veie for en Deel op med hans redelige Tieneste, som kom Landet og Fyrsten paa engang til Gavn? — Vi svarer: Var Yndlingen redelig, da vegrede han sig for at tage det af sin Herres Haand, hvorved Staten skulle udtæres, eller komme i Forlegenhed og Uodren.

Yndlingens offentlige Tienester bør Staten betale; men Fyrsten kan ikke siges at eie den Skat, som er bestemt til at bearbejde Statens fælles Lyksalighed; — ligesaa lidet kan Fyrsten have Magt til at vise Venskabs Prøver med andre Klenodier, end med dem, ham tilkommer som privat Person. — — En stor

Monark i Europa havde en Yndling, som formaaede meget. Denne Modtog daarlige Suplikanteres pios usus og bortschienkede dem til Fortienstfulde. — Gid alle ville betræde hans Fodspor:

Der siges fremdeles: Beskieftiger Regentens Omhue sig mere for een Stands Opkomst & c. Her taler du noget alt for ubesindig.

20

Naar en Regent kom til at bestige en Throne, i hvis Kreds der befandtes en Stand, for hvilken hans Antessorers (Formænd i Regjeringen,) Opmærksomhed

havde forstukket sig; burde da denne nye Regent, for at udstrøe en lige jevn Lyksalighed til alle Stænder, ikke oprette denne Stand det Tab den havde lidt under de forrige? — For Exempel: Om din vise Regent fik Herredømmet over en Skat, hvori de udstudeerte graahaarede Lærde havde saa fede Levnetsbetingelser, at de, for at befordre deres egen Trivelighed, havde Tid og Raad til at begegne den studerende

Ungdom med Ligegyldighed, i alle de sunde Underviisninger, som ikke befordrede deres økonomiske Fremtarv. —

Om han fik Regimentet der, hvor den studerende Ungdom, paa den anden Side, maatte tilsvede sig de Tærepenge, den sukkede efter, til at forøge sine Indsigter, med at give umodne Underretninger til de Yngere i de første Grunde af Videnskaberne. — Hvor den maatte med udtærende og sielesvækkende Kummer; ja, endog undertiden paa en Maade, som var heel uanstændig for dens store Bestemmelse, fegte sig igiennem sine beste Blomsteraar, just i den Deel af dens Alder, da Sielen og Legemet foreene deres muntre Viidegraadighed. — Hvor den endelig enten ved erhvervede Midler, eller Giftermaal, eller Smigger kunne bringe sig selv saa vidt, at den afgav en sprænglærd Flok Kandidater, til de Embeder, som Haabets vilkaarlige Udsigter faae i Slumpelykkens Haand. — —

Burde altsaa den nysopreiste Regent ikke kaste en Majestætisk Viidsoms Straale til denne Stand! — Burde Han ikke afknappe hiine magelige og rigelig besoldede Høiskolens Lærere den Over-

21

flod, som sætter Dæmning for hiines virksomme Flid og som kunne komme disses Spiisningskasse til Bedste? Burde han da ikke ogsaa, tvertimod dine

Ord, anvende flere tankemattende Nætter paa den lærde Stands Opkomst, end paa de andre som, formedelst den Flor, vi tænker os, at de vare, ikke skreg saa meget efter at faae fat om Regentens ophielpende Haand?

Du forhastede dig nok, vigtige Hr. Statsmand da du indsat denne Regel i dit Blad: Ophielper han een Stand, ved ar forfordeele en anden & c. Naar jeg tar, det Ord: Stand i en snever Forstand, saa gives der jo Tilfælde hvor Regenten ikke, uden at skade den eene, kan ophielpen den anden. Jeg vil ikke proppe Munden til paa din Sandhed med min Myndighed allene; men Erfaringen skal være den Lov, hvorefter jeg vil dømmen og bede dig, at tage dine Ord i dig igjen. —

Den Ærværdighed min vældige Titel af Anti-Statsmand gav mig, skal lige saa lidet være Lovens og Lovens Ende for dig, som din Titel kan være det for mig. —

Nu til Sagen og Beviiset! Dersom den

ligesaa uundværlige, som høistnødvendige; ligesaa Indsigtsfulde, som i den snevreste Hensigt (sentu strictissimo) saa kaldede Skriverkarle-Stand blev et ubødeligt Tab for en Stat, som havde nok af studerende juridisk Ungdom, til at pryde deres Plads; vilde da ikke denne hæderlige og vigtige Stand blive forfordeeleet ved at de sidste fik deres Pen og Levebrød? — Jo visselig! — du er vel ei saa ublu, at du nægter det i mine aabne Øien? — Men jeg veed strax din Udflugt, at du i dit Blad ikkun har sig-

22

tet til Hovedstænderne (sensu lato) i Staten ; — at en Mangel hos disse Tilstødte kunne erstates naar de, i et andet Fag, vare Staten til Tieneste, og at en Mangel i et lille Lem paa Staten, maatte ikke være en skrækkende Synspunkt for en nye Fordel, som befordrede det Heeles bedre Vilkaar. — — Jeg nødes altsaa til (seer jeg nok) at give dig Seierpalmen for denne Gang; men kom ikke tiere; thi saa skal jeg skremme dig saa med mine Bizarier, at din Pen skal blive forhexet. — — Jeg vil dog, ligesom Fruen, (der knipsede sin Seier, over Mandens Sætning, med Fingerne, som hun stak op over Vandets Overflade i Brynden, hvori Manden, til en grundig Overbeviisning for hendes Haardnakkenhed, havde nedhidset hende) udraab tilsidst Æreord over min Indvending, saaledes: lyksalige Period! i en Stat, naar den viise Monark reent betager de formularfulde Skriverkarle det Haab, hvorved Staten kan blive upasseligt (malade).

Fremdeles tilraader du Regenten, at han ikke maa lade Adelsmændene pille Guldet til sig, fra Borgerne. — Skal du saa tale om Statens Mægtige? —

Er det ikke ligegyldigt hvor Guldet gjemmes i Staten? Er det ikke ligemeget enten, det formeres imellem den vindskibelige Borger Hænder; eller der aagres med det af de yppige Adelsmænd? — Ligger Guldet ikke lige saa smukt forvaret i disses Skattoller, som i hines jernbundne Skrine? — Top! — nu var din Genius hos mig og hvad gielder det da, at jeg forstaaer, hvad du meener. — Du vil vel have saadan en viis Jevning i Rigdommene, og saadanne Love, hvorved Guldet kunne bringes til at see sig om, snart hos een og snart hos en anden, saa at ikke mange i Staten vare meget rige og heller ikke mange i yderlige Omstændigheder; men inden

23

dette kunne opnaaes da maatte intet Lem i Staten have væsentlige Fortrin for det andet; — da maatte man først dræbe de opæggende og svedende Begierligheder af Menneskets Natur; ja da maatte man først reent udblæse dets hæftige Lidenskabers Lue — — Staten ville da i sin Uvirksomheds Søvn drømme saa længe, indtil den gik med Hovedet uedad.

Du foreskriver vel Fyrsten at han maa søge at inføre en viis Jevning i sin Stat; men Maaden hvorledes dette skal gaae til berører du ikke med et

Ord. Du vil nok sige til dit Forsvar, at Rom

er ikke bygt paa een Dag og at Grundtegningen til en Statsbygning kan ikke faae Rum paa et Halvark. Paa den Maade kan du skeie ud fra alle dine Forseelser; Beviis mig kun i dine følgende Blade, at du ei er en Vittigheds Skrydere, som man snart stulle tænke om dig; lad Grundighed stedse ligge i Vittighedens kielne Arme.

Stig mig da ved Leilighed, hvad Anlæg du ville fatte for at viise Bonden og Borgeren Vei til at vinde de Rigdomme, som hvile i Adelsmændenes Skiød, til sig, og det for at befordre en almindeligere Lyksalighed for Staten. —

Det feiler ikke du jo nok veed, at Borgeren og Bonden udgiøre betydeligere Pillere; ere talrigere og sædvanlig mere patriotiske, ja elske, i mange Stater, Regenten ømmere end Adelsmændene; thi hine ansee sig selv som lydige Undersaatter, og deres indskrænkede Forstand lader de villig knues af Scepteret; da disse derimod ansee sig ofte som Statens Klipper, og bryster sig i deres Hierter, fordi de overtale dem til

at troe, at de ere og Regentere. Hine ere

talrige; men disse sætte Tillid til de mange, som nø-

24

de sig til at bukke sig for deres Rigdomme, og tænke rigtig nok, at have ligesaa mange oprigtige Forærere, som Landsfyrsten. — — Hine ere sædvanlig patriotiske; men disses Ophæviskhed bilder dem ind, at hine skal betage dem den Umage, at butre det ud til Fyrstens Kasse, som udfordres i et eller andet paakommende Tilfælde, til Statens Beste. — Historier skildre os Exempler nok, hvor Adelsmand, i slige Fald, have dreiet det saaledes med Skingrunde hos Fyrsten,, at dee nten har faaet et ordentligt Smuthul at krybe i, og reent undsluppet, eller og i det minste ikke have givet saa meget Tilskud til Regentens Fordring hos Undersaatterne, som der i Forhold med deres Gulddyng, burde betales af dem. — — Bonden og Borgeren ere skabte til Arbeide, lad dem rykke ud; — vi dyrke Mageligheds Gud, vi maae holde indad, saaledes er manges Valsprog i deslige Omstændigheder.

Siig mig da et got Raad, retsindige Statsmand! hvorledes Regenten skal faae Bondens og Borgerens Kasse saa vel hulden, at han ei, naar Rigets er tom, skal have nødig at sætte Landet i saa stor Giæld hos Adelsmændene, at de snart kan udkjøbe det? —

Bondens og Borgerens Pengekasse maatte ei kunne blive slap af nogle Laan, naar Adelsmændenes Rigdomme bleve mere jevnede iblant dem, og det patriotiske Borgerhierte ville glæde sig ved at have Styrke nok til at bære Rigets Tynger.

Nu var jeg inde i Mulighedens Rige, og nu kommer jeg igiennem Udgangen til Virkelighedens; nu maa jeg betragte din følgende Sætning i dit Blad,, fra en anden Øiepunkt.

25

Jeg gad vidst, hvor nær den Beklippelse skulde røre Adelsmændene, som du meener at Borgerne tillige skulde lade sig gaae saa nær til Hierte? — — Sant nok! mens disse flittige Forødere ligge i Skiul i en Stat, saa fortienner Borgeren intet; men mon han ikke kunde sættes L Arbeide af sine Medborgere vexelviis, naar

Adelsmændene ikke rugede over Landets Skat? — —

Yppighed er ei allene ikke flygtværdig, men den er endog under visse Betingelser, høistnødvendig i den Stat der vil stige i Lyksalighed. Yppighed bringer os paa Spor til Videnskaber, og disse igien til at prøve hvor meget Landets naturlige Afgift kan forbedres, forvandles og smykkes; den kommer Kunstnerens Tanke i en lærerig Flugt, og Haandverksmandens Haand giver den nok at bestille. — Men Vee det Land, som borger andre Landes Gaver, for at stille sin graadige Yppighed til Freds, og betaler disse Gaver med sin egen Svækkelse, der lit efter lit, som Lungesygge,

foraarsage Landets Død. Saalænge altsaa der

er saadan en Indretning i en Stat, at Adelsmændenes Gulddalere skal udlokke Borgernes Vindskibelighed, og udtvinge Bondens Sveed, saa gjør det ingen Gode at beskiere hiine med Klipperter. — Det var ligesaa urimeligt, som naar man, for at en Byes Indbyggere ei skulle tørste ihjel, tilproppede Vandledningerne. — —

Fremdeles kræver du at den lovgivende Regent skal tilfulde kiende sin Skat & c. Har du aldrig hørt at sige om de Forstørrelses og Formindskaelses Glas, som Adelsmændene, der ere om Fyrsten, række ham ved hvis Hielp Han øiner Statens Svaghed i Steden for dens Styrke og Styrken i Steden for Svagheden? — Artige Glas! Har du ikke i Histo-

26

rierne udkiget dig deres Kunstgreb, de anvende til at spende en Snor for Fyrsten? — Paa den Grund, at Undersaatten ei skal udmærke sig Fyrstens personlige Svagheder (som er en Klampe paa Menneskeligheden og tilhylles af Menneskekieligheden) er den Statsmaxime kommet i Vane at Fyrsten skal ikke i Fleng omgaaes Ansigt til Ansigt og undertiden muntlig med Undersaatten, for at blive desto mageligere indviklet af Hoffolkets Snæregarn. — Det ville vist og gjøre alt for lange Rifter i den ærlige og vel huldene Sanddruehed, der er Hoved - Drivefiedren i det Konsertuhr, som de aldrig forsømme at sætte i Gang til Fyrstens Fortryllelse, Adspredelse, Oplivelse eller Tungvindighed.

Blev Bonden og Borgeren benaadet,

at belyse Regentens Siel med Insigter om Lovenes Overeenstemmelse eller Striid med Tingenes sande Natur og Beskaffenhed, da ville mangan en Slendrian, som ved Vanens Svøbe i sin Kiørsel forfeilede Statens fælles Lyksaligheds Maal, snart, komme, ved Fyrstens Bestyrelse, til at vende om og kiøre tilbage paa den gienneste, skiønt nye anlæggende

Vei. Om Undersaatten udspeidede adskillige

Skrøbeligheder hos sin værdige Regent; — — om hans Omgængelse gav dem somme Straaler at see fra hans Hierte, hvilke de ikke, i hvor gierne de ville, kunne forære med fornuftigt Biefald.

Mon disse Straaler kunne omsmelte deres bløde Hiertelag til forsteenet Dømmehaardhed? — Mon de kunne fordunkle Skinnen af deres Kieligheds Luer, som brændte for ham? — Mon de kunne opvarme i dem en skadelig Foragt for ham? Det kan jeg aldrig

overtale mig til at troe, at det kunne virke saa meget, og allermindst i et Arverige, hvor Regenten fra hans spædeste Alder, tilraabes de ømmeste Kieligheds

Udtryk, Overseer jeg ikke min elskede

27

Mirzars Feil? bliver hun mig kiedsommelig eller modbydelig i Omgang, fordi hun besidder Skrøbeligheder, som jeg kan see? Troer jeg ikke at jeg er hende ligegyldig, naar hun ikke lige saa meget glæder sig over mit, som jeg over hendes Sælskab; naar hun ikke ligesaa omhyggelig søger min, som jeg hendes Omgang? — Dog! hvad? — ingen vitløftigere Beviis for vor Sætning.

Det er vores Sandheds sødste Trøst, det er en Hiertestyrkning til at vedligeholde dens Frimodighed, at Aviserne, ved adskillige Statsskrifter, have belagt nysoptronede Regenters, med utallige Æres Palmegrene, naar de ved et par Exempler i Regieringens Tiltrædelse, have spaaet Undersaatterne den Omgængelighed, deres hele Regieringstid igiennem, hvis Opfyldelse har glædet dem i Haabet, og tilstædet dem Tid nok til, med ængsteligforventende Blik at skue den i Møde, naar den besluttede at komme.

Har man ikke hørt Exempler paa, hvorledes Nationer, som elske deres Regent, have flokket sig og hastet med frydefulde Trin, blot for at faae ham at see; ja reist undertiden mange Miile uden at have vigtigere Erinde; Undersaatten ydermere, som hver Dag næsten, i det mindste kan faae sin Fyrste at see, bliver dog aldrig mæt af Forlægenhed efter at skue Viisdom, Maade og mørk Retfærdighed i hans Aasyn; hvor megen høitideligere ville ikke da deres Kielighed ydes mod Fyrsten, naar han tillod dem den Naade at tale med sig?

—
Sant! Fyrsten er saa belæst med vigtige Rigshandler, at han, naar han ville tage sig af dem, som han burde, knap havde Tid til at holde fire Timers Taffel to Gange om Dagen og hvor megen

28

snevrere Lejlighed ville han da have til at holde Samtaler med utallige, som sukkede efter den Lykke; — men lod Fyrsten tilade Undersaatten at sætte det alt for tvungne og, i en sand Fortrolighed, alt for særskildende Ærbødigheds Væsen til Side; (thi det er vist ingen uden en lattervækkende Fornøielse for en Fyrste, at tale med nogle, som, mens Samtalen varer, krummer Legemet, af tvivlraadig Ærbødigheds Drift, i naragtige og unaturlige Fordreielser) saa kunne han jo i de Timer han ofrede til de Fornøielser som hverken aldeles beskeftigede hans Siel eller Legeme, tillade deels dem, som, i sit Fag, vare bekendte som Insigtsfulde; Deels ogsaa dem, som med vigtige Anliggender ville anraabe ham, Adgangen til sig; —

Men her maatte da kun, af de utallige, som hiigede efter denne Naade, udsøges dem, af en Insigts- og Samvittighedsfuld Mand, som efter Statens fælles Hensigt, tilkom denne Naade; — thi skulle Fyrsten tale med alle, som meldte sig, saa fik slet ingen ham i Tale.

Besad Fyrsten denne Dydighed og Øiemeedet, som den stillede hen til, skulle opnaaes, saa maatte han ikke give de Samtalende Svar med Pantominer; hverken ved afbrudte Meeninger, eller Udraabelses-Ord; — han burde meget heller udfrutte, veilede, opmuntre, (om nogen var blye,) trøste eller bebreide, alt saaledes som Omstændighederne bragte det med sig; — han maatte give enhver reen Svar. — Om hans Tankefærdighed (presance d'esprit) formaaede at udvikle Tingene, og de ikke vare af betydeligere Omfang, da maatte han strax bestemme sin Villie, — om Personerne taalte det, og ingen vigtigere Aarsager forbød det, da kunne han oplyse dem, om det i sin viise Regjering, som foraarsagede en enfoldig Van-

29

kelmodighed i Staten, (men hellere maatte han tie, end lyve med Skingrunde,) herved kunne den Undersaat, med hvilken han holdt Samtale, blive rørt af Overbeviisning, som han igjen udstrøete for at berolige sine Medunderstatter tillige med sig. —

Fyrsten maatte ikke slaae disse Samtaler af Tanker; men meget meere erindre sig selv ofte om, hvad han og de andre havde sagt og love; — Ellers ville man kun ansee disse Samtaler for ligegyldige Fornøielser og den Fornuftige ville snart forkaste Fyrstens,

for at udvælge sin Vens Beraadslagning; han

ville hellere henføre sig til en ærlig og redelig Minister, end til ham.

Regenten bør ikke dreie Talen saaledes, at han kan faae nogle hidindtil endnu ubemærkede Æresglimt bragt, fra sin Person, ud ti! Understatterne, ved den han taler med; — men Hensigten med denne Fyrstehandling bør være den samme, nemlig Statens Vel, som af alle de øvrige.

Hvor liflig vilde ikke slig en Fyrste skinne i alle Staternes, i alle umisundelige Fyrsters Øine! — —

Hans Ære ville udbredes over al Jorden. Ingen Lovtalere skulde da forgribe sig ved at berømme slig en stor Fyrste Seil, som lod sit Folkes Tarv ligge sig saa nær om Hiertet. —

Kast et Øie, min Læser! engang i den smukke og nogenlunde smiggerfrie Lovtale, som gjorde Trajanus ligesaa udødelig, som Plinius selv; her skal du see det allersmukkeste Skilderie paa en Fyrste, som endog ved Omgang tog sig af sit Folk.

Det er just ingen Omgjengelse, som vi berømme hos Fyrsten, naar han ligesom hun af Vellyst forfeedede Regent, agler igiennem en dum gabende buntet Rad, og lader denne nyde den Lykke, der er ved at kysse Støvet af hans Haand.

30

Naa! — — Taalmodige Hr. Statsmand! — jeg gjør dem vel Tiden noget lang med min Samtale? — — De skal nok hen at eftersee Adelsmændene eller noget andet sligt i deres Papirer. — Bliv ikke vred, at jeg har vævet med Udsvævelser, baade i

Subtraksio og Additsio, dette heele Ark fuld;

men undre skal de sig nu ingenlunde over, at det er bleven saa vidløftigt; — — skulle jeg gjøre dem Bebreidelser for alt det Nødvendigste, de forsømte i deres andet Nummer, saa kunne sandelig ikke tre Ark rumme dem; thi merk vel! jeg har en gammel Bog, hvoraf jeg udplukker min Antistatsmand; — de ville nok

have Titelen at viide; men see mig ikke an for saa Aabenhiertet; — — dermed ville jeg jo reent komme af med min Bestilling — og tænk! — jeg sukker ! — disse besværlige Tider! — da Verden vrimler af kloge, at slige Eenfoldige, som jeg og mine Lige, hvilke Naturen gav kun en lille Tildeeling Forstand, neppe kan vente at blive befordrede til andet, end Bogranerie. —

Men seer jeg mig ret om; da troer jeg, Gud bedre det! at Statsmanden heller ikke lader een eller anden Autor løbe ustraffet af sine Hænder; men hvor skulle jeg finde hans Autor i mit Bibliothek, som bestaar kun af mine Lærefæders Haandskrifter og tre Fragmenter af forskellige Skroller, blant hvilke det eene er min Spiritus familiaris eller Indblæselsesaand. Lev imidlertid vel, ædle Statsmand! usminkede Menneskeven! — Bliv fyrrig ved at skrive den klare Sandhed ! — — Trøst dem ved vor Viise Regiering, som ved Skrivefriheden udæsker hver Dannemand til at udskrive sin Samvittighed til almindelig Nytte. — Ja sandelig! Lyksalige og atter tusind Gange lyksalige maae vi Danske priise os, under en Regiering, hvor Sandhed fremfordres paa Skuepladsen og Løgn underkues Med den helligste, og retfærdigste Iver.

31

Den Larvefrie Stats- og Anti-Statsmand.

Jeg frygtede før, at mit Navn skulle skiere visse Læsere i Øinene. Nu stiller jeg det frem, bag ved det Skiold, som en Høi Naade og Publikums Biefald dannede mig. — — Her er jeg skudfrie for Pasqvillanteren, som afskildrede min og Frøknekontorenes Ruins Grave. Ham og hans ligesaa høitænkende Medbrødre ville jeg før forskaane fra deres ubehagelige Følelser imod mig. Jeg kan ikke kalde dem Avind; — hvorlengte maatte jeg da lede hos mig selv, inden jeg fik Øie paa noget, som var værdigt nok til at opvække Misundelse. — Had maa det da være; og hvormed fortiente jeg det? — Med Nedrighed? — Den som veed min personlige Karakter er Dommer. — Med Selvklogskab? — ja, siger mine Venner; saasom det strider imod mine Grundregler, at hykle. — Nej, — siger mine Fiender, saasom jeg, for ikke at spille Ord, gierne indvilliger i deres egne Tanker. — Hvormed da? en Aarsag maa der være. — Her er Hemmeligheden: da jeg endnu var alt for forvisset om min egen Umodenhed, anspendte jeg dog alle Aarer, for at faae andre til at troe, at jeg besad den Modenhed, jeg endnu mangler.

Herudover smiler jeg undertiden ved at spore Virkningen af de Personers Had, som aldrig omgikkes mig Ansigt til Ansigt. — Mine Fiender befinde sig næsten alle i samme Orden, som jeg; — Under! at de, som bestemme sig til at undervise andre, i at befordre Sielens behagelig vedvarende Fornemmelser, selv underkaste sig de Voldsommes Tyrannie. Latterligt at hade en Person, man ikke kiender, uden af hans Fienders Hørsigen! — Jeg elsker dog mine Fiender. — See nu! — nu vil han larve sig med Religionen for at gjøre Indtryk, saaledes tale Skumlerne. — men Nei! Mine Venner! (saaledes vil

32

jeg nu kalde mine Fiender) jeg elsker dem som en Phi- losoph. — Hvordan da? Jeg veed at Nideren bides værst i sin egen Siel; — jeg veed, at jeg maa udfinde det, hvorved jeg kan altid føle Sødhed i Min Siel; — det er da min Hævn, skjønt jeg kalder den ikke just ædel, at jeg fornøier mig over mine daarlige og avindsyge Efferstræberes ubehagelige Følelser, som selv straffe deres Elskere, fordi ingen af deres hadefulde Handlinger oprippe min Siels Modbydeligheder. — Jeg bør jo elske den som har gjort vel imod mig og hvorofte have da ikke disse opvakt Glæde i min Siel! Heraf kommer det, at jeg i Følelse af min søde Taknemmelighed, endog søger, af et reent velvilligt Hierte, at giengielde deres spildte Had, med det, som Leilighed og en ringe Evne viser mig at være til deres Vel. — Nu tilkendegiver jeg mig. Hensigten med denne Lovtale over mig, er allene for at qvæle de ubehagelige Følelser hos disse; thi jeg er i alle Omvexlinger af Skiebnen, som en Steen; undtagen naar mit Hierte bebreider mig.

Det er usandfærdigt at No. I. af Statsmanden ev forbuden. Bogtrykkeren vinder ved dette Rygte; men saalænge Sagen var under Kiendelse, blev det sagt til Bogtrykkeren, at han skulle lade Værket hvile, og det af Hr. Etatsraad Feder, en Mand, som virkelig besidder Reddelighed og Indsigt nok, til at være et saa vanskeskeligt og vægelsindigt Publikum tilpas, som det danske; og især i hans Fag.

Jeg forvisser mine Læsere om en usminket Reddelighed i Sandhederne, og saa megen Varsomhed som de kan taale Autor.

Stykket af disse Blade sælges hos Bogtrykker Thiele i store Helliggeiststræde, for 2 Skill. Halvarket, og 4 Skill. Heelarket.

1

EN VIRKELIG AUGENSTANDS BEGRÆNSEL OVER DEN indbildte

Statsmand og Anti-Statsmand.

Kiøbenhavn, trykt hos P. H. Höecke. 1772.

2
3

Ne Sutor ultra Crepidam!

Intet i Verden er latteligere, men tillige almindeligere, end at høre og see Folk give sig ud for det de aldrig forstaaer.

En Statsmand, er et Navn meget let nævnet, og neppe er en Videnskab vanskeligere, neppe udfordrer nogen Kundskab større, finere, mere udvidet Indsigt, en modnere Erfarenhed, en vidtløftigere Bekiendtskab, ey allene med egne, men fremmede, end just Statskyndighes den.

Verden som har fremviset os saa mange Mønstre af store Genier, i andre, tæller ikkun saare faa i dette Fag. — En Richiellieu, en Mazarin, en Flory, udraabes for store Statsmænd, men de vare dog kun Statsmænd

4

i en vis Forstand, klogere i at spille Hoffstræger i at holde fremmede Puissancer Stangen, end i at befordre Frankeriges indvortes og væsentlige Floer. — End større var i mine Tanker den berømmelige Sully. — Man efterregne Listen paa nærværende og forbigangne, og sige mig saa, hvor stort et Antall as Statsmænd man kan opgive. —

Vort Riges Historie tæller ey ret mange, Sehested var en fiin Mand, Griffenfeldt en stor Mand, (havde han ey feylet!) Døden tog nylig Sverrigs Tessin, og endda sildere vor Bernstorff, Thott lever den gamle Statsmand; Lynard er ey heller død.

Naar vi undtage disse tvende sidste og tillige med dem en Scheel og nogle faa, da veed jeg ey vi have ret mange, som virkelig kan kaldes Statsmænd; denne Mening fornærmer ingen; thi Eet er at være en brav Mand i et Departement, et andet i et Conseil. Non

omnia possumus omnes. Men uden at

opholde mig ved Antallet af vore egne, eller fremmedes Statsmænd, uden at nægte vi selv

5

kan eye flere end de opregnede, thi jeg agter en at give en Catalogus paa Danske Statsmænd; saa er og bliver det dog vel en unægtelig Sandhed, at der til en retscaffen Statsmand udfordres meget.

Men i hvor meget dertil udfordres, er dog Enhver dumdrstig nok for at tiltroe sig Styrke nok, til at give Lære-Regler i Statsvidenskaben.

Aldrig seer man flere Lære-Regler, aldrig flere Moraler for nogen, end just for Konger og Regentere.

Vanskeligheden, Betydeligheden og Kunsten i en viis Regiering, hvo begriber en den? men hvor er en Scribent, som kan sammensmøre nogle Meninger, udcopiere nogle Sætninger, og give en Sauce over gamle skrevne og hundrede Gange omskrevne Tanker, fom ey er taabelig og dumdrstig nok, for at opkaste sig som Regenteres Lærefader og Regieringmaaders Kunstdommere?

6

Man sammenflikker nogle gamle bekiendte Tanker, om den Ligevægt en Regent skal holde imellem alle Stænder, om den Kundskab han skal have om sine Lande og andres, om, hvor fredsommelig, hvor sparsommelig, retfærdig, mild og saa videre, han skal være, dette lader man flyve om Byen i et Uge-Blad,

det læses af nogle Eenfoldige, strax opsnappes disse almindelige, og hundrede Gange forhen, seete og hørte Tanker, med en Begierlighed som er uendelig; hundrede gjøre Væsen af dem, allene fordi de høre andre gjøre det; mange begribe dem ikke; ere de oven i Kiøbet ledsagede med et eller andet frit og dristigt Udtryk, et eller andet i nogen Henseende, passeligt og tillige spitsfindigt Skumlerie, strax er det et Vittigheds Mesterstykke, et ypperligt Skrift; Autor er et mageløst Genie, den anden Griffenfeldt, den anden Dalin, et Vittighedens Underverk; men naar et Menneske af Eftertanke begynder at undersøge et saadant Pøbelens Orakel, da finder han ey deri en original Tanke, ey een eneste besynderlig Sætning, der kan fortjene et opmærksomt Øye.

7

Saaledes gaaer det just med et Skrift, kaldet Stats- og Anti-Statsmanden, begge yngede af en frugtbar Forfatter. Her fremkommer en Person paa Skuepladsen, han vil fortjene noget af en Bogtrykker, han skal skrive, hans Skrift skal have et Navn, han er uenig med sig selv hvad Døbe-Navn hans kiære Foster skal have, endelig kalder han det en Statsmand. —

Publicum spidser Ørene ved dette Navn. Nu kommer det allerkiæreste Barn til Verden. Man kan med Sandhed sige om det, at det er svøbt i usle Kluder. Thi nogle, som forhen sagt, hundrede Gange opkogte Tanker og almindelige Sætninger, har han indsvøbt i nogle Udtrykke, dem han har moderniseret saa meget mueligt, for at kildre dem som elske, stiklende Meninger. For nu at udbrede sin Yngel desmere, saa maae denne sindrige Autor under Navn af en opdigtet Modstandere sige sig selv imod og skrive nok et Blad med et Anti foran. Dette Blad skal tiene til at oplyse det andet, thi alle de Mysteria, de Orakler og sphinske Ænigmata, som den inspirerede Stats-

8

mand har dicteret i det første, skal han selv som en Oedippus opløse i det andet Blad.

Han frygter for, at hans Viisdoms Beundrere, Pøbelen, og de af samme Tænkemaade, ey skulle kunde udgrunde det store Hemmeligheds Dyb, som det første Blad indeholder, thi skal det andet være en Commentair derover. — Dette Veyrlys blinker noget for de svagseende, strax udraabes det som et Phoenomenon, der prognosticerer det til at troe bereedvillige Publicum, at en politisk Hercules er kommen.

Men jeg opfordrer de af dette Skrift mest indtagne Læsere, til at opvise en eneste Sætning i disse Blader af mindste Vigtighed; de almindelige Regler deri findes, skal jeg vise paa mere end paa 10 Steder, baade i Theologiske og moralske Skrifter, forhen sagte. —

Hvor er den Kundskab i de særskilte Dele, som skulde characterisere Statsmanden? Hvor er den Stands Mangel, som tydelig er viset, med Middel derimod?

9

Hvor bliver det Forhold af imellem alle Stænder, som, afveyet paa Erfarenheds og Indsigters fine Veyeskaal, kunde give saa riig en Materie til Betragtning for en virkelig Statskyndig? —

Adelstanden pukker vor Autor imod, dens indbildte Fordel stikker ham i Øyne. Men i Fald han kiendte den Stands Beskaffenhed for nærværende, i Fald han erindrede, at den, (Fødselens Værdighed foruden) ey i denne Tid har nogen Rettighed frem for de andre Stænder, som i alle Embeder concurerer med den, og hvorpaa denne Tid giver mange smukke og nyttige Exempler, erindrede han, siger jeg, at en Adelen, ey de fornemste Mænd i Riget har i Henseende til det almindelige noget personelle Privilegium, som hindrer Borgeren fra at belange ham paa alle nødvendige Maader, da skulde han vist ey være saa meget for at beklippe denne Stand, der vist ey saa let lader sig omklippe, beklippe og omskabe, som en gammel Kiøle eller et nyt Stykke Klæde.

10

Han holder fore, at Adelen holder sig tilbage i at bære den almindelige Afgifts Byrde. Naar man handlede med en Mand, som kunde tænke ordentligt og grundigt, burde man fordre Beviis for saadanne Sætninger, og beviste, burde man rose ham, fordi han havde opdaget

dem. Men da han allene er saa høflig, en Galloup, saavel om dette, som om andet, at foresvvdse os noget, saa vil man nok forgieves fordre Grunde for hans Sætninger. I Fald han kiendte Adelstanden, maatte han nødvendig vide, at man for nærværende Tid ikkun tæller saare saa i den Stand saa bemidlede, at man skulde kunde misunde dem deres Rigdom.

Aarsagen hertil er meget begribelig for

den, som kiender Kilden til deres Indkomster, denne Tids Levemaade, og Hof-Omstændigheder af den Art,

som vist overstiger den Autors Stats-Horizont og Indsigt.

Snart vil han, en Konge skal have en Favorit, snart ingen; snart vil han, Kongen skal give Audience til alle uden Forskiel, snart skal ikkun vittige Folk tale med ham: saaledes

11

vrøvler han frem og tilbage i Særdeleshed i Anti-Statsmanden. Og de Tanker, som findes i Statsmanden, ere ligesaa lidt originale som de, der staaer i Fandens fire Døttre, og ligesaa lidt ubekjendte som en af vore Troes Artikler. I Fald denne Statsmand havde vedblevet noget længere, kunde han gjerne i Statsmanden udskrevet Syrachs Bog, og i Anti-Statsmanden ligefuldt commenteret og anbragt nogle dristige Stikler.

Det er ey nok at tale blindt væk om en Stand, enten det er Krigs-Borger- eller Bonde-Stand, det er ey nok at ville fortælle Regenten, at den burde ophielpes, det er noget man længe har vedst; men fortæl os, hvad der er Agerdyrkningens Hindringer, viis os, hvorledes de best kan formindres eller udryddes, uden ved Forandringen at indføre en nye Forvirring; Leg ey blindt væk Skylden paa Hoverie eller saadant, uden ret at kiende dets Mangel og Fordeel. Siig os ey, at Borger-Standen mangler Næringsveje, men hvorledes den kan optage, udvide og forbedre dem man har. Udregn os det accurate Forhold, Krigsstanden

12

i Henseende til de andre Stænder bør have i Freds-Tider, og viis os en Indskrænkelses-Maade af den Natur, at den ey i paakommende Krigs-Tilfælde skal være hinderlig for dens Udvidelse. Ved saadanne Efterretninger viste De Dem som en god Oeconom, en væsentlig Deel af en retskaffen Statsmand: men hvad nytter det, at De vil røre ved Overfladen af adskillige Ting, hvis Dybe Deres politiske Syn er alt for svagt til at kunde øyne!

—
Har De vel, min Herre, maalet Deres Kræfter, førend De vovede at give Dem det vidt udseende Navn, en Statsmand? Med Tilladelse, hvor har De lært Deres Statskynkyndighed, har egen Erfarenhed udi vigtige Betieneringer, en vaagen Opmærksomhed i en lang Levetid, en idelig Omgang med Folk af det Fag, som have Indflydelse i Statens Bestyrelse og kiende dens Sammenhæng, en fornuftig Conversation med fremmede Hoffer, lært Dem Deres Statskyndighed, eller har De ved et Glas Øl, en Pibe Tobak, studeret den i saadanne Selskaber, som for en nye Holberg have Forraad nok til mange nye Kandestøbere? —

13

Min Ven! giv Dem aldrig ud paa det Dyb, hvor De ey igien kan finde Landet. Jeg misbilliger ey Deres Lyst til at skive, men skriv i det De forstaaer, har lært, og kan indste, der vil en Feyl endda være taalelig. Men kiend og erkiend alt for vel Deres snævre Kreds til at troe, at De kan opsvinge Dem som en Lære-Fader for Konger og Regierings-Maader! Deres ringe Conversation, Erfarenhed og Indsigt burde lære Dem, at De aldrig havde vovet at vise Dem i saa stolt en Dragt som en Statsmands. Ved saadan en Gamaliels Fødder er det vist ikke, at Regentere skal lære sine Pligter imod Undersaatterne og sig selv.

En Regent har saa mange Aarsager til sine Handleringer, som aldrig De eller Deres Ligemand, min Ven! nogensinde kan indsee. Den sande Stats Politesse er ey som et Lexicon, enhver kan slaee op i. Dette giver eenfoldige og uvedkommende Folk Anledning til saa mange vrang og ubillige Domme, just fordi de dømmen om det, de ey forstaae.

14

Saadanne Domme opsnappes af andre i Stats-Sager Lige kyndige; de veed at sætte dem i Pennen, at give dem et Slags Sving. Heraf udkryber saadanne Statsmænd, som ville docere for den hele politiske Verden. Deres Slendrian er skrevet just i den Smag, som de almindelige dumme Discourser føres i: en eller anden Person, en eller anden Stand er Gienstandet for nogle Skumlerier. —

Hvad Under dette behager, udraabes, roses og opløftes af Mængden, da det just er skrevet efter Mængdens Smag, og den bestaaer gjerne i at høre Adelstanden skieres, Favoriter lastes, Ministre gjøres mistænkelige, ja Konger selv med en fræk Læremesters Mine tiltales? —

I Fald Tiden tillader det, og Deres Blade er det værd, da maaskee jeg skal meddele nogle specielle Anmærkninger over Dem.

Lad imidlertid dette tiene Dem til Erindring, at De ey befatter Dem med Ting, som overgaaer Deres Horizont. Vid, at Stats, Sager tracteres langt anderledes ved Hoffet end i en Ølkroe. —

15

Vel er Publicum en (ja mange Tider alt for fræk) Dommer, over Fyrstens Handleringer, uagtet en Regent hverken vil eller kan skiule sine Gierninger (de som angaaer Rigets Bestyrelse) for sit Folkes Vidende, saa er

dog Publicum ingenlunde i Stand at fælde nogen tilstrækkelig Dom derover. Stats-Politesser, Harmonie med fremmede Puissance og saadant mere, bevæge ofte en Fyrste til at tage saadanne Messurer, som Publicum ey kan begribe; fordi det er uvidende, om hine og denne fine Skye, som omgiver Stats-Sager i det høye Fag, kan Publici Øyne ikke igiennemtrænge. Den erfarne, den vigtige, den høytbetroede Statsminister, han kiender og indseer dem; men det er ham ey mueligt at decifrere dem for det hele Publicum, thi deres Delicatesse taaler ey saa almindelig en Behandling.

En Fyrstes personlige Handlinger ere det Almindelige aldeles uvedkommende i alle de Tilfælde, hvor de ey have en absolute Indflydelse paa det Almindelige. Har enhver privat Mand Frihed til at indrette sine Familie-Sager, som han vil, naar ey Republikvens Love eller

16

Gavn derved krænkes, hvor meget mere en uindskrænket Enevolds-Herre?

Med yderste Varsomhed bør derfor enhver vogte sig for at raisonere over en Fyrstes Handlinger; thi Majestetens Glands er ligesom den allerfineste Politures, der ved den blotte Aande kan beskadiges.

1

Brev til Statsmanden

Herr

Josias Leopold Bynch

fra Rosentorne

Kiøbenhavn 1772

Trykt og findes tilkiøbs hos Johan Rudolph Thiele, boende i store Helliggeiststræde.

2

3

Optegnede i de himmelske Protokollers folierede Blades Mangfoldigheds Myriaders Paginer, der staae Geniet og Forstanden paa Ærens første Rubriquer, malede med Udødeligheds Skarlagens røde Blek, i en Slangeformig Fraktur, hine Skolemesteres Kunststykker, optaarnede som Egyptens Pyramider i alle Forskrifter, som er Begyndelsen af en Epistel eller Collect, Ungdommen til Opbyggelse, Underviisning og Nytte, i den Dædaliske Kunst, til Haandens Zirlicheds Udbredelse i det umistelige og store A—B—C.

4

Men Forstandens Følgesvende ere Nid, Avind og den brandgule Misundelse, som opspærrer sin tredobbelte Halses og svælgen- Strubes dybeste Afgrunds, Hules, Nedsænkelses bundløse Hav, i Fortærelses Ødeleggelse og Beflækkelses Smitte; men i Aar ere Hvide-Roerne ikke søde.

Af saadanne og flere Aarsager, trænger mit ringe Digt til en Protections og Beskiermelses Handtering i de Indsigtsfuldes Lønkammers at overdugges af Forstandens Perledraabers Udbredelse, ligesom Koen der gaaer paa Græsset, og Faarene der ligge i Skyggen, hoppende og springende i inderlig Glæde over sin haabefulde Yngels harmoniske Bæ—æ—æ.

Mit ringe Digt om Gulde-Rødder, vil ingenlunde sætte Afsmag paa Fornuftens Kiødpølse, Lignelseviis at tale, eller paa Geniets Ragout; høit oppe imod det Udspændte, alting omhyllende Azur blaae, opskyder, den

grønne yndige Spire Stængel, af den i Jordens rige Skiød sig saa liste-

5

lig skiulende, Pyramidformige, Amagernes fortienestefulde, spitsfindige Gulde-Rod.

Egenskabernes Betragtning, og Betragtningens Udvikelse, viser Forstandens Dybhed i de høie Tings Anpriselse i Hundedagene & c.

Mine Tankers Opstigelse, ophæver sig høit over den Sværm af smaae Siele, som indlænkede i Begribeligheds Kiede og Tydeligheds snævre Ring, fremslæbe en Bylt af forstaaelige og almindelige Tanker.

Nei, opsving dig min Geist! i den høie Stiils flygtige høistseende Lynilds Fart, indklæd dine Tanker i den høit travende Mandigheds Regnekappe; lad den Dumme bistergloe, over din stolte Forstands ophronede Kiempevældige Tordenslag, Slag i Slag, i Herskarers Mangfoldighed som Egyptiske Græshopper.

Dette ringe Digt dedicerer jeg Dem, min Herr Patron! det skal være en Prøve

6

paa min Forstands Uddunstninger af mit tankerige geistfulde Hav.

Det er ei skrevet for de Fornuftige, (NB. som ikkun forstaae det jævne,) kan det behage Dem, er min Fornøielse højtidelig, munter, rask og karsk, ligsom Kattekillings i de spæde og blomstrende Ungdoms Dage.

Hvad enten i Prosa eller Poesie, enten i det Høie eller Lave, — enten i Stuen eller paa Taget, — enten i Folkemængden eller i Ørken, — enten vaagende eller i søvne, — enten fastende eller rusende, — enten i Med- eller Modgang, — enten op eller ned af Bakken, — enten i Overflødighed eller Mangel, — enten i got Ø eller Covent, — enten i Flekkesild eller Østers, — enten i Putgeil eller Instinkt, — enten i Eventyr eller Alvor, — enten i Skoe eller Støvler, — enten i Vinteren eller Hundedagene, — enten i Verden eller paa Dragøe, — enten i Kritiker eller Bønnebøger, — enten i Graad eller Skierts, — enten paa langs eller tverts, — enten

7

i en liskielder eller paa Rundetaarn, — enten i det Høie eller Dybe, — enten i eller uden Kundskab, — enten paa Hovedet eller Beenene. Kort i alle Ting

skal og maa jeg vist min Tankes Styrke, Righed, Frugtbarhed, Yngelsomhed og Flittighed, Trods al Verden, trods alle Amagere med mine Gule-Rødder, om jeg end skulde, (reverenter talt,) komme beskidt derfra; da jeg altid vil beseigle min Herre, den Sandhed, at jeg er med al hengiven Æsteme

Deres

Beundrere og Tiener,

Rosentorne.

8

Et Digt om Gule-Rødder.

Hvad er det for en Sværm som hisset

stiger op?

Hvo har befæstet dig, rundcirklet Jordens

Krop?

Hvo har udregnet os den Egenskab at

være?

Hvo gav os Tænkraft og Ævne til at

lære?

Hvo dannede sig selv et nøisomt Paradiis?

Hvo vidste noget, og ei ønskede sig meer

viis?

Hvo skaber selv sin Lyst, men dræber selv

sin Glæde?

Du Mini Krokodil! — hvo lærte dig at

græde?

9

Hvor er dit Mausolee, du Artemisia?

Hvor bliver vores Nu, og hvor er Fordums Da?

Du lille Nattergal! hvo skabte dig, du

Sanger?

Hvo gjorde Jordens Skiød med alle Ting

saa svanger?

Hvo lærte dig, du Orm! at slikke Jordens

Støv?

Og slig, Hvo lærte dig, du Stud! at tygge Drøv?

Hvor er den lille Dverg, som vil med store Helte,

Den Dumrian, som vil med Kloge spende

Belte?

Hvo vil ophæve sig, — i sine Tankers

Ring,

Og sige os, hvad var, før der blev nogen Ting?

Hvo vil fortælle det, han selv ei kan begribe?

Hvo gjør sig alt for klog og kommer ei i

Knibe,

Hvo kan fortælle os om Adams Navle-

Streng,

10

Og om det Underskiørt som laae ved Evæ

Seng?

Hvo kan fortælle os hvad den Hr. Autor

hedder,

Som skriver alt Slags Snaus, om Joseph

eller Peder,

Er Fader til det Tøi, og de Misfostre

som

Belees, — pibes ud, — ved alle Kloges

Dom?

Hvo er den Machiavel, som Stater vil

omstøbe,

Og skriver som en Top, der drives af en

Svøbe?

Hvo er den Tossifex, som først tør fælde

Dom,

Men siden græder, — og naragtig sadler

om?

Hvor er Fornuftens Maal, hvor er Begrebets Sphære?

Hvo kiendte Dybets Lov og Vittighedens

Lære?

Hvo skrev vel Love for en vidbegierlig Aand? Og hvo kan holde Styr paa en utæmmet Haand?

11

Hvo sang om Junior, om den Philopatreia,

Hvis mageløse Geist, og Visdoms Peteheia,

I mange Skrifter har i Verden gjort bekiendt,

At Galskab sees best, naar den er sat paa

Prent?

Hvo giennemlæser den skinhellige Skoflikker,

Og ikke seer hvad Dyd og Klygt deri fremstikker,

Hvo slikker ei sin Mund, naar den er smurt

med Smør?

Aurora aabnede sin purpur farved Dør. Hvo lærte Maanen med sit sølvgraae Skin

at prange?

Hvo sammenskrev vel først de smukke Vægter-Sange?

Hvo har til Evæ Fod de første Tøfler

gjort?

Hvo lærte Solens Vogn at gaae som den

var smurt?

Hvo kan vel Statens Feil og Mangler best

opdage.

12

Af Tobaks-Røg og Øl, sin Visdoms Dunst uddrage?

Hvo saae vel Venus Løb igiennem Solen

ret,

Og blev derfor ei vaer, at Phoebus fik en

Plet?

Hvo kan Orions Løb paa Himmelen udgrunde?

Hvo kan i Maanen see Folk, Master, Toug,

Skibshunde?

Hvo kan vel skrive got om alle Ting i

Fleng,

Og ikke bable som en lille Poppe-Dreng? Hvo dannet Kiernens Kraft i Skallerne paa

Nødder,

Og hvo gav Vært og Kraft til ædle gule

Rødder?

O, ædle gule Rod! besiel mit Digt, min

Sang,

Kom hid, men helst naar du er tyk og

rund og lang.

Dig vil jeg vie ind min hele Livets Scene,

Til dig opofrer jeg mit hele Liv allene,

O! du, du gule Rod! du er mit Liv,

min Lyst,

13

Min Hiertens Glæde og min hele Livets

Trøst!

Amager! vidste du, hvad gulde Roden

duer,

Hvordan den Sygdom, Vee og alting underkuer,

Du for en gule Rod tog sikkert en

Dukat,

Tænk hvilken Eiendom, tænk hvilken herlig

Skat!

Kom gule Rod til mig i al min Nød og

Længsel,

Forsød min Jammerstand, forlindre al min

Trængsel,

Bestyrk min Tænekraft, opliv mit tunge

Mod,

Kort sagt; vær først og sidst du ædle gule

Rod!

Ja, vær du da nu selv i Dag hos mig

tilstæde,

Saa vil jeg i Galop, — Parnassi Top

betræde;

Thi ædle gule Rod! du kan min matte

Siel

Forfriske, — ja paa nye forskaffe Livets

Vel.

14

Saa skal du, gule Rod! mit Liv, min

Lykke være,

Mit Zithar stemmes skal allene til din

Ære,

O Bynch, o gule Rod! jeg evig ære

skal,

Om jeg end plantet blier iblant Kaalhovders

Tal.

15

P.S. Skulde Læserne opholde sig over dette Digt, og formodentlig ville sige: at Udtrykkene ei passe til Materien, da beraaber jeg mig paa Hr. Bynchs Digt om Friheden, en saa værdig Forgjænger lærer mig at bruge den Frihed, at være sin Materies Herre, og ei at lade sig tvinge af Hovedsagen. —

Hvor mange smukke Billeder indeholder ei hans Digt om Friheden? Hvo tør laste det, og mon ei saa vel Slutningen som Begyndelsen handler om Frihed, og mon ei Slutningen og Begyndelsen af mit Digt handler om gule Rødder? — Det er mig Trøst nok at det er ad Modum. Det er nok jeg forstaaer det selv, det er ei sagt alle skal begribe det.

Jeg har dediceret det til Hr. Bynch, just fordi hans Tankekraft og Dybsindighed behager mig frem for alle andre store

16

Skribentere, og hvis Mønster jeg nøie har søgt at efterligne.

Hans Dom er mig mere end hele Verdens, og naar det allene behager ham, er jeg rolig for de Fornuftige, enten de hade eller elske mit Skrift. Det er ei sagt jeg skriver for dem, jeg skriver kun for de som forstaae mig, og det, det gør min Hr. Patron.

Af

Rosentorne.

1

ET

Moralsk

Perse - Jern

til

at udperse de politiske Kryller

og Statsmands Rynker

som findes i somme Skribenteres Hierner. Skrevet

til en Skræder-Dreng af

en Skræver-DrenG.

Kiøbenhavn, trykt hos P. H. Höecke. 1772.

2

Tis beft sometimes your Censure to restrain An Charitubly let the dull be vain &c.

For who can rail so long as they kan write? Stie hummingon, theur drowsy Course they

Keep

And lash'd fo long, like Tops, are lash'd

asleep.

vid. Pop. Essay on Criticim.

3

Elskelige Monfrere!

Jeg haaber, Du fortryder ey paa denne Titel, som jeg finder mig berettiget til at give Dig paa samme Grund, som Fanden kaldte Ræven Collega, nemlig: propter Communia Studia. —

Vi have jo af Erfarenhed blevet overbeviseede om, hvorledes man af et og samme Tøy kan tilskiare adskillige og ganske ulige Dragter, det kommer kun an paa Skræderens Opfindelses Kunst og Behændighed.

4

Saaledes er det en afgiort Sag, at de Lærde af en og samme Materie danne adskillige ulige Skrifter; lad være Tøyet i dem alle er det samme, saa er dog Snittet eller Facongen ganske forskiellig.

Denne lærde Skræder-Kunst er det, som skaffer os saa mange Skrifter i denne frugtbare Alder, og ingenlunde vore Geniers Hurtighed.

Af det samme Stof, som Du, Monfrere, danner et politisk, danner jeg et satyrisk Skrift: og det er kun Uligheden i Snittet, som gjør Dig til en Statsmand og mig til en Satyrikus! — Publicum kiøber mange lærde Dragter af et og samme Tøy allene for den ulige Facong; thi et seer ud som en oeconomisk Regne-Kappe; et som en politisk Vest uden Ærmer, besat med statistiske Fryndser; et som en moralsk Sløykiøle, knappet bagtil; et som en satyrisk Frakke; et som en poetisk Arleqvins Dragt; men de ere dog

5

alle af got gammeldags Tøy, som er omfarvet, noppret, og som er sat Glands paa.

Publicum, som allene seer efter den udvortes Skabning og Farven, bliver meget net taget om Næsen; thi naar de holde Arbeydet imod Lyset, befinde de, at det er noget gammelt, sammenlappet, oppudset og forfusket Arbeyde, som seer got ud for en løs Betragtning, fordi Lapperne ere net forstukne, Arbeydet got rensereret og perset. Du forlader mig, at jeg bruger saadanne Termini, som ere os fra Ungdoms Aar vel bekiendte.

Svag vi nu, Monfrere, have sammenflicket noget saadant, som ofte bestaaer af mange Lapper, dem vi i Kraft af vor lovlige Professions-Medfør hist og her have sammensanket, saa bringe vi Arbeydet hen til Forleggeren, der i visse Maader kan kaldes de lærde Skræderes Marchandiser. Denne setter det ud tilfals i fin Bod, og de

6

Forbigaaende købe nu og da et Stykke. — Somme Dele ere megee afsetlige, naar kun Couleuren stikker i Øynene; og har jeg lagt Mærke til, at det daarligste og meest forfuskede Arbeyde ofte bliver mest solgt, som for Exempel: Evæ Natklokke blev got betalt, og Du veed jo selv, Monfrere, at der ey var en Lap i den, som duede.

Imidlertid er det ret got for lærde Friemestere, at der er nogen Aftræk; thi ellers maatte de i denne besværlige Tid hungre til Døde.

Jeg har i Sinde, Monfrere, at blive Entrepreneur, og anlegge et offentligt lærd Skræder-Verkstæd, hvor allehaande lærde Skræder-Svenne skal idelig faae Arbeyde af allehaande Sorter. Naar de ikkun kan sye hurtigt, er det nok; men enhver maae i det mindste kunde sammensye et Ark om Dagen, ligemeget af hvad Slags Tøy, naar det ikkun har et usædvanligt og nyt Snit.

7

Troe mig, at en saadan Entreprise kunde blive fordeelagtig, naar den var forsynet med en god Mester-Svend, som kunde tilskiere allehaande Former og Dragter.

Dersom Du, Monfrere, vilde paatage Dig at være Mester-Svend, var jeg overmaade fornøyet, thi jeg kiender Din Habilitet og Duelighed i at udfinde Veye og usædvanlige Facons. Naar Du allene vilde tilskiere Formen, kunde de andre Svenne sye det færdigt, og saa gik Arbeydet fra Haanden og blev afsetligt; allerhelst naar vi finge 2 a 3 Lærdoms-Marchandisere i Compagnie med os.

Lad mig vide, om Du vil paatage Dig denne Commission, da jeg strax vil anrette Verkestædet, thi jeg har lidt at begynde med, og jeg veed, at baade Du og jeg kunde jo sagte løbe fra vor Mester, og arbeyde paa egen Haand.

8

Materialer og Verktøye kan vi aldrig mangle, saa længe vi med Opfindelsens Sax klippe og omdanne de gamle og nye Skribenteres Stof, og sette Stilens og Geniets nyemodige Fryndser, Olivers og Gallouners derpaa.

Troe mig, en Statskappe, garneret med satyriske Stikler, vilde stikke i Øynene paa de Uvidende, som allene forgabe sig i Garneringen og lit eller intet agte paa Tøyet; en Critiqve med en Kyse bag paa, af en Bønnebog, vilde see got ud; og en bundtet poetisk Enveloppe med Dedications-Rabbater og Arleqvins Opslag og Krave, vilde vist være nydelig. Man kunde jo saaledes opfinde tusinde nye Modeller, og de nyeste selv kunde man omstøbe; som f. Ex. om man tog den skinhellige Skoeflikker og satte Poenitenses Falblader paa den, vilde den da ey faae et nyt Udseende? Hvad om man paa Evæ Natklokke satte storhullede kritiske Kniplinger,

9

mon den da ey kunde gaae med? Hvad om de 2de første, især det andet Numer af den paaseende Bias, bleve underforede med Gabestoks

Skind, blev der da ey en god foeret Kiole af dem? Hvad om man overtrækkede Venus Gang igiennem Solen med Rimeligheds Floer? — Hvad om Saufhalses Trøst til Brændeviins-Lauget, som er Beviis paa, at der er utroeligt, Regieringen vil forbyde Brændeviin, blev omdestilleret af Monsieur Nüchterfeind, og sat paa Rimeligheds Malurt? Hvad om de 3 fabelagtige (rectius dictum, naragtige og barnagtige) Fortællinger om Børnetugten: 1) den gale Hingst, 2) den

slet-opdragne Skade, 3) Katten, Katte-Killingen og Rotterne, tilligemed noget

om Fabelmagerie, hvad om disse bleve moderniserede og omgiorde til en Fortælling om Børne-Sladder: 1) om den gale Skriftmagere, 2) om den slet opdragne Skræder-

10

Dreng, 3) om Autoren, Afbigtmageren og Criticussen: mon da dette ravgale Tøy ey kunde blive til noget? Kort: jeg troer vist, man kunde blive hovedrige ved saadanne og flere Forandringer, som befordrede Afsetning.

Du seer, Monsrere, at vi mangle ey paa Stof eller Tøye, og for Modellerne er Din opfindsomme Geist Borgen god nok.

Indredningen, som bestaaer af Pen, Papir og Blek, er en smal Sag, men Udredningen er værre; dog, ved Hielp af Forleggere kom vi nok ud af den.

Betænk Dig ey for længe, smek til og paatag Dig at være Mester-Svend paa dette Verksted. Levebrødet er jo kiert, og Tiderne ere knappe. Det vil ey blive saa let herefter, som forhen, at udlirke Forleggernes Dukater; thi Pokker fare efter dem, de blive alt mere og mere paaholdne. Afsetningen er kun liden, og

11

det kommer alt af Mangel paa nye og artige Modeller.

Foruden Din Løn og anden Fortieneste i Accidencer og Smaasnit, som falde ved Tilskieringen (Du forstaaer mig nok!) skal Du hvert Aar faae i Tilleg en nye Klædning, som fortreffelig skal perse Dit Legeme, og være giort af det stærkeste og beste kritiske Stof, underfoeret med satyrisk Changent.

Men en eneste Ting, min sødste Monfrere, mangler vort Verksted, og det er et got og dygtigt Perse-Jern.

Du veed jo selv af Erfarenhed, min kiere Broder, hvor mange politiske Kryller og Stats-Rynker, der ligger paa endeel Skribenteres Hierner; hvorledes mener Du vel, at man til Gavns skal faae dem udpressede og glattede? Tøyet er heel vanskeligt at presse: er Jernet for koldt nytter det ikke, og alt for heedt kan det ey taales.

12

Jeg vil paa min sexe før sye 4 Dosine moralske Knaphuller, end udpresse en eneste politisk Rynke; thi det hænder jo ofte naar man udpresser en, at der kan komme 3 a 4 i Steden.

Det almindelige Perse-Jern hielper en, thi det er enten for varmt eller for koldt. — Jeg har længe studeret paa, af hvad Slags Materie et saadant Jern skulde være. Endelig har jeg consuleret en lærd Smed, og han holdte fore, at det var allertienligst, at man tog en tredie Deel af det almindelige kritiske Staal, og de to Trediedele af Rosentornes Malm og smeltede sammen; denne Composition holdte han for meget god, af den Aarsag, at det kritiske Staal giver en hastig Heede, som er meget brændende men haar den fordeler eller udbreder sig i den Rosentornske Malm, beholder den en jevn og vedvarende Heede; og den er tienlig til saadan Persning, thi den er ey

13

for stærk, men er vedvarende; og den Tyngde Perse-Jernet faaer af denne Malm, klemmer got og aldeles udsletter de politiske Kryller. Han anførte mig til Exempel en Ærmekaabe, giort af det Tøy, Philopatreias Junior, paa hvilken der var en utallig Hoben politiske Kryller. Han forsikkrede mig, at det sædvanlige Perse-Jern frugtede slet intet, men heller forværrede og formerede Krykkerne, men saasart Rosentornes Persen blev brugt, hialp det utroeligt; og skjønt det var det ravgaleste Tøy af Verden at perse, blev det dog omsider got; thi saasom alle de politiske Kryller forsvandt i Autors Hierne, saa kom der ey heller flere kryllede Ærmekaaber.

Hvad mener Du, Monfrere, skulde vi ey til vort Verksted anskaffe os et saadant Perse-Jern?

14

Det var maaskee best vi søgte Rosentorne paa Haanden og formaae ham til, imod en billig Belønning, at perse vores Arbeyde.

Jeg udbeder Dine Tanker herom; og, i Fald Du befinder det dueligt og tienligt til Øyemeedet, vil jeg besørge, Dig tilsendt, et af Rosentornes Perse-Jern. Men det vil jeg i Forveyen erindre Dig, at Du legger Dig til en Perse-Handske af got pleitimur merito: Det Tøy kaldes ellers paa Dansk: vi faae det, vore Gierninger forskylde!

Kiereste Broder! Jeg haaber Du er mig takskyldig for denne nye Opdagelse, som kan befrie saavel Dit som mit Hoved fra mange Krykker og Rynker, som have sine slemme Følger, og let kan sette os i Miscredit for vort Arbeyde; thi vore Colleger belee og bagtale os, sigende, vi ere Fuskere.

15

Lad ey dette Brev komme for Mesters Øyne; thi han kunde tage det med sig i en Laugs-Forsamling, og hvo veed, om vi kunde blive straffede og maatte give noget i Laden. Thi jeg har tidt hørt Oldermændene sige: at naar Skræder-Drengene snakke frit, bør de have Smek paa Snuden. — Af Din Broder og Collega.

Sivert Skræder-DrenG.

16

1

Josias Leopold B...s
eller
den igien opstandne
Wendekaabes
merkværdige Levnet og sande Forhold.

Til Fornøjelse for

Elskere af alle færde Folk

opsat,

og til Trykken befordret af

Hans gamle Ven.

Kjøbenhavn, 1772.

Trykt og findes tilkiøbs hos A. F. Stein.

2

3

Jeg maatte være ligesaa enfoldig som J. L. B., ifald jeg skrev disse Linier for hans egen Skyld; derfor tilkiendegiver jeg strax i Begyndelsen, at det ikke er i Betragtning af ham, at jeg har skaaret min Pen. Vel er det i Følge af hans enfoldige og vaklende Gemyts Stridigheder, at jeg skriver dette Blad; men det skeer meere for at tale med det Almindelige, end for at have noget med ham at bestille. Det er en nødvendig Følge, at naar jeg indlader mig i Betragtninger over Josias, jeg da tillige maae frembringe Endeel, som kand passe sig paa andre; saa at mine ringe Tanker bliver et universel Remedie, hvoraf mange, men ikke Leopold kand have Lægedom.

4

Man har i alle Tider, og hos alle Folkeslag troet en Siele-Vandring, hvilket er saa sandfærdig, at de Sorte paa Kysten Guinea, troer endnu den Dag i Dag er, denne Siele-Vandring; hvilket bevises af Hr. Røemers Beskrivelse over denne Kullsorte Nation. I Reformations Tiden levede en loyerlig Person, som lod sig kalde Elias, han var snart Luthersk, snart Chatolsk, hvorføre de godt Folk som da levede, og som vare ligesaa høflige som vi, troede, at han burde nobiliteres og kaldes Elias Vendekaabe. Denne Mands Siel maae være forflyttet i det Josianske Legeme. Som en Tiug er ei den anden fuldkommen liig i den heele Natur, saa er ikke

heller Josias og Elias fuldkommen et og det samme. Men Sammenligningen gaaer dog fortreffelig vel an. Lad os gjøre et Forsøg! — Elias havde en stor Lærdom — Josias kand ikke skrive et rigtigt Comma, og et ikke ugrundet Rygte siger, at han blev reject til Attestats. Heri er en ingen Sammenligning mellem Josias og Elias, med mindre man vil undstyldte ham dermed, at

5

han blev reject for Ølskabs Skyld. Elias var foranderlig i sin Religion — dertil er Josias alt for øm — Dog! nu vil han reise Udenlandsk, og hvem veed da hvad han kand slaae sig til! — Kand han gjøre sørgelige Afbigter for et Par Ducater, kunde han maaskee og falde paa at forandre Religion, for et feedt Levebrød.

— Thi gid Fanden troe, at han vilde leve glad som Degn for Dydens skyld allene, naar han vilde gjøre sig nedrig for et par Ducater. — Efter dette lidet Omsvøb, er det vel bedst at komme til Hoved-Sagen, for at bevise, at Josias er en nye Elias. — Vores Helt, vores Josias, er fød til Verden, som Historierne beretter Aar p. M. R. 1747., de mælde ikke om hvad Tid paa Aaret han blev fød, men let er det at slutte, at han blev undfanget i Hundedagene og udblevet ved Fastelavns-Tider; thi NB. han er et utidigt Foster.

— Hans Fader er af det slags Folk, som har den største Deel i at gjøre Folk anseelige. Josias blev og anseelig for Tiden, han hoveerede paa Stadens Volde, trods Critiquens Banketærstel i en meget

6

tidlig Alder, og gav sig ud for Student da han endnu ikke vidste at Drive sit Navn. Saaledes udrustet, reiste han Udenlands — dog kom han ikke, formedelst Skiebnen, længere end fire Mile fra hans Fødeby, hvor han ipse Armatus vilde lære at declinere. — Hans muntre Hoved og vaklende Genie tillod ham ikke at nedsynke sig i det tørre Skolefuxerie. — Han vilde opløfte sig iblandt Stierne; han tog Maanens Høyde om Aftenen, og sank med eet i Rendesteenen. Men hvem kand trodse Skiebns Love! — Han pudsede sig som en Petit-Maitre, og studerede dog Philosophien, hvilket er artig nok; men dog var det artigere, at han indbildte sig og troede, at alle Nympherne i R.. vare forelskede i ham.

Da han nu havde været en Varløs Lærling, og havde begaaet mange Forfeylinger — sit Venca Verbo! blev han omsider demitteret. Thi man vilde ikke længer holde paa ham; enten det skeede af Respect, af Foragt, af Sædvane, eller nogen anden Aarsag, det kand jeg ikke

7

sige, og er heller ikke min Sag her at undersøge. — Han havde længe i Forvejen viist berømte Prøver paa et herligt Genie, ved, i sin Skolegang, at begræde en øm Moder paa en for alle Læsere begrædelig Maade, ikke saa meget i Henseende til Moderen (som man meget let kunde undvære), som i Henseende til ham selv. — Iblandt hans utallige Meriter maae ikke forglemmes, at han ved samme Leilighed vidste at afskrive et Latinsk sophisk Vers, som en anden havde gjort over sin egen salig Moder, der ved samme Tid døde, hvilket han i Hovedstaden lod trykke, og udgive for sit. — Dette opvakte det heele Sartoriske Laugs Beundring og Roes. — Nu kom han til Athenen — Hic rodus, hic salta! Krye af endeel Bene, hovereede han under Kritikens Banketærskel — Han gik videre — han blev Forfatter — Han vilde beskrive Sommeren. — Denne rare Aarets Tid beskrev han saa modbydelig, saa rungende, gungende og høyttrevende, at alle Sommerens Elskere ynkede ham. Men da en Hoben Mathematiske Noter kom til Hielp,

8

blev Skriftet firekantet, thi det er at observere, at Josias er meget for firekantede Figurer, hvorfor man og har vildet trøste hans firekantede Hoved, med det firekantede Logis i hvilket han skrev sit Digt om Frihed. Da han nu saaledes var bleven Forfatter, Skiald, ja Skiald, værdig til Noter, som er en stor Sag, og da han i Kraft af de mangfoldige Bene, tilfælles for Genier og Narre, var bleven Student, tænk hvilket et Navn! drømte han om at gjøre store Spring i Verden. Man bildte ham ind, at han kunde blive Holberg, (see Side 15 i Justi Betænkninger.) Han troede det, han druknede den Danske lærde Verden i en Syndstod af Skrifter. Han vilde ogsaa mundtlig gjøre sig berømt; thi et prægtigt Genie hviler ikke saa let. Han tog sig derfor paa at holde hellige Taler, — han holdt dem. — Wartows Matroner beundrede ham; men andre fortrædelige Folk (thi hvem kand behage alle,) forbød ham denne kildrende Fornøjelse at agere St. Povel. Josias, som et mærkeligt Ustadheds Mynster, forlod da Theologien, og overgav sig paa nye til Philo-

9

sophien; hvor han i den saa kaldede Examine Philosophico, fik for Definitioner, og for det, at have lært noget uden ad. Den Caracteer, som er tilfælles for Popegyer og Mennesker. Saaledes herligen udstaffet, blev han Forfatter igien. Han skrev forunderlige Ting, eller lod dem i det mindste skrive. Midt i Strommen af hans utallige Projecter, blev han Theolog, Jurist og Medicus. I disse Forfatninger stod Theologien ham best an; Thi Woldikes Positiones vare ham nok. Men Skiebnen (hvad har Fanden ey at bestille) forbød ham, at have disse i sin Hukommelse, hvorover han værdig blev reject. Slige Stød fælde ikke Helte, disse have fleere

Hielpemidler og finder lettelig paa Raad. Da vores Helt Josias nu saae, at han hverken var skabt til Theolog, Medicus eller Jurist, var han dog glad over at see, at han kunde tage to Examina med Overflødighed af Bene. Sande Helte ere aldrig raadvilve — Jeg vil være Autor, sagde han, og jeg vil være politisk. Min egen Fader er Mester i Sammensyer-Lauget, og jeg kiender en Hoved-Kryller, hvad

10

forbyder mig nu at være politisk. Josias tog en prægtig Pen i en mægtig Haand. Naturens Alt sigtede, Biergene skialv; thi man ventede store og ubegribelige Ting. Biergene føde, og en paaseende Bias kommer frem. Skade at der i steden for Bias, ikke stod Josias, thi da havde man strax sporet, hvorvidt han kunde see. Evaes Natklokke var ikke det mindste Stykke Arbeide, der blev sammensyet i dette Videnskabernes Verkstæd. Ney! en Børnetugt, et Par Ord til Dannemark, en Casserers tydelige Beskrivelse, en mørk Afhandling om Veneris Gang igiennem Solen, Struensees . . . ja — hvad! .. utalligt om ham, og i Anledning af ham. Den Skinhellige Skoeflikker. En vigtig og vittig Satyr, over en ham nær Paarørende. — Disse alle ere Blade, saa langt neden for Critiquer, at ingen, uden at være ligesaa stupide som Helten, kand recensere eller bedømme dem. Eengang (thi Naturen er foranderlig, skrev han dog et læseværdigt Critique over en Suhms Brev til Kongen. — Men det afskyeligste Helten Josias har

11

giort i sit Liv og Levnet, er den Jeremiæ Begrædelse, som han har giort over sin Critique. Josiæ Critique, som ventelig en anden har giort, fortjener ikke Afbigt; men da Hr. Conference-Raad Suhm, er fød ædelmodig, og ved Philosophie har bestyrket denne Ædelmodighed, saa kand det være mueligt, at Josias venter ved sin Afbigt nogle Reisepenge af en ædelmodig Herre. I denne Meening bestyrkes jeg af andre. Men sandt at sige, man maae være billig mod Folk! Hvo veed, om ikke vores Helt kiendte ligesaa lidet til det Gode i denne Critique, som til de Feil dem han begik, i at skrive Afbigt uden Aarsag! Hvo veed om han selv er Fader til det heele Barn! Dette Barn kand jo have samme Skiebne, som andre Børn, at være en Blanding! Og det er vel ikke det første, som har haft meere end een Fader. Naae! den kiere Helt vilde ikke tabe sin Ære, og hvem kunde fortænke ham deri. At tale ellers meere om hans Afbigt, om hans Sendebrev, om hans Digt over Friheden, er ikke min Sag, da den kiere Helt af andre har, og af fleere vil faae at vide, hvilket

12

«selt Kram det er. — Min Hensigt troer jeg nu nogeuledes at have opfyldt, med at legge hans Ustadighed for Dagen, som den eeneste Aarsag til, at der aldrig er blevet noget Got af ham, i hvad der kand blive, om han kommer til at reise Udenlands; og vil jeg troe, at han, ifald denne kritiske Banketærskel ellers har banket noget Støv af ham, selv indseer, at Elias Vendekaabe var aldrig saa ustadig i Religionen, som Josias i Studeringer, hvilket han selv tilstod, om han kiendte sin Svaghed saa got, som de, der ved lang Omgang har lært ham at kiende.

Justi Betænkninger gaaer kun til hans Vendekaaberie, i Henseende til den utidige Afbigt; Men jeg har stræbt, om mueligt, ved denne Banketærskel at banke hans Hovedfeil ud, som, fra Begyndelsen af, har været Vindtmagerie, Ustadighed, Kiedsommelighed, i at blive ved et vist Studium, og vilde jeg derfor ønske, som den der kiender Josias, at han kunde kalde Tiden tilbage, og begynde forfra igien, da der ufeilbarlig kom noget got

13

ud af ham. Men, om saa skeede, maatte han vogte sig for Selvforelskelse, og lukke sine Øren for ugrundede Lovtaler, af Personer, der alt for meget ere indtagende af hans udvortes Meriter. Og hvis det kiere Barn reiste nu Udenlands i den gale Forfatning, saa vilde det gaae ham som den Kiøle, der af stærk Støv kommer i en Plads-Regn, thi da kiendes Støvet tydelig siden, naar det tørres ind i Klæderne. Fortænk mig derfor ikke, kiere Ven! at jeg har giort denne Banketærskel, af hvilken De kand betiene sig førend De tiltræder deres forestaaende Reise. Men førend jeg slutter, maae jeg sige den kiere Josias, at vor store Holberg, da han tiltrædede sin udenlandske Reise, neppe udliarked sig Ducater, ikke heller reiste, fordi han ved en barnagtig Opførsel, eller ved Putgeilerie havde giort sig stinkende; men fordi han ved Selvprøvelse indsaae, at hans store Genie derved blev meere dannet til at tiene Fædrenelandet, tog denne store Mand, mælder selv (in Vita) at han ofte gik til Fods, og brød sig om intet mindre end Magelighed.

14

Endelig! Holberg besad en fyndig og grundig Munterhed, men Josias en putgeil Vittighed, og overalt, naar den gode Josias havde den sande Nytte af en udenlandsk Reise for Øyne, saa var det ikke den giænneste Ven ved utidige Afbigter, enfoldige Breve, og i melodiske Forlystelser om Friheden, i et bundløst Hvad! — at vade lige til dette Forsæt! — Ney! min gode Ven! der vil andre Fortienester til at erhverve offentlige Reise-Stipendier, end at kunde sye Natklokker, og saa ædelmodige, saa rettænkende, saa fornuftige Mænd, som De, mod hvilke De har ført Correspondence, veed vist at vælge med meere Skiønsomhed, end at de skulde lade Dem lirke Ducater fra sig,

til at reise i de varmere Lande. De skal vide, at i Norden er det koldt, og endda synes dette Clima at være Dem for varmt; mon ikke da de heede Lande vilde reent afsvie og opbrænde deres Hierne! —

Bliv De hjemme, og lad Støvet blive banket reent af Deres Vendte

15

Kaabe, maaskee den kunde blide vendt om, saa kunde den klæde til Deres galonerede Hat, og saa vilde De maaskee ikke endnu lugte saa ilde, endskiønt der ingen Eau de Levante var i Nærværelsen.

16

1

JUSTI Betænkninger over Paul Vendekaabes eller JOSIAS LEOPOLD BYNCHS Poenitentseprædiken og Afbigts-Brev.

**Kjøbenhavn 1772. Trykt og findes tilkiøbs hos
Joh. Rud. Thiele, boende i store
Helliggeiststrædet.**

2

3

Til Publikum!

Ingen vredes at jeg fremlegger mine Tanker for alles Øine, jeg tænkte først at indhulle mine Linier i et Brevsvøb (couvert,) og oversende dem til Hr. Bynch, men

nei, hvad Prøve gav da paa

4

den Væmmelighed jeg føler ved at læse hans Afbigt? Offentlig begik han sit Feiltrin og offentlig bør han revses, gid Publicums Nysgierrighed vilde være behiøpelig i det Øiemærke! —

Havde Afbigten været hemmelig, saa havde mine Betænkninger blevet ligesaa; — men Eftertiden skal udvikle alt. —

5

Uden at opholde mig, enten over (s. T.)

Hr. Konferenceraad Suhms Brev til Kongen, eller den Veldømmendes Kritik over samme, vil jeg betragte Hr. Bynchs Palinodie og Poenitentseprædiken.

Heel vanskeligt er det at indsee den rette bevægende Aarsag til den Afbigt der gjør sin Autor saa liden Ære, i hvilken Hensigt man betragter den. — Jeg vil oplede nogle Aarsager, jeg vil veie og prøve dem, og see hvor vidt de holde Stik.

6

Jeg vil først antage den Aarsag Autor selv opgiver, og da synes hans Afbigt selv at fortælle os, at det arme Menneske, har været plaget med en gruelig Samvittigheds-Qval over sin begangne kritiske Synd, og for at berolige sin bange Samvittighed, viser han sig saa vaanefuld, saa jeg tvivler paa, at den Hvalfisk, som slugede Propheten Jonas, har havt stærkere Kløgelser inden han fik gulpet ham ud, end vor arme Autor, inden han fik bragt sit Misfoster til Verden.

Skulde Aarsagen til hans Afbigt være en Samvittigheds Skrupel, da gjør det mig Ont, at det stakkels Menneske ei er bedre oplyst; thi at skrive en Kritik over et Skrift, er vist ei nogen Synd som kan besvære Samvittigheden, altsaa bliver i det høieste hans Anger og Ruelse ikkun Følgen af en vildfarende Samvittighed; men at ei Samvittigheden har aftvunget denne Afbigt, røbes tydelig, naar man betragter Afbigtens øvrige Indhold; thi de kaade Udtrykke, om egyptisk Mørke, Græshopper, m. m. af det putgeile Utøi, som findes i Skriftet,

7

ere vist ikke Kiendemærker paa en bodfærdig Siel.

Nei, vi ville antage en anden Aarsag, og den troer jeg er bedre truffen.

Autor har maaskee ved en og anden Leilighed, hørt denne Kritik roses for en Slags Styrke i Tankerne, og ikke ubehagelig Vittighed i Udtrykkene, (sandt at sige, er den det beste jeg har seet af Autors skrivbare Haand,) dette har bevæget ham til, som et omhyggeligt Menneske for sin Ære, at pønse paa dens Udbredelse.

Hele Verden maatte vide, at Bynch havde skrevet den Veldømmendes Kritik. Men hvorledes skulde denne Kundskab udbredes? Til al Ulykke, vilde ingen aftvinge ham nogen offentlig Bekiendelse derom, og Kritiken var ei som et periodisk Skrift, hvoraf han kunde zire det sidste Blad med sit Navn, og hvad han selv kunde hist og her omkring udstrøe, var ei tilstrækkeligt nok for at udbrede hans Lov.

8

Nei, man skulde og maatte vide, ar der var en Josias Leopold Bynch til i Verden, og at han var Fader til det kiere Barn.

Efter lang Betænkning maaskee, og maaskee aldeles ubetænkt, har han valgt en sikker, skjønt ufordeelagtig Maade, nemlig, at kundgiøre det ved en Afbigt.

Maaskee dette miserere mei, har tillige havt en anden Hensigt, og hvo veed, om ei Autor, herved har vildet udlokke nogle af de Dukater, som han i sit Brev til (S. T.) Hr. Grev Schach Rathlau fortæller at han vil have til Reispengene. Alio spectant Remiges, alio vehitur Cymba, (man peger en og skyder en andensteds,) hedder det; hvo kan vide Autors Dybsindighed i denne Sag, thi lige efter Bogstaven kan man aldrig tage det, saa længe man vil tilstaae Autor almindelig sund Forstand; thi Kritiken er slet ikke skrevet med uanstændige, fornærmelige og grove Udtryk. Hvortil da en Afbigt? Skal jeg bede Folk om Forladelse, fordi ikke mit Begreb kan

9

være ligedanne med deres? Fordi deres Skrifter ikke alletider ere efter mit Hoved?

Skulde dette blive en Regel, da maatte jeg, og jeg troer utallige med mig, bede Hr. Bynch offentlig om Forladelse, fordi vi troe at Begyndelsen af den paaseende Bias er Fisfias, Evæ Natklokke under al Kritik, Stats- og Anti-Statsmanden Sliderslader, Sommeren kun Skole-Fuxerie, ja at ingen af hans utallige Fostre, Hverken Børne Tugten, et par Ord til Dannemark, Cassererens Forhold ved fransk Comoedie, Venus Gang igiennem Solen, Struenses Moders Brev, dito Sørge-Suk, den skinhellige Skoflikker, og alt hvad den hele Sverm mere heder, duer noget, undtagen just den Veldømmendes Kritik, som dog smager af Menneskeligt Vid.

Min kiere Bynch! vil De vedblive at bede om Forladelse for alle Deres virkelig tossede Blader, da lyd De mit Raad, og lav dem paa lige saa mange Afbigter, som De har skrevet, eller har i sinde at skrive

10

Arke, og begynd med en Afbigt over deres Afbigt.

Videre, ifald De er enfoldig nok for at troe, at De med denne Afbigt gjør Hr. Konferentzeraaden nogen Ære, eller giver ham nogen Satisfaction, da feiler De nok mærkelig i begge Dele; thi den brave Mand, der ei mere end andre, som Autor betragtet, kan vente sig befriet fra Kritiken, har vidst med største Koldsindighed, uden

nogen Bevægelse, læst den Veldømmendes Kritik, thi den kiekke Mand er vidst alt for standhaftig til at allarmes over saa smaa Ting, som nogle Criticastrer; et Ideo non minor, er vidst ved saadanne Lejligheder hans Symbolum.

En Afbigt maa nødvendig sætte en Fornærmelse forud, men at troe denne af sin Fornuft saa bekiendte Mand, skulde fortørnes over en Kritik, var at have en alt for slet Tillid til hans Philosophie. Det er altsaa ingen Satisfaction for Hr. Konferetzeraaden og endda mindre nogen Ære.

11

Troer De vel, at en Mand af Konferentzraadens Tænkemaade og Indsigt uden Væmmelse kan læse eller høre denne Krokodille-Graad. — De kunde jo, (ifald man ei kiendte begge Partier bedre,) let bringe enfoldige Folk paa den Tanke, at Hr. Konferentzraaden var hevngierrig, — og at De for at undgaae hans Efterstræbelser, maatte gribe til den desperate Resolotion, at gjøre en offentlig Afbigt. Thi hvad Pokker skulde bevæge Dem til at gjøre er for et ærekiert Menneske, saa tungt Skridt, uden den yderste Nødtvang?

Min Ven! i hvilken Hensigt Deres Afbigt end er skrevet, er og bliver den et Beviis paa Deres svage Overlæg og barnagtige Adfærd. Naar Himmelen vilde gi- Dem et Ønske, maatte De af fuld Hals og med lydelig Stemme raabe: Gid min Afbigt var i sit første Intet!

Betragte vi Afbigten i sig selv og dens hele Sammenhæng, min Gud! Hvor er den da ei et Chaos af Sniksnak? Deres Siele-Angest, Emanuel Balling, m. m.

12

har De været sammen i hinanden, og hvem i al Verden skulde kunde see, at der i denne Afgrund laae en Afbigt, dersom Hr. Bynch ei paa den sidste Side saa smukt kum hulkende frem dermed, ligesom et Barn der lydig kysser paa Riset, og lover, jeg skal aldrig gjøre det mere.

Min kiære Bynch! skriv os for Guds Skyld ingen flere Kritiker, paa det vi ei skal besværes med flere Afbigter, som i den ne Varme let kan drage skadelige Følger efter sig hos fornuftige Læsere, og naar De en anden Gang vil bede Forladelse, da læg Deres Bøn smukt i et Brevsøb, (couvert,) paa det ei de Eenfoldige skulde forarge sig over Deres Synders Bekiendelse, som ellers let kunde skee.

Videre, min Hr. Confitent! hvad er det for et original Brev De har tilskrevet Hans Excellence (S. T.) Grev Schach

Rathlau?

Skal det betyde en Dedication for Deres uforlignelige Tanker om Friheden?

13

Ja, saa maa jeg tilstaae at det ene svarer til det andet; thi aldrig skulde en Fornuftig falde paa at troe, at Brevet passede sig til en Dedication, eller Verset paa Friheden. Thi de mangfoldige Spørsmåale De i Verset har sammenflikket, ere af den Natur, at de ligesaa vel, med lige saa god Sammenhæng, Beqvemhed og Passelighed, kunde staae der, naar Verset handlede om Slaverie, Dyrtid eller Misvæxt, som nu.

Jeg forsikrer Dem, at Læserne ere Dem høit forbundne, fordi de har været saa tienstagtige, at sætte i Opskriften, at Verset skal handle om Frihed; thi hvem skulde ellers kunde vide, hvem De derved havde meent?

Brevet selv er et Mønster, (dog Gud bevare alle Skribentere fra Efterligning!) De fortælle deri, at De en Tidlang har skrevet saa flittig, allene for at udlikke nogle Dukater til Reisepenge. — Men Skam faae alle Forlæggere, ifald de ei tage sig i Agt, da De saa aabnemundet har selv røbet Deres Hensigt. De fortæller vi-

14

dere Hans Excellence Aarsagen til Deres Bortgang, og lægger saadanne Grunde, og det med saadan Eftertryk, at man neppe skulde troe De til Deres Forlægger, mindre til en Herre af saadan Qualitie, kunde bruge saadant dumt Skiemt. Endelig skal Hans Excellence selv giette Aarsagen til Deres Bortreise. — Ja hvad andet? skulde ei denne Herre hvis Hoved idelig er opfyldt med vigtige Stats-Anliggender, skulde han ikke kunde giette, hvorfore Josias Leopold Bynch vil reise Udenlands?

Men ifald De skulde fuldføre den Trudsel med Deres Udenlandsreise, da vil jeg kierlig bede Dem, at De ei besøger de chatholske Lande; thi jeg er reent ud sagt bange for, at De skulde apostasere, hvilket var en ubodelig Skade for Fædrenelandet; deres Afbigt bringer mig paa de Tanker, at De ei er meget standhaftig i Deres Beslutninger, og kan De gjøre Dem en Samvittigheds-Scrupel over en Kritike, hvor meget mere over betydeligere Ting. — De gjør selv en Sammenligning imellem Dem og Holberg, i Henseende

Udenlandsreisen; vil

15

De reise min kiere Bynch! da reis med Holbergs Tænkemaade, og kom igien med hans Indsigt, neppe eier De den første, men vel muligt De kan erlange den sidste, naar Alvorlighed, Flid og en modnere Alder stemme sammen.

Jeg troer gjerne De eier et got Genie; jeg synes i adskillige Ting at spore det; men De maa bruge lit mere Overlæg i Deres Gierninger, ikke med Overilelse og Fremfusenhed gribe en Ting an, hvorved De ikkun forløber Dem, og giver Anledning til ufordeelagtige Domme over Deres Fornuft. — Jeg troer gjerne De kan have den Skiebne tilfælles med flere Studerende, at Nøden trykker Dem; jeg troer gjerne at Nøden alt for ofte tvinger Dem til at blive Autor; men med alt dette, burde De dog overlægge hvad De skrev, og ei saaledes skrive hen i Veir og Vind.

Hvad tænker De vel de Fornuftige dømmme om deres sidste Piecer, om Afbigten og det forstyrrede Brev og endda mere forstyrrede Digt? — Ikke en sund Tanke, ikke et net Udtryk indhyller det i selv ugrundede og slette Tøi.

16

Man skulde snart have faldet paa de Tanker, at en eller anden Skose-Broder havde skrevet det paa Deres Regning, ifald ei en Omhyggelighed med Forseilingen, (hvilket efter Beretning skal have været Arrestforvarerens Zignet,) var Beviis paa, at det var kommet fra Dem selv i Deres kummerfulde Fængsel, saa man tydelig deraf kunde see at samme ei var Contrabant.

Det maa ei falde Dem forunderligt, at jeg satyriserer Dem for denne Opførsel, De fortjener det, og De kan ei skaanes. Billighed, Fornuft og Sandhed byder at sige Dem lige i Øinene, at De heri har opført Dem lige saa taabelig som barnagtigt. — Kan dette frugte noget, vil jeg med en inderlig Glæde regne det for vel anvendt.

1

**Ode
til
Poul Wendekaabe
eller
J. L. B.**

som

et svagt luende

Offer

helliget

Hans høje Fortienester

og

rare Sindets Gaver.

Tiden udvikler alt

Bynks Sende-Brev.

Kiøbenhavn, 1772.

Trykt hos M. Hallager, boende paa Nørregade i No. 245.

2

Dedication.

O! vredes ey over Hr. B* — at jeg vover.

Mit Offer til dig Ærbødig at bære;

Men troe, det skal være Oprigtig af mig!

Jeg læsper og laller I det, som man kalder At stemme en Sang i en Ode — Men da jeg kun mig Erindrede Dig,

Jeg stemte paa Timen, og troede

Aut Rectum det er

Aut Crumtum, jeg bær —

Aut Putgeil — det lige høyt gielder, Hr. B*** jo opspandt Tid selv saadan Tandt;

Frisk nu kiere Musa, det gielder.

3

Første Sang. Kom nu Sang-Gudinder,

Og Eder indfinder,

Ved denne min Sang?

Help mig at istemme Og ikke forglemme Den værdigste Rang,

For B*es Meriter;

Skiønt dette mit Flitter

Til Ziir for hans Gaver ey bliver;

Dog! Musa ey skielv,

Hr. B. han sig selv Den sandeste Ære jo giver.

O vilde kun han,

Saa yndig han kan,

Sin Gave for Lyset fremlegge,

Vi skulde da see I Bogladerne,

At han er Viisdoms Kielledegge.

4

Anden Sang.

Hans Tanker om Sommer, Hvem dem ihukommer,

Jeg mener har nok, —

Vel vare de høye,

Dog sees de jo nøye I Noternes Flok.

Tie Ondskab, som siger Ja! tydelig skriger,
At De udaf Skoelen end lugter; Tak være Hr. B*!
(O Jammer og Ynk)

Som tidlig bar moedene Frugter. Hvem skiønner ey paa,
At han burde staae,
I fedeste Jord for at skyde Fleer Greene smukt op Af haabefuld Knop, —
Hvo vilde Ham Giødning ey yde!

5

Tredie Sang.

Den grandskende Bias —
(Tak være Josias!)
Alvorlig jo var, —
Han revser, og straffer, —
Snart man ham afskaffer,
Mon han var en Nar! —
Frue Evaes Natklokke — Hvem kunde den rokke!
Blandt Skrædere mesterligt Stykke! Ah! hvilket got Snit!
Gid det var kun mit, —
Min Geist den maae humpe paa Krykke. — Hvem vilde ey smukt
Adlyde den Tugt,
Som han for Børnene giver!
Hvem elsker ey sit! —
Og kysser det tidt, —
Saaledes hans Skrifter og bliver. —

6

Fjerde Sang.

En Hellig Skoeflikker
Om Munden sig slikker,
Hvad tænker han da!
Han troer, jeg vil glemme Hans Roes at istemme.
Med værdig Hurra!
O ney! jeg skal ikke Forglemme at flikke En Skoeflikker-Sang ham til Ære. Tag den ikkun an,
O! værdige Mand!
Oprigtig jeg den vil frembære,
Tillad mig, jeg maae
Critiquen og faae,

Tillige med Dine Brevskaber;

Og Frihedens Digt,

Thi det er min Pligt,

At ingen af Skrifterne taber.

7

Femte Sang. Dog, Fy mig for Fanden!

Jeg glemte Statsmanden Og Contrapart med —

Rosiner i Ende,

Jo giver tilkiende,

At Pølsen er feed;

De Helte, som stride I Krigen, og lide For Fædre-Land, dobbelt jo æres: Hvem undrer da paa,

At B * han bør staae Iblant dem, som paa Hænderne bæres. Til Lykke Martyr!

Var jeg sligt et Dyr —

Min Fader sig billig da glæder.

O underlig Værk!

Naturen er stærk,

At sligt kan fremstaae af en Skræder.

8

Siette Sang.

Nu vil jeg da slutte Og Ilden indputte,

At Offeret kan I Lue ret brænde,

Skiønt svagt — og opsende Min Tak til den Mand,

Som skrev, og som skriver,

Som træet aldrig bliver.

See! dette mit Ønske ham gjøres: Gid Amlet den maa Af Stabelem gaae;

Og Autor af Landet maa kiøres, Jeg mener kun saa: Gid Han matte faae, En Penge til udenlands Reyse! Saa mange jo kom,

Som Narre fra Rom,

Hvorfore maa han da ey kneyse?

1

Poenitentse

Taarer til at slukke

det svagt luende Offer, eller

Apologie

for

Oden

til

Paul Vendekaabe.

Kiøbenhavn, trykt og findes tilkiøbs hos I. R. Thiele boende i store Helliggeiststræde.

2

Selvforelskelse vantriver den Siel, som higer efter at blive stor.

Bynchs Afbigt pag. 10.

3

Første Sang.

Kom atter Gudinder!

Nu jeg mig besinder,

Hvad jeg haver giort, — En Afbigt bør giøres Gid den maa kun høres —

Det bliver min Tort —

Dog! Helten er billig!

Han var jo selv villig En Afbigt utidig at gjøre, Betænker han sig —

Tilgiver han mig,

O! gid han mig ikkun vil høre!

Hvis sligt var for ham Ei ringeste Skam

(Jeg vædder at han det vil meene) Saa meener jeg og,

At Jeg, som et Drog

Kan gjøre Afbigts Nota Bene.

4

Anden Sang. Kom derfor o Muser!

Ja! Lærdoms Skruptudser Opstemmer en Ynk —

Kom! hielp mig at siunge Saa Sangen kan runge I Øret paa B* —

Vel er jeg en Synder —

Men hvis jeg begynder

En Afbigt at gjøre, — jeg haaber

Et Aflad at faae,
Hvormed jeg kan gaae
Hør Helt dog! Hvor ynksom jeg raader —
Putgeil jeg jo var —
(Bemærkelsen rar
Det næsviis, balstyrrig betyder,
Just saadan en Karl,
Hvis Geist løber gael —
Som indelukt Synden fortryder.)

5

Tredie Sang.

Det første jeg tænkte,
Da dette mig krænkte Var ikkun derpaa:
Hvorledes jeg burde.
Ifald jeg det turde.
Forladelse faae. —
Ei bævende Higen Ei afkortet Stigen
Til Æren, — mig hertil har drevet, Nei! — hvis jeg begik Forfeiling — saa skik Dog Aflad for det jeg har skrevet!
En Indstinkt, som var Uædel mig har Ei heller slet intet tilskyndet Tilgiver du mig (Nu jeg er dig liig)
Saa veed jeg at du har mig yndet.

6

Fierde Sang.

O! Helt du maa viide At hvis du kan liide En Prøve af mig, —
Jeg varløse Lærling Hør mig dog! o Kierling,
Da lover vist dig:
Et Digt at opsætte Polere og rette Og raae i Materie binde — Men da der nok vil Gaae nogle Ark til,
Subscription — jeg ønsker at finde Slig Titul den bær:
En Autor, som er
Putgeil — hvad jeg siger — heel vittig
Jeg indvier det,
Mon jeg gjør ei ret!
Til dig som er dydig og flittig.

7

Femte Sang

Hvem meere vel ynder,

Den ublue Synder Som Oden opsat!

Ja jeg vilde væde,

At det ei kan ræde,

Om jeg mig en Hat Med Guld end anskaffer — Man vist mig dog straffer Med stedse mig her at foragte, Men hør nu kun til! —

Jeg derfor vil

Ved dette mit Skrift eftertragte! Kun liige slet væk At heele den Bræk,

Og nogle Ducater udlikke,

Jeg veed ei hvortil: Men haabe dog vil — At disse hos mig kunde virke. —

8

Siette Sang. Jeg tænker og Haaber,

Ja skriger og raaber,

At du dog vil see En gyldig Aarsage Hvorfor jeg vil tage Subscribentere, —

Og meener tillige.

At dette kan sige

Saa meget som Afbigt og Breve.

O Kiære! tilgiv!

Min Siel dog opliv!

Thi derved vil jeg vist opleve — Saa svær jeg dig paa:

(Og dette skal staae,)

Saalænge man gaaer om at prange Med Menneske Præg (Det heder om Qvæg.)

Jeg stedse skal siunge dig Sange.

1

**Den Homiletiske Journal. Eller
Kritik over Præsternes
Prædikener
udi
Kiøbenhavns**

Kiøbenhavn 1772.

Trykt og findes tilkiøbs hos Johan Rudolph Thiele, boende i store Helliggeiststræde i No. 150.

2
3

Forerindring.

I Danmark skal man tale Sandhed. Da de enfoldige Danske endnu skielvede for Træebilleder, da var Troskyldighed og ukunstlet Reentalenhed Deres udmærkende Egenskab. — Nu da det gamle Danmark ikke mere kan kiendes ved sig selv, — nu da Videnskaberne laante Lys af Religionen, og Religionens Sol forvandlede dets Mørke til Millioner spillende Farver; skulle da en Dansk zitre for at synderstøde Fordommens Træebilleder, — skulde han da, som et diende Barn, lade sig omflytte i Troskyldigheds Ledebaand, skulde han bruge sit kunstlede Sprog til at gjøre sit Smigrerie ligesaa velklingende, som Reentalenhed? — Nei! de Danske skal betræde deres ærlige Forfædres Fodspor. Kongen byder det. Religionen befaler det, at man skal tale Sandhed med sin Næste.

Mon Religionen, frem for andre Videnskaber, tilbinder det granskende Øie med et Slør? — Mon den er til, for at plage Mængden, med en blind Lydigheds Bidsel? — Mon Fordomme ere dens Grundpillere, og Selvklogskab dens Bygmester? Forgriber man sig imod Guds Herlighed, naar man underminerer de af sig selv opgroede Fordomme og dræber Selvklogskab.

Gud er hellig, han kan ikke være Aarsag til smitsomme Fordomme; de ere en Væmmelse i hans Øine; han vil vor Lyksalighed; men klare Indsigter fornye Guds tabte Billede i Menneskets Siel; Gud vil have det fornyet; dertil udrustede han os med den himmelske Viisdom; vi skulle, iførte dette harnisk,

4

ikke blinke med Øinene for Overtroens og Vanvittigheds Sværd; vi skulle, behiertede af Gud selv, som vor Anførere, modig lee ad de Vanvittige, som sprøite os Gift i Ansigterne; vi skulle, som Himmelborgere paa Jorden, foragte og vegre os ved de tilbudne Ærespalmer, som en lykkelig Strid ikke fortiente os; men vi skulle og, ved Hielp af Englevinger, opsvinge os oven over den anfægtede Vankundigheds Hævn. Gud er mægtig nok til at forskanse redelige Foretagender, og hvad ligger ham Nærmere om Hiertet, end de, som bruge Sandheds Vaaben, til den menneskelige Lyksaligheds Befordring. Hvor tækkeligt maa da ikke det Sælskab af Indsigtsfulde være ham, som sværge hans Sagtmodigheds, Sindigheds og Grundigheds Fane, og laane Vaaben af Fornuftens og Helligdommens Rustkammer, til at bestride indsnigende Mangler i Religionens Fordrag? — Vi fordre derfor en reen Sandhed af Gudslærernes Mund; Gud fordrer den; fælles evige Lyksalighed raaber om den. Gudslæreren adlyder Guds Røst, han taler fra Gud til Folket; vor Sælskab føler den store Pligt, som Baandet, hvormed det er bunden til det store Sælskab paalægger det; vi taler derfor fra Gud til Gudslæreren. Hvo torde før prøve disses Ord i Sandheds Ild? — Hvo torde efterabe den formastelige Engelsmand, og kalde de Sætninger i Tvivl, som man udtonede fra de danste Prædikestole? — Ingen; men vi indskyde os under Bedækningen af den evige Sandhed. — Vi vide, at Gud laante Nordens Monark et Pandser, til at forvare os for Saar af Usandhedens stormende Anfald.

Mon Stater ødelegge sig selv, ved grundige Indsigter i Religionen? — Bør en Christen Borger knibes til Lydighed mod Lovene, ved en overtroisk Gudsdyrkelses Skrækkbilleder? Nei, han bør heller drives dertil ved de Bevæggrunde, som lokker ham

5

hæftigere til Dydens Øvelse, end alle ugrundede Prophezier om de Ulyksaligheder, han ikke fornemmer noget til, skrækker ham. — Under Guds, under Kongens, og endelig under Lovenes dyrebare Varetægt, ville vi da ugentlig bedømme en Høimesse og en Aftensangs-Prædiken. Saasom alle Byens Gudslærere ere os, i Henseende til deres Personer, lige vigtige, og vi bør ligne Gud i, ikke at have Persons Anseelse, saa kunne vi ikke bestemme i hvad Orden vi ville besøge Byens Kirker.

En Lov forbyder at antaste Personer offentlig; men ingen forbød endnu at rense de offentlig fremførte Sandheder fra Vildfarelser. Ingen Lærefader, ingen almindelig biefaldet Biskop, giver en Sætning, den Myndighed, den savner. At undersøge Sandheden, det beforder Sælskabets Nytte; men at rive i visse personlige Feil, det er i Rang med Oprør. Skulle vi da blive Oprørere iblant vore saa inderlig elskede Medbrødre? — Væmmelige Mistanke! — Naar vi synderledde Sandheden, ville vi ikke engang tænke paa den Mand, som fremførte den.

Ja, tusind Gang lykkelige Tidsalder, som vi leve i! ingen af os har nødig at friste en Luthers Skiebne, og ingen bør bæve for, at det er den sidste Gang, han skriver.

Det danske Kleresie besieles ikke af Pavens Ufeilbarheds Aand, langt mindre af hans stolte Opblæselse, og

allerminst af hans uindskrænkede Dommer Myndighed. Egenkærlighed forfører det ikke til at forgribe sig paa Sandheden. Ingen Ligegyldighed, men lutter Kierlighed for Sandheden er den Ild, der antænder ders Offer til Folket. Med Græmmelse beskuer det Meenighedens Blindhed og Lastefuldhed; det troer, at de idelig igientagne Postilprædikener, tillokker den mindre til Christendommens Øvel-Øvelse, end en Sørgemusik til at døe.

6

Kleresiet lærte ved Fornuften at udtolke Guddommens Ord, saaledes som det harmonerer med Guds, og de af Gud dannede Naturers Egenskaber. Saasart en moden Alder tillader et Medlem i Kleresiet, at tænke selv, da væmmes det ved mangen en af de Sætninger, som Skolelæreren tvang det til, at lære uden ad, førend den var undersøgt i Grunden. Om een udmærkede Feil i den ældgamle Bogstavere-Maade, som Kleresiet brugte, og beviiste klarligen sine Indvendinger; o! hvor lidet haardnakket vilde det være, til at give slip paa dets Vedtægter! — Med hvilken Ydmyghed ville det ikke lade sig lede af

Selvtænkerne.

Naar der fremstiller sig paa Guddommens Taleplads, da behandler det ikke varløst, Herrens, den Almægtiges Sag for Folket. — Det anspender alle Sielens og Legemets Ævner, inden det betræder det hellige Sted, for at berede sig til at udføre et saa vigtigt Ærinde, efter Guds Velbehag. Ingen Embedsmand bruger flere af Sielens og Legemets Gaver tillige i sin Forretning, end disse Herrens dyrebare Tienere; ja sandelig er det stort at lære og røre Vankundige og Følesløse.

Soele ere disse Lærere allerede i denne Verden, og Stierner blive de i hiin. Skulle vi da ikke udtægne os deres ærefulde Handlinger, for at udlokke os en virksommere Flid, hos de ikke saa værdige Himmelske Herolder! — Kan vi ikke nok i Tillid til den Selvfornægtelse, der pryder Lærde frem for Læge, og i Fortrøstning til den Sagtmodighed, som disse have lært i Visdommens Skole, kan vi ikke nok fremlegge vore Meeninger for de Lærde, med ligesaa ydmyg Selvfornægtelse og Sagtmodighed.

7

No I.

Homiletisk

Journal.

1. Prædikenen paa den 19de Søndag efter Trinitatis, holden af Hr. Östrup i vor Frue Kirke 1772.

Tilhøreren gaaer til Kirken, sukkende under Livsbekymringernes Byrde, og kied af den Adspredelse og Forvirrelse, som denne anretter i hans Siel. I Kirken vil han sætte sig selv ligesom uden for Verdens Sysler; han vil her glemme alt det af Sigte, som i Arbejdsdagene klemte hans Hierte. Men ak! den store Skare af foruroligende Tanker, har, ved idelig Vandring i Hans Siel, efterladt sig alt for dybe Spor, at han Søndags Morgen kan blive dem qvit. — Hjemme efterseer han vel Texten og Psalmerne men Forestillinger om det Nærværende, optrone

8

4

sig dog alligevel-oven over det Aandelige. — Verdens Aag trykker ham saa svart, at han knap kan opsvinge sig med en hellig Andagt til det Høie. — I Kirken, i Forening med sine andagtsfulde Medbrødre, bestormes hans Siel til at beherskes af himmelske Følelser. Her er Musikken, som med en fortryllende Magt udriver Tidens Modbydeligheder, og ombytter ham dem med Ævighedens salige Tanker. De seierfulde Toner driver hans Siel til at fatte og føle det der synges; ja baade Musikken og Sangen lede Tilhøreren til de evige Grændser, og forberede ham med harmonisk Veltalenhed, til den Opmærksomhed, som Guds Talemand fordrer, imens han afhandler de Hellige Sandheder.

Aldrig saasart sees den helligede Talere, førend han og biedrager til at opvække Tilhøreren Andagt. Guddommelige Ord, fremførte med Vellyd, virke nu det, som Musikken og Sangen nylig tilforn. Taleren er endnu uvis, om ikke Adspredelse endnu, tvertimod Tonernes Virksomhed, efterlod mangen en Tilhørere alt for dorsk, til at fatte den Kiede af Guddommelige Sandheder, som han vil udlede af den bestemte Text. For da at til-

9

5

lokke en fyrrig Graadighed hos Tilhøreren efter at fatte Textens Forklaring; for at gjøre sig Mester over hans

Tanker, opvækker Taleren ham ved en kort Opløftelse til Gud og ved en Forberedelsestale, som just bærer Navn af Forberedelse, eller Indgang, eller Exordium, fordi den skal forberede, indlede og lænke Tilhørerens Agtsomhed paa den Lærdom, som Taleren vil udlede af Texten. De Lærefædre, som først udfant denne Orden for en hellig Tale, have uden Tvivl, efter en anstillet Prøve over den Menneskelige Siel, befunden, at den allerivrigst griber Sandheden, naar den i Forveien er bleven nysgierrig efter den. — Ingen vil da nægte os, at Tilhøreren er Hovedmaalet for Indgangen til en hellig Tale.

Naar jeg vil at min Ven, med Agtsomhed og Eftertanke, skal beskue mit Bibliothek; alle dets enkelte Dele; mit Valg og den Orden jeg iagttog i at foreene Delene, da fører jeg ham ikke først ned i min Lysthauge, at han der skal fortrylles af den yndige Natur, som jeg bragte under Kunstens Tvang. Haugen vil indtage ham saa meget, at de Billeder den indtrykte i hans Siel, maatte kunne svække den Opmerksomhed, han skulle laane Bibliotheket.

10

6

En hellig Talere bør altsaa ikke forville Tilhørerens Øie fra Texten ved en upassende Indgang. Den Kilde Gud gav os til at øse af, er saa uudtømmelig, at vi ikke have nødig at underkaste et valgt Indgangs Sprog et Aag, som baade bliver utaaleligt for Sproget, for den hellige Talere, og fornærmende for den agtsomme Tilhørere.

Indgangen maa være i Henseende til Texten, ligesom Morgenrøden, der forjager Natten og forherliger Solens Vei; den bør være, ligesom Morgenstiernen for Solen, bebude Tilhørerne hvad Hovedlærdom den hellige Talere vil lade fremlyse af Texten. At tale om flere Hovedegenskaber i en Indgang, fører os saa langt fra vort Øiemeed, at Rummet vilde forbyde at naae det, derfor opspare vi Resten til andre Anledninger.

To af vort Selskab besøgte, første Gang i denne Hensigt, en Kirke, hvis Menighed er største Deelen, en Skare af Høilærde og Skarpsindige, som opofre sig til Menneskeslægtens Forbedring, og selv tænke efter Fornuftens strænge Orden. Ligesaa mange Lærde vi faae her forsamlede, ligesaa mange Dommere meente vi at være tilstæde; — vi frygtede at den hellige

11

7

Talere skulle forløbe sig; — men Hr. Østrup, som holt den hellige Tale, er værdig nok til at undgaa al Dom. Hvor inderlig vil ikke en Jevnchristen ønske, at alle Prædikanters vare begavede med den Færdighed i Ord; med den søde Klang i Udtalen; med den uafbrudte Veltalenhed, som vi, med Henrykkelse, beundre hos denne dyrebare Gudslærere. Ingen, uden Særsindede, ville rødmes ved, at udstryge denne Læreres store Fortienester. —

Den hellige Tale han behagede at afsige paa 19de Søndag efter Trinitatis, den var, efter vor Skiønsomhed, et Mønster i sit Slags, og kunne ansees ligesaa fult for en Original, som hiine store engelste Sielelæreres Taler; naar vi, nemlig betragte den i det Hele, uden Hensigt til nogen af Delene. — Men ak! halv skamrøde maa vi frit bekiende, at nogle af dens Deeles bragte vor Opmerksomhed i den yderste Forlægenhed.

Den Sagt- og Ædelmodighed, som Hr. Ø. lærte af den menneskelige Guddom; den Kierlighed og Villighed til at antage Sandheden, som signaliserer en sand Troende, den er os Borgen for, at han med Velbehag vil læse og nøiere eftergranske de Erindringer, vi vove paa

12

8 Christendommens Forbedring. — Denne Gang har Hr. Ø. valgt en Indgang, som, uden at Vige fra de hellige Ords sande Forstand, i Amos 3 Cap. 6 V. fører vor Opmerksomhed uendelig vidt fra Hovedlærdommen af Evangelio: Mon der er en Ulykke i en Stad, som ikke kommer fra Herren. Denne Indgang blev saaledes henegnet paa Texten, at den Verkbrudne blev til en Ulykke for sine Medborgere. Den Stad altsaa, der har et Hospital, der huuser mange Syge, i den vrimle utallige Ulykker. Propheten sigter ventelig, til en Fordærvelse, der tager Overhaand over en Stad, saasom Blodsudøselse, Pest, m. m. I Evangelio tales der ikke om en slig Straffedom; dog maa den Verkbrudne være en saadan, for at det samme Ord: Ulykke, skal kunne anføres i lhukommelsen om Ildebranden i Kiøbenhavn. Det behagede Hr. Ø. selv at forklare en Ulykke ved et uventende og modbydeligt Onde i Verden; mon han da ikke som værdig Anførere selv Viiser os Veien, til ikke at ansee den, i de Tider giængse Værkbrudsygdom, som en Ulykke. Er det uventet, at Lynild anretter Ødeleggelse paa Jorden? — Hr. Østrup forklarede, for Resten, sin Indgang, Ord til andet, med en

13

9

saa ulignelig Varsomhed i Udtryk og Livagtighed i Lignelser og Billeder, at vi ikke kunde ventet det bedre; dog brændte vi forgieves af en inderlig Længsel efter Forklaringen over dens sidste Ord kommer fra Herren; vi ville Hiertelig gjerne have hørt, om Propheten lærer os i disse Ord, at Guds Almagt forrykker, forvirrer og forvilder Tingenes Maade at virke paa, allene for at straffe nogle Skabninger, som lidet, men dog ligesaavel, komme i Betragtning, naar Gud beskuer og lyksaliggør en uendelig Mangfoldighed af Skabninger.

Straffer en fornuftig Fader sin heele Familie, fordi et Barn blev strafskyldig, ved en Forseelse, paa hvilken de Andre ingen Indflydelse havde? Det eene Lem i Skabningen er saa nøie foreenet og lidende med det andet, at een eeneste Fordreielse af Almagten, ville styrte Skabningerne i Ødelæggelfens Afgrund. Uhret maa jo standse i sin Gang, naar det skal gøres til Rette; hvormeget mere da ikke Verden, det store Uhr, som er sammenføiet med Almagtens fineste og fuldkomneste Fingre. Mon den Uhrmager, hvis Uhr maae idelig forbedres, er fuldkomnere, end Mesteren, hvis Værk stedse iagttager de Love, det ved Forfærdigelsen blev

14

10

foreskrevet. Skulle Gud ikke ophøies vidt oven over den allerfuldkomneste af hans Skabninger? hvilket Mellemrum da mellem Gud og Kunstneren! — de Mirakler, der ere skeete paa Jorden, gjorde ingen Forrykkelse i Skabningen. Den forudseende Viisdom stadfæstede før Verdens Skabelse, de evige Grundlove for Naturen, hvorved den kunne opnaae Guds Barmhiertigheds Maal. De frie Aanders Virksomhed blive hellere et Beviis, end en Undtagelse i denne Anmærkning. For at undgaae Vidtløftighed, hemme vi nu en Flod af Tanker, som strømme ind i vor Siel. Nok maa det være, at vi ønskede os en tydeligere Udvikling af Prophetens Ord. Den Eenfoldige kunne forledes til adskillige vrangte Dømme, over at eftertænke at al Ulykke kommer fra Herren; Han skulle vide Forskiel imellem Guds tilladende Villie og hans virkende Almagt; thi ellers kunne han lettelig, med hiine Formørkede, troe, at en god og en ond Gud bestyrede, eller opholdt Verdens Kræfter. Han kan jo ikke, tvertimod sin daglige Erfaring, tænke, at Gud er den umiddelbare Aarsag til Sygdomme, da han seer, at Forældrenes forplantede Sygdomme, at Overdaadighed og Ufor-

15

11

sigtighed og Uerfarenhed i de skabte Tings Egenskaber og Virkninger foranledige dem. En Mand kunne faae det Indfald, at Gud havde vanskabt hans Huustyende, fordi de ikke kunne passe sig efter hans Forelskelse i sig selv; hans Gierrighed; Overiilelse og Krikkelvurenhed.

Vi slap Hr. Østrups Indgang reent af Sigte i et Tusmørke, som en Mængde Ord gjorde for vor Eftersigt; men bleve henviiste til et andet Sted, hvor vi, næsten med samme Guds Aands Talemaade, bleve oplyste om Fortolkningen af Indgangens Ord. — Mere om denne Dagbrækning en anden Gang. Nyelig tilforn belærede Hr. Ø. os, at al Ulykke kommer fra Herren og glemte at henviise til Gud, som Stiftere af Naturens Orden, og uden at overtude os om, at den misbrugte frie Villie danner Ulykker for Mennesket; men nu behagede det ham at sige, at Israeliternes Gienstridighed havde smeddet Ulykken til deres Hoveder; enten maa Gud være en umiddelbar Aarsag til det Onde, der rammede dem, eller og deres Gienstridighed; (thi tvende stridende Sætninger kan ikke paa engang være og udgives for en Sandhed,) eller og maa vi, med Hans Velærværdigheds Tilladelse, udmærke os dette, som et Fnug i hans Straaler.

16

12 Textens Hovedlærdom blev: Jesu Frelse

i Staden til Folkets Taksigelse.

I. Frelsen. II. Taksigelsen.

I. Jesu Frelse: Her afhandlede Hr. Ø, overmaade sindrigt de første Ord i Texten: Han kom til sin Stad; paa det ypperligste anmærkede han, at ingen Fordeele havde bevæget vor guddommelige Forsoner at forlade Bethlehem, hans Fødebye; dette beviiste han grundigt med: Menneskens Søn har ikke det, hvortil han kan hælde sit Hoved; at Frelseren ventelig indlogerede sig i Peders Huus. En Anmærkning der er en Ærestøtte for Hr. Ø. Beløbenhed i Historien. Vi ønske, at vi, til vores Opbyggelse havde optegnet alle de Sandheder, som her i hobetal bemæstrede sig vor Opmærksomhed; men ak! Kortheden ville dog skyde dem ud igien af Papiret; derfor ville vi give Læseren en Anmerkning, som der, hvor man sparer Tid, ikke kan anføres til Tidsspilde: Den alseende Frelser forlod ikke den Verkbrudne sine Synder, fordi at de, som nedlod ham for Frelserens Fødder, troede hans Sendelse i Verden, fordi de følte deres Syndebyrde; men fordi den Verkbrudne selv blev plaget af Syndens Nag; selv var urolig og selv følte sig higende efter en overvættes

17

12 Hviile i sin Siel." Ingen fik i Sinde at tvivle paa denne Sætnings Rigtighed; thi det var en Umuelighed for Forsoneren, endog betragtet som Gud, at borttage den Uroe af det ene Menneskes Siel, som stormede om hos et andet Menneske; at forlade den eene de Synder en anden havde begaaet. Indianeren forbliver blind, skiønt Herlighedens Soel oplyser Europæeren; hvilken Umuelighed da, i Kraft af Tingens Natur? Guds Viisdom, som ikke gjør noget forgieves, havde ei nedsent Forsoneren til Menneskenes Salighed, hvis disse kunne ansees af Helligdommen, som reene og ubesmittede, formedelst de salige Aanders Uskyldighed.

Fremdeles: Gud husvale baade vor aandelige og legemlige Nød; i Følge den Sandhed Materien paa dette Sted fører med sig, savnede vi en Anmærkning over, hvor vidt Gud, i Kraft af det Heeles Bestyrelse, vil; og hvorvidt han i Kraft af sine Fuldkommenheder kan forsøde vor legemlige Nød; er vort Ønske ikke grundet? Den Eenfoldige ligger ikke strax Mærke til det Ord: kan; kan og vil ere som oftest ligegyldende Talemaader for hans Eftertanke; for at redde ham fra Skrupler, kunne et Par vel udustderte og net

18

14

passende Exempler oplære ham Guds Huusholdning med os i det Legemlige.

II. Folkets Taksigelse. Dette glædede os hæftig, at denne Deel udviklede, i Følge Textens sidste Ords Hovedlærdom, at vi skal hielpe den Ringere, og yde dem vore Bønner og Forbønner. Vi manglede i denne Forklaring, hverken den Orden, den Grundighed, eller den veltalende Overbeviisning, som signaliserer især Hr. Østrup. Kun Skade! at den alt for snevre Tid sat Skranker for de tydelige Sandheder, han havde bestemt til vor Frue Meenighed, saa at vi i stadig Taalmodighed, bære vor tunge Uvidenhed, til en rummere Tid. I denne Skare af merkværdige og uforglemmelige Meeninger, fik et Vers, som Hr. Ø. opsagde, et skievt Øiekast af os; men, hvorfor skulle vi ikke paa del veemodigste skiule vore Øine fra at blive det vaer. De gamle Danskes Poesie kan vi knap øine i Smagens Tempel; Undskyldning nok for den hellige Talere! Disse Ord: Skarns Pak fornægter Gud, som hørtes af dette Vers, ville vist have gjort god Virkning, til Foragt imod Gudsfor nægttere, paa de uslebne og smagløse Tilhørere som levede i det fiortende Aarhundrede; men i det Syttende

19

15

skurrer og brummer Skarns Pak, naar det anføres i en vel udarbejdet Tale, overmaade meget i Ørerne paa alle dem, som ikke forstøde al Smag; thi Hr. Ø. veed, at dette Udtryk hellere paadrager sig Væmmelse og Forbittrelse af Tilhøreren, end opvækker den Foragt hos ham, som Taleren, der bruger det, vil have opvakt; og vi væmmes ved slige Udtryk, fordi vi saa ofte have hørt dem af raae, egennyttige og hævngierrige Menneskers Munde.

Hør nu Læser! Hovedlærdommen, som opstod af Ildebranden; her er den: Om Herrens Huse nedfaldt, det rører ikke Gudsfor gaaene; men — hvad? — om deres egne Huse gik op i Røg. — Er den Rige forpligtet til at opbygge Kirker og lade sin Familie savne den Arv, der vel anvendt, kunne gjøre den nyttig for Staten? — Skal han i Mangel paa de ømme Følelser han burde have for de Steene, der udgiøre Kirken, kaldes en Gudsfor gaaen? — Have vi ikke Kirker nok? — Hos Gud er ingen Person anseet, efter sit udvortes Vilkaar; skulle da de Steene, som beskyttede Præsten og Degnene og Tilhørerne, fra Veirets Foruroeligelse, have større Værdie i hans Øine, end de, som sammenklines til en

20

16 Boelie for Hyrden? — Skulle da den, som ikke fant sin Regning ved at forbedre Kirken, være vederstyggeligere for Gud, end den, som efter et sundt Overlæg satte Stytter under den faldefærdige Bondeboelig? Skulle deres Huse gaae op i Røg? Hvor maatte man da ikke frygte for Mordbrænderie!

Forresten besieledes Hr. Østrups hellige Tale heele Veien igiennem, med en smuk og grundig Kiede i Tankerne, ingen Sandhed, intet Ord blev forviist til Irgange; Udtrykkene vare stærke, veludsøgte; Forklaringerne bestraaede han, uden at lade dem formørkes af Fornuften, med den hellige Skriftes ligelydende eller ligegyldende Talemaader; saa at vi i alle Maader bleve fyldestgjorte; — naar vi allene undtager de faae Steder, som vi, i Ydmyghed fremstiller for Publikum's Dom.

En stor Mand veed, at han let kan feile og een endnu større, taaler at man opleder hans Feiltagelser; thi han veed, at det er kun Dumhed, som roser i Fleng; men Hr. Østrup ophæver sig vidt oven over de Dommere, som enten skrige efter — eller i Støvet foragte alle Indsigter.

21

No. 2. Homiletisk Journal.

2. Prædiken paa den 20de Søndag efter Trinitatis, holden til Højmesse af Hr. Hviid, i vor Frelseres Kirke paa Christianshavn 1772.

En Maler afskildrer os et Dyr med de allerglubskeste og græsseligste Udsigter; det falder en Tilskuer pludselig i Øinene; han troer i denne Forvirrelse, dette Syn virker i hans Indbildningskraft, at han er udsat for det afmalede Dyrs Anfald; han bliver bange, skjønt han ikke veed om der er sligt et Dyr til i Verden; men Angesten tager Afskeed, saasnart Forstanden bortblæser dette glubske Dyr af Andbildningskraften. Et smukt Skilderie lover os flere Lyksaligheder, end Originalen nogensinde kan holde. Indbildnings-

22

18 kraften bevarer disse Glæder, som Skilderiet spaaer, med den største Varsomhed; thi den vil gerne smigre for sig selv; men saasnart vi komme til at besidde Originalen, saa see vi, at vore Lykønskende Følelser bleve drillede af Indbildningskraften. En Musikus, som er en god Regent over Tonerne, kan snoe dem saa kunstigt, at de kan indsnige, hvad Følelse han vil, i det menneskelige Hierte; ingen Under at han kan det, naar ingen hæftig Følelse allene bestormer Hiertet; men han kan end ydermere forvandle en hæftig Følelse til en anden; hans Toner kan, for et Øieblik, liste den smertefuldeste Bedrøvelse af Tilhørerens Hierte, og laane ham i dens Sted, en henrykkende Glæde; men naar Tonerne tie, da begynder den hylende Sorg. En Orator, som ikke øver den sande Veltalenhed, han giver ikke Tingene sin rette Farve, han skaber, ved sine spillende Ord, Indbildningskraften fuld af deilige Forestillinger om det Væmmeligste, Skadeligste og Hæsligste; han opvækker hæftig Attraae i Steden for Afskye, Tilbøjelighed i Steden for Ligegyldighed; Tillid i Steden for Frygt; Haab i Steden for Mishaab & c. og vexelviis. Oratoren bemestrer sig Indbildningskraften; denne gier Forstanden starblind,

23

19 og sætter Følelserne i Lue; — men hvad har denne Veltalenhed, som ikke glimrede paa Sandheds Grund, udrettet, naar Tilhørerens Følelser ophørte? Ved disse Exemplers Blus see vi en dyb Gryft, ved Siden af Sandheds Vei, i hvilken mange have gledet ned, uden at kunne hielpe sig op igjen.

En sand Gudsdyrkeres Religion er ikke ligesom Hedningens, opreist paa Følelser af et Væsen, som han ikke kiendte noget til; langt bedre maa den ogsaa være, frem for den viise Hednings, som en hid og did vajende Fornuftfakkell veilstyede, til at skimte nogle af Guddommens yttrede Fuldkommenheder, og nogle af de Pligter, som kræves af Mennesket. Da Fornuften opførte sin Bygning, ved Hielp af Aabenbaringen, da først blev den befæstet paa en evig Klippe; da først blev den et Fyr, for dem, som pløie Livets Bølger. Fornuften har nu, paa Aabenbaringens Grundvold, de allertrofasteste Grunde for Dyd og Gudfrygtighed; Mennesket kan ikke være lyksalig, uden ved en idelig Dydøvelse; men det glemmer lettelig de Handlinger, som ikke udlokkes af Bevæggrunde; det Indtryk en Historie gjør paa Hukommelsen, udslettes snarere, end den Lære-

24

20 regel, der med en hellig Overbeviisning trænger ind i Hiertet. Propheterne og Apostlerne have brugt Guds Barmhiertighed og Menneskets egen Lyksaligheds Befordring som Bevæggrunde til den himmelske Sædelære, vi fik. Nogle Gudslærere begik i Førstningen af dette Aarhundrede en stor Feil, og den, saa vidt vi seer af deres Skrifter, i en redelig Hensigt, for at vinde Hierter til Undersaatter af den christelige Dyd. Disse skiulte den guddommelige Sædelære, som en klar Stjerne i Herlighedens Soel. Den Gang opfyldte enhver hellig Talere Tilhørerens Indbilningskraft med de græsseligste Billeder om den Ulyksalighed han var underkastet, og den der biede paa ham, hvis han ikke bedrøvedes over sine Synder og tog sin Tilflugt til Forsoningen; (sandelig denne Sandhed er den sødeste i vor Religion!) ligeledes indtog de og Indbildningskraften paa Tilhøreren med at afskildre Forløseren i sine guddommelige Farver; og forsømte tillige at vedbringe Fornuften Beviiser for Jesu over al Fornuft ophøiede Lærdom, og indskierpe Tilhøreren disse Læreregkers Ypperlighed ved Beviis af det menneskelige Hierte, og de Handlinger i hvilke det har afstukket sit Skilderie. Disse Gudslærere gjorde

25

21

Tilhøreren forfærdet for sig selv, mere ved de Skrække-Billeder om hans Syndestand, som virkede paa hans Indbildningskraft, end ved billedfulde Beviiser, som kunne ophidse Fornuften hos Tilhøreren til at afskye sin onde Sindsforfatning. Kort, man overdøvede Tilhøreren med Bibelens blomsterfulde Talemaader; man bestemmede ikke de sandselige Billeders aandelige Originaler, og Tilhøreren, som altid smigrer for sig, tillagde Udtrykkene den Forklaring hvorved han best fandt sin Regning. De behagelige, eller modbydelige Følelser, som oppustes af Indbildningskraftens Lokke- eller Skrækkebilleder, de gjøre os ikke længere varme, end indtil disse Billeder borte sig: det lærte os de forløbende Exempler; den Tilhørere altsaa, som føler sin grumme Tilbøjelighed for det Onde, og som en Tidlang, med Forskrækkelse føler den, fordi den hellige Taleres ofte igientagne Billeder, om Syndens Vederstyggelighed have nedsat sig i hans Indbildningskraft; — den Tilhørere (meene vi) fik denne Angers Følelse, af Indbildningskraften, følgelig forsvinder den snart, og

Kierlighed til Synden gjør, inden kort Tid, Mennesket frie for den nøiagtige Opsigt med sig selv; nu kommer de vrang Udlægnin-

26

22

ger af Bibelens billedrige Talemaader hertil, hvormed han besmykker sig og stolende paa sin forrige Anger, styrter han sig i en evig Fordærvelse. Samme Tilhørers Indbildningskraft er bleven kildret med de uskatterlige Billeder om Jesu Forsoning, saa at den har opvakt ham en Hiigen efter de Lyksaligheder, som Forsoningen tilveiebringer en urolig Siel; ja, den har endog opvakt hos ham en saadan haabefuld Glæde, over disse Lyksaligheder, som om han virkelig allerede var værdig til at nyde dem. Denne Tilhørere glemte snart de skræksomme Følelser af Ruelse over og Forbitrelse imod Synden; men bevarer skiønt uværdig, de søde Indtryk, som Forsoningen gjorde paa Indbildningskraften. Hans Fornuft blev ikke oplyst ved Aabenbaringen om hans Forgaelser imod sig selv og imod Gud; han lærte ikke grundig at kiende de Handlinger, som en retfærdig Gud fordrer; hvor kunne da den Hellig Aand virke en stadig Beslutning i hans Hierte til at udøve dem; udøver han dem ikke; gaaer alle hans Tanker ikke ud paa at spore hos sig om han udøver dem; hvor kan han da bønfalde om Kraft til at handle Gud tækkelig; hvor kan han da blive de Skrøbeligheder, Uforsigtigheder og Overilelser vaer, hvilke allene den

27

23

guddommelige Forsoning, ligesom tilhyller, for Hans grandseende Overdommere? Ak nei! desværre! han føler ikkun en skadelig Roe i Billederne af Jesu Forsoning, som ere i hans Indbildningskraft, og naar disse Billeder opvække hæftige Bevægelser i hans Blod, da troer han at denne Følelse er en Virkning af Forsoningens tilegnede Kraft paa hans Siel, da det er kun dens Billeder: men ingenlunde den dyrebare Frelseres Forsoningskraft.

Vi have allerede afskaaret Rummet et alt for stort Stykke ved denne Indledning; men vi troede, at denne Anmerkning skulle opklare Øinene paa mange af de, blant os endnu levende Christne, hvis Omvendelse grundede sig allene paa Bevægelse i Indbildningskraften. Disse Folk skille sig selv meget høitideligen fra andre derved, at de ikke fornærme Næsten ved at læge med maledede Pergament-Blade; at de ikke forarge ved at flytte deres Been harmonisk efter en Musik, og at de ikke besøge Skuespil-Huuset; til alle øvrige Dyder tvinges de af Landers Love, saavidt de kan række. Disse Folkes eget iegode Hiertes Følelse, er, ligesom Paven, Overdommere i alle aandelige Sager. Det koster dem ingen Møie at forvrø det sam-

28

24.

me Sprog af Bibelen saaledes, al det undskylder den Handling hos dem selv, som de agte gyldig nok til at skaffe en anden ud af Verden. Ingen hellig Talere er i Stand til at overtyde dem om deres Ulyksalighed; alle hans Ord ere spilte paa disse Pharisæer; de skyde de gyldigste og grundigste Overbeviisninger fra sig paa andre. Vi have troet det for vor Pligt, at istemme vore ringe Tanker tilligemed Hr. Hviids hellige Tale, hvis Hensigt var Hiertets Reenhed. Christendommens Forbedring er og vort Hovedøiemærke, hvo ville da være skarp imod os, fordi vi (ved at sige vore Tanker om en hellig Tale, som tilkommer ingen anden Dom, end Roes) selv gjorde en Indledning, til samme hellige Tale, som kunne hellere finde Sted i vor Homiletiske Journal, end paa en hellig Taleplads? —

Saaledes som Homiletikken tilholder at afhandle de Sandheder, vi have fremsat, saaledes hørte vi dem i den sidste hellige Tale af Hr. Hviid. Orden; Grundighed og Tydelighed smykkede hans Tale. Sandheder udgjorde dens Deelee; naturlig Kunst (naiveté) forenede dem til det Heeles Sammenhæng. De Sprog af Bibelen, som bleve fremførte til

29

25

at beviise Sandheder, opnaaede deres Hensigt uden Tvang; uden at gjøre enten den hellige Talere selv, eller Tilhørerne forlegne for at komme tilbage til den Orden i Sandhederne, hvori Talens Æmne fremlyste; et Sprog bestraaledet det andet med et større; med et klarere Lys: ingen agtsom Tilhører savnede Hans Høiærværdigheds grundige Indsigt, i at bestemme et Sprogs Mening og Værdie. De Sandheder, som udgjorde Talens Deelee, udledede han ikke, ved en hielprig Konkordants, af sammenklyngede Sprog; men af Textens egen Kilde. Kort! denne Tale er en Prøvesteen for dem, som opofre sig Homiletikken; den gjør den sande Fornuft levende og det døde Hierte føleligt; den beviiser Fornuften og overtyder Hiertet; den lærer Forstanden; den lokker og straffer Villien. Gid vi altid paa saa god Grund kunne anpriise hellige Taler! Roes

er med Rette ligegyldig for Hans Høiærværdighed; men det Bifald, som beforder Sielenes evige Lyksalighed, det belønner Hans Flid, her i Tiden. Een, der er i sin Person værdig nok, han forsmaaer Ærespalmer; dog maa de uddeles, for at de skal tillukke Fortienstløse, til at gjøre sig værdig til dem. De Sand-

30

26

hedselskere, som ei havde Leilighed til at høre denne værdige Gudslærere i Søndags, deres Begierlighed ville vi fyldestgjøre med et kort og fuldstændigt Udtog af denne smukke Tale.

Fordi ingen skal falde paa, at vor Pen er Partiskheds og Fordoms Scepter, saa maae vi i Forveien gjøre en liden Anmærkning, som vi gierne kunne glemme indtil vi bedømmede en anden hellig Tale; men da ville vi maaskee faae vigtigere Ting, at hænge vore Tanker ved. Hr. Hviids Bøn for Prædiken var unægtelig saaledes beskaffen, som vi i No. 1 have bestemmet; i den kunne vi strax høre, hvad Sandheder Hans hellige Tale skulle gaae ud paa. Dog! var den ikke for lang? — Lad os prøve! — Hovedlærdommen af Texten er det samme i Talen, som Helten i et Malerie; som Lidenskaben i en Konsert; som Hovedpersonen i en forunderlig og mærkværdig Handling. Helten i Maleriet er anseeligst og størst; de andre Personer aftager i Anseelse og Størrelse, eftersom deres Forhold og Forbindelse med Helten forminskes. Alle Bietonerne skal istemme med Hovedtonen, som opvækker den bestemte Følelse. Ringe og umærkværdige Personer anføres kun i en Fortæling, for saa vidt

31

27

deres Smaaehandler have havt Indflydelse paa Hovedpersonens Forunderlighed og Mærkværdighed. Man indseer let Beviset herfor, altsaa vil vi love Læseren det en anden Gang. Bør følgelig da ikke Hovedlærdommens Afhandling være større end Indgangen, og denne igjen større end Bønnen; den bør være kort, og for Resten saaledes som Hr. Hviids, fuldstændig, og udkaste de første Straaler til Hovedlærdommen.

Hr. Hviids Indgang var: Gud! skab i mig et reent Hierte: hvori han overveiede a). et Suk om noget, som David savnede; vi maa, ligesom han, til vor Ydmyggelse, føle vor ufuldkomne Hierte her i Dødeligheden; døde Gierninger kan ikke ganske udrenses af vort Hierte. Davids Hierte stank for Gud og ham selv; thi han tabte sig selv i en Begivenhed, som vi kan læse; (hvor næt skiules her ikke Davids Forbrydelse, som noget der egentlig er Hovedlærdommen uvedkommende. En anden analytisk Lærere ville her i Mangel, paa at indsee andre Sandheder, have fremstillet os en gruelig Række af Bebreidelser imod David.) Onde Tilløkkelser uden fra kom aldrig til at stiele Hiertet, hvis det ei selv var

32

28 deres Hælere. Hiertet skulle være det bedste; men der er det værste; Guds Børn føle dets Afskyelighed allermeest; thi David beskylder i Indgangsordene sit eget Hierte; hau føler Sorrig over det; Gud renser det; han giver David saadan et Hierte, som han savner og Sorgen slukkes. Herren vil have reene Hænder; reene Øine & c. er Hiertet got da er heele Mennesket got; thi Gud kiender og seer efter Hiertet: Forvaer dit Hierte; thi det er Liv og Død for dig. b). Hvor skal David faae et reent Hierte fra? (Her er en smuk Kontrast, som altid er en Ziir i en hellig Tale) Hedningene, med al deres Viisdom lod deres Hierte blive som det var, (heele Aabenbaringens Ypperlighed glimrer i disse faa ukunstlede Ord.) dets Forandring er ei i Menneskets Magt; det er Gud, som gjorde os til sit Folk. Gud omskaber et Ulvehierte til et Lammehierte; Han fuldfører den begyndte gode Gierning. Mange troe ikke, at et reent Hierte er nødvendig til Salighed; men den evige Sandhed siger i Texten: Salige ere de Reene af Hiertet. Her ledede Hans Høiærværdighed sine Indgangsord, ganske jevnt og uden at lade dem springe fra Deres sande Mening, paa Reformationen, da

33

29

Gud formedelst Luther, lod et stort Blus antændes i Forstanden paa dem, som sadde i Dødens Skygger, paa det at de kunne faae rene Hiertet. Ligesaa kunstig og magelig flød disse Sandheder lige ind paa Hovedlærdommen:

En ret evangelisk Christen.

I. I sin sande Beskaffenhed.

II. I sin salige Tilstand.

I. I sin sande Beskaffenhed. a). Han maae have et reent Hierte. Gud seer grant og det, som Verden ikke kan see; Lyset maa være i Hiertet, førend det i Guds Øine kan sees af Handlingen. Hyklerens Gierninger maa

bluse, saa smukt, som de kan; Frelseren væmmes dog ved dem: Vil du tage min Lov i din Mund; tør du tilegne dig min Forsoningskraft? — Gud foragter ei det Hierte, som brydes af Sorrow efter Renselse; Han kommer ihu, at vi ere Støv. Er kun Hiertet redeligt, da forsmaaer Gud det ikke; men mange skifte Klæderne og blive glubende Dyr indvortes. For Exempel Kirkegiengere; Veldædige & c. Disse forsage kun den Synd, som stikker alt for slemt i Øinene; men de ruge over deres Skiødesynd; den omarme og kysse de: For Exempel

34

30

Herodes og den unge Mand. Vindesygge foraarsager at de forlise deres Siels Lyksalighed. Mange følge i Sælskab med sande Christne, et langt Stykke paa Veien til Himmelen; men de sætte ei lykkelig over Vellystens Flod, som giennemskier Veien, paa tværs; de drukne i den og glemme Himmelen. — En Gevinst; en Lyst; et ont Selskab, kan de ikke slippe, derfor slippe de Jesum. —

Andre ere kun Hyklere, til en Tid, for at opnaae visse Hensigter i Verden; saasom Jesu, thi da han blev fast i Sadlen, da mærkede man hvad der boede ham i Hiertet. Men Jesus vil have et reent Hierte; dog seer vi daglig at det, i hvor varlige vi omgaaes med vort Hierte, dog vil besmitte sig selv.

D). Hvor skal vi da holde Hiertet reent? Vi skal bede Gud om Kraft til, at dets Plætter ei skal gribe om sig. Jesu Forsonings Blod blive vor Aftoelse; det rense Hiertet. Dets Kraft foraarsage, at det ei bliver igien vanskabt og dødt, saasom det er hos Vantroens Børn. Tøe mig, at jeg bliver sneehvid, denne Lignelse er tagen af Offernes Aftoelse. Ikke nok at vi eengang have med Grund beroliget os i Jesu søde Forsoning; thi den kan ikke bestan-

35

31

dig komme os til Deel, uden ved daglig Helliggiørelse og Fornyelse efter Jesu Billede, vi skal være saare flittig til gode Gierninger; dog beskyldes den evangeliske Kirke, for, at den undtager Folk fra gode Gierninger; ingenlunde: Jesus gik omkring og gjorde vel imod alle. Gudfrygtigheds Øvelse i gode Gierninger og Jesu Fyldestgiørelse for vore Uvidenheds og Skrøbeligheds Fejltrin, de indgyde de livsaligste Følelser i Sielen; Heraf gled Talen til sin anden Deel:

II. En evangelisk Christens salige Tilstand: Jesus siger: at de allerede ere salige. En sand Christen vil ikke bortbytte sit Hierte, for al Verdens Herlighed. Jesus har sin Himmel inden i dem; de føle ham kraftig virkende hos sig til den daglige Helliggiørelse; men de see ham kun i et Speil. Han er deres Beskytter, under hans Varetægt ere de roelige naar de vaage og intet Nagende forkorter deres Søvn. De som ikke ere rensede fra døde Gierninger ere Ulyksalige; de have et Saar i Hiertet; en Byld, som er ikke udtrykket; disse skal udelukkes fra Guds Ansigt Beskuelse; men et Guds Barn skal see Gud, nemlig Forsoneren, som er bleven et Menneske;

36

33

den som seer og danner sig efter Ham; den kiender og immer meer og meer kommer til at ligne Hans Fader. Naar vi i Evigheden fuldkommen blive Gud lige, da skal Han aftørre den Graad af vore Øine, som nu iidelig hindrer os fra bestandig at have dem henvendte til ham.

I Korthed have vi da givet vore Læsere det fornemste af denne smukke Tale; med vor Villie have vi ei forandret et Ord eller een Orden. Hvo maa da ikke istemme med vort Biefald og hvo ville forsømme Lejlighed, til at høre denne redelige Gudslærere. Gid han altid i sine hellige Taler ville søge Leilighed til at opvogte dem, som drømme om de Lyksaligheder, hvilke en haaberiig Indbildningskraft spaaer dem, endskiønt deres onde Hierte skildrer sig livagtig i deres Handler; endskiønt de ere og altid vil være ukyndige om de christelige Dyder, som Gud, i den daglige Fornyelse efter hans Billede, fordrer. Det er en Lykke for denne Gudslærere, hvortil vi ingen Grund viide, i Henseende til ham, at disse Indbilt-Omvendte have fundet Smag i at høre hans Prædiken, saasom ingen hellig Talere ellers kan være dem tilpas.

37

No. 3.

Homiletisk

Journal.

3. Prædiken paa den 20 Søndag efter Trinitatis, holden til Aftensang af Hr. von Einem, i den Herre Zebaots eller Garnisons-Kirken.

Menneskets Forvidenhed er grundet i den Drift det har, til at beskierme sig fra Ondt. Det gruer for sin kommende Skiebne, og denne afmaler sig for det frygtende Menneske i sin fæleste Skikkelse. Vi vil gjerne viide hvad Midler der kan forebygge det truende Onde, og befordre den Lyksalighed vi attraaer. Vi vil vide vor Bestemmelse forud; vi vil have Udsigt i det Tilkommende; gribe vi da daarlige og skadelige Kikkerter, til at øine dette Maal, da er det Forvidenhed. De Mennesker som have levet i de allerførste Ver-

38

34

dens Tider, de have strax røbet den Forvidenhed, som siden foraarsagede saa mange væmmelige Optrin i det menneskelige Liv. Alle Slags Dyr og snedige Optrækkere iblandt Menneskene, stillede med Forblindelser og tvetydige Ord, deres Graadighed efter at vide tilkommende Hændelser. Spaaemænd og Spaaeqvinder bedragede Menneskets Nysgierrighed saa ofte, at den siden ikke fæstede nær saa megen Troe til Spaaedommene. — Naar Mennesket undertiden føler en sød Glæde i Livet, da kaster han et Blik tilbage til de Ulykker, han maatte friste i den forbiegangne Tid; men denne bittre Tanke er allene i Stand til at gjøre, at den nærværende Glæde, som han kunde smage, bliver ham modbydelig. Hvor meget mindre Glæde ville han da føle i Livet, dersom hans Øie var besiælet med Kraft til at see den hele Rad af hans tilstundende Skiebne. Hans Siel ville martres langt værre af Frygt for den mødende Ulykke, end af Ulykken selv, naar han virkelig maatte friste den; thi Frygten for et Onde skader mere Mennesket, end det Ondes Behandling selv. For da at vi ikke skulle pines med de gruelige Forestillinger om det Onde der vil møde os; for at disse Forestillinger ikke skulle gjøre al den

39

35

Glæde bittersmagende, som vi kunne nyde af det nærværende Øiebliks Fordeelagtighed, saa gav Gud os ingen visse Udsigter i vor tilkommende Skiebne; saa skiulte han baade vor Lykke og Vanlykke for vore grandskende Øine. —

Gud gav os dog en vis Kundskab om det Tilkommende, for saa vidt denne Kundskab maatte have Indflydelse paa at befordre vor sande Lyksalighed. Vi bleve belærte, at vore nærværende Øvelser i christelige Dyder ere Roden til de Lyksaligheds Frugter, som det Tilkommende lader os nyde. Den Uroe, den Bekymring og Frygt for Guds Retfærdighed, som Menneskets Ufuldkommenheder avle inden i ham, den lindredes allerede af den evige Barmhertighed, i Verdens første Alder, ved Spaadom om Messiaë Forsoning. Dette Løfte, denne Spaaedom gav Menneskeslægten et roligt Syn ud i Ævighedens Scener; den viiste dem at en stræng Overdommere havde ladet sig forsonne, og alle de Herligheder, som Forsoneren havde tilveiebragt dem. Gud saae, hvor aldeles trængende Mennesket var til dette visse Haab om sin Lyksalighed; ja hvor liden sand Roe og sand Glæde det kunde føle i sin

40

36

Siel, dersom den ei blev beroliget med Løftet om en Forsonere, om en guddommeligt Talsmand og Undskyldere for dens Afviigelser, om en gyldig Fyldestgjørere for alle dens Forbrydelser.

For da at Mennesket ikke skulle svæve i en uvis Frygt for de Bebreidelser og Bestraffelser, som truede det med evige Pinsler, saa gav Gud allerede Adam et ufeilbart Løfte, eller Spaaedom, som kun tilfredsstille alle de Nag han følte i sin Siel; denne Spaaedom gav Gud ikke i tvetydige Ord og Billeder; hvor liden Roe ville man da have høstet af deres vaklende og forblummede Forstand? hvor liden Trøst ville man have fundet i deres tvetydige Forklaring? —

Denne første Spaaedom om Forsoneren, blev ved idelige Igientagelser og livagtige Billeder stillet Guds Folk under Øinene. Gud ville i Kraft af sin Lyst til Menneskets sande Lyksalighed, ikke skiule sin Naade for den syndefulde Siel. Han ville aabenbare den alt det, som sigtede til dens sande Lyksaligheds Befordring. Gud er den selvstændige Visdom, han kiender alle Midler, til at opnaae sin Hensigt. Disse Midler kan ikke være utilstrække-

41

37

lige. En Aabenbarig altsaa, som er tvetydig

og vaklende i sine Bestemmelser, kan ikke være

det Middel, hvorved Gud vil stadfæste Roe og Glæde i Menneskets Siel. Aabenbaringen maa være, som den er, saaledes at Mennesket kan fatte dens Sandheder, og at han i dem kan blive rolig. Alle de Aabenbaringer i den hellige Skrift, som ikke opnaae dette Maal, maa altsaa ansees som Allegorier, hvilke ikkun ere bestemte til at tilkiendegive os visse Sandheder. Saaledes troe vi, at den Forklaring over Johannes Aabenbaring er den retteste, som udleder os Billedernes allegoriske Meening.

Hvorledes skulle Gud ikke kunne have bidraget dette sit Redskab andre Maader i at tilkiendegive sine Syner, end de som har ledet Fortolkerne paa saa forskellige og til Deels urigtige Veie? Gud har ikke i denne Aabenbaring villet betiene sig af andre Midler til at befordre vor Lyksalighed, end af de, som virkelig kunne opnaae Guds naadige Øiemeed; skal da Johannis Aabenbaring indeholde en Fortæling om tilkommende Hændelser, enten til Menneskets Trøst, eller Advarsel, eller for at det skal væbne sig imod de tilkommende Ulykkers Andfald? da maa Mennesket, ved Hielp

42

38 af denne Aabenbaring tydelig blive oplyst om sin tilkommende Skiebne, hvis den skal opnaae Guds Hensigt: mon ingen har endnu kunnet hentyde dens Spaaedomme, paa tilkommende eller forbiegangne Tildragelser, saaledes, at man kunne være ganske vis paa, at Synerne sigtede just paa den af Fortolkeren angivne Tildragelse, og ikke til en anden. Altsaa kan Guds Hensigt, med Johannis Aabenbaring, ikke være at give os nye Udsigter i Krønikerne af det Menneskelige Liv; thi hvis dette havde været Guds Hensigt med denne Aabenbaring, da maatte den være saaledes beskaffen, at Hensigten kunde opnaaes.

Gud har jo naaet sit naadige Øiemeed med Propheternes Aabenbaring, skulle han da ikke have kunnet naae denne samme Hensigt med Johannis Aabenbaring, hvis hiine og denne havde havt det fælles Maal, at tilkiendegive vs det, som var skiult for vore naturlige Indsigter. — Vi troe altsaa hellere, at Johannis Aabenbaring er en Lærebog, som ikke skiuler andre Lærdomme, end de, som ere opbygte paa de hellige Apostlers og Propheters Grundvolde. — Altsaa kommer den Fortol-

43

39

kere allernærmest Guds Aands Meening, som giver os Ordenes allegoriske Meening.

Gudslærerne have gaaet paa Spor efter Fortolkerne, og have givet deres Meenigheder en Mængde af eenige og ueenige Meeninger, om et eller andet Steds Henførsel paa visse Tildragelser. Meenigheder, som gjerne vil slippe Verdens nærværende Ubehagelighed af Sigte, have begierlig annammet og skrublet over Verdens tilkommende Skiebne; men ofte ere de ved de Lærdes Ueenigheder, om deres Udlægningers Ufeilbarheder, bleven vankelmodige over, hvorledes de skulle forstaae denne Aabenbarings Tvetydigheder. Naar man i den Sted havde udledet de rige Lærdomme, som skiules i denne Bogs overflødige Billeder, da havde den uden Tvivl, været til langt større Opbyggelse, og opnaaet Guds Hensigt.

Vi Hørte sidste Søndag i Garnisonskirken, en Forklaring over den Aftensangs-Text, som er bestemt til Taksigelsesfæsten for Reformationen.

Vi kan ikke nægte, at Hr. von Einem, for største Deelen, fortiente vort Biefald. — Han gav os en Indgang, som ikke kunne være beqvemmere til Hovedlærdommen; han bestem-

44

40 mede os en uforbederlig Hovedlærdom af Texten, i det han betragtede:

Johannes Syn om de Troendes Undtagelse fra Guds Straffedom.

I. Guds Befalning til Englene.

II. Om hvem Guds Befalning var til Englene.

I. Guds Befalning til Englene. Gud bruger Englene til at udføre sine Naader og sine Hiemsøgelser over Verden; en Sætning som Aabenbaringen besegler Fornuften; thi Erfaringen lærer, at vor Siel virker paa vort Legeme, hvorledes kan det da være Fornuftstridigt, at Englene kan virke paa Verden? — Sant! det lader ikke rimeligt, at Englene, uden at være bestemte til at ibeboe et fint Legeme, ved hvis Hielp de kan virke i Verdens Kræfter, skulle med deres Virksomhed, kunne gjøre Forandring i et hvert Verdens Legeme. Saasom at Englene da, omgivede med et subtilt Legeme, efter vor indskrænkede Indsigt, kunne optage mange af Guds Hensigter med at virke i Verdens Kræfter, da er det rimeligst,

45

41 at vi, Med Hr. von Einem tillægge dem denne Bestemmelse af Gud.

Vi kunne, uden at fornærme Sandheden, troe at Gud har tillagt dem visse subtile Sandseredskaber, ved hvilke de kan udføre de Omvexlinger i Verden, hvorved deres egen og alle skabte Væseners Lyksalighed befordres.

Den anden Engel forklarede Hr. von Einem ved Pagtens Engel, vor dyre Forsoner, som er opgangen af det Høie, og som købte sig en Meenighed ved sit eget Blod. Det hvorved JEsu Meenighed egentlig kiendes fra andre, det er Forsoningen, og hans Meenigheder selv skiller sig fra andre ved at tilegne sig Forsoningen, og besegle eller bekræfte Medmenneskene om, at de have den selvstændige Forsoners Insegl derved, at de i Gierningerne straale med Jesu hellige Lærdoms Udøvelse, og i Hiertet føle Kraften af hans Forsonings Blod.

I forrige Tider behængte store Herrer deres Slaver med et Segl, hvoraf de kunde kiende deres Livegne fra andre; — vi ere Jesu Livegne. De første Christne bar et Kors, for at viise at de vare den korsfæstede Guddoms Undersaattere. Den

46

42

Hellig Aand besegler et Menneske, formedelst sit Ord, om han i Sandhed hører til Jesu usynlige Meenighed?

Her anførte den hellige Talere om den hellig Aands Besegling i Hiertet formedelst Guds Ord og dets Overbeviisning; formedelst Daabens og Alterens Sakramenter; men vi havde lige saavel ønsket Anviisning til, hvorledes man ved Selvprøvelse skulle komme efter, om den hellig Aand virkelig havde beseglet vore Hjerter til den Værdighed, som tilkommer de sande Troende. — Mangen een tilegner sig uværdig Evangelii Herligheder, og troer at have den hellig Aands Indsegl i Hiertet, endskiønt de foragte Jesu Lære- og Leve-Regler.

Denne lagttagelse udbede vi os hos Hr. vom Einem, en anden Gang, allene fordi vi vide, at en Deel af de i No. 2. omtale Indbilt-Omvendte, flittig besøge hans hellige Taler.

I den anden Deel blev der af Hr. von Einem forklaret:

II. Om hvem Guds Befalning var til Englene? Det var om Guds Kirke;

47

43

de sande Troende. Her tog Hans Velærværdighed Anledning af de israelitiske Stammers Navne, til at give os mange ypperlige Læreregler; hvilke vi vist ville have gaaet glip af, hvis han ei havde forklaret sin Text paa en allegorisk Maade.

Ikke den viiseste, ikke den grundigste Theolog, ville det fortryde, at have hørt Hr. von Einems meget ypperlige og veludarbejdede Tale.

Efterat vi, i mueligste Korthed have overveiet Hr. von Einems Prædiken, falde vi paa at afgiøre Svaret til et Spørsmaal, som er ikke af ringe Betydenhed. — Der tvistes, og mange paastaae, at Prædikanten skal føle Sandhedernes Vægt, mens han fremfører dem for Folket; om hans Hierte ikke, medens han staaer paa den hellige Taleplads, er overmaade rørt af Sandhederne, da vil man dømmе ham at være følesløs; — da vil man nægte, at Meenighedens Fremtarv ligger ham nær om Hiertet. —

48

44

Prædikantens strænge Dommere sætte sig i hans Sted; han forestille sig, hvorledes han i Erkiendelse om sin Feilbarhed, ville blive til Mode, naar han fremstillede sig til at lære en talrig Mængde de vigtige Sandheder, hvoraf alle Tilhørernes sande Lyksalighed skulle opbygges. Ville han ikke frygte for sig selv, at hans Svagheder hellere skulle blive til Forargelse, end Sandheden, han fremfører, til Opbyggelse? Ville han ikke anspende alle sine Tanker, for at tilbagekalde de overveiede Sandheder, som nu skulle udtales, uden Anstød, og i den Orden, de vare forud betænkte?

Han ville uden Tvivl, have nok at bestille, med at tvinge sin Opmærksomhed fra at hæfte sig ved nogen af de Personer og Ting, der ere uden om ham; han ville anvende sin yderste Flid, for at faae sin Opmærksomhed til at holde et stadigt Øie, baade paa Sandhederne og paa deres Orden, uden hvilken Sandheden selv, i hvor virksom den end kunne være, undløber Tilhørerens Agtsomhed.

49

45 En Sandhed, som føles hæftig, be mæstrer sig først allene vor ganske Agtsomhed; men Taleren faaer ikke Tid til at laane sin hele Agtsomhed ret længe til en Sandhed, følgelig kan den heller ikke opvække nogen, uden en forbieløbende Følelse hos ham. Naar man ret føler en Sandhed, da er man rolig og indvendt paa sig selv; men Taleren er, medens han staaer paa den hellige Taleplads, ikke mindre end rolig og

henvendt, lige saavel til dem, han taler for, som til det han skal tale.

Altsaa kan vel ikke den hellige Talere dømmes for følesløs, fordi han mangler hæftige Følelser over de Sandheder, han afhandler. Men hvad det angaaer, at den hellige Taleres Indbildningskraft maa sættes i Bevægelse af de livagtige Billeder,

ved hvilke han fremsætter Sandheden i sit

fulde Lys, og følgelig at hans Hierte ogsaa tillige føler ved disse Billeders livagtige Forestilling, det kan ingen savne hos en god Orator; ved at forestille sig sin Meenigheds Vankundighed, Følesløshed og Ugudelighed, derved maa han nødvendig sættes i

50

46

Nidkierhed for Guds Sag. — Den hellige Talere har roesværdige og meget nyttige Naturgaver, som er i Stand til at udtrykke sin Nidkierhed, paa saadan en Maade, som kan røre Tilhøreren; men den som ikke har en saadan Ryst, som slaaer en saa dyb Gienlyd i hans Bryst, at det lader, som han henter sine Ord fra Hiertet, — skulle han bedømmes som en Følesløs? — Ja vi have hørt det, at mange efter deres urigtige Begreb, have paa saa svage Grunde tildømt visse Præster Følesløshed.

Hr. von Einem opløfter til sine Tider Røsten alt for meget, og derved bliver han alt for meget uforstaaelig for Tilhørerne. Man ville bedre fatte alle hans Ord, dersom han udtalte dem i sin egen jevne Tone, uden at gjøre Vold paa sit Brøst og paa Tilhørernes Ører.

Sant nok! det er vanskeligt at tale ret forstaaeligt i en Kirke, som er møbleret med saa mangfoldige Ombygninger og Stole; det mætter Brystet overmaade meget paa Taleren, at udføre sine Ord tydelig,

51

47

saasom de mange stridige Bevægelser af Luften, ligesom bortfeie Ordene fra Munden, inden de blive udtalte. Talerens Bryst maa anvende al sin Styrke, for at overvinde Luftens Andfald, for at komme sine Ord til at trænge forbi alle Andstødspillerne, ind i de indhængede Krinkelkroge af Kirken. —

Dog maa Taleren ikke, for at hans Lyst kan overstige disse Vanskeligheder, blive tykmælet og uforstaaelig. Det eeneste, hvorved han kan undgaae denne Feil, som let indsniger sig, er, at han i Udtalen skiller det eene Ord, ved et ganske kort Ophold, fra det andet, og at han ikke lader sin Nidkierhed forhaste hans Ord til at glide saa fast, at ingen Tilhørere veed, hvorfor og i hvilke Udtryk han ivrer sig.

Hr. von Einem veed vel neppe selv, at hans Udtale, naar han angriber sig, forbyder, at man ikke aldeles kunne fatte hans Meeninger. Vi beklage os sandelig, saasom vi, af det vi hørte, bleve saa fyldestgjorde, at vi maa glæde os over ham,

52

48

som en grundig Theolog, der er i Stand til at opfylde vort Ønske. —

Mangen en ældgammel Sogneherre, som opbygger sine Taler paa feilende Lærefædres Diktationer; som behager meest ved en frugtesløs Myndighed, maa ønske sig Hr. von Einems grundige filosofisk-theologiske Indsigter.

Gid han fremdeles altid med Lykke, til Jesu Riges Fremtarv i Fornuftens og Villiens Forbedring, ville bruge en kunstig Blanding af det Philosophiske og Theologiske! Han danne i Guds Kraft, sig efter sine egne gode Naturgaver, og da tør vi anprise ham, som en af vore beste Gudslærere. —

NB. Paa Fredag udkommer No. 4. af disse Blade, som herefter Ugentlig continue res og hvori skal afhandles en Høimesse- og Aftensangs-Text.

53

No. 4. Homiletisk Journal. 4. Prædiken paa den 21 Søndag efter Trinitatis, holden til Høimesse af Hr. Chemnitz, i den Herre Zebaots eller Guarnisons-Kirken 1772.

Hr. Chemnitzes Bøn var deilig lang og lærerig. Hvorledes kan en Ode

være et Læredigt? Hvorledes kan en

Bøn være en systematisk Afhandling? Hiertet fortolker vel ikke sin Higen efter et Gode, og Skielven for et Onde, i regelmæssige Slutningskieder. Forstanden og Villien eller Hiertet kan aldrig undvære hinanden; dog har Forstanden til sine Tider, og Villien til sine Tider, Overherredømmet i Sielen. Vor Bøn udøser Hiertets hæftige Attraae efter det, som fremmer vor Lyksalighed; den grunder sit Haab om at naae

54

50 sit Forlangende, paa den Tillid vi have til et almægtigt og barmhiertigt Væsen. Ingen Fornuftig beder en frugtesløs Bøn, til et Medmenneske, som enten ikke kan, eller ikke vil hielpe. Inden altsaa, vi tage vor Tilflugt i Bønnen til Gud, vide vi, at han baade kan og vil befordre vor sande Lyksalighed. I Bønnen selv udtrykke vi da ikke de Begreb vi fik af Fornuften og Aabenbaringen om Guds Fuldkommenheder; (thi, ved at udvikle vore Begreb, har Forstanden Scepteret) vi opregne heller ikke alle Guds høitidelige Navne; thi heri ville Hukommelsen have saa stor Andeel, at Følelsen, der skulle herske i Bønnen, ville dæmpes. Naar en hæftig Følelse bruser i Sielen, da ligge baade dens Kraft til at gjøre Slutninger og dens Hukommelse halv i Dvale. Følgelig have hverken Forstanden eller Hukommelsen Hovedarbeidet i en Bøn. En Bøn fremfører altsaa i afbrudte og stærke Udtryk Hiertets Hiigen, efter at høste Frugten af Guds Fuldkommenheder. Vi tør ikke udlade os paa Dybet, med Beviiser for vor Forklaring over Bønnen; enhver spørge sit Hierte og føle: om vi have følt hvad Bønnen er. Begyndelsen af Hr. Chemnitzes Bøn, erindrede os, (for at vi skulle vide til hvem den var stillet) om at Forsoneren var: en Prophet; en Veiviiser; en Lærere; for at beviise dette, anførte Bønnen det Sprog: Herren har givet mig de Lærdes Tunge til at trøste & c. Be-

55

51 gyndelsen af Bønnen igientog Han nogle Gange, for at Tiden ikke skulle falde Tilhørerne lang, indtil Han fik erindret sig det Mellemside i Bønnen, som var: Jesus trøster os efter vor Beskaffenhed, efter Hiertets Trang; hans Lærdom var Guddommelig: det maatte hans Fiender tilstaae; ingen Orator har talt som han; ham var ingen liig; han var stor, herlig, fuldkommen & c. & c. Den tredie Deel af Bønnen var den grundige og sielden brugte Sandhed, at Mesteren er ypperligere, end Discipelen. Slutningen af Bønnen, henegnede Hr. Siesløseren med megen Opbyggelse, paa sig selv. Den Adspredelse og ukunstlede Forvirring, som efteraber et heftigfølende Hiertes Udtryk, og som er noget karakteristisk i de fleste Bønner, den eftergik Hr. Chemnitz Bøn paa det allervarsomste. Ved at tiltale Guddommens Personer, glemte Bønnen næsten intet af deres Tillegssord ude; hvilken lagttagelse var vist ligesaa roesværdig, som naar jeg ville i en Bøn, tiltale Kongen saaledes: "Jeg beder dig, Christian den Syvende, Konge til Danmark og Norge, de Venders og Gothers, Hertug udi Slesvig og Holsteen & c." I øvrigt kan vi, med rar Høiagtelse, berømme Hr. Pastoren, fordi han værdigede at indrette sin Bøn, efter den Regel, som vi i Ydmyghed og med Beviis have angivet i de forløbende Nummere. Det følgende i dette Blad Viiser, at hele Bønnen løber ind paa Ho-

56

52 vedlærdommens Middelpunkt. Kun Skade! at Bønnen ikke varede længere, end henimod 1 1/2 Qvarterstid.

Hr. Chemnitz Indgang var:

Jeg vil sende Eder Propheten Elias, han skal omvende Forældrenes Hierter til Børnene, og Børnenes til Forældrene.

Indgangens Forklaring opdagede os, at Gud ikke i disse Ord lovede, at ville lade den himmelfarne Elias fare ned tilbage til Jorden, for at prædike. Umueligheden heraf fik vi meget grundig beviist af det Sprog: Der er et stort Svælg befæstet & c. Vi glædede os inderlig over denne dybe, nye, nyttige og før uhørte Anmærkning over Indgangsordene*). Efterat Hr. C. nu havde beviist Ordenes rette Forstand af deres Sammenhæng med det Fore, gaaende og Efterfølgende, da bleve de bestemte til en Spaaedom, angaaende Johannis ven Døbere, som skulle gaae frem i Eliæ Kraft; thi Elias og Johannis den Døbere, vare hinanden meget lige, i Henseende til det udvortes. Denne historiske Sikkerhed hos Taleren, forøger meget vor Høiagtelse for ham. Hr. Chem-

*) Undtagen en Officier, som med en krigerisk Myndighed forsikkrede at have hørt samme Forklaring i Helsingør.

57

53 nitz stadfæstede os ydermere af Indgangsordene, hvad Embede den belovede Prophet skulde afvarte. Fordi Forældrene undertiden elskede Børnene, og Børnene igien Forældrene med en uordentlig og skadelig Kierlighed; deraf indførte Taleren, at Prophetens Embede skulle ikke være: at forøge god Forstaaelse imellem Familier indbyrdes; men at den omspaaede Prophet, meget mere skulle bringe Forældrenes og Børnenes stridige Meeninger i Religionen til Forliig; men vi troer: at Gud ville opnaae begge disse Øiemeed tillige, ved Prophetens Embedsforretning; thi hvor der er Eenighed i Religionen, der harmonerer ogsaa Hierterne, uden i Smaaeting, som her ikke komme i Betragtning. — For at indskierpe Tilhørernes Hukommelse, at der gives Forældre og Børn, som vixelviis bære en skadelig Kierlighed for hinanden, hørte vi med Velbehag; at Hr. C. adskillige Gange repeterte disse Opbyggeligheder, dog uden at forøde Tiden, med at viise, hvorudi denne misbrugte Kierlighed bestaaer, og hvor meget den skader Sælskabet; i Steden for dette, fik vi det Sprog: Hvo som elsker Fader eller Moder mere end mig & c. Johannes skulde da omvende alle de i hans Tider levende Sekter, til den eene sande Religion.— Iblant andet forvissede Hr. Chemnitz os her, om at den gamle israelitiske Ærlighed var uddød; i Henseende til en Deel enkelte Personer,

58

54

denne Sats vel være sant; men ingenlunde i Almindelighed; skjønt det dog lader til at være en almindelig Sats. Mon de gamle Danske i Almindelighed vare ærligere end de nu levende, uden for saavidt, at hine ikke vare saa slebne, som disse, til at øve Falskhed? — Med den ømmeste Ydmyghed give vi os her Tilladelse, i Forbieløben, at anmærke en ubetydelig Feil, i Hr. C. Deklamation. Han begyndte en Mening med det Ord: Hvad, og Lyden af dette Hvad, gav Gienlyd i fulde otte Sekunder. Det er en Fuldkommenhed hos en Talere, at vide, ved hvilke Ords Udtale han bør forstærke, forsvække, forkorte og forlænge Lyden. De vigtigste og meest betydende Ord bør udmærkes i Tilhørernes Øren, ved en forstærket og forhalet Lyd; men det er en ubehagelig Spaaedom for Høreren, at Discipelen drager alt for længe paa de første Ord sin Lektie. At bevise alt dette, ville ikke nytte til andet, end at fylde Rummet. — Johannis Embede var at omvende, og Gudslæreren maa, den Dag i Dag er, samle Lam og Faar til Overhyrden. Heraf tog Taleren meget magelig, sin Overgang til Texten, hvoraf han forestillede:

En fornem Families Omvendelses-Historie.

I. Hvor forunderlig Faderens Hierte ved Sønnens Sygdom blev omvent.

59

II. At Faderen, ved sin Omvendelse, blev et Middel til at omvende Sønnen.

I. Hvor forunderlig & c. Vi kiende ingen Egenskab hos Mennesket, som mere forhindrer ham fra Omvendelse, uaar han er Fornemme, end naar han er Ringe; altsaa kan vi ikke harmonere med Hr. Chemnitz, som lærte: at Fornemine sieldnere omvendes end Ringe. Daglig Erfaring er desuden vort Forsvar. Hr. Predikantens historiske Indsigt glimrede som en Soel, imedens han med rar Vittighed og den tryggeste Grundighed, opbyggede sin Meenighed med at afgjøre, hvorledes de Ord i Texten: Kongelige Mand burde forklares. Med en lige faa lærd, som lærerig Vidtløftighed gotgjorde han, at denne Mand ei var Blodsforvante af det Kongelige Huus, og ingen Statsmand, men en Krigsmand, ved de Kongelige Trupper, som laae i Kapernaun; dette sluttes deraf, at han gik 5 Mile til Fods; men maaskee det var ei saa brugeligt i de Tider, at bruge Esler, som det. nu er at bruge Heste? — Han var af en Stand, som bruger Akuratesse, og følgelig af Krigsstanden; men vi lade Hans Høiærværdighed selv dømmе, om vi, af de Tidens Krigstugt hos Jøderne, kan slutte noget vist i denne Henseende; hiin kommer sandelig ikke i Ligning med Europæernes Krigstugt,

60

58 At slutte sig til Akuratesse hos denne Mand, fordi han spurgte, ved hvad Timer Feberen havde forladt hans Søn, det er sandelig at være lidt vel gavmild med sine gode Tanker om Folk; han kunne jo været, uagtet denne Efterspørsel, meget uordentlig og efterladende i andre Handlinger; men det være langt fra os, at afdisputere denne Mand nogen Egenskab, som Hr. Chemnitz behager at tillægge ham.

Blant andre historiske Tillæg, (hvad skul, de vi skrive? - - - Udlægninger,) hørte vi ogsaa dette, at den Kongelige Mand havde forsøgt mange Lægers Kunst, inden han besluttede at gaae til Frelseren. Hr. C. bebreidede den kongelige Mand, at han ikke tiltroede Jesu Kraft, til at helbrede Sønnen, uden Frelseren ville selv være nærværende ved hans Sygeseng; men at den kongelige Mand tænkte analogisk, i at bestemme sin Bøn efter Jesu forrige Mirakler, deri er han aldeles ikke at fortænke; hvor kunne Jesu Guddom nu allerede straale klart for denne Mand, da Jesus kun endnu havde ladet nogle faae Glimt see af sin Guddoms Herlighed. Af disse og mange flere historiske Kryderier, blev denne Henegnelse avlet: At vi skulle, ligesom den kongelige Mand, gaae til Frelseren, mens vi badedes i Lykkens, Soelskin, ikke opsætte vor Gang, indtil Bedrøvelsens og Gienvordigheds Dage. Vi skulle ikke, som den kongelige Mand, ved For-

61

57 nuftigheder overgive os til at troe og elske Je, sum; men vi skulde, uden at raisonnere; (det er efter vore Fortolkningsregler: uden at blive grundig overbeviist, om hans Guddommelig, hed,) troe paa ham

II. At Faderen, ved sin Omvendelse, blev et Middel til at omvende Sønnen. Denne Deel anførte Hr. Chemnitz kun, fordi det saa er Brug, at en Hovedlærdom skal bestaae af to Delinger. Ak Jammerskade! at just Vagtparaden skulle trække op efter Prædiken; thi Hr. Pastoren sagde selv, at Vagtparaden var ham hinderlig i at forklare den anden Deel. Dog, trods denne forargelige Vagtparade, fik vi en Conte: om Domitiani Opførsel imod et par Børn, og en Forklaring paa det Sprog: Af de Umyndiges Munde har du beredt din Lov, som var heel artig, nemlig, at vi blive omvendte ved de Umyndiges Munde, som aldrig endnu have talet. Hvilket Under da! at Hedningene endnu ikke ere blevne omvendte af deres smaae Børn. Vi undskyldte i alle Maader denne store Mands Prædiken, og troer, at den Myndighed, hvormed Sandheden fremlyser hos ham, vil have alt for stor Magt over ham dertil, at den skulle gjøre ham mistrøstig over vore ærbødige Erindringer.

Den Sindighed, den Beskedenhed og Iver for Sandheden, som udmærker Hr. Pastoren

62

58 iblant de rette Sielesørgere, den gaaer i Borgen for den Dristighed, vi have laant, imens vi have overveiet hans Tale. Vi kan uden at skielve derved, frit paastaae, at vi have anvent vore Tanker, i Anledning af hans, for at oplyse en stor Deel af vore Medmennesker, som endnu trave i det Mørke, hvormed Fordomme omgiver dem. Religionens Trøst forsøder det ubehagelige i denne besværlige Pligtes Udøvelse. Kongens, Lovens og Biskoppens Omhue for Kirkens sande Forbedring, den er vort Skiold og vort Vognborg, dersom gloende Pile, som gjerne stiles imod reddelige Foretagender, ville fare os i Møde.

Ydmygheden, som krydrer denne Taleres Embedsforretninger, og Varsomheden, som bestandig har sin Haand over hans Hierte, ville ikke blive blyefærdige ved at tilstaae: al den Time af Ugen, som anvendes paa at oplyse og røre Sielene til deres evige Lyksaligheds Opbyggelse; at den Time er alt for hellig til at afgjøre historiske Anliggender; at en Gud, indviet Time bør anvendes til saa ædle og til saa værdige Betragtninger, at Forestillinger om Hautboister, og Trommer og Piber, (som altsammen indlister sig i Sielen. naar den hellige Talere rører ved Vagtparaden,) maa ingen Indgang sinde i disse vigtige Sandheders Fordrag; thi derved adspræder Taleren selv den Andagt hos Tilhøreren, som han, af al Ævne bør søge at

63

59

faae lænket ved hine Uuderviisninger. Sielelæren siger, om vi husker ret, fra den Tid vi gik i Skole: excitata idea socia, excitatur altera. Ligeledes ville han og behage at indsee, hvor umueligt det er, at Børn, som ikkun tilkiendegive deres sandselige Følelser ved Skrig, eller ved en Lyd, hvis Bemærkelse, man med alle sine Fornuftigheder, knap kan forstaae; om slige Børn ere i Stand til at være Omvendelses-Prædikantere. — Hr. Pastoren erindre sig at Mennesket nu omstunder ikke ved Mirakler kommer i Erfaring om Religionens Herligheder.

Vi have forsømt at tale noget om en Predikants Gestikulation*); men saasom det just ei er noget væsentlig ved Talen, og Talerne, som vi have giennemgaaet, alt for meget have beskæftiget vore Tanker, saa have vi opsparet vore Betænkninger i denne Henseende. Dog her have vi lidt Rum! — Predikantens Hierte føler en hellig Ærbødighed for de guddommelige Sandheder, han fremfører; denne Ærbødighed skildrer sig Udvertes i hans ydmyge Lader og anstændige Stillinger. Han vogter sig for udladte Bevægelser med Legemet, og har en Afskye for tiltagen Myndighed; thi disse Feil falde, til Forargelse, Tilhøreren alt for meget i Øinene.

*) Gestikulation hos en Talere, er Talerens Bevægelse med Legemet, hvorved han giver sine Ord Eftertryk.

64

60 Han forrykker ikke Skuldrene fra deres Hviilested; han klapper ikke med Hænderne, som Skuespilfolket; han stikker ikke fremragende Arme høit i Luften, som om han var flyvefærdig; han foraarsager ingen Modvind ved at slynge sine Arme snart til een, og snart til en anden Side; kort! han fremfører sin Tale anstændig og lader den desuden ikke mangle den Eftertryk som foraarsages naar en beskeden Forandring af Legemet harmonerer med hans Ord. Hr. Chemnitz er sandelig en stor Mester i at begave sine Ord med Eftertryk: det vove vi at sige uden at hykle. Mere en anden Gang, om denne Materie. — Vores Omhyggelighed er saa kielen at den ikke kunne lide sig selv, om vi udelod at berette Læseren noget om Bæknerne, som til Kassebørnenes Fordeel vare omsatte ved Kirkens Dørre.

For at betage Giverne de almindelige Fordomme imod denne saa nyttige Stiftelse; for at røre deres Hierter til Gavmildhed; for at opamme Medlidenhed mod disse forladte Børn, anspendte Hr. Chemnitz alle Kræfter i at lære og røre Tilhørerne med disse efterfølgende grundige, uventede, opmuntrende, tillokkende og

giennemtrængende Ord: Hvad kan Børnene derfor? Her ere mange Dybheder i disse faa Ord. — Gid det var ikke Rummet imod at udvikle dem!

65

61

5. Tydsk Prædiken paa den 21de Søndag efter Trinitatis, holden til Aftensang af Hr. Magister Bastholm, i Friderichshavns-Kirke i Kastellet 1772.

Solen forekommer os yndigst, efterat Tordenskyen er dreven over. Skiønheden forskiønnes ved Siden af en Vanskabning. Velbehag smager Sielen allerbest, efterat den har dreven Væmmelse paa Flugt, Roes er tækkeligst i Sælskab med Bestraffelse. Vægten af disse Sandheder føle vi nu, da Tordenskyen ikke længere omgiver os, da Vanskabningen ikke længere skrækker os; da Væmmelse og Bestraffelse ikke længere martre os. Nu oplives vi, fordie vi ikke længere have nødig at svække vore Øine, ved at stirre igiennem en mørkegraae Skye, for at øine nogle matte Blink af Sandhedens Soel. Vi, som svømmede i Væmodighed ligesom Blomstret, der er nedslagen af Tordenregnen, vi vederqvæges og opmuntres nu ved Sandhedens Soelskin, som udspreder sig overalt i Hr. Magister Bastholms hellige Tale. Sandhed og Grundighed, falde os i denne Tale, meest i Øinene; fordi Taleren forstod at vedbringe dem Skiønhedens lyse Farver. Vi ere os nu ikke anderledes bevidste, end at vor Pligt har lokket os fra en rædselsfuld

66

62 Udørken, ind i en Hauge, hvor Naturen og Kunsten plantede samfælde yndigheder. Ingen, uden en stor Siel, er mægtig til at blande det Grundige saa kunstigt med det Skiønne, at Skiønhedens malede Billeder ikke kaster sine Skygger saaledes over det Grundige, at man kommer til at tabe det uden for Synspunkten; mangen een endog af de beste Gudslærere, for mummer Sandheden i saa mange Klæder, at Tilhøreren ikke kan komme til at see Sandheden lige i Ansigtet; mangen een indhyller Sandheden med saa mange Skilderier, at den selv, som Original, bliver hensat i Mørket; men Hr. Magister Bastholm iklæder det Grundige ikke flere Skiønheder end det behøver, for at falde Tilhøreren i Øinene. Hans hellige Tale lærer os, at der sandselige Menneske mangler Ord til at udtrykke sine aandelige Begreber; at det maa laane Ord af det Sandselige, for at erstate denne Mangel; at de aandelige Begreber altid have en Slags Harmonie med de Sandselige og at de Ord, som udtrykke disse, som oftest, udsætte hiine i det klareste Lys; naar man nemlig anvender de sandselige Ord, til at fortolke de, med dem, harmonerende aandelige Begreber. Hvo der vil høre Iverksættelsen af alle de Regler, som vor Journal har anpriist og skal anpriise Gudslærerne, han høre Hr. Magist. Bastholm. Vi ere alt for Kræftsløse og Rummet er alt for snevert til at retfærdiggøre vor Berømmelse

67

63

for misundelige Øren; men hans hellige Tale kan retfærdiggøre sig selv; forbød vor Hukommelse os kun ikke, at fremsætte den saa grundig saa ordentlig, saa smuk og opbyggelig som den var! Det er ingen Lovtale, som giemmer en bidende Irettesættelse i sig, naar vi ønske, at kunne forære Publikum hans Tale; men saasom det var ikke een af de Slags Taler, som i kort Begreb kun optager en Octavside; heller ikke een af de Slags Taler, hvori Ordgyderier udgøre de fleste Sætninger; heller ikke een af de Slags Taler, som tvinge den grundige Tilhørere, for at Medlidenhed ikke skal angribe ham alt for stærkt, fra at værdige den overalt en kritisk Opmærksomhed, saa kan vi kun opbeholde nogle Træk af denne vel sammensatte og retskafne hellige Tale; — Ingen Læser tænke at vi just have havt Lykke til at overlevere ham det vigtigste af denne Tale; thi hvad er vigtigst, naar alting er lige Vigtig?

Her har Læserne da saa meget, som vi kan give af denne Tale. "Da Christus i en stille Andagt helligede sig, efter sin menneskelige Natur, sin guddommelige Fader, da anfalt Dievelen ham allerhæftigst med sine Fristelser. Skaanede Mennestesienden ikke Forsoneren, i de Gud opofrede Timer, hvor maa vi da ikke i den daglige Helligqiørelse forskandse os, mod hans uformodentlige Bestormelser. Texten siger: Vi have at stride med Fyr-

68

64 stendømme og Vælde. Kan en Christen da nok væbne sig, og vaage over sig? — Nei! Texten udlokker ham til Strid. Altsaa overveiedes:

De Helliges Strid.

Denne Strid er en bestandig Strid; den begynder i den spæde Alder, naar Tilbøielighederne begynde at blive vanartige. Det onde Hierte inden fra, de onde Tillokkelser og den Sminke man sætter paa Laster, uden fra, forkynder Mennesket en vedvarende Krig. Den som ikke har ført Krig mod disse Fiender, han er overvunden

af dem; men en sand Christen faaer Mod og Styrke nok til at kiempe imod og overvinde dem. Religionen Viiser en Christen Veien, paa hvilken han kan faae Seier over sine udvortes Fiender, over Forførere, som undtage Christenheden fra Lovens Aag. Denne Seier er den herligste, fordi Fienden, som bliver overvunden, er den farligste; og den er farligst, fordi den angriber Mennesket fra den svage Side, med at smigre for dets onde Tilbøieligheder. Verdens glimrende og onde Exempler sætte ogsaa en Christen i Harnisk imod sig. Gud saaede i Mennesket en Drift til at efterabe, denne er baade til Nytte og til Misbrug i Mennesket.

69

65 Anseelige Personer, som for et eller andet Fortrin, for en eller anden god Egenskab, ere komne i got Raab, dem danne vi os efter, og ofte opsnappe vi deres Feil, og hæfte dem ved os selv; men en sand Christen forlækkes ikke hertil; han har sit Øie stadig henvendt til sin Jesum; han er yndig og fuldkommen og efterlignelsesværdig for ham; han udøver Jesu Ydmyghed, Sagtmodighed, Billighed & c. (Her anførte Mag. Bastolm kort og net, Jesu hellige Sædelære og de Bevæggrunde, som beviiste dennes Ypperlighed, frem for den seilende Verdsligviises.)

En sand Christen bliver ogsaa fyrig til Strid, naar hans indvortes Fiender, kalde ham paa Kiempepladsen; han føler at han bær sine Fiender i sin egen Barm; at disse opammes og vore med ham selv. Han seer, at Hævngierrighed ytrer sig hos de spæde Børn, inden de kan tale; at onde Exempler finde en glat Indgang, igiennem Sandserne, til deres Hierter; han seer dette, og lærer sig selv, at være altid munter, for at faae disse, fra hans første Alder, indgroede onde Fiender udrydede. — Undertiden og ofte slumrer de udvortes; men vore indvortes Fiender lade os ingen Frist; de luure altid paa os. Knækkes ikke deres Magt, da skiende de Sielen; jo tiere de faae Overmagt over os, desto mere anstukne blive vi

70

66

af deres Fordærvelser. Vankundighed og Fordomme, disse farlige Fiender, bruge deres List til at forblinde os saa, at vi ikke kan see Sandhedens Lys; og undertiden dysse de os i en tryk Søvn. Lykkens, Vanens, Nødvendigheds Fordomme gjøre os starblinde; vore Medembedsmænds banede vrang Vei, til deres Pligters Maal, den forvilder os tillige; ingen Under da at vi tiltage i Fordærvelse. Alle disse Fordommens Afveie ere afstukne af Vankundighed! vi maa altsaa oplyses om Sandhedens Vei inden vi kan vende om fra disse Afveie. De Billeder, hvormed Indbildningskraften opsminker afskyelige Laster; de maa tilintetgøres Alle ynde ikke een; og een finder ikke Behag i alle Laster; men overrumples vi af een Last, til at adlyde dens Scepter, da blive vi alle Lasters Slave; og Mennesket skyer sig ikke, at opofre baade sin timelige og evige Lyksalighed, for at fyldestgiøre et eeneste lastefult Ønske. Et eeneste Øieblikks Forraskelse kan indlægge een saa skadelig Seier over os. For Exempel David. Ingen er vel, ved blotte naturlige Kræfter, saa tapper, at han kan forsmaa alle Verdens tilbudne Herligheder, om han kunne nyde dem, for at begaae een eeneste Synd? Nei! ingen uden en sand Christen; thi han sammenligner, den henflyvende, nærværende og galdeblandede Verdens Forlystelse, med den tilkommende Ver-

71

67 dens Vellyst; hiin er alt for let mod denne paa en Christens Vægtskaal. (Her maa vi efterlade mange smukke Tanker; men denne efterfølgende Overraskelse, som de Tydske kalde Betäubung, og som vi Danske neppe kan oversætte anderledes, er sielden brugt; men overmaade nyttig i en hellig Tale.) Værer gierrige, saa meget I ville mine Tilhørere! værer ærgierrige; værer vellystige, og det af yderste Kræfter; — Men — Ak! Eders Gierrighed være en Higen efter evige Klenodier; eders Ærelyst være en Tragten efter evig Ære, eders Vellystighed være en Tørst efter de evige Glædesstrømme. Da ere I sande Christne; da overvinde I baade eders udvortes og indvortes Fiender, og da ere I langt ærefuldere end hiin Alexander, som ikke kunde faae Seier over sin Hovedtilbøielighed, langt ypperligere end hiin Skare af Alderdommens store Helte; thi disse kunne vel stride for at forskandse og befordre Fædrenelandets Roe og Lykke, men en sand Christen er en Helt, som er ligesaa tapper i at befordre sin egen, som sine Medmenneskers Lyksalighed.

Henegnelsen uddrog Hr. Magisteren af enhver Hovedsandhed, som udgjorde Talen, og dette prise vi, som det ypperste Middel til at indskierpe Tilhørernes Forstand og Hierte den hele Tale. — Findes der Udtryk, i det vi ha-

72

68 ve anført af denne hellige Tale, som ikke ere fattelige og ikke ædle nok, da maa læseren skrive det paa Afskrivernes Regning; thi hvo kan vel beholde en saa stor Mængde Sandheder, i de samme Udtryk, som Sandheds Fortolkeren gav dem? En anden Gang skal vi anwise Læseren ganske nøie, hvad Regler denne ypperlige Gudslærere iagttager, ved at indrette sin Tale. Hvilken usigelig Glæde for hiin liden Meenighed, at have en Mand, som ville blive almeennyttigere i en talrigere Meenighed, og som i Sandhed befordre mange Sieles Lyksalighed, til Glæde for Forsoneren; for ham selv og for os.

Vi bejamre vor Mangel paa de Gudslærere, hvis hellige Taler ere Kieder af sammentrængende Grundigheder og Skiønheder; vi beklage, at ikke alle vore helligede Talsmænd overveie, afveie, sammenpasse og udsmykke de Sætninger, de vil fremlægge for Tilhørerne; paa det at deres Tale kunne blive frie fra Vanens, Fordommens og Overtroens Smigrerier; paa det at den kunde, paa Erfaringens Vægtskaal, udveie Sandhederne, efter Tilhørernes forskiellige og farlige Vildfarelser; paa det at den kunde fæste Tilhøreren Øie desto vissere, paa sine afpassede, majestætiske og faste Skrit, og derved lære Tilhøreren at gaa regelmæssig frem med sine

73

69 Tanker, for at finde Religionens Love og Klenodier. —

Man eftertænke, hvorledes man bliver til Mode, naar man triner ind i et Kunstkammer, hvor man seer en uskatteflig Overflødighed af Naturens halve Mirakler og Kunstens Æreminder, som ere uordentlig sammenblandede og omslengte mellem hinanden. Halvforvirret beskuer man disse uordentlig sammendyndede Skiønheder, og er ikke eenig med sig selv om, hvilke man skal laane sin Beundring. Vor Nysgierrighed nænner ikke at lade en Skare as Mærkværdigheder undløbe Øiet; man overseer Alt, og seer Intet; man forlader Kunstkammeret; men dets Uorden gjorde, at vi nu veed Intet af hvad vi saae; kunne vi nu erindre os een Underthing, som laae paa et vist Sted, i en vis Orden, da ville Forestillingen om denne, lede flere

Forestillinger om andre Ting med sig, tilbage i Hukommelsen.

Man overføre dette Exempel paa en hellig Tale, og da vil man istemme med os: at Orden er en af de ypperligste Egenskaber i en hellig Tale, og et Middel til at indgrave den i Tilhørernes Opmærksomhed.

Enhver Tale maa have et vist Hovedsigte; dette kan Taleren ikke træffe, uden ved at holde en stadig Orden; men Orden uden

74

70

Grundighed er ligesom et smukt Legeme uden Siel; Orden og Grundighed ere Ægtefæller, som ikke vil undvære hinanden. See Orden og Grundighed saa tørre og mavre ud, at de kan kyse Folk, hvo kiedes ikke da ved det Indtryk, som deres Billeder kunne gjøre? Smukke maa derfor deres Lineamenter være; men skal de ansees som smukke, da maa man og virkelig kunde kiende deres egne Træk. Gid vi da ikke havde nødig at sukke efter Rigdom paa slige Gudslærere, som udvalgte hvert Ord til Talen, paa det at den maatte sammenbindes med Grundighed, Orden og Skiønhed til Gudskundskabens overflødige Vext iblant os; saa ville de alt for saa rette Sielelærere, som vi have, ikke beskyldes for Høitravenhed, Uforstaaelighed og pralende Klygtighed.

Den uoplyste Hob er ikke vandt til at faae andre Predikener, end de, hvor de faae fem eller sex Sætninger, hvilke udtrækkes til en Vitløftighed, som strækker sig lige saa langt, som den foresatte Time; hvor disse faa Sandheder siges mange Gange igien, med en kun, stig Ordvexling; hvor Lyden kildrer Ørerne, og Ordspil, Indbildningskraften paa Tilhøreren; hvor de helligste Sandheder maskeres med de uædelste Billeder, Lignelser og Udtryk; hvor Sandhederne læmpes efter Natu-

75

71 rens vrang Begreb, for at han skal gotte sig; kort! hvor alle Talerens Svagheder gjøre en væmmelig Blanding med de dyrebareste og fuldkomneste Sandheder.

Heraf falder der en slig Tilhørere meget forvendt, at høre en Tale, som i Sandhed kan svare til der Navn af Hellig. Heraf kommer det, at en grundig Gudslærere maa have besynderlige høie Siels Gaver, om han tillige kan finde Biefald hos slige Dommere, som antage Modens Slendrian, som en Lov. Bi meene, at vi uden at forløbe os, kan troe, at Hr. Magister Bastholm er saa indsigtfuld, saa vittig og saa velbegavet, at hans hellige Taler ikke allene maa vinde den lærde Verdens Beundring; men endog Vandkundiges Biefald. Vi troe, ar den Eenfoldige og den Oplyste kan høre ham med lige stor Nytte.

Han gaaer ikke troelig i feilende Lærefædres Fodspor; Upartiskhed skinner paa sin Domstol, hver Gang han afgjør en Sandhed; han tænker selv, og skielver ikke for at bruge sin skarpe Fornuft, i at udvikle de Sandheder af Religionen, som andre overskyggede med urigtigforstaaede Bibelsprog. Ingen Hensigt, ingen Vane, og ingen Menneskefrygt sætter et Dige for hans Sandheders Strøm. Sandhed følger tæt paa Sand-

76

72

hed, ligesom en Bølge efter den anden. Han bruger intet Billede, som jo er straalfuldt og værdigt nok til at lyse om Sandheden. Han nedlader sine høie Begreber, uden at fornede dem, saa dybt, at Tilhørerne kan fatte, føle og røres af dem. Kort! vi anbefale ham, i en inderlig Lyst efter vore Medmenneskers Forbedring, som en Gudslærere, der kan faae den Sæd, hvorved enhvers og hele Statens Lyksalighed kan voxee. — Man høre selv hans hellige Taler med de allerstrængeste; men ikke med vankundig kritiske Øren, da vil man ikke ansee denne Berømmelse for andet, end det den er, nemlig, vor upartiske Iver for Sandhedens Udbredelse iblant vore hiertelskede Medchristne.

En Bøn have vi dog til Slutning, at ofre Hr. Mag. Bastholm: Var det ham mueligt, at tale noget langsommere, da ville alle hans Ord opfanges af Tilhørerne; thi intet af dem er værdigt at falde paa Jorden.

NB. Paa Fredag udkommer No. 5. af disse Blade, som herefter Ugentlig continueres, og hvori skal afhandles en Høimesse- og Aftensangs-Text.

77

No. 5. Homiletisk Journal. 6. Prædiken paa den 22 Søndag efter Trinitatis, holden til Høimesse af Hr. Lemming i St. Nicolai Kirke 1772.

Forsoningen er, for os Mennesker, ligesom en Soel iblant Guds Fulkommenheder; Englene hiige efter at indkige i dens Straaler: men deres Øie er alt for svagt, at det kan stirre paa denne Glands; al det kan opdage dens Kilde og Farverne i denne Soels Herligheder. Vi kan ligesaa vel, som Englene, ved Hielp af det Lys, som Gud underholder i vore Væsener, paa det klareste blive overtydede om, at den største Verdens Behersker uddeeler Klenodier og Ærepalmer til sine Lydige; men Foragt og Tugtens Riis til sine Ulydige Undersaatte; at han er ligesaa retfærdig i sine

78

74 Belønninger, fom i sine haardeste Rævselser. - - En retfærdig Regent bør ikke lade een eneste Forbrydelse, slippe for Straf; end siige Tingenes Overregent; den Allerretfærdigste: Dette lærer os vor Fornuft. — Men den Egenskab i Gud som tillokke et, for Guds Hellighed beængstet, Menneske, at tage sin Tilflugt til ham; som beroeliger Mennesket og friekiender det, naar Samvittigheden, fra sin Domstoel, har udraabt Angest, Qval og Forsmædelse over det; som gjør Mennesket glad, naar Overbeviisningen om græsselige Forbrydelser gjør det saa bludselfuldt, at det ikke tør opløfte sine Øien til Himmelen; denne Egenskab, siige vi, i Gud, kunne Mennesket, i hvor stærkt Naturens Fakkell skinner for det, aldrig komme paa Spoer efter; i første Øiekast synes denne Egenskab at stride mod Guds Hellighed, Retfærdighed og Sandhed; men nu, da Aabenbaringen lod os øine denne Egenskab i Gud, som vi kalde Barmhiertighed og som straalere med den Salighed og Naade, uden hvilken intet Menneske kan blive roelig; nu, da vi visselig viide at Barmhiertighed staaer i den sødeste Forbindelse med den straffende og belønnende Retfærdighed, da kan Fornuften, naar den styres af Aabenbaringen, tydelig styrte de Skrupeler, som Guds Barmhiertighed kunne opreise for en Svagseende imod hans Retfærdighed. Paa Jorden er Straf undertiden Hævn; saa at den straffende

79

57 føler en bidende Sødhed ved at giengilde Forbryderen, med Rente og Rentes Rente, de Smerter, Hævneren følte ved hans Forbrydelse; men i Himmelen forholder det sig anderledes. Straffer Gud, da kan det Gode, som skal flyde af denne straffende Naade ikke løbe tilbage i Gud; Nei! i Ham er ingen Skygge af Omskiftelse eller Forandring, og meget mindre har Omskiftelse og Forandring selv noget Sted i Gud. Gud følte den samme Vellyst, fra Ævigheders Ævighed, ved at beskue sine guddommelige Fuldkommenheder, som han føler nu i dette Øieblik da han straffer. Følgelig kan Straffens Aarsag eller Følger ingenlunde søges i Gud. Det straffede Væsens og alle de Væsners Forbedrelse, med hvilke den Straffede staaer i Forbindelse, maae altsaa være det salige Maal, hvortil Straffen sigter. En viis Gud bruger Straffen ikke uden, naar den kan have denne Forbedrelse i Følge med sig; thi Viisdom bruger jo ei et Middel til at opnaae et Øiemeed, uden naar det brugte Middel virkelig er i Stand til at opnaae Øiemeedet. Viisdommen bestemmer og Forudseenheden udvælger de Midler, hvorved enhver salig Hensigt opnaaes. Gud anvender altsaa ikke, i Kraft af sin Viisdom, sin straffende Naade paa een eller mange fornuftige Skabninger, naar hans Forudseenhed viser ham, at Straffen ei drager de Saligheder, efter sig, som hans Godhed beskikkede Skabnin-

80

76

gerne. Gud udøser, altsaa, Straffen til en fornuftig Skabning, som overtræder hans Lov i et opsætsigt og modvilligt Sind; denne Straf forbedrer Forbryderen, og om ikke, dog skrækker andre fra at begaae samme Forbrydelser; men - - hvad hialp det at straffe en skieløiet for at han skulle see lige frem; hvad hialp det at pidske en Tunghøret til at høre en svag Stemme; hvo ville piine en Stum til at synge, og en Krogbenet til at

gaae ret op? Dog alligevel qvæler Samvittigheden os med Bebreidelser, naar vi giennemtænke vore store Pligter; naar vi erindre os hvor faae af vore Forsæt, vi have adlydet; naar vi, derimod sammenligne os med det Allerfulkomneste Væsen, som vi kunne; som vi skulle ligne, saa skielve vi for os selv; disse Følelser, opkomme af det Begreb, Skaberen grundfæstede i os om sig, som vor helligste og fuldkomneste Overdommere; men at vor Overdommere ikke vil straffe vor Skrøbeligheds, Overiilelses Ubesindigheds og uundgaaelige Uviidenheds Feiltrin, det læres vi ikke af Fornuften, førend Aabenbaringen hialp den i sine Slutninger. Vi indsee nu paa det klareste, at der er en Ømhed i Gud, imod de fornuftige Skabninger, som iidelig overiiles til at begaae Skrøbeligheds Synder; at denne Ømhed eller Barmhertighed har sit Udspring deraf, at Gud seer at hans straffende Retfærdighed ikke ville og kunne gjøre det skrøbelige Menneske ganske stærk; ikke det ubesindi-

81

77

ge, i alle Henseender beskeden; ikke det overiilende, eftertænsom, til alle Tider; og heller ikke det uviidende, oplyst i alle Udsigter og Omvexlinger. Denne Beslutning i Gud, at han ville udøve en slig Barmhertighed imod det faldne Mennestekiøn, fornærmer altsaa ikke hans straffende og belønnende Forsæt; den sætter kun, saa at tale, et Gierde om Guds Straffedomme, at de ikke skal bryde løs over andre Overtrædelser, end over de, hvis Bestraffelse, enten forbedrer en Deel, eller og det heele Menneskelige Kiøn. Denne Egenskab i Gud, viiser det beklemte Menneste, hvor vidt Guds Lyst til dets Lyksalighed rækker; thi fra Ævighed saae Gud de menneskelige Skrøbeligheder, og fra Ævighed underskrev Guddommen dette Freds-Raad; denne Barmhertighed; denne forsonende Kierlighed til Menneskene. Fornuften kunne, i utænelige Ævigheder, aldrig have udgrundet, det som Aabenbaringen lærte den, at Guddommen bestaaer af tre Personer. Fornuftig Overveielse veileder til at forestille os denne Hemmelighed, saaledes, at naar den eene Person i Guddommen forestiller sig, beslutter og iverksætter Noget, da forestiller sig, beslutter og iverksætter de andre tvende Personer i Guddommen tillige det

selvsamme, og vechselviis. Altsaa har

man ei nødvendig at forgribe sig, i at udvikle denne Hemmelighed for det svage menneskelige Øie; man er ei tvungen til at forvilde sin Fornuft i

82

78 Modsigelsens Labyrinter, for at opfange denne, over al Begreb stigende, Sandhed, i Fornuftens indskrænkede Udsigter. Guds Fuldkommenheder kan, i og for sig selv, ikke blive herrligere, ikke ypperligere, end de, fra Ævighed af have været; Han er i Gaar og i Dag, og i al Ævighed den samme. Altsaa have Guddommens Forestillinger, Beslutninger og Kraft til at iverksætte været bestandig, tillige og tilfælles i det guddommelige Væsen. Vort starblinde Øie kiender ei engang vore Medskabningers Naturer til fulde; hvad Under da, at vi ikke af Naturen kan fremlede et Exempel paa denne Eenighed i Guddommens tre Personer; dog! - fælles Tanker og fælles Følelser, som undertiden oprinde tillige hos tvende Venner iblant Menneskene; de kan paa en dunkel Maade oplyse os om, at Aabenbaringen, i dette Fag, ikke tvinger os til at antage nogen Fornuftstridighed. Gud Fader, Gud Søn og Gud den hellig Aand, disse tre Guddommens Personer, saae tillige og paa selv samme Maade, i Skabningens Plan, at Menneskene ville tabe de Kræfter de fik, til at opnaae Fuldkommenhed, i det Fag, til hvilket de bleve henviiste i Skabningensorden; at Menneskene ville kun beholde en brøstfældig Kraft til at udøve visse Handlinger, ved hvilke Guds Hensigt, med dem, paa en saare ufuldkommen Maade kunne opnaaes. Guddommen tiltænkte da strax disse en taaleligere Straf, naar de vel

83

79 anvendte de overblevne Kræfter*); men de, som aldeles ikke lod sig det være magtpaaliggende, at opfyldte nogen af Guds Hensigter, dem beredede han, i sit ævige Raad, de forsmædeligste Straffedomme. Hiine, som vel anspendte de øvrige Kræfter til Lydighed imod Guddommen, de ville, efter de allerstrængeste Forsæts Udøvelse, dog see sig uendelig vidt bortet, fra det Maal i Fuldkommenheder, som deres eget Hierte hiigede efter; de ville af denne frugtesløse Hiigen fornemme en utaaelig Ængstelse og Frygt for et Onde, som de ikke engang ret vidste at navngive; Overrumpelse af deres onde og skadelige Sindsbevægelser; Overiilelser; Ubesindigheder og Vankundigheder, ville efterlade en skarp Brod i deres Samvittigheder, som ville stikke dem, endskiønt deres heele Levetid var en bestandig Brug af de Dydskræfter, som de ville beholde tilovers. Gud saae ogsaa forud, at Straffen ville forbedre hans Riges Rebelle og formindske deres Antal; men at det tillige var umueligt for Straffen, i Henseende til hans skrøbelige Undersaatte, at tvinge dem til de Lydigheds Handlinger, hvortil de ingen Kræfter havde. Den ævige Viisdom bestemte da Hielp for disse Svage; Trøst for disse Bedrøvede og Hviile for disse vankelmødige Undersaatte, som saa inderlig attraaede den Fuld-

*) Det skal gaae Sodoma og Gomorra taaleligere end Kapernaum.

84

80 kommenhed, de savnede; thi Viisdommen kunne ei andet, for sin egen Skyld, end udvælge dette Middel, som det beqvemmeste til at opnaae sin grundgode Hensigt med disse forsvækkede Undersaatter. Det ævige Raad i Guddommen, det belægges med det Navn af inderlig, uforskyldt, urandsagelig og uendelig stor Barmhiertighed; under forskiellige Betingelser, faaer ogsaa dette ævige Raad Navn af Forsoning, Forløsning, Refærdiggjørelse & c. Den rene Guddommens Person havde altsaa (menneskeligviis at tale) ligesaa meget at overse, i denne naadige Beslutning over Menneskene; som de tre andre Guddommens Personer. Alle tre personer besluttede, paa een gang, under de selvsamme Vilkaar og efter selvsamme Fuldkommenheds Love, at være en forsonet Gud imod, de skrøbelige Mennesker, som gjerne ville være fuldkomne. Guds Øie er alt for ømt at det kan taale at see et Øiebliks Angest og Qval og Fortvivlelse i et Menneskes Hierte, som ville føle en sød Hviile i den guddommelige Naade. Herudover ville Gud Fader og Gud den hellig Aand sende Sønnen, for at kundgiøre, til Disse Menneskers sande Lyksalighed, Guds forsonende Barmhiertighed. Sønnen ville sendes af Faderen og den Hellig Aand; han ville indklæde sig den menneskelige Natur, for, som Menneske, at kunne lære Menneskene Veien, paa hvilken de kunne favne Guddom-

85

81

mens uendelige Barmhiertighed og med sin Lidelse og Blodsudgydelse at besegle Guds Retfærdighed og Væmmelse imod Synden.*) Den Hellig Aand ville bekræfte Menneskene, den guddommelige Forsoners Lærdomme, ved en kraftig indflydende Overbevisning i deres Siele; men den Hellig-Aand er uadskillelig fra Faderen og Sønnen, følgelig ville Faderen og Sønnen tillige virke Lydighed, og Forsoningens Tilegnelse hos Menneskene, formedelst Gudmenneskets himmelske Underviisninger. Kun for at læmpe sig efter den Menneskelige Svaghed i at forstaae den guddommelige Huusholdning, derfor henegner Aabenbaringen, en og anden imod Menneskene ytret Fuldkommenhed, paa en vis Person i Guddommen. Sønnens Kiodspaatagelse foraarsagede ingen Omvexling i hans guddommelige Væsen og følgelig tilkommer den ikkun den anden Person i Guddommen, endog efter vort svage Begreb. Af alt dette følger, at Guddommens tre Personer have ytret eens Virksomhed i at forsoner og i at tilkiendegive Mennesket Forsoningen; at Gudmennesket, Jesus Christus, har været det sandselige Middel til at udføre dette Freds Raad paa Jorden. Saaledes som Forsoneren afskildrede baade sin Fader, sig selv og den Hellig-Aand i en guddommelig Herlighed, saaledes bør ogsaa Guds

86

82 lærere indrette og danne deres Taler, efter denne himmelsendte Læreres uskatterlige Exempel. Forsoningen er livet og Saligheden i vor guddommelige Religion, og uden den var Religionens Fordrag, ikke fuld af fleere Vederqvægelse end de blinde Verdsligviises Lovtaler over Guderne. Alle Fordrag i de hellige Taler bør staae i den lifligste Forbindelse med Forsoningen; i den maae alle Lærdomme samle sig, som Millioner Straaler i en fælles Punkt; dog bør ikke ethvert Fordrag fuldproppes af de sanselige Billeder og Talemaader, under hvilke Forsoningens Ypperlighed, Høihed og Nødvendighed blev skiult, da den skulle nedlade sig for os Mennesker, hvis Øine ei kan taale de blottede himmelske Straaler. Tilhøreren bør ikke alleneste have Guds Barmhjertighed, i sit fulde Lys, for Øiet; men endog alle de øvrige Guds Fuldkommenheder; Taleren maae tydelig underrette ham om alle Pligter, hvorledes de bør udøves og af hvad Kilde de maae have deres Udspring; han maae ei, uden Textens naturlige Forstand medfører det, tale om de Sandheder, som umiddelbar flyde ind paa Forsoningen. Endeel af vore Gudslærere have forhen tilvandt sig, at bruge en Deel af Lidelsens Historie til at optage det største Rum i deres hellige Taler; vi have anseet det, som en Misbrug af disse dyrebare Sandheder og troet det for vor Pligt, at advare (ved det vor fore,

87

38

tagne hellige Tale handler om Forsoningen) vore Gudslærere fra nogensinde at støde an paa denne Talebrug. Gudsbespottere have i sær heraf taget Anledning til de grueligste Forgribelser imod Religionens Grundsandheder. Derfor have vi tillige, i Følge vor Pligt, brugt Fornuften, som en Ledsager til at favne disse søde Lærdomme i vor eene sande Religion. Kortheden bandt os og Grundigheden forbandt os fra at inklæde vore Eftergrandskninger i Billeder, som kunne gjøre dem mere fattelige for Eenfoldige; men ved givne Leiligheder skal vi ei undvære den søde Glæde, at indskierpe, disse saa vigtige Ting, de eenfoldigste Læsere.

Ingen maa tænke, at disse Grundpillere i Religionen, som vi have skikket forud, førend vores Igientagelse af Hr. Lemmings hellige Tale, at disse skulle være Grundsteene, oven paa hvilke vi ville opbygge vore Erindringer imod denne Tale; Nei! vor Upartiskhed befaler os at belegge den med vort Biefald. Den idelige Lyd af Blod og Død og Kaars skurre for meget i Religions-Foragternes Ører; de hæfte kun deres Forestilling ved de sandselige Ting, som disse Udtryk tilkiendegive; deres skarpe Fornuft paastaaer, at der er ingen

Egenskab i Gud, som formaaer at overtale dem til at troe, at en sandstlig Materie kan have saadan en Gyldighed i Guds Øine, som Religionen, i disse Udtryk, tilsiger; i denne Henseende døm-

88

84

me de rigtig nok; men ville de kun, (ja Gud give dem Sandheds Kierlighed!) igiennem disse Udtrykke, øine de Aandelige og for Mennesket halv fattelige Sandheder, som nedbøiede sig til os fra de ævige Høies Grændser; som deres eget trængende Hierte tusinde Gange besegler og som vi, for disse Religionsforagteres Skyld, have fremsat i dette Blad, for at redde dem fra de Anstødssteene, som deres kielne Fornuft snubler over; men disse ere den falske Vittigheds Afgudsdyrkere; de ere saa opblæste af deres ulyksalige forudfattede Domme imod disse Sandheder at de ei værdige Religionen et eeneste vidbegierligt Øiekast. Lad dem bære deres Fordærvelse; vi maa ile til den hellige Tale. Hr. Lemmings Bøn var ingen saa kaldet Formular, som adskillige Talere have i Beredskab til, og som skal passe sig paa enhver hellig Tale, af hvad Indhold den end maa være. Vore Tanker bleve strax, ved Hr. Lemmings Bøn, satte i den Øiepunkt, hvorfra vi kunne have det Heele af Talen i Sigte. Bønnen havde et naturligt Forhold mod Talen, og Indgangen var en begvem Trappe for vore Tanker, til at stige ind i Hovedlærdommen. En hellig Talere er ei altid forpligtet til at afhandle et valgt Sprog i Indgangen; ofte foraarsager dette frievilligpaatagne Aag, at Talens Eenhed bliver synderreven og at den kommer til at bestaae af tvende Hovedlærdomme. Dog! baade den bestem-

89

85

te og ubestemte Indgang have begge sine Fordeele og Mangler, alt ligesom den hellige Talere omgaaes med dem; dette skal vi afgjøre ved andre Leiligheder. I Følge af vor Lovs Bydende, maa vi forære vore Læsere Kiernen af Hr. Lemmings hellige Tale. Hans Indgang lærte: At vor Tidsalder er frugtbar paa Religionsforagtere. Ingen af disse vil føle Syndens Tyrannie; heller ikke see Guds Nidkierhed imod Synden; heller ikke tilegne sig Guds Naade i Syndeskyldens og Syndestraffens Eftergivelse; denne Verdens Gud har forblindet deres Sind, at de ei kan see at de daglig drikke Syndens og Uretfærdighedens Gift i sig! Ach gid de ville paa Omvendelsens Vei, føle Syndens inddædende Saar, og see Guds Kierlighed, som, af Lyst til deres Lyksalighed, vil at Synden skal være en ligesaa afsagt Fiende, af dem, som den er afskyelig i hans allerhelligste Øine; saa skulle Synden, ved sit Herredømme, ikke længere straffe dem; saa ville deres Syndeskyld og Syndestraf tildækkes af Guds Barmhertighed; saa ville de i Forsoningen, som nu er dem en daarlige Prediken, finde Roelighed og Forsvar imod baade deres forrige Ondskabs- og imod de endnu ved dem hæftende Skrøbeligheds-Synder. Herren forlod, i Texten, den Gioldbundne sin Giold og løsgav ham fra det Fængsel, i hvilket han kunne have henslengt ham. Af denne Lignelse uddrages Denne Hovedlærdom:

90

86 Guds store Naade i at tilgive Syndens Skyld og Syndens Straf.

I. Hvad der er for en stor Naade Gud vil bevise Syndere?

II. Hvorpaa den grunder sig?

III. Hvilke Siele tage Deel i denne Naade?

I. Hvad det er & c.? Arvesynden avles tilligemed os; den voxer i os ved syndige Tanker, Ord og Handlinger; Evangelii Naadetilbuds Foragt formerer vort græsselige Synderegister, og gjør at vi komme i en bundløs og ubetalelig Giold, hos Gud, den største Regnskabsfører; denne Giold kan ikke med Død og evig Fordømmelse engang afbetales; men Guds Retfærdighed kunne ikke andet end straffe Syndere i et evigt Fængsel, hvis hans Barmhertighed ikke udslettede Syndeskylden og Syndestrafen for de Syndere, som i den rette Omvendelsesorden indflyve til Jesu Forsoning; thi dersom Gud ville straffe en seneste Synd, da maatte Synderen martres i en evig Qual; Forsoningen befrier altsaa Synderen fra alle sine Synders Skyld og Straf; Gud forlader os vore lønlige Brøster, hvo vil da ængstes af Tvivl over den guddommelige Barmhertigheds Utilstrækkelighed; Syndsforladelse og Syndestraffens Eftergivelse ere væsentlig med hinanden forenede.

91

87

II. Hvorpaa Naaden grunder sig? Vi vilde at Guds Retfærdighed æsker en fuldkommen Lydighed; men vor dyrebare Forsoner gav os en sød Besegling paa Guds Barmhertighed; ved hans gjørende Lydighed banede Frelseren os den Saliggjørelses Vei, paa hvilken hans himmelske Faders Barmhertighed vil trøste og styrke os; med sin lidende Lydighed viiste han os Guds Afskye til Synden og den Taalmodighed, med hvilken vi skal friste de Ondes Had imod os, naar vi, ligesom Frelseren, opfyldte Guds store Bestemmelse med os i Verden.

II. Hvilke Siele faae Syndsforladelse? Ikke de Syndesikkre; ikke de, som formere deres Synderegnskab, for at Naaden skal blive des overflødigere, og blive ved at synde; dem kan Forsoningen aldrig deelagtiggjøre i sin Trøst: thi de hiige ikke efter Roe og Glæde i deres Siele; Omvendelse og Syndsforladelse ere væsentlig forbundne med hinanden; Mennesket kan ingen varig og gyldig Samvittighedsroe finde i sig selv og i sine dydige Handlinger; men Forsoningen alleene udgyder den yndigste Hviile over Hiertet. Det Menneske, som skal have Lod i Forsoningens Herligheder, maa i Forveien føle den Hellig Aands straffende Overbeviisninger i Sielen om sine Synders Utallighed og Afskyelighed og deres grumme Følger; det maa, ligesom den Gieldbundne, i en ydmyg Erkien-

92

88

delse om sin Syndefuldhed og i en skielvende Frygt for Syndens uslukkelige Piiner, falde ned for Guds Retfærdighed; afbede dens Nidkierhed og tilbede og tilegne sig den evige Barmhertigheds Klenodier. Bønnen var en bevægende Aarsag hos Herren, til at han eftergav den Gieldbundne Skylden; men i Henseende til Gud, ere Synders Bønner ikke; men meget mere Guds forsonede Barmhertighed Bevægaarsagen, i Gud, til vor Syndestrafts og Syndeskylds Eftergivelse.

Saaledes omtrent var Meningen og Ordenen i Hr. Lemmings hellige Tale. Var det da ikke uforsvarligt om vi ville vegre os ved at udziire (om det er en Ziir?) denne hellige Tale med vort Biefald. Vi have kun at erindre, at Henegnelsen indeholdt flere uddragne Læreregler, end Hovedlærdommens forudbestemmede Afhandling havde givet Anledning til; for Exempel: Hr. Taleren anførte i Tilegnelsen den Pligt, at forlade vore Medmennesker deres Forbrydelser imod os; men denne Pligt havde Hans Høiærværdighed ikke oplyst i Textens Hovedafhandling, følgelig maatte den falde uden for Hans hellige Tales Eenhed. Forresten blev vort Haab meer end fyldestgiort og vi kan ikke undlade vor Beundring, naar vi overveie at denne Gudelærere er bleven gammel i sin Overhyrdes Tieneste og tilsat saa mange Leve-

93

89

kræfter i et saa vidtløftigt Embede, at man maatte vel undtage ham fra Embedsforretningerne; at man maatte belønne hans mange Aars uafbrudt? og stundum, ved Sygdomme, mellem brudte Tieneste med de Beqvemheder, som Alderdommen, efter en velanvendt Mandom, har Ret til at fordre. Vi erindre os ved denne Leilighed det, som fortælles om Johannis Evangelist, at han, i sin svækkede sildigste Levealder blev ledet frem paa Talepladsen og holdt hvergang en kort Tale med denne formaning: Mine Brødre! elsker hverandre.

7. Prædiken paa den 22 Søndag efter Trinitatis, holden til Aftensang af Hr. Myhre, i Trinitatis Kirke 1772.

Bønnen fremlegger et hæftig hiigende Hiertes Følelse; vi indrette ikke vore Følelser efter Bønnens Indhold; men Bønnen istemmer harmonisk med vor Hiertes Følelse. Følgelig er det en rar Begivenhed, naar en forelæst Bøn just stemmer overeens med det bedende Hierte, hvis Attraer ere saa mange Forandringer og Omvexlinger underkastede. Harmonerer Formularen imellemstunder med nogle af de Følelser, som indtager Hiertet, da skurrer den, som oftest, for de andre, som, tilligemed hine, tumle

94

90 sig om i Hiertet. Vor dyre Forsoners Bøn er en saa rig Kilde paa alt det, som vi tør og vil ønske os, at den, til alle Tider og i alle Omstændigheder, om ikke overalt igiennem; saa dog, for en Deel kan passe sig paa vort Hiertes inderlige Begieringer; derfor have Kirkefædrene havt god Grund til at anbefale Gudslærerne, at aflæse den to Gange i enhver hellig Tale; denne Formular er det største Mesterstykke af alle de Formularbønner; som nogen Dødelig er i Stand til at udfinde; hvad behøver da Gudslæreren at geleide den med sin egen altid brugte, ufulkomne Formular? men Gudslæreren er pligtig, ved en Bøn for Talen, at liste Tilhørers Andagt, tilligemed sin egen Agtpaagivenhed, ind i de Lærdommers Fag, hvoraf Hovedlærdommen skal fremledes; men naar Gudslæreren bruger altid een og den samme Bøn for Prædiken, saa kan jo Bønnens Hovedsigte ikke træffes og følgelig kunne den hellige Talere ligesaa gierne, i denne Henseende, spare Rysten. Først kan en Formularbøn kun saare sielden udrette det Erinde, som vi have overdraget den i de forrige Nummere; for det andet, kan denne Talerens Formular ikke opvække Tilhørers, til Deels hvilende, og til Deels med andre Forestillinger opfyldte Tænkekraft; og allermindst kan den udrette dette hos den flittige Tilhører; thi han veed hele Formularen uden ad og opsiges den undertiden ligesaa oratorisk og endnu

95

91

ferdigere, end den hellige Talere selv; vi beraabe os her paa det, vi have beviist i Begyndelsen af No. 4. Vi ynkes ret inderlig over at mange af vore Gudslærere mangle Tid nok til at indrette en net og kort Bøn, som udbreder sine smaae Arme til alle Deelene i Hovedlærdommen. Deres Embedsforretninger skal, efter Sigelse, være, af saa stort Omfang, at de ikke have Leilighed at danne hver Prediken, en nye Bøn; men ak! — hvor megen Tid udfordredes der vel til at udveie disse afbrudte Suk: Hellige Gud! stil os alle vore Syndepletter under Øinene og den fuldkomne Iver, med hvilken du udæsker os til at blive hellige, som Du er Hellig; lad os ret faae Smag paa, hvor saligt der er for os, at adlyde dit milde Scepter; rens os fra alle vore Overtrædelser; lær os at indrette vore Handlinger efter dine hellige Love; giv os en brændende Troe i vore Hierter, til Forsoneren; og lad denne Troe fyrriggjøre og stadfæste vor Vandel paa Fredens Vei.

Eftersom det er den første Gang vi have ytret vore Tanker om slige Formularer, da ville vi ei erindre andet, i Hensigt paa Hr. Myhres Bøn, end at det var den samme, som Han sædvanlig benytter sig af, ved sine hellige Taler. Vi haabe (med en inderlig Glæde over at have biederaget lidet til Sandhedens Oprensning) at

96

92 dersom, Hans Velærværdighed, tilligemed alle de andre Gudslærere, finde sig skyldige i denne udmærkede Feil, i Kraft af deres upartiske og prøvende Dømmekraft, at de da ikke ere villige til at giendrive disse bluefærdige Erindringer, som nogle daarlige og utidige Fostre af vor syge Dømmekraft; men de række os meget mere det allermødreste Haab, at de ville behage, ved en anden hellig Tales Fremsættelse, at Viise os Prøve paa deres Selvfornægtelse og Lydighed imod den overtvedede Sandhed.

Hr. Myhres Indgang var:

I ere hans Gierning, skabte i Christo Jesu til gode Gierninger.

Efterat den hellige Talere meget grundig, opmærksom og nøiagtig, havde udlokket Ordenes retmæssige Forstand, af den Forhold de have med andre Sandheder i samme Kapitel, da begav han sig til Indgangens syntetiske Forklaring. Her maa vi give Læseren en overstadig Forklaring paa Forskiellen imellem den syntetiske og analytiske Maade i at udlægge et Bibelsprog. Naar man samler Bibelsprogets heele Meening tilsammen i een Sætning eller Hoved-Sandhed, og denne udledes, uden at skille Ord fra Ord i det afhandlende Bibelsprog og uden at tillægge hvert Ord den Forstand, som det i nærværende Sprog tilegner sig; den Gudslærere der behandler et Sprog syntetisk har saa

97

93

stor Tillid til sine Tilhørere, om forudsætter, at de foreene et besynderligt Begreb med ethvert af de Ord, som indeholdes i Bibelsproget; han oplyser Tilhøreren, uden mange Omsvøb, om den sande Meening af Bibelsproget; Uden at lede Tilhørernes Agtsomhed ind i de gamle Templer og Ceremonier og Sæder, for at tilbagekalde alle Ordets Bemærkelser fra Noæ Tider af, indtil den Dag, da han, med sin grundige Lærdom, kunde giette sig til den Forstand af Ordet, som enhver vidste. Efterat den syntetiske Udlæggere af Bibelsproget, uden at støde an mod disse analytiske Feil, har fremsat dets bestemmede Meening, da Viiser han dette Sprogs Vigtighed, baade i Kraft af Guds Fuldkommenheder og Menneskenes indvortes og udvortes Tilstand. Han fremleder altsaa Sprogets Sandheder, og ikke dets Ord, af deres første Udspring. En Analytiker gjør undertiden lige saa mange lærde Ordforklaringer, som Sproget formaaer at understytte ham med. Os fremsættes da en talrig Hær af de Sætninger, som ethvert Ord, af Sproget, for sig kommer denne Talere i Tanke om. Dog har man de analytiske Talere, som med lige stor Fordeel, baade for sig og Tilhøreren, behandle et Sprog, som en Synthetikus. Talerens Hukommelse styrkes meget af den analytiske Prædikemaade; men Ordenen lider, til sine Tider, et alt for stort Tab, men til andre Tider slet intet; alt ligesom den

98

94

analytiske Talere er fuldkommen til. Mere Oplysning herom en anden Gang.

Om Læseren, ved denne vor lange Udsvævelse har glemt Indgangen, da vil vi igientage den: I ere hans Gierning, skabte, i Christo Jesu, til gode Gierninger. Alle Ting ere Guds Gierninger; hans Gierninger fremstilles med alle deres prægtige Underligheder og Urandsageligheder i Skabelsen; og Menneskers Skabelse var den Undergierning, som, her paa Jorden, blev Kronen paa Guds Gierninger. — Vi ere alle endnu i Opholdelsen, Guds Gierninger; Menneskeslægten er jo endnu ikke uddød; ved Fødselen ere vi altsaa endnu Guds Hænders Gierninger. Dog! med Indgangens Ord sigtes ikke til Skabelsen eller Opholdelsen i den store og synlige, men til Skabelsen og Opholdelsen i den usynlige og lille Verden, som, her paa Jorden, er Mennesket. Guds Søn havde, som Gud, ligesaa stor Andeel i det store Skabelsens Værk, som Faderen og den Hellig Aand; men som Gudmenneske, tillægges ham især Igienfødselen; Forsoneren have vi at takke for vor

dyrebare Fortrin, i at kunne blive fødte paa nye, og i at kunne faae Guds billede igien indpodet i vore Siele. Ved Jesu Forsonings Kraft blive vi stærke nok, til at handle Gud velbehagelig; thi, hvis Mennesket, ved alle Dyders muelige Øvelse, dog følte Nag og Bekymring og Frygt for Guds strænge Retfærdighed,

99

95

i sin Samvittighed, saa ville Modet og Lysten til dydige Øvelser snart dæmpes af disse Modbydeligheder i hans Siel, som ved det han havde sit Øie indvent paa sig selv, og vaagende over sine Handlinger, vare føleligere, end naar han dyssede sig i en tryk Fortryllesessøvn, ved at lade sig omtumles i den susende og alting medsnappende Lysters og Lasters Strøm. Den inderlige Sindsroe, som vi finde i Tilegnelsen af Jesu Forsoningskraft, og som, i Kraft af denne dyrebare Forsoning, er en behagelig Følge af vore gudfrygtige Bestræbelser, denne Sindshvile fyrriggjør vort Mod og Lyst til at vandre ustraffelig med al vor Ufuldkommenheder; thi vi føle, formedelst Forsoningskraften, ingen dræbende Angest over vore Ufuldkommenheder. Ja Forsoningen selv tildeler os desuden Kraft til al god Gierning, og den undskylder alt det feilende, som hænger ved vore allerivrigste Gudfrygtigheds Bestræbelser; thi Guds saliggjørende Naade er aabenbaret for alle Mennesker, til den Ende, at vi skulle leve tugtig retfærdig og gudelig i denne Verden. I denne Hensigt erindrede Apostelen sine Epheser om, at de vare Guds Gierning, og at de formedelst Jesu Christi Forsoning, vare giorte dygtige til al god Gierning; om den ikke var i

sig selv virkelig god; saa var den dog

for Guds forsonede naadige Øine lige saa gjeldende, som om den i sig selv virkelig var

100

96

god. Gud udvalgte os før Verdens Grundvolde bleve lagte, for at berede sig selv et Eiendomsfolk, som skulle være bereed til al god Gierning.

Af Texten forestiltes:

De rette gode Gierninger.

I. Deres høie Nødvendighed.

II. Deres sande Beskaffenhed.

I. Deres høie Nødvendighed. Her anførte den hellige Talere ganske uventet og ganske unødvendig for vores Lærvillighed, at gode Gierningers Nødvendighed ikke haver nogen Fortieneste i Følge med sig; dersom ved Fortieneste, forstaaes et Gode, som enten væsentlig følger, eller som efter Overherrens Gotbefindende, vilkaarlig er forenet med en frie Handling, da er Sætningen urigtig; men skal denne Fortieneste anses for en Tvangshandlings Belønning, da falder det os meget tvungen til foreene en blot tvungen Handling med en Belønning. En Belønning tillokker os at udføre en frie Handling; men naar vi handle under Tvang, da ere vi, som Maskiner, i en mægtig Mæsters Haand, og da kan ingen Belønning have Sted; halvtvungne og halvfrie Handlinger drives ved Belønning og Straf tillige.—

101

97

Altsaa erklære vi os alt for Eenfoldige til at indsee, hvad det egentlig vil sige: at gode Gierningers Nødvendighed har ingen Fortieneste i Følge med sig; det er jo saare nødvendigt at underholde Livet og denne nødvendige Pligtes Udøvelse belønnes jo med Livets Vedvarelse; men dette er kun en naturlig god Handling at spise; men ovenanførte Ord ere sagt, om moralsk-gode Gierningers Fornødenhed; men i Følge en moralsk god Handling maa vi jo føle Glæde i vor Siel og denne Glæde er denne nødvendige Handling's Belønning og Handlingen er nødvendig alleene fordie Sielen hiiger efter slige Belønninger, som slige Handlinger uddeeler over den. Altsaa lader det til, at Hans Velærværdighed har forløbet sig i disse Udtryk; men maaskee vi kan have fattet hans Mening urigtig; det ufuldkomne udbreder sig til os alle; dog have vi vist ikke, med frit Forsæt, fortolket eller anført hans Ord paa en vrang Maade.

Alt dette at forbigaae, begive vi os igien til at anføre Hr. Myhres Forklaring over den første Deel: Ethvert Menneske er pligtig til at give nøie Agt paa sine Gierninger; han bør sammenligne dem med den Hellighed, som er i det guddommelige Væsen; han vil da snart mærke hvor smittefulde, hvor svage, hvor ufuldkomne, hvor lidet gjeldende hans Handlinger maa være for den retfærdige Gud. Han overbeviises heraf, at han kan intet Got, gjøre

102

98 som af sig selv og sine egne Kræfter; at Gud maa være den, som udretter i os baade at ville og at kunne efter sin Velbehagelighed. — — Her sagde den hellige Talere, at vi bør gjøre alt det Gode, vi gjøre; men ere vi ei pligtige til at handle ustraffeligere; end vi, af alle Kræfter, ere i Stand til? — — Gud forlystet ved, beforder og fordrer vor Lyksalighed; men gode Gierninger befordre vor sande Lyksalighed; følgelig ere gode Gierninger nødvendige for os til at opnaae Guds salige Hensigter med os i Verden. En sand Christen, som dyrker Gudfrygtighed er jevnlig udsat for Esterstræberens Brod; Dydens Efterfølgere har sædvanlig Forfølgere og Avindsmænd; dog maa disse ikke kunne blande saa stærke Bitterheder i de Sødheder, vi smage af Gudfrygtigheds Øvelse, at vi skulle blive bange for at vederqvæges med de Lifligheder, som gode Gierningers Udøvelse altid vil iskienke for os. Lad Efterstræbere stikke os i Hælen, mens vi vandre paa Fredens Stier; lad dem gjøre sig al Umag for at rive os med deres Løgns og Bagtalelser og Forhaanelser Torne; vi maa med Ligegyldighed, imod deres frugtesløse Afskrækkelse fra Dydens Øvelse, bestandig smiile dem i Øinene; vi maa søge at dæmpe deres onde og hadefulde Forsæt imod os, ved at overøse dem med Velgierninger og lade disse blive, som gloende Emmer, ovenpaa deres Hoveder. — Mange

103

99

Have vel Æretittel af Christus; men deres Handlinger, som falde os i Øinene, svare ei det allermindste til de Pligters Udøvelse, som dette Navn erindrer dem om; ingen Under at Christendommens afsagde Fiender ere, formedelst deres nedrige og skadende Handlinger, Aadseler iblant Menneskene; men det er, i den højeste Grad, at beundre, at mange under Christendommen, ligesom under et Teppe, vil skiule og undskylde de Handlinger, som ere en Væmmelse baade i Guds og Menneskenes Øine. Enhver, som nævner sig efter Christi Navn, han træde af fra Uretferdighed. Vor Kierlighed til Sandheden tillader! os ingenlunde her at forbiegaae en vigtig Feiltagelse af Hr. Taleren. Han gav os en Regel i Selvprøvelse, som har saa mange Undtagelser, at den, naar man beskuer dem alle, ikke er i Stand til at blive en Regel. Vi skal, sagde Han, agte paa vore Gierninger og, efter deres Beskaffenhed kan vi slutte os til vor Tilstand, hvad enten den er god eller ond. Han anførte nogle Sprog til at bevise denne Sats; men hvis der var noget Sprog, som virkelig lærte denne Regel, da ville vi ingenlunde antage det som Guddommeligt. Vore Medmenneskers Hierter afskildrer sig for os i deres Handlinger; vi kan ikke kiende eller dømme om et andet Menneskes Tanker, uden paa en meget ufuldkommen Maade, af de udvortes Hand-

104

100

linger i Miner, Ord og Gierninger, hvorved han tilkiendegiver og besegler os sine Tanker. Mangen een Handling har ikke den mindste Harmonie med de Billeder, som Tankens Bestemmelse ville iføre den, og undertiden ansees vort Medmenneskes sorteste Handling som en skinnende Dyd i vore Øine, og det alleneste fordi vort Øie kan ikke naae ind i den ondskafulde og afskyelige Kilde, hvorfra hans Handling har havt sin Oprindelse. Til andre Tider tiltroe vi vort Øie en dybere Grandseenhed, end det nogensinde kunne besidde; vi indbilde os at see en besmittet Kilde til en eller anden af hans Handlinger, som dog, kan have havt deres Oprindelse af en Tanke, der var saa ubesmittet, som en menneskelig Tanke kunne være; i denne Henseende byder den hellige Skrift at dømme mildt, uden overdreven og ugrundet Skarphed om vore Medmennesker, af deres Handlinger. — Men det forholder sig ganske anderledes med Menneskers Dom over sine egne Handlinger; Meneskers Tanker overlægges og bestemmer hans Handlinger; en gammel vrang Tænkemaade er yndig for ham, fordi den er gammel og fordi den er alt for erfaren til, at have nogen Forandring nødig; en nye Tænkemaade overrasker ham saa, med sine uvandte Nyheder, at han ikke faaer Tid til at see efter om disse Dejligheder, i hvilke de nye Tanker indklæde sig, naar de indstille sig hos ham, ogsaa, efter en nøie Beskuelse, kan

105

101 gielde som virkelige Deiligheder. De nye Tanker, i hvordanne de end monne være, faae da ogsaa, uden at sættes paa Valg, deres Haand med i Sielens Regimente over Legemet. Mennesket er ligesaa glad under de gamle, som under de nye Tankers Herredømme over sig. Mennesket elsker da, med en hæftig Kierlighed, sine Tanker, skulle han da ikke elske sine Handlinger, som ere deres Børn? Jo visselig! en bedrøvet Erfaring overtøyer os om, at vi ere alt for forgabede i vore Handlinger; saa at endogsaa de, som erhverve os Forhaanelse, Skam og styrte os selv i al Ulyksalighed, oversees af os med ømme og kierlighedsfulde Øiekast. Dydige og gudfrygtige Handlinger, som have havt vor sande Lyksalighed til Sigte, kan være geraadet saa ilde, at vores udvortes Tilstand er bleven ganske Ulyksalig; skal vi da tilegne denne Handling en ond Kilde, inden fra, i os, fordi den havde et uventet fordærveligt Udfald? skal vi drømme om at have havt en reddelig Hensigt, i vort Hierte, med den Handling, som var stillet til vor Næstes Fordærvelse, allene fordi denne Handling havde noget falskt Gode, for os, i Følge med sig? altsaa kan vi jo hverken paa den eene, eller anden Maade, kende vor indvortes Tilstand af vore Handlinger; men Guds Ord tilholder, at vi skal randsage og

prøve os selv. Vi maa bevogte vore tanker, som Drivefiederen til vore Handlinger, med den retfærdigste Strenghed; vi maa ikke lade nogen uprøvet Tanke rodfæste sig i vor Siel; vi maa opdrive de af Ælde forgrode Tanker, af deres ormefulde Leie; vi maa danne alle vore Tanker og Bestemmelser efter Hellighedens Love; og de Tanker, som vi ikke have underkastet denne Forandring, dem ansee vi, med Ret, som farlige Drivehiul til de Handlinger, som forarbeide os en evig Ulyksalighed. — Efter sliq en anstillet Prøve over Tankerne, veed Mennesket at komme efter, enten hans Handlinger have reene eller grumsede Kilder og altsaa belæres han, hvad enten hans Tilstand er Lyksalig eller Ulyksalig. —

106

102

Vi have forresten meget inderlig ønsket at Hans Velærværdighed havde viist i denne Deel, onde Gierningers skadelige Følger for Menneskeslægten, for med denne Kontrast, desto bedre at kunne have opklaret gode Gierningers høie Nødvendighed. Hr. Myhre, tro vi, er en Hyrde, som, i Tide, vil danne sig efter andre stores Exempel; som vil lade sin Menigheds Tarv være sig saa uendelig Magtpaaliggende, at Han, en anden Gang, vil beflicte sig paa mere Orden og Grundighed og Eenhed, at ikke andre Sandheder, som ere den Afhandlede kun vidt ude beslægtede, skal kunne liste sig ind i hans hellige Tale.

II. De rette gode Gierningers sande Beskaffenhed. Mennesket antager, i Drift af sin Egen kierlighed sig selv for den eneste, hvis Lyksalighed skal befordres ved hans gode Gierninger; men ofte befordrer de Gierninger, der dømmes at kunne naae Lyksaligheds Maal, Menneskets virkelige Ulyksalighed; en Vellystiq fuldfører sine vellystige Handlinger, fordi han troer, at disse, med deres bedste Sødheder, lade ham smage et virkeligt og ublandet Gode; han troer at vellystige Øvelser ere sande gode Gierninger for ham. Men aldrig saasart føler han den omædende og smertefulde Gift, som Vellysten udstrøede i hans hele Væsen, at han jo tillige kommer efter, at denne Last maa flyes, dersom den ei i Bund og Grund skal faae ødelagt ham. Han bortdriver Tilbøieligheden for denne Handling, med Tilbøieligheden for en anden, som synes nu ligesaa fordeelagtig for hans Egenkierlighed, som den forrige. Samvittigheden bebreider Ham, fordi han i sine vellystige Handler, gik Glip af den sande Lyksalighed; nu gjør den ham Angest, at han med den nysanfattede Hovedhandling ligeledes skal savne den Lyksalighed, som er den sande, og som hans Hierte er bestemt for. Denne Ængstelse tager Overhaand i ham og qvæler ham med en ulidelig Vankelmodighed. I denne farlige vakkende Tilstand maatte

107

103 han stedse pines, hvis ei den guddommelige Aabenbaring lærte ham, hvad Beskaffenhed de sande gode Gierninger have. Her er Guds Forskrifter, her er Hellighedens Love og Himlens Forordninger; dem skal han adlyde; men ikke sit eget onde fordærvede Hiertes Tilskyndelser. Tankernes og deres Hensigters Beskaffenhed gjør en Gierning, i og for sig selv, uden at see paa dens Følger, enten god eller ond; i Henseende til dens Beskaffenhed bør den altsaa dømmes; men Gud, som kiender Hierterne, han bedømmer en Handling (eftersom Tankerne og deres Hensigter som bestemmede den, have været,) enten som god eller som ond. Saaledes skal vi ogsaa bedømme, og efter denne Dom skal vi kiende om vore Handlingers Beskaffenhed er god eller ond, om de opbygge eller nedbryde vores sande Lyksalighed. Herudover har Gud været saa naadig at aftegne os i sit aabenbarede Ord, de Kilder, hvoraf vore Handlinger skal drives. Ved at troe, antage og adlyde vor guddommelige Forsoners og de hellige Mænds Lære- og Leveregler; ved at iværksætte dem, formedelst den Kraft, vi hente her oven ned, derved kan vi allene fuldkomme gode Gierninger. Alle de Gierninger, som vi indrette efter vore onde Begierligheders eg Sindsbevægelsers Tilsigelse, de forvilde os fra det Lyksaligheds Klenodie, som vi af alle Ævner bør gribe efter; de gjøre os altsaa uskikkede til at takkes Gud; thi hans Lyst er til Menneskens Børns sande og ævige Lyksalighed; uden Troen er det aldeles umueligt at behage Gud. Vi maa ikke iværksætte nogen Handling, som ei er besluttet og i Forveien afmaalt, efter den guddommelige Rettesnor, som Aabenbaringen overrekkede os. Vi bør ledsage enhver Handling med de høie, og med de salige Bevæggrunde og Hensigter, med hvilke Gud vil have dem forenede. Af Guddommens Fylde kan vi tage Naade for Naade, naar vi savne Kraft til at fyrriggjøre, afmaale og ledsage vore Handlinger, ef-

108

104

ter den Helliges Rettesnor. De som gaae frem efter denne Regel, over dem være Fred og Barmhertighed. — Saasom vi nu, efter vor Evne, saa ringe som den er, have nogenlunde fyldestgiort Læseren med Hovedindholdet af Hr. Myhres hellige Tale, da ville vi moere ham med nogle faa Læreregler om Prædikanters Deklamation eller Maade, paa hvilken Talen udsiges.

Ikke nok, at Taleren lærer; han man ogsaa røre Tilhøreren. Ikke nok, at han rører; men han maa ogsaa undervise. For at Underviisningen kan faae en magelig Indgang fra Tilhørers Forstand til hans Hierte, derfor indklædes, indrettes og udrustes den paa en meget kunstig Maade af den hellige Talere. Meningerne

blive fyrige i deres Løb, formedelst dm Orden, som Taleren lader deres Ord indbyrdes iagttage; det ene Ord støder ikke det andet i Ryggen; det ene Ord udraaber ikke et klagende og skurrende Vee, over den Fortrykkelse, Forrykkelse og Undertvingelse, som det maa taale af det andet. Han anviser ethvert Ord det Sted i Meningen, hvortil det allerbeqvemmost passer, og hvor det best kan forrette Talerens vigtige Ærende. Alle Talerens Ord have ikke en lige mat, lige svag lige dorsk og kiedsommelig Lyd; ethvert faaer den Lyd det trænger til, om Talerens alt for udtærede og alt for magtesløse Bryst ikke nægter Ordet denne Fordring. Tillader Talerens Magelighed ikke hans Bryst denne nødvendige Munterhed i at udarbeide Ordene, da bliver hverken Tilhørernes Forstand agtpaagivende paa Lærdommen, ei

heller hans Hierte rørt ved deres Anløb. Dog!

Rummet tillader os ei at anføre mere af denne Materie.

Disse Sandheder have vi fremsat, for at de unge hellige Talere stulle troe, at de vel anvende Brystets Kræfter i deres Taler, og viide, at Karrighed paa Rysten, kan aldrig fortiene dem de Taksigelser, som gamle udtiente Lærefædre have faaet af Tilhørerne.

1

Anti-Journalen, eller Betænkninger over den Homiletiske Journal.

Kiøbenhavn, 1772.

Trykt og faaes tilkiøbs hos August Friderich Stein, boende i Skidenstrædet i No. 171.

2
3

I en lykkelig Periode er det Ord Journal kommen i Moden iblant vore Danske Skribentere. Om en føye Tid skal den hele lærde Verden neppe kunde tælle flere Robinsons, end vort Dannemark allene kan fremvise Journaler.

Lærde, Dramatiske, Homiletiske, hvo veed om vi ey snart opleve Juridiske, Musicalske og Medicinske Journaler? Rimeligheden kunde i det mindste billige et par af de sidste.

4

Den lærde Journals Fordele ville vi ingenlunde anprise, den beviser sig selv, den Drammatiske ville vi ingenlunde nægte sine Fortienester; frie fra lidt mere Bitterhed og rensat fra endeel Sprog-Feil, ville vi kalde den ypperlig og mere ønske, end troe, at den maatte blive nyttig, ligesaa vist som den er nødvendig.

Men den Homiletiske Journal, hvad skulle vi sige om dette Phoenomenon? Vi maae spørge, om den er billig og taalig? For at afgjøre dette Spørsmaal maae vi betragte dens Gienstand, som er Præsternes offentlige Tale. Vi troe, at naar en Lærere giver en Prædiken ud ved Trykken, da er man berettiget til at bedømme ham efter de strængeste Regler. Hvorfore? fordi han da bør give sig den fornødne Tid, til at foreene al den Behagelighed i Udtrykkene, som mueligt kand være, med Grundighed, Orden og Styrke i Tankerne. Tid,

Leylighed og Omstændigheder indskrænke, tvinge og forvirre ofte Taleren, men kunde ey hindre Skribenten, der langt fra ey saa meget er udsadt for den Tvang.

5

En Præst maae og skal tale paa bestemte Tider, det er hans Embedes Pligt, andre Embeds-Forretninger kunde afknappe ham Tiden, Hukommelsen er ey altid en paalidelig Følgesvend, Naturen har ey meddelet alle Mennesker den i en lige Grad; Alder, Svaghed, og tusinde Ting, for vidtløftige at opregne, kand svække den. Men dennes Mangel kand igien forvolde, at den best udarbejdede Prædiken, kand under Udførelsen tabe det Halve af sit Værdie.

Lægge vi til alle de Øyemeder, søm kand forekomme en Prædikant der staaer paa en Prædike-Stoel og overseer en heel Menighed, ere vi ey ubillige nok for at ville nægte ham Sandsernes Brug, og ere vi ey slette Philosopher nok, for at tilstaae, at de Billeder som forestiller Sandserne, ofte imod vor Villie gjøre Indtryk paa Siælen, faa maae vi jo bekiende, at de samlede Tanker ved en eller anden saadan tilfældig Adspredelse let kand forvirres og bringes udaf den Tanke-Kiæde, som den foregaaende Overveyelse har lænket den med og besluttet at fremstille den i.

6

Gaae vi videre og indsee, at en Guds Ords Lærere, indtaget af de Sandheders Helligdom og Vigtighed som han fremsætter, ofte midt under sin Prædiken kand blive ført af Aandens Hæftighed og under denne hellige Iver frembringe de Ting, som han ey førhen har overlagt, hvorledes ville vi da paastaae, at han strax skal indklæde sine Tanker i de mest udsøgte pynteligste og yndigste Udtrykke? Maaskee de lærde homiletiske Journalister væmmes ved den Tænkesætning; maaskee en saa religieus Slutning er en Daarlighed, Latter og Kiellingevurrenhed for deres opklarede Forstand. De tillade mig dette maaskee! thi med alle deres Omsvøb, synes jeg dog bag det borgede Dække af Ærefrygt for og Kierlighed til Religionen, at spore en Kaadhed, som bevæger mig til den (Gud give urigtige) Slutning, at Røsten er Jacobs, men Hænderne Esaus.

For alt dette ovenanførte er den befriet, der som Skribent bekiendtgjør sine Prædikener og befriet fra de Hindringer som Baade kand forvolde og undskylde indløbende Mangler, beholder Critiqven sin

7

fulde Ret over den, som lægger sin Prædiken offentlig for Lyset.

Men ligesaa vist som dette forbeholder Critiqven sin fulde Styrke imod Skribenten, ligesaa vist gjør det den flov og ubillig, naar den vil antaste Taleren; med mindre man vilde sætte forud, at den sidste begik de yderligste Urimeligheder og utaalige Dumheder. (En Beskyldning, som de homiletiske Journalister vel neppe trøste sig at tillægge vore offentlige Lærere,) og da burde et alvorligere og tilladeligere Middel binde en saadan Tunge, end en Homiletisk Journal.

Vi maa spørge, hvad er en Prædikens Hensigt? unægtelig denne: at undervise og opbygge Tilhørerne! Videre: hvilken Deel af Tilhørerne udgjør Mængden, de Lærde eller Ulærde, de Kloge eller Eenfoldige?

Enhver Upartisk vil vist give de sidste Overvægten i Tallet. Hvad bør nu Læreren rette sig efter? bør han enten stræbe at fornøye, med pyntelige, glimrende og høyttravende Udtrykke, en haandfuld Vittige, som desuden selv kand opbygge sig,

8

eller bør han med sin Prædiken lempe sig efter den største Hob, de Eenfoldige, som meest trænge til Underviisning og best fatte de eenfoldige og ukunstlede Fordrage? Billighed vil snart afgjøre Besvarelsen.

Betragte vi den allerhøyeste Forgiængere, hvis Lærdom Geistligheden udbreder, da finde vi ham allevegne i sin Læremaade at have betient sig af de eenfoldigste og almindeligste Foredrage, fattelige for de Eenfoldigste; ikke opskruede Talemaader, ikke udsøgte Ziirligheder, men de almindeligste Foredrage og tydeligste Lignelser indklæde hans høystpriselige Morale, som just er ædelt og høyt i sin Eenfoldighed og uskattekligt nok i sin egen Værdie, ey trænger til nogen borget Glands.

Hvo vil nu være ubillig nok, for med de homiletiske Journalister at lure sig paa en Mand, som bunden ved sit Embedes-Pligt, maae og skal tale til visse Tider, som dreven af Embedes Nidkiærhed ofte taler om det, som ey forud er overvejet, men paa Steden kand indfalde ham, som undergivet Menneskelige Fornemmelser ofte igiennem Øynene og Ørnene kand indsanke de

9

Adspredelser, som vel ey forrykke hans Tankes Grund, men dog kand forandre dens Form. Jeg vil oplyse dette med en Lignelse. Man forlade mig at jeg skiemter imellem Alvor! Ifald jeg var Præst og nok saa

fuldkommen havde studeret paa min Prædiken, ifald min Hukommelse var den beste Lastdrager, kunde jeg dog let forrykkes, blot og eene ved at blive vaer en homiletisk Journalist, som under Prædiken sad med et Papir og en Blye-Pen, for at optegne det, hvorved han næste Uge vilde fortiene sig en Skilling paa Homiletikens og Præstestandens Regning.

Latterligt nok er det, at see en ung Dreng, som vanhældig har givet sig af med adskillige verdslige Deele og som en anden Phaëton er styrtet ned i en Sump, naar han er kommet Solen for nær, at ville vove sine Angrebe paa Religionens Lærere, og til den Ende med en Censors Mine komme ind under en Prædiken, og der sidde og gjøre Antegnelser, hvorved han maaske vil sige saa meget som: Her seer, I kiære Venner, et Stykke af de homiletiske Journalister! Mon ikke saadan en

10

Person drager Tilhørernes Opmærksomhed til sig, mon de ey glemme Prædiken (NB. de Eenfoldige) for at gloe paa denne lærde Herodianer, som vil udspeide Lærerens Tanker, og mon ey Læreren selv ved et saadant Syn kunde blive opmærksom og forvirret?

En lykkelig Hukommelse maae saadan en Journalist have, som af en Prædikens blotte Hørelse strax kand samle saa mange Stumper, at han deraf hiemme kand sammensye en heel Homiletisk Critique?

Men med Tilladelse! hvad Troeværdighed kand vel hans Critique have? mon ey den samme bedragelige Hukommelse, som ofte sviger Læreren, kand og forlede Tilhøreren, og hvo er os Borgen for at han fremsætter i den samme Form, som de virkelig ere udtalte, alle de Præstens Ord, som han vil gjøre sin kritiske Geist til gode med?

Indgang og Delingen kand han optegne i sin Dagbog, men aldrig maae han indbilde nogen at han kan efterskrive Præstens Tale Ord for Ord; den Opmærksomhed, med hvilken han bør anhøre Enden, maae jo trække hans Erindring fra Begyndelsen,

11

og med hvilken Tilforladelighed kand man da troe hans Snak, som ey har anden Autoritet for sig end hans homiletiske Hukommelse, hvis Sikkerhed ingen af Læserne kand være forvisset om, og som synes saa meget mindre paalidelig hos den Polyhystor, som snart vil reformere Staten, snart Kirken, som snart vil tilskiære politiske Modeller, snart beklippe Theologiens Dragt med den Journalistiske Sax.

En anden Sag er det med en dramatisk Journal, de fleste Drammer ere enten skrevne eller trykte, de igientages ofte, og ved Igientagelsen kand de erindres og de deri begangne Feiler indsees. Sans Comparaison! mellem Materierne; ifald vore Geistlige, som de Reformerte, alle, læste af Papiret, da burde og kunde man paastaae en større Nøygagtighed. Den der læser noget føler ey saa meget Affecternes Bevægelse, som den der taler, Talen som staaer paa Papiret, kand ey undgaae Hukommelsen og Øynene, som ere fæstede derpaa, kand ey saa let imodtage andre fremmede Billeder, som ofte adspredde Tankerne.

12

Det bliver vel altsaa en unægtelig Sag, at det er høyst ubilligt at inddelte sig paa en geistlig Talere med den Critique, som allene og virkelig beholder sin Ret til Skribenten. Dog hvad ville vel de got Folk spørge om Billighed, som allene skrive for at skrive, og hos hvilke Fordelen viser den kraftigste Drivefieder.

Hvad som er ubilligt er tillige utaaligt og saa meget mere er den homiletiske Journal begge Dele, da man let kand indsee, at den ingenlunde skrives for, eller kand medføre nogen almindelig Nytte, men allene blotter sig at være et Foster af en kaad Skrivesyge og forlegen Pen, som under Navn af Journalist, vil gaae paa Fribytterie i Kirkerne og der erobre nogle Næringsmidler.

Enten denne Journal sammensyes af een allene, eller den er et Foster af fleres Sammenrottelse, kand være os lige meget, nok er det, den er ubillig og fornærmelig for de brave Mænd, som ere udsadte for dens Bedømmelse.

En homiletisk Journal, indrettet paa billige Vilkaar og udført med en moden

13

Forstand, er et Værk, som maatte kunde bryste sig af Forfattere, troværdige, paalidelige og bekiendte for sine Indsigter, og endda blev den i en vis Grad utaaligt. Men der er høyst utaaligt, at een eller anden raae Dreng (vi kiende kun een af Forfatterne) skiulende sig bag den Forlæggers upaalideiige Taushed, hvis Haandskriver og Dagløunner han er, vil paatage sig at mynstre, giennemheikle, og sætte i Rette paa ærværdige og fornuftige Mænd, just fordi han har faaet Skrive - Griller og Hændelseviis er bleven besadt med en Journalistisk Aand.

Stolt i sine Indbildninger og ukyndig om sin egen Vankundighed, klavrer saadan en Stymper op paa den Dommerstoel, som Dumdristighed, Næresyge, Ueftertænkksomhed og hans egen Indbildning har opreist ham, der sidder Manden og inspireret af en Journalistisk Aand dicterer homiletiske Oracler.

For denne Domstoel skulle I møde, og ved denne Gamaliels Fødder, er det, I Æreværdige Lærefædre, skulle høre eders Dom forkyndet; Roes og Last hænger af denne Journalistes Vink, og egenmyndig

14

udmaaler han dem, ikke eftertænkende, at Daarens Roes er en Last for de Vise.

Elendigt nok, at Frækhed og Indbildninger kand forlede til saa daarlige og uoverlagte Foretagender.

Naar man for et heelt oplyst Publicum fremstiller sig som en Dommer, maae man erindre, at man selv tillige stiller sig for en offentlig Domstoel; i det vi dømme andre, bedømmes vi begge, og det med saa megen mere Strængthed og velfortient, da man med Føye kand vente det Spørsmål: hvo haver sadt Dig til en Dommer i Israel?

En Ting vil jeg advare Dem om, min Hr. Journalist, som De midt i Deres store homiletiske Indsigter synes at være uvidende om, eller at have glemt, nemlig: at Kirken er Guds Boelig og den Hellig Aands Verksted, hvor man ey med saa liden Agtsomhed og Ærbødighed bør komme ind, som paa en Skræders eller Skoemagers Verksted; i Betragtning heraf vil jeg bede Dem, at naar De en anden Gang gaaer i Kirken, for at gjøre Deres lærerige Antegnelser, at De da smukt skikkelig, enten vil blive paa en lukket Stoel, eller holde Dem

15

afsides, men ey, som mig er berettiget, sidde offentlig for alles Øyne og gjøre Deres Anmerkninger, thi det giver kun Forargelse, og De erindrer vel hvad det heder om dem, som forarger een af de mindste Smaae, som troe paa mig.

Nu har jeg i Forveyen sagt mine Tanker i Almindelighed om Deres homiletiske Journals Billighed. Jeg skal nærmere have den Ære at opvarte Dem med mine Betragtninger over et hvert No. i Særdeleshed.

Jeg skal veye deres Critiqve efter alle Billighedens og Kunstens Regler, og maaskee jeg skal overbevise Dem (ifald det Ord Overbeviisning har Sted i Deres Dagbog) hvor meget De selv fortjener at criticeres, som vil bedømme andre. Maaskee naar man faaer lært Dem at kiende Bielken i Deres eget, De da tør lade Skiæven med Fred, i Deres Broders Øie.

I øvrigt tiener til det gunstige Publici Efterretning, at saa længe den homiletiske Journal vedbliver, skal Ugentlig et Ark udgaae af denne Anti-Journal, hvori eet eller flere Nummere af Gangen, af den

16

homiletiske Journal skal blive gennemgaaet og efter Fortieneste behandlet.

Dog medens dette var under Pressen, har jeg faaet Underretning om, at dette Veyrlys er forsvunden og den homiletiske Journal forbuden.

Billighed lærte, at et saadant Skrift

ey kunde blive vedvarende. Nu har man lært at kiende een af Forfatterne. Hvo tvilede vel forud om, at det var deu frugtbare Forfatter, som saa smukt synger Poenitense-Psalmer, naar hans critiske eller statistiske Geist har forledet ham til at lade sig see paa saadanne Steder, hvor ey Lygtemand taales.

Critiqven over de benævnte Mænds Prædikener skal blive Stykkeviis igiennem gaaet, og Journalisternes Dumhed beviist at være i lige Grad med deres Frækhed.

Resten følger:

17

Anti-Journalen.

No. I.

Over Hr. Chemnitzes Prædiken.

Uagtet enhver af de Fortienestfulde og brave Mand i den geistlige Stand, som af de uforskammede Journalister ere angrebne, besidde ulige større Indsigt end jeg, og med større Grundighed og Styrke kunde besvare den Homiletiske Journal, saa finder jeg dog følgende Aarsager til mit Arbeide. Tiden er for Mænd i

saa vigtige Embeder kostbarere og knappere end mange maaskee skulde forestille sig, og naar den endog tillod det, saa synes det imod deres Ære, at nedlade dem til saadanne Spottefugle.

18

Jeg derimod har mere Tid tilovers; uden for Standen er jeg uden for den Mistanke af Partiskhed, som vist vilde blive det første Forsvars-Vaabens Journalisterne og deres Tilhængere vilde møde en geistlig Mands egenhændige Giensvar med.

Jeg er een af de elskværdige Læreres rettænkende Tilhørere, som gaaer i Kirken for at opbygges ved deres Lærdom, men ikke for at udspeide den, som en Journalist, der siden vil anvende den paa en ubillig Maade. Overbevist om den aabenbare og virkelige uretmæssige Fornærmelse, som den homiletiske Journal indholder, har jeg grebet til Pennen for at overtude det høystærede Publicum, om baade Usandfærdigheden og Ubilligheden af dette utilladelige Arbejde.

Læserne maae forlade mig, at jeg afbryder den Homiletiske Journals Orden, og begynder med at igiennemgaae No. 4. af samme, hvori Hr. Chemnitzes Prædiken er bedømmet; Denne Dom er een iblandt de groveste, og udmærker sig med aabenbare Usandfærdigheder. Jeg har just selv været en Tilhørere af den Prædiken, som deri criticeres, og derfor best kand indsee Critiquens Ubillighed. Overbeviist om den, vil det billige Publicum nærmere lære, af hvad Aand Journalisterne taler.

19

Det første Journalisterne har at udsætte paa Hr. Chemnitz er dette: at hans Bøn varede halvandet Qvarteer. Med Tilladelse Hrr. Journalister, fra hvilken Uhrmager skriver sig deres Uhr, medens der gaaer saa rigtig? Det har maaskee en Lighed med deres Hoved-Machine, og saa borger jeg ey for at nogen af Delene er rigtig.

Ikke jeg allene, men vel 7 a 800de Medtilhørere skal kunde bevidne, at Bønnen ey varede længere, end omtrent et halvt Qvarteer.

Seer De hvilken uendelig Forskiel der er imellem de Homiletiske og andre skikkelige Folkes Uhrer? Totredie Dele at lægge til, er vel grovt; det skal nok være en Auxesis Rhetorica, jeg er for høflig til at sige reent ud en Løgn. Dog det er ey den eeneste deres Journal indeholder, jeg skal strax anmerke flere.

Den anden Beskyldning, De tillegger Hr. Chemnitz, er denne: at han bemøiede sig med at bevise den egentlige Forstand af sine Indgangs-Ord, Malach. IV. Cap. 5 og 6 Vers, af der foregaaende og efterfølgende. Omendskiønt det slet ikke var nogen Forseelse at bevise et Indgangs-Sprog med det foregaaende og efterfølgende, naar Contexten, Omstændighederne og Sammenhængen udfordrede det, saa er det dog en

20

aabenbare Usandhed her, thi for det første kan det foregaaende ved dette Sprog intet bevise, og for det andet, maae enhver Fornuftig skaagerlee over det Børne-Snak, at han beviste det af det efterfølgende. Propheten Malachias har ey mere end 4 Capitler og det 4de Capitel ey mere end 6 Vers, nu var det 6te Vers just i Hr. Chemnitzes Indgang. Hvad bliver nu da det efterfølgende? Det bliver Judits Bog, og dog siger Journalisterne, han beviste af det efterfølgende.

Hvo vil nu vel begiere mere Oplysning om Sandheden af deres Critique, er nu ikke deres Dumdristighed haandgribelig nok, som tør paabyrde den brave Lærere saa urimelig en Løgn, og offentlig tør sige saadant for et heelt oplyst Publicum, med slig en Frækhed som om Bibelens Læsning var det hele Danske Folk forbuden, og ingen vidste, hvor mange Capitler og Vers dens Bøger indeholdte.

Hvo som vil lyve skal have en god Hukommelse, erindre del en anden Gang, og kiøbe Eder, eller laane i det mindste en Bibel, at ey Eders Vankundighed i samme saa tydelig skal blottes, og al Verden see, at I ere saadanne homiletici.

Ville I ellers vide hvormed han oplyste sin Indgang, da skede det korteligen med Luc. I. 17. og Matth. XI. 14. det kand

21

jeg forsikre Dem med Oprigtighed, men ey med en Krigerisk Myndighed, som deres Officeer forsikrede Dem, at have hørt Hr. Chemnitzes Prædiken forhen i Helsingør (vid. hom. Journal pag. 52.), dog den Anecdote om Officeren er nok ligesaa sandfærdig, som den øvrige Critique over Indgangen. De behage at nævne os den Officer, og i Mangel deraf, skrive vi det paa den samme Aands Regning, som lærte Eder at sige, at Hr. Chemnitz beviste sin Indgang med Judiths Bog.

Skulde den Officier udgjøre den 3die Person i Eders homiletiske Bande (som Ordet gaaer), da have vi forhen sagt vor Betænkning om Eders Troeværdighed, og til den henholde vi os.

Det er skammeligt at læse, hvorledes disse Journalister have behandlet Hr. Chemnitzes Indgang, De have ret med Kunst brækket Talens Kiæde og revet den udaf sin Sammenbindelse, for at faae Leilighed til Ordspil og spidsfindige Udtrykke, som udgiør deres hele Critique, og til hvis Bestyrkelse det meste er borget af Usandheds Rige. Med Føye maae vist Hr. Chemnitz og enhver Sandheds Elskere besvære sig over, at den gamle Israelitiske Ærlighed er uddød, (vid. Journ. p. 53.) i det mindste er ey et Gran

22

tilbage hos Dem, hverken af Israelitisk, Journalistisk eller homiletisk Ærlighed.

Fra Indgangen komme De til Prædiken, og paa den har De at udsætte:

I) At Hr. Chemnitz for længe opholdte sig med at bevise, at ey den Kongelige Mand var nogen Forvandt af det Kongelige Huus. Hr. Chemnitz gik ey videre end enhver brav Lærere i dette Tilfælde kand gjøre, nemlig at bevise, at han ey var en Hoffmand, men en Krigsmand. Han kuldkastede ey andres Mening, men viste allene Grund for sin. Capernaum var denne Mands Boepæl, og at den tillige var besadt med Rommerske Keyserlige Krigsfolk, sees af Matth. VIII. 5. thi er det rimeligt, da han altid kaldes den Kongelige Mand, at dette Tillægs-Ord bruges for at skille ham fra de Keyserlige, og for at vise, han ey stod i Rommersk, men Kongelig, Krigs-Tieneste.

I Bønnen forekommer Hr. Chemnitz Journalisterne for Dogmatisk, og i Forklaringen for Historisk. Men hvilken redeligsindet Mand skulde vel vilde, eller kunde sige, at den benævnte Forklaring om den Kongelige Mand, er for meget drevet og for vidtløftig?

Skulde det vel være en fornuftig geistlig Mand forbudet, hvor en Text giver Anledning dertil, med en vel afpasset og beqvem historisk Indsigt, at oplyse den, og mon ey

23

mangen Tilhørere, som Nøyerer end Mængden, tænker over en Text, ikke ved saadan en Forklaring finder sig tilfredsstillet?

Dog tiener den Journalisterne til et Forraad at øse Spottegloser og Skumlerier af, hvilket de gjøre med saa stor en Lyst, Frækhed og Ubeskedentlighed, at den maatte være halvblind i Forstanden, som ey tydelig kunde see, at der bag deres Homiletiske Skiermbret stikker en Frigeistes Aand.

Er Guds Ord Materie at lee af, eller bør dets Ære- og Kierlighed-værdige Lærere være Maalet for nogle unge Poges Spidseser, som med en slags umoden og falsk Vittighed besidde Dumdristighed nok, for at gjøre det Helligste og Alvorligste latterligt?

Naar man NB. som en sandrue og grundig Mand, vilde skrive homiletiske Critiqver, da burde Oprigtighed, Beskedentlighed og Alvorlighed ledsage dem, men her ville Børn spille Bold med velfortjente Embedsmænd, et hvert Ord er udsøgt for at gjøre latterlig, falske Complimeuter anbringe de største Grovheder, og idel Judæ Kys ledsage Angribelserne.

Vi maae tillige vise en nye Prøve paa de Homiletiske Journalisters modne Indsigt. De sige i No. 4. pag. 58. iblandt en Hoben andet Tøyt, disse Ord: "Hvor kunde Jesu Guddom nu allerede straale klart for

24

denne Mand, da Jesus kun endnu

havde ladet nogle faae Glimt see af sin Guddoms Herlighed."

Gaae hen I Vankundige! og læse Johannis 2, 23. og 3, 2. lærer saa, at Jesus ey ved den Kongelige Mands Søns Helbredelse viste den første Straale af sin Guddoms-Kraft.

Et hvert redeligt Gemytte, som har hørt Hr. Chemnitzes Prædiken, maae blive Blodrød over Journalisternes Uforskammenhed, naar man læser pag. 57. den spottelige Udtryks-Maade De bruge, nemlig: Vi fik en Forklaring paa det Sprog: Af de Umyndiges Munde har Du beredt Din Lov; som var heel artig, nemlig at vi blive omvendte ved de Umyndiges Munde, som aldrig endnu have talet & c.

For at vise Journalisternes Ondskab, ville vi fremsætte Hr. Chemnitzes Tale, saaledes som den her var, og det saa uforandret, at den brave Lærere selv skal bejæe det anførtes Rigtighed.

Efterat Hr. Chemnitz ganske kortelig og velgrundet havde sagt: at Gud ofte bruge Børnene til at bevæge Forældrene med, og at man ey uden største Bevægelse kand læse i Martyrernes Historie, hvorledes Bøddel-Knegte selv ere blevne bevægede ved Martyrernes Standhaftighed, til at antage Christi

25

Lærdom; saa føyede han til: det er mere end vist, at Gud ved Christi Indtog har beredet sin Lov af de Umyndiges Mund, som maaskee ved sit Hosianna første Gang taledede et heelt tydeligt Ord.

Saaledes vare Hr. Chemnitzes Ord: Mon disse Ord give Anledning til den latterlige og ret bespottelige Anmærkning, som er giort derover, og blotter ey Journalisterne alt for tydelig sin ryggesløse Tænkemaade?

Ligeledes fordreye De Hr. Chemnitzes Ord angaaende Vagt-Paraden, og deraf tage Anledning til en ubillig Skiemt. Hr. Chemnitz sagde ey videre, end at Vagt-Paraden, som trækkede op, erindrede ham om at afbryde sin Tale, siden han fra høyere Steder var befalet, at forkorte sin Prædiken i Vin termaanederne; men han sagde ingenlunde med Journalisterne: at Vagt-Paraden var ham hinderlig i at forklare den anden Deel.

Jeg beraaber mig paa Hans Høyærværdigheds og mangfoldige Medtilhøreres Vidnesbyrd, at mit Andragende er rigtigt; men hvad bliver da i Følge deraf Journalisternes? Mon ikke enhver indseer, at Ords Fordreyelse, Meningers vrang Fortolkning, og Tillæg af egen Opspindelse, blandede med Betænkninger uden Eftertanke, og indklædte i en

26

Ondskabsfuld Vittighed, ere Journalisternes Sprog?

Endelig kand ey deres Ondskab spare Hr. Chemnitzes Ord angaaende Bæknerne for Kasse-Børnene. De ville efter deres Begreb dadle ham, fordi han ey har tælt nok om denne Materie, og derfor Ironice (spotteviis) kalder hans Ord grundige, uventede, opmuntrende, tillokkende og gennemtrængende, det hedder, Hr. Chemnitz (vid. Journ. p. 60.) anspendte alle Kræfter for at opvække Medlidenhed, med disse Ord: Hvad kand Børnene derfor? Her ere mange Dybheder i disse faa Ord. Gid det ey var Rummet imod at udvikle dem. Saa lyder Critiqven.

Naar man vilde gjøre en Retorsion, kunde man gjerne sige: Hvor megen Ondskab, Spot og Bitterhed ligger ey i disse Ord, og hvo er saa eenfoldig, at han ey kand udvikle det?

Det maae være nok med at udvikle, at de homiletiske Journalister heri, som i alt andet tage fra og lægge til, radbrække alle Meninger, for deraf at udtrække Anledninger, til at skiemte med.

Hr. Chemnitzes Ord vare omtrent disse: Efterat han kortelig havde omrørt Sagen, sagde han: Viser Eder ogsaa ved denne Leylighed beredvillige til at give og

27

meddele, thi hvad kunde de uskyldige Børn derfor, at Forældrene have vandret paa Ureenheds ey & c. Hvorfore have mine Herrer udelukket det øvrige og allene anbragt de faa Ord. Mon det være skeed af Forglemmelse, hvortil tiente da Eders Antegnelser, naar I ey engang kunde erindre og beholde saa meget af Prædiken, som jeg eller en anden Tilhører, der ey hørte den i den Hensigt, at criticere den? Enten maae Eders Hukommelse være alt for bedragelig og Eders Antegnelser alt for falske, eller det som værre er, Eders Ondskab saa stor, at I forsætligviis udelukke det Halve og mere. Skulde det første forholde sig saaledes, da fortiene I jo at udklappes for saadan Skiødesløshed i den Journal, hvorefter I ville styre Eders Homiletiske Cours, og vejlede andre til Kundskab om vore brave Læreres Prædikeneres Fortienester og Feyl. Er derimod det sidste en Sandhed, da skamme Eder for Eders egen Overbeviisning, som bliver et tydeligt Speyl paa Eders Ondskab; skamme Eder for de velfortiente Mænd, I have fornærmet, og for hele Publicum, som I offentlig tør gaee under Øynene med Eders Fornærmelser! Et af To maae være Aarsagen, men hvilken det er, gjør den Eders Paalidelighed, Sanddruehed og Retskaffenhed en liden Ære.

28

Nær havde jeg glemt Eders Critique over Hr. Chemnitzes Declamation, hvor De sige: Han begyndte en Mening med det

Ord: Hvad, og Lyden af det hvad gav Gienlyd i fulde 8te Secunder. Latterligt nok er det, at Personer, som ey kunde erindre eller anføre den 3die Part af en Prædikens Indhold, ere saa forfærdelig nøyagtige i Tidens Beregning, at de tilforladelig kand bestemme, endog hvormange Secunder ethvert Ord giver Gienlyd. Nu kand jeg begribe, hvorfor deres Udtog af Prædiken er saa falskt. De have fordybet dem for meget i Tidens Udregning, den har betaget deres hele Opmærksomhed og giort den uskikket til at legge Mærke til det, som egentlig skulde være deres Hoved-Sag at anmærke, naar de ville criticere som homiletici. De har sluttelig een og anden Gang, naar de har faaet Stunder at vende Øynene fra Uhret, opsnappet et og andet Ord med Øret, derfor ere deres Forebringender saa rigtige. De burde have givet dem Navn af horologiske Journalister, og endda blev deres Journal falsk, thi ifald ey Uhret gik rigtigere ved Declamationen end ved Bønnen, kand man med god Samvittighed tage lidt mere end de to tredie Dele fra, og bliver saa ey mere end

2 Secunder tilbage, og saa megen Tid kunde gjerne en De-

29

clamation medtage, dens Gienlyd med iberegnet, thi de taler just om Gienlyden, og hvo er uvidende om hvorlænge den mellem hvert kand høres, de homiletiske Journalister undtagne, som ikkun vide lidt af Grundighed og endda ville vide mindre af Billighed.

Lad nu Publicum og alle billige Læsere dømme, om en Critique, saa fuld af Fordrevelser, Usandfærdigheder, Spotterier, Skiødesløshed og Vankundighed, kand eller bør taales? Anbragt med Redelighed, Alvorlighed og Beskedenhed ville vi i Følge de i vort første Blad anbragte Grunde endda aftrætte en Homiletisk Journal Ret til at udgives; men dette Misfoster, vel at det saa betimelig blev qvalt, burde aldrig have seet Lyset, og dets Forlæggere indlægger sig vist ingen Ære derved.

Vi kunde ey undlade, medens vi behandle dette Nummer, tillige at røre noget om Hr. Magister Bastholms Prædiken, som i samme er criticeret.

Naar vi læse Begyndelsen af denne Critique, skulde vi snart troe, at vi læste en Poetisk Beskrivelse over Skiønhed og Vanskabning, Velbehag og Væmmelse. Ved

30

den første Igiennemlæsning, tænkte jeg, at Forfatteren nylig var kommen ud af de gamle Mure, hvor han saa ynkelig qvædede om Friheden, og lige ind i Kirken; thi jeg kand ingenlunde begribe, hvad denne poetiske Harangue vil sige, og hvad det er for en rædselfuld Ørken, de bange Forfattere nylig ere lokkede udaf. En artig Expression ellers, at lokkes fra en rædselsfuld Ørken ved sin Pligt; Naar vi skulde forlade Behageligheder for at fyldestgøre Pligter, da kunde vi sige, at Pligten lokkede os derfra; men naar vi ere paa et rædselfuldt Sted, troer jeg neppe vi lade os lokke, men vi løbe nok over Hals og Hoved derfra. Det maae nok være Journalisterne, de kiære Unger, som man maae lokke med Sukkertøy udaf rædselfulde Steder. Jeg gjør ikkun denne Anmærkning, for at vise, hvilket jevnt godt Grovsmeds Judicium de godt Folk besidde.

Efter denne, Gud veed hvortil sigtende poetiske Indledning, komme Forfatterne til Hr. Bastholms Tale. En Forsigtighed maae jeg roese hos dem, naar de Pag. 63. selv siger: at deres Lovtale ikke giemmer nogen bidende Irettesættelse i sig. Hvortil tiente vel denne høytidelige Forsikring, dersom Journalisterne ikke vare selv overbe-

31

viste, at alle deres Ord, endog de mest smigrende, ere fulde af Ondskab? de ville ligesom underrette Publicum om, at denne Gang have de glemst sig selv og denne Berømmelse mene de oprigtig.

Hvor er dog Samvittigheden en mægtig Overbeviisning, og hvo skulde i Betragtning af det foregaaende kunde forestille sig, at den fandtes i Journalisternes Barm?

I øvrigt legge de al muelig Berømmelse paa Hr. Bastholms Tale. Vi vide og ere forsikrede om, at den ligesaa vist fortienner samme, som de andre brave Læreres ikke fortienner Last.

Vi ville ingenlunde troe, at Svogerskab har nogen Deel i denne Berømmelse, Hr. Bastholm fortienner den; men om den eene af de Hrr. Journalister, som imaale saa megen ufortient Last til andre, for denne Sinde har viist sine Roser uden Tidsler, det er en anden Sag.

Men vi bejamre tillige, at saa velfortient en Mand skal have det Uheld at see sig roset af saadanne Mennesker, som ved sin ubeskedentlige og ufortiente Last over andre,

32

Have gjort sin Troværdighed saa ringe og sin Ære at tale med, saa liden.

De recommendere til Slutning Magisteren lidt mere Langsomhed i hans Tale; En Erindring, hvorfore han vist vil være dem forbunden, ifald han ey maatte frygte for ved en langsommere Udtale at see Anmærkninger over, hvor mange Qvarterer, Minutter og Secunder, Hans Ord og deres Gienlyd optager.

P.S. I næste No. skal Betænkning over Journalisternes. No. I. udkomme. Gyldige Aarsager har tilbageholdet det denne Sinde.

Hvad Anmærkning een eller anden af de forurettede Lærere kunde vilde bæere dette Blad med, imodtages med ligesaa stor Fornøyelse, som Skyldighed.

Fortsættelser følger:

33

Anti-Journalen. No. 2.

Over Hr. Østrups Prædiken.

Mine Læsere tage det ey ilde op, at jeg vil forsøge, om jeg kand give en Gienlyd (endskiønt just ikke bestemt til 8te Secunder), vid, hom. Journ. No. 4. af Journalisternes Forerindring.

I Dannemark skal man tale Sandhed; men Beskedentlighed skal ledsage den. Reentalenhed var de Danskes Egenskab, da de endda vare i sit Afguderiers Mørke, men aldrig formørkede en ubillig Ondskab den rene Oprigtighed.

34

Nu da det gamle Dannemarks Vankundigbed er forsvunden, nu da Religionen, den Moder for alle Videnskaber, skinner i et saa klart Lys, da ville smaae Drengue spille Bold med dens Helligdom og forandre dens lyse Farver ved Millioner Spotteriers Blindværk, og enhver artig Dansk maae zittre for de Fornuftens Lygtemænd, som med det falske Vids Træebilieder ville skiule Helligdommens og Sandhedens uforfalskede Malerie.

Ikke langt over de diende Børns Aar og nylig udslupne af deres Ledebaand, bruge unge Børn et kunstlet Sprog for at gjøre Usandhed, Bagvaskelse og Columnie, ligesaa velklingende og tækkeligt, som ustraffelige Læreres reene Sprog.

Men de Danske betræde deres ærlige Fædres Fodspor, og Kongen, som elsker Religionen, forbyder næsvise Skumlere at tale Usandhed imod sin Næste.

Religionen tilbinder ey Øyet med et Sløer, men dens Helligdom taaler ey Spotterens selvblindede Øye, og dens Forfægtere legge allene Bidsel i de Frækkes og Utoyledes Mund. Selvklogskab er ey dens Byg-

35

mester. Just taalede den ikke at forfuskes ved Journalisternes urette Bygnings-Kunst. Den forgriber sig imod Guds Herlighed, som ved smitsomme Critiqver vil gjøre Religionen og dens Lærere foragtede, og derved underminerer det Baand, som er alle Staters Borgerlige Styrke, Støtte og Lyksalighed.

Udrustede af Gud selv, skulle Guds Ords Lærere lee ad og foragte de Vanvittige, som ville udspye sin Gift imod dem, og ved Hielp af Rettænkenhed og christelig Taalmodighed skulle de opsvinge sig over den Hevn, de med Rette kunde forlange, over de Engelsmand formastelige Efterabere, som fornærme, fordreye og satyrisere de Sætninger, som udtones af de Danske Prædikestole.

Den Gud, som udrustede Nordens Monarch med Troens Panser, skal og bestyrke ham i at bevare Ordets Lærere imod alle Usandheds Anfald.

Stater opbygges ved grundige Indsigter i Religionen, men naar den skulde være Maalet for alle kaade Skribenteres Skiemt, blev den snart foragtet, og dens Foragt er enhver Stats ødeleggelse.

36

Bør en christen Borger opægges til Ulydighed imod Staten, ved at give ham ringe Anseelse for Religionen? Ney! han bør bevæges dertil, ved Guds Ords Læreres alvorlige og paa Religionen byggede Bevæggrunde, men ingenlunde ved de Critiqver og Spotte-Gloser nogle homiletiske Drengue foresvadser ham.

Under Guds, under Kongens, under Lovenes dyrebare Varetægt, skal vore Guds Ords Lærere nu uforstyrrede kunde prædike baade til Høymesse og Aftensang, uden at mishandles ved nogle ligesaa uvittige som partiske Journalisters uanstændige Dom, som tvertimod Lovene angribe baade Lærefædrene og deres Sætninger.

Saadanne ere virkelige Oprørere, thi de synderledde saaledes Sandheden, at ey en Slump af den bliver tilbage.

Ligesaa lidet som det Danske Clerisie besiæles af Pavens Aand, ligesaa lidet bør det være Maalet for en Ædelmands eller nogen anden Frigeistes Spotterie.

Egenkierlighed i Selskab med Egennyttede har forledet til at forgribe sig paa

37

Sandheden, men med Ligegyldighed ansaae man ey den Ild, som vilde udæmpet have antændet alt for mange Offers til Bespottel-, sens og Frækhedens Afgud.

Kleresiet lært til og vant efter Fornuften at udtolke Guddommens Ord, saaledes som det harmonerer med Guds Egenskaber, behøve ey at igiennemhegles af nogle indbildte Kunstdommere, som neppe endnu have ret fattet de Sætninger de fik af den Skolelærere, fra hvis Haand de nylig ere udgangne.

Naar det fremstiller sig paa Guddommens Tale-Plads behandler det ikke reen løst Herrens Sag for Folket, thi bør det ey løyerligt bedømmes af saadanne, som anspende alle Tankes og Kundskabs Ævner for at berede sig en indbildt ære ved at skumle over og forurette Herrens dyrebare Tienere, som en ved et saa forvovent Foretagende kand eller bør være følesløse.

Soele ere Lærerne i denne, og Stierner blive de i hiin Verden, men alt for værdige ere de alle til at kunde formørkes af nogle Irllys, eller at burde haanligen udraabes af nogle nyebagede Critiquers Herolder.

38

Havde Journalisterne været beprydede med Lærdom frem for andre, havde de eyet en ret Sagtmodighed, og lært deres Sprog i den sande Viisdoms Skole, saa havde de fremlagt deres Mening med mere Oprigtighed, mindre Spisfindighed og større Selvfornægtelse.

P. S. Denne Forerindring synes os ligesaa grundet, som Journalisternes til No. I., hvis Indhold vi nu ville nærmere bedømme, og indholder da samme, Critique over:

Hr. Østrups Prædiken,

paa den 19de Søndag efter Trinitatis, holden i Frue Kirke.

Den velfortiente Lærere og oprigtige Hyrde Hr. Østrup, vil ey fortryde, at vi tale nogle Ord til hans og Sandheds-Forsvar. De skammelige Angribelser og usandfærdige Andragender ere alt for utaalelige til at man stiltiende kand forbigaae dem.

Imedens Hr. Østrup og enhver brav Lærere anvender sin Tid til Menighedens

39

Opbyggelse, med saa sand en Nidkierhed og god Virkning som han gjør, saa maae den retskaffene Lærere være forvisset, der findes redelige Tilhørere nok, som ville og kunde byde saadanne Bespottere Spidsen, som tør angribe ham eller nogen Guds Ords troefaste Forkyndere.

I Forveyen sende Journalisterne os en lang Beskrivelse over den beklemte Tilhøreres Bekymringer, som følger med ham i Kirken. Efterat de nogen Tid have qvælet ham med denne Plage, ere de endelig saa medlidende, at de gjøre Ende paa hans Qval, med Musiqvens Seyerfulde Toner, og igiennem Musiqver og Sanger føre de ham til de evige Grændser, med mere (vid, hom. Journ. No. I. pag. 4.)

Veyledelsen er artig nok, og ifald den skulde holde Stik, kand Journalisterne under Spil og Sang marchere lige ind i Himmelen, men der hør nok lidt mere til. Vi ville forbigaae deres vidtløftige Forberedelse, som ville optage for meget Rum, og den de meget omhyggelig har anbragt, sluttelig for at fylde Arket med, som nok af Forlæggeren Alneviis er betaelt. Vi ville begive os til Critiquen selv. Den første Anmærk-

40

ning, som møder os, er denne: vid. p. 8. Denne Indgang blev saaledes henegnet paa Texten, at den Verkbrudne

blev til en Ulykke for sine Medborgere. Men med Tilladelse, enten har Eders Opmærksomhed sovet, eller Eders Forsætlighed glemt, at Indgangen blev saaledes henegnet paa Texten: Se. At der ingen Ulykke, Nød eller Elendighed, almindelig eller særdeles, at den jo kommer fra eller bestyres af Herren, saa er der ikke heller nogen Frelse af Ulykke, Nød og Elendighed, at den jo kommer fra og

bestyres af Herren. Saaledes var Hr. Østrups Tilegnelse, men hvad bliver nu Eders Fordreielse og Skumlerie!

Videre; Journalisterne sige: Propheten sigter ventelig til en Fordærvelse,

saasom Blods Udgydelse. Hvilken prægtig

Gisning af den store homiletiske Kundskab? I det følgende 13. 14. 15 V. forkynder Herren: at han vil hiemsøge over Bethels

Altere og de mange Huuse. Hvo kand ey see at: derved klarlig forstaaes en overhaandtagende Ild, som skulde fortære Herrens Huus og Borgerues Huse? Hvad bliver nu af Eders dumme Slutning, som er tvertimod de klare Ord, og mon nu ey det Ord Ulykke

41

kunde anføres i Hukommelsen om Ildebranden i Kiøbenhavn, hvormed Journalisterne dog drive Spot! En Ære for deres egen Indsigt at gjøre saadanne Forklaringer!

Pag. 9. nægte Journalisterne, at de Ord: Kommer fra Herren, bleve ikke forklarede, og spottende anføre de: Vi ville Hiertelig gjerne have hørt, at Guds Almagt forrykker, forvirrer & c. Ordene bleve af Hr. Østrup nøye forklarede, saaledes: At Guds Viisdom bestyrer de almindelige og særdeles Plager, til den Tid og det Sted, som han seer at kand opfylde hans Øyemeed; ey at Gud finder Behag i at plage Mennesker, som er Støv; men naar Gud seer, at de ikke vil lade sig tugte af hans saliggjørende Naade, da nødes han, som en Fader, at tugte med Plager, om de da under Tugtelsen ville ydmyge sig, saa at plagernes sande Aarsag, er Folkets Gienstridighed, bevist af Israels Exempel, Esa. 3. v. 9. her bestyres endog den største Ulykke af Herren, saa alle Ting skal tiene dem til Gode, som frygte Gud. Dette blev opløst med en fornøftig Faders Exempel, der skarpt tugter

42

sin Søn, for derved at standse og afskrække ham fra sin Ulydighed, og redde ham fra større Synders større Straf.

Heraf sees jo tydelig, at Critiqvens tvende stridende Sætninger eene og allene har Sted i den vrangvillige Tilhøreres Hoved, som ey ville vide at deres Gienstridighed skal blive Aarsag til deres Ulykke, den de øyensynlig haste til.

Pag. 12. gjøre Journalisterne Anmærkning over de Ord: Han kom til sin Stad, (vide Journ.) Her viste Hr. Østrup, hvorfor Capernaum blev kaldet Jesu Stad, frem for Bethlehem, hvor han var fød, eller Nazareth, hvor han var opfød. Og sagde han, at Aarsagen sluttelig var denne: At der i Capernaum var et Huus, hvor Jesus kom i og ham til Tieneste, naar han opholdte sig der; ikke at han eyede det, thi han eyede intet i Verden, men at det har været ham til Tieneste, og ventelig har det været Peders Huus, da der staaer, at Peder eyede Hus i Capernaum, hvorfor de og krævede der Skat af ham frem for andre Stader, som af en Borgere; Mon denne Slutning ikke er fonuftsmaessig, ja endog ret net og velanbragt af Hr. Østrup, og mon ey Hele

43

Verden kand see Critiqvens Løgn og Ondskab at være i en lige Grad?

Pag. 13. gjøres en heel Harangue over det Ord: Kand husvale. Hr. Østrup visede her, at Jesus som Herren ikke allene kand frelse, men og at han som en forbarmende Herre og Frelser vil hielpe; derpaa var et klart Exempel i den Elendiges Frelse. Ifald Journalisterne kunde og vilde være agtpaagivne paa Prædiken og anføre alle dens Ord sandfærdig, da kunde og burde ey saadant undgaae deres Opmærksomhed.

Pag. 14. opholde Recensenterne sig over, ar Hr. Østrup har været for kort. Uforskammet, at de vil og tør. bagtale en Lærere, fordi han retter sig efter allernaadigst udgangne Befalninger og ey vil overtræde Lovene, som præscriberer en Prædikant Tiden.

Samme Pag. opholde de sig over det Ord Skarens Pak; det skurrer i deres delicate Ørne, og de smaae Afguder i Smagens Tempel kunde ey taale det.

44

at tage mod dem som critiske Katte-Killinger, da dog Verset var anført for at vise, at det mindste vi kand gjøre, er at takke Gud for sine Velgierninger, saa maae jeg allene

erindre, at de vise ligesaa stor Vankundighed som Ondskab. Vel sandt, at Autor til Catechismi Sange har skrevet dem, førend de komme ud af deres Ledebaand (vid. Forerindringen),

men dog i dette Seculo, og altsaa

ey i det 14 Aarhundrede. Sangene ere siden 2de Gange oplagte; deres Critiqve kand vel altsaa ey reyse sig af Uvidenhed, men det har nok giort de ømme Smagens Smaaeherrer ondt, at de i dette skurrende Ord, har fundet en Beskrivelse paa dem selv.

Pag. 15. hedder det: Hør nu Læser! Hoved-Lærdommen, som opstod af Ildebranden, hører den: om Herrens Huse nedfaldt & c. Jeg maae svare: Hør nu Læser! Journalisternes forsætlige Ondskab! Hr. Østrups vare: I

Anvendelsen blev en Opvækkelse til Tilhørerne: at takke Herren for sin Frelse i

Staden, fra den for 44 Aar siden overfaldende fortærende Ild, da Indbyggerne i en langvarig Fred, ved Herrens Hielp og Velsignelse havde opbygget Herrens Huse og deres egne,

45

bedre end tilforn. Herved blev erindret: det da bedrøvelige Syn, at see Herrens Huse med deres egne at falde i Aske, hvorved de i deres Elendighed saae sig berøvet de Forsamlings-Steder, hvor med foreenede Hierter kunde anraabe Guds forbarmende Naade. Her blev og forestillet tillige: At det vilde ey røre de Letsindige i vore Dage, om de saae Guds Huse nedfaldt, naar de kun beholde deres egne, til deres sandselige Forlystelser og hedenske Uteerligheder; Men hvad om dette skede nu som da, hvilket Gud i Naade forbyde, at deres Huse faldt i Aske, og deres Eyendom opgik i Røg, da vilde vist Herrens Ord blive sandt: Naar de komme i Angest, da stal de aarle raabe, og naar deres Ulykke kommer over dem som en Hvirvelvind, da skal de paakalde.

Døm nu Læsere! om ey saadanne Critici, høre Herrens Ord allene for at kaste og bespotte og imodsige. Mon de ikke handle som det hedder om Satan, ar han vel anhører Skriftens Vidnesbyrd, men udelukker hvad han vil! de ligne meget (Guds Billede ufornermet) denne Løgnens Fader, thi

46

fra Begyndelse til Ende er ey et sandt Ord i deres Journal.

P. S. Den politiske Bynk feyler Hiertelig

i sin Kandestøber med at giette Autor til denne Anti-Journal, han maatte jo vel begribe, at Bie i denne Tid ligger i Dvale og er uvirksom; dog hans Dømme- og Slutnings-Kraft er ligesaa rigtig i det eene, som i det andet.

Jeg og enhver med mig, maae med Billighed forundre os over denne Bynchs Dumdristighed, som uagtet den homiletiske Journal af Regieringen

er forbudet, dog vedbliver at criticere Hr. Østrups Prædiken, over I Søndag i Advent. De Udtrykke han bruger ere hverken taelte eller hørte. Han taler blandt andet om Dievelen i Kirken; fandt, han stod selv midt iblandt Folket paa Gulvet; Ak! Forvirrelse nok under Guds Ord!

I øvrigt maae denne Politicus erindre, at Staten og Kirken lader sig ey omstøbe saa let. Han har eengang brændt sine Fingre med at ville

47

være Statens Kiedelflicker, han vogte sig at de ey forbrændes gandske, ifald han gjør formeget i den homiletiske Form. Fortsættelser følger.

48

49

Anti-Journalen. No. 3. Betreffende den Homiletiske Journal No. 5. angaaende Hr. Myhres Prædiken.

Begyndelsen af dette Blad er en Betragtning over Hr. Lemmings Prædiken paa 22. Søndag efter Trinitatis, holden til Høymesse i St. Nicolai Kirke. Efter en lang Modsigelses. Labyrinth, som snart fortæller os at Gud ey kan straffe os for uundgiengelige Feyler, (hvor iblandt Overilelse regnes,) snart igien gjør os strafskyldige, fordi vi (at bruge deres Lignel-

50

fer) ey som døve kunde tvinges til at høre, ey som stumme til at synge, ey som krogbenede til at gaae ret op, med mere af den samme Suurdey, som bestaaer af lutter Modsigelser og ubestemte Tanke-Sætninger, der snart gjør Barmhiertigheden stridende imod Retfærdigheden, snart ubegribelig for Fornuften, og midt i dette Chaos bringer os mal à propos ind i den Lære om Treenigheden, hvilken oplyses paa en dunkel Maade med 2de Venners fælles Følelser og fælles Tanker (vid. hom. Journal No. 5. pag. 78.) Ja dunkel nok og aldeles ubestemt; thi at ville oplyse den treenige uadskillelige Guddom, med 2de særskilte Væseners tilfældige Følelser, skulde vel neppe komme noget fornuftigt Menneske i Hovedet. Efter al denne Gallimathias, som iblandt nogle sunde Tanker, indeholder dobbelt saa mange forfløyne, og synes skrevne allene for at opfylde et: ut aliquid fecisse videamur, kommer endelig Journalisterne ligesom en Deus i Machinen, Hovedkulds ned paa Hr. Lemmings Prædiken. Bønnen bliver først roeset, og derpaa Prædiken.

Men saasom Journalisten, til al Uheld har glemt at sende i Forveyen den samme

51

høytidelige Forsikring, som vi førhen har bemærket i den homiletiske Journal No. 4. angaaende Hr. Bastholms Prædiken, saa kunde vi jo ey vide, om han meener noget med denne Berømmelse; ja vi kunde jo letteligen antage den for en Lovtale, som giemte en bidende Irettesættelse i sig, dersom vi og enhver ey tilfulde vare overbevisede om, at saavel Hr. Lemming, som enhver af de offentlige Guds Lærere her paa Stæden, fortiene al Ære, Berømmelse og Kierlighed af alle Retsindige.

Een Ting maae vi anmærke, hos de homiletiske Journalister, og det skal formodentlig være et Statsmands Kneb; naar de have bagtalet Hr. Østrup, roese de Hr. Hviid, naar de have mishandlet Hr. Chem- <Lhem« nitz, berømme de Hr. Bastholm, og endelig naar de have berømmet Hr. Lemming, mishandle de Hr. Myhre.

De forekommer mig som visse giftige Dyr, der lægge sin Gift fra sig imedens de drikke; de trække ligesom Luft imellem hvert ved sine Berømmelser, paa det de destobedre igien kunde udaande sin Ondskab; men ligesaa lidt som deres Berømmelse er nogens Ære, eller deres Foringelse nogens Last,

52

ligesaa lidt er det værd at bekymre sig om Aarsagerne til hine, naar vi vise Urigtigheden af denne.

Lader os nu betragte deres Critique over Hr. Myhres Prædiken, holden paa 23. Søndag efter Trinitatis til Aftensang i Trinitatis Kirke.

De begynde med Bønnen. Efter at have tælt lidt om Formular-Bønner, fortælle de os, at den dyre Forsoners Bøn, til alle Tider og i alle Omstændigheder (dette er sandt nok) om ikke overalt igiennem (NB.) saa dog for en Deel kand passe sig paa vort Hiertes inderlige Begieringer (vid, hom. Journ. No. 5. pag. 90.)

I dybsindige Hrr. Journalister, for hvis grandseende kritiske Øye ikke den evige Viidsoms egen Bøn kand holde Stand, siger os dog eengang, hvilken Deel, ja hvilket Ord, af vor Frelseres Bøn ikke til alle Tider, alle Stænder og i alle Omstændigheder, passer sig paa alle Menneskers Anliggender?

Hente Lutheri lille Catechismus (den er dog for Børn) igiennemlæse der Herrens Bøn, betragte dens Forklaring, og lære saa,

53

at den i alle Deelee svarer til vort Hiertets inderlige Begiæringer, baade om det aandelige og timelige Gode, saalænge vore Begiæringer ere rettelig bestemmede og vi bede om det vi bør. Hvad Under Hr. Myhres Bøn ey var tilpas for disse Smagens Sønner, som ikke tiltroe Frelserens egen fuldkomneste Bøn en fuldkommen Overenstemmelse med vore Hiertets Begiæringer i alle Dele? En Pensee maae jeg endnu her anmærke: det heder i den homiletiske Journal pag. 90. om Frelserens Bøn: Denne Formular-Bøn er der største Mesterstykke af alle de Formular-Bønner nogen NB. dødelig kand udfinde. Ja vist er den det største Mesterstykke, dog ikke af en dødelig, men tillige udødelig Gud og Forsoner.

Videre, snart synes disse Smagens Oracler at forbyde Lærerne nogen anden Bøn, naar de siger: Hvad behøver da Guds Læreren at geleyde den med sin egen altid brugte ufuldkomne Formular? naar det nu var Sandhed, hvad de ovenfore have sagt, nemlig: at en Guds egen Bøn overalt igiennem kand passe sig paa vort Hiertes inderlige Begieringer, mon da ey en anden Bøn af Læreren var fornøden, naar den Omstændighed forekom, hvori den

54

ey var passende? At disse godt Folk glemme hvad de selv nys have sagt, og snakke frem og tilbage, maae man ey forundre sig over, de skal snakke noget, den homiletiske Hukommelse er bedragelig og deres Dømme-Kraft er vist endnu noget spæd.

Dog finde vi at de tage sine Ord agten og sige: Gud er pligtig ved en Bøn for Talen & c. Hvorpaa vaagner deres Medlidenhed og de begynde pag. 91. at ynkes over, at mange af vore Guds Lærere mangle Tid nok til at indrette en net og kort Bøn, som udbrede sine smaa Arme til alle Delene i Hoved-Lærdommen. Ja for at vise deres Medynk i Gierningen opsætte de os en Original Formular-Bøn, som de nødvendig maae tiltroe alle de Fuldkommenheder, som de nægte andre Formularer, ja endog Frelserens egen Bøn.

Barmhiertige Critici! Eders Formular-Bøn i og for sig selv betragtet, kand være god nok, men tage det ey ilde op, jeg er saa

dristig at sige: at jeg ey troer, dens smaa Arme kand udbrede sig til alle Dele; Neppe bliver den antaget som en Hoved-Original, ey heller er dens Omkreds større,

55

For at vise, jeg ogsaa er barmhiertig, vil jeg bekiende, at jeg i 2 Tilfælde Hiertelig ynkes over eder; først fordi det ey gelinger at eders originale Bøn-Formular, efter Ønske bliver almindelig antaget og brugt af alle Guds Ords Lærere, langt mindre i Ritualerne paabuden at bruge og paa alle Prædike-Stole oplæse den Journalistiske Bøn: Hellige Gud & c. For der 2det ynkes jeg over Taabelighed deri, at I efter saadan en Critique fremsætter eders egen Bøn ret som et Mynster af Nethed, Korthed og Beqvemhed til at passe sig paa alle Texter.

Efter denne harangue om Bønnen, komme Journalisterne til det de ville erindre, som ey var andet i Hensigt paa Hr. Myhres Bøn, end at der var den samme, som han sædvanlig benytter sig af ved sine hellige Taler. Ikke andet? Ret godt endda, at de ey paa Bønnen i sig selv have noget at udsætte. Men hvad om Hr. Myhre nu brugte den homiletiske Formular, mon ey Tilhørerne snart kunde omfatte dens smaa Arme og lære den udenad, saa var man jo i en nye Forlegenhed, med

56

mindre de sindrige Journalister hver anden eller tredie Uge vilde skrive os en nye Formular; om den blev lidt meere Original, og om dens Arme vare lidt større end den førstes, kunde det slet ikke skade noget.

Herpaa komme de til Prædiken, og i Anledning af Indgangen anstille en forfærdelig lærd Betragtning om den Synthetiske og Analytiske Forklaringsmaade. Først roese de den Synthetiske, og drive ordentlig Spot med den Analytiske og med Tilbagekaldelsen af Ordets Bemærkelser ifra Noæh Tider, endelig igien forsikre de os: at vi have de analytiske Talere, som behandle et Sprog med ligesaa stor Fordeel, som en Syntheticus.

Saaledes væve disse godt Folk frem og tilbage, med og imod. Lykke for dem, om man bona fide vilde, troe alt deres Hvirvar thi Critique kand det vist ikke taale.

Dernæst begynde de paa Hoved-Afhandlingerne, og støde de sig først over: at gode Gierningers Nødvendighed ikke haver nogen Fortieneste i Følge med sig. Jeg skulde ey troe, at de ville holde Munke-Prædikener for os, og indbilde os, at

57

vi med gode Gierninger kand fortjene Himmelen. De erklære sig. selv for Eenfoldige (maaskee og for Vrangvise) til at indsee hvad det vil sige. Jeg begriber det saaledes: Vi ere pligtige til at gjøre alt det Gode, som mueligt er; Pligten er en Nødvendighed; men naar vi saa godt vi kunde, have opfyldt, er det dog ingen Fortieneste, just fordi det var en Pligt, og vi gjorde ikkun det vi burde og vare pligtige at gjøre: Jeg vil fremsætte en Lignelse i det verdslige: Naar en Regent paabyder, at enhver Undersaat i hans Riger Aarlig skal svare en liden Afgift, da er det jo en Nødvendighed, og den Undersaat som svarer samme, gjør en god Gierning, for saavidt at han er hørig imod Lovene; men derved kand ey siges at erhverve sig nogen Fortieneste, just fordi han i Henseende til Forholdet imellem Regent og Undersaat er forbunden til at adlyde. Men dersom en Undersaat i stæden for 1 gav 10 Rdlr. eller mere, da var det en Fortieneste, fordi han gjorde det Gode som var mere end hans Pligt. Betragte vi derimod i Henseende til Gud, saa kunde vi ei gjøre det Gode vi ere pligtige, langt mindre mere, altsaa kand vore gode Gierninger, som virkelig ere Nødvendige, ingen Fortieneste have i Følge med, sig; thi naar vi have gjort alt

58

hvad vi kunde, ere, vi endda unyttige Tienere. Jeg kand altsaa ey i disse Hr. Myhres Ord finde nogen Forløbelse; hvorføre? fordi jeg ey anseer dem med ubillige

Øyne, og ey i Soleklare Ting vil sette Vilderede. Pag. 98. Sige Journalisterne: at den hellige Talere sagde: Vi bør gjøre alt det Gode vi gjøre, og saa føye de dette Spørsmaal til: Men ere vi ey pligtige til at handle ustraffeligere; end vi af alle Kræfter ere i Stand til? Skal dette Spørsmaal være Ironie, da seer jeg ikke, hvad der i al Verden har frembragt det her (Hr. Myhres Ord giver ingen Anledning,) og er det Alvor; da maae jeg spørge, om et taabeligere Spørsmaal kunde vel frembringes? Naar vi af alle Kræfter gjorde alt det Gode vi vare i Stand til at gjøre, saa var det derfor ikke nok i Betragtning af Guds Hellighed; men mere kunde ey Gud kræve i Betragtning af hans Retfærdighed, thi at gjøre mere end man er i Stand til af alle Kræfter, er en Umuelighed, og hvo torde paadigte Gud, at han af skrøbelige Skabninger

vilde fordre Umueligheder; Ney, Guds Bud indeholder intet som er aldeles umueligt, i sig selv betragtet, at opfylde; men Opfyldelsens Mangel ligger paa vor Side, thi ikke Een iblandt os; ikke den Fuldkomneste, gjør

59

til alle Tider alt det Gode, han kunde af alle Kræfter være i Stand til at gjøre.

Videre, anmærke de pag. 90. en Feyl af Hr. Myhre (som de kalde det,) deri at han siger: Vi skal agte paa vore Gierninger, og efter deres Beskaffenhed kand vi slutte os til vor Tilstand, hvad enten den er ond eller

god. Dette holde Journalisterne for en urigtig Slutning, og anfører til sin Menings Bestyrkelse, Fordommenes og Sædvanens Forraskelse. Gierningers ulige Udfald, nemlig at onde Gierninger kand falde godt ud og vice versa.

Men de gode Herrer bør iagttage, at det ey er Gierningernes Udfald, men deres Grund, vi bør agte paa, og da Hr. Myhres Afhandling er Theologisk, saa bliver Forstanden denne: at vi bør agte paa vore Gierningers Forhold i Henseende til Guds Lov, og derefter fælde Dommen; nu er Guds Lov saa klar, at ingen Fordom, ingen Sædvane kand trække Skint for den; Ere derfor Gierninger i Henseende den gode, saa dømme vi og med Billighed vor Tilstand derefter, thi det hedder: Træet kiendes af dets Frugter. Ydermere det af Hr. Myhre brugte Ord: Agte, vil sige saa meget, at vi Upartisk og

60

grandgiveligen skulle ransage vore Gierninger efter Guds Forskrift og Samvittighedens Vidnesbyrd; men ey løselig oversee dem med et lunket, egenkierligt og af frivilligt Selvbedrog forblindet Øye. Saadan en oprigtig og uhykkelsk Selvprøvelse kand vist lære os at fælde en rigtig Dom efter den guddommelige Forskrift. Det hedder i Guds egne Ord: paa deres Gierninger skulle I kiende dem. Af en slet Grund opkommer sielden god Frugt; det lærer os Frelserens Lignelse om Sædemanden. Naar vi derfor agte paa vore Gierninger, saa forstaaer det sig, vi skal give Agt paa den Grund de opkomme af, og naar den er god, kand vi med Føye gjøre Slutningen fra den til vor Sieles Tilstand; thi en Øyenskalkes, en Hyklers udvortes Gierninger, kand vel bedrage Verdens, men ey hans egen Samvittigheds Dom, NB. naar han vil give Agt paa det og nøye prøve sig selv. Hvortil skal nu Journalisternes vidtløftige Anmærkning over disse Hr. Myhres Ord, der er saa opfyldt af Modsigelser og Uvedkommende Betragtninger, at enhver tydelig kand indsee, at en blot Dadlesyge har forhastet deres Domme, gjort dem utidige, allene bevæget dem til at hænge ved Ordenes Overflade, uden med Skiønsomhed og en ordent-

61

lig Dømmekraft at udlede deres væsentlige og sande Meening.

Ney, mine indsigtfulde Herrer! Hr. Myhre har ingenlunde feylet i sine Sætninger, men I have selv alt for mærkelig vildfaret i eders Dom over dem, dømmer en anden Gang med mere Grund, spotter med mindre Kaadhed, og I skulle ey igien bedømmes saa velfortjent.

Til Slutningen af dette Numer, ville Journalisterne, som store Elskere af Optoger, moere Læserne med Anmærkninger om Præsternes Declamation. Ja vist er det moersomt, thi hvo kand andet end lee, naar han betragter deres Udtrykke om at det eene Ord støder der andet i Ryggen, med mere? Alt hvad vi kand see af deres Hvisvas om Declamationer, er dette: at de ere store Elskere af Skraal. Men da der vil mere til Ploven end at raabe, mere til en Prædiken, end en stærk Røst, saa vil der og mere til en retskaffen Homiletisk Journal end Sniksnak. Vi forsikre de Hrr. Journalister, at ifald ey deres Foretagender i sin Natur var anstødeligt og opvækkede sand Fortrydelse hos enhver Retsindig, kunde man meer end eengang moere sig over deres Taabelighed,

62

umodne Domme og ubestemte Udtrykke, som dem for længst tydelig ere overbeviseede. Men i Stæden for at moere os med dem, maae vi beklende, at vi Hiertelig ærgre os over dem,

og med Forlængsel vente paa at en Høyere verdslig Magt skal lære dem, hvor forvovent det er at more sig og drive Spot med Guds Ord og dets ustraffelige Lærere.

P. S. Da vi af Adresse-Contoirets Efterretninger have erfaret, at Hr. Rosenstand af vore Blade har taget Anledning til at finde sig fornærmet, og at han tillige offentlig har erklæret sin Udeelagtighed i den Homiletiske Journal, saa udæskes det af os, at vi igien offentlig erklære, at det gjør os ondt vi have givet ham Anledning til denne Erklæring, og paa den anden Side fornøye vi os over, derved at være bleven overbeviseede om, at en værdig Søn af saa berømmelig en Fader, ikke har gjort sig deelagtig i dette Uforskammedens Misfoster.

Sandhed bør nyde sin Ret, og gjøre Ret er en Ære; Vi bede ham derfor offentlig om Forladelse, fordi vi have anlediget ham til denne Justification.

63

Utvungne gjøre vi det, og blot Redelighed er denne vor Giernings Lov. Een af Journalens Forfattere har røbet sig selv, og det gaaer med ham som Midas, hvis oprakte Ørne blotte ham. Dog denne Forfatter er imod al Formaning surdior Scopulo Icareo.

64

1

**De Retsindiges Critique
over
den Homiletiske Journal.
Skrevet
af en Weldømmende.**

Kjøbenhavn,

trykt hos Paul Herman Höecke 1772.

2

3

Et Pueri Nasum Rhinoceruntis habent. MARTIAL. Ep.

Mine Læsere maae vide at omenskiønt jeg her skriver en Critique under Navn af Veldømmende, saa er det dog ingenlunde mine Tanker at forandre det Vel, igien til et Vee, det er at sige: jeg vil ingenlunde først criticere og siden igien begræde min egen Critique; thi at skrive det i Dag, som man skal græde over i Morgen er lutter Børne-Stræger og saadanne godt Folks Gierninger, som den ene Gang efter den anden blive knupsede paa Næsen for deres Næseviished, og for-

4

di de, efter Opskriften, have en Snabel saa lang som en Rhinoceros, med hvilken de ville rode i alleting.

Hvad i al Verden har vel bevæget de ufornuftige Forfattere af den homiletiske Journal, at begynde et saa ugrundet og uforskammet Verk?

Kunde de vel være taabelige nok for at tro, at saadant kunde blive tilladt og taalet.

At behandle Prædikener som Skuespil, at begiegne de ærværdige Lærefædre som Acteurer, og offentlig skrive Critiqver over deres Røst og Geberder, er jo en Uforskammenhed saa stor, at man neppe kunde tiltroe en B * * * den selv.

Man begynde kun at skiemte med Prædikener, at giøre dem til Materie for Ugebladets falske Vid og Satyre (NB. saadanne som den homiletiske Journals) man skal snart bringe Guds Ords Forhandling og Lærere i Ringeagtelse. De uforstandige som ey til gavns kunde skielle imellem Brug og Mis-

5

brug, ville snart begynde at sige: jo den og den Prædiken, den og den Præst er bleven brav igiennem heglet, han leer først af Satyren, snart fatter han Ringeagtelse for den som satyriseres, og endelig for Materien selv som tales om. Fra en forringet Æsteme er kun et kort Skridt til Lunkenhed og paa Lunkenhed følger gemeenlig Foragt. Alt saadant er Følgen af den Homiletiske Journal. Men bør vel den store Statsmand, som er dumdristig nok for at troe, at han kan skrive Regierings-Bud, (men som tillige af Erfarenhed lærte den Juridiske Sandhed: Qvi non habet, in Ære luet in Corpore) bør vel den,

siger jeg, være uvidende om, hvad Foragt for Religionen og dens Lærere kan udvirke.

Man vil nok svare: man sætter ingen i Foragt! jo intet vissere, den som man beleer, satyriserer og forringer, skjønt med en ubillig Dom, den kan man let bringe i Foragt, i det minste hos de Eenfoldige og det er just dem her mest bør agtes paa, de kan lettest forvildes og deres Forvirrelse trækker de værste Følger efter sig. De fornuftige forvildes ey

6

saa let, og hundrede homiletiske Journaler vil neppe bibringe en rer Fornuftig den mindste Ringeagtelse for en offentlig Lærere, hvis Prædiken en Journalist udplyndrer og fører et eller andet Ord i Triumph af, med ligesaa stor Ære og Ret som Fribyttere kunde prange med er eller andet Stykke, som de har ranet fra fredelige Folk, som de uventende kan have overrumplet.

Man forestille sig en Prædikant opfyldt Hiertet med den Glæde, Nidkierhed og Iver, som hans betydelige høyst ansvarlige og vigtige Embede kan medføre, han gaaer hen til Kirken for at opbygge, oplyse og vejlede sine Tilhørere, han gaaer op paa Prædikestolen, der taler han baade hvad han forhen kan have overvejet og hvad hans Hierte tilsiger ham i der Øyeblik han taler. Indtaget af og forælsket i Lærdommens Vigtighed, søger han ey efter andet end allene at gjøre den fattelig og behagelig for sine Tilhørere, hertil betiener han sig af de letteste og forstaaeligste Talemaader, det er ham nok at de ere rimelige, anstændige og brugelige. Tiden og

7

hans i Ordet henrykkende Tanke tillader ham ey iblandt alle Ord at udsøge de aller prægtigste, nok naar han vælger dem som ere tjenlige til hans Øyemeed.

Han foredrager sine Sandheder saaledes at de kan fattes i sit Fordrag, saa følger han den Orden som han troer at være den beqvemmeste, uden at anstille en kunstmæssig Undersøgning.

Han veed tillige at den vigtige og salige Lærdom ey trænger til nogen Ophøyelse af menneskelig Vid, Ordspil og opskruede Talemaader, og under alt dette glemmer han ey at de fleste af Tilhørerne ere saadanne, som maae dies med den enfoldige rene Melk.

Imidlertid sidder en homiletisk Journalist og udspejder hans Prædiken, han finder et eller andet Ord, en eller anden Talemaade, som han synes ikke at være saa næt, saavel overlagt og anbragt som hans Homiletiske Delicatesse vil have det, strax anmærker han dette svage Sted, hvor han siden vil lø-

8

be Storm og med sin critiske Muurbrækker aabne sig en Vey til Prædikantens Forkleynelse.

Er ey saadant Foretagende skammeligt og høyst uretmæssigt? Skulde brave Mænd og Lærere vel taale af saadanne urolige og skrivesyge Hoveder at fornærmes, hvilke, Ut

sapientes videantur ipsum Coelum viruperant,

o: for at synes kloge laste det allerbeste.

Critiqver ere nyttige og taalelige, NB. naar de anbringes i det rette Fag; men urettelig anvendt, er den anstødelig og heri just det uretteste Sted.

Betragte vi den Homiletiske Journal, hvad er den da ey for et Mismask?

Efter en lang, og med Hals og Haar indtrukket Præludium for hvert Ark, hvori Journalisten formodentlig vil vise sin homiletiske Styrke, kommer endelig en overdreven Critique, hvori Prædikantens Mæle maae tiene til Materie naar ey andet findes.

9

Den første Critique over Hr. Østrups Prædiken, hvilket narrisk og latterligt Tøy er ey den? Først sammendynges en Hoben Berømmelse, saa uskicket, usammenhængende og forvirret, at ey en Oedippus selv kunde hitte Rede i denne Mørke Tale; derpaa kommer til Slutningen Journalistens Hoved-Sprog, som er Dadle-Syge, det ene rimer sig ligesaa godt som det andet; og det hele Snak involverer en aabenbare Modsigelse.

Skal Berømmelsen være Ironisk, da vee den Ironicus, som ey bedre kan tale sit Sprog.

Hvor lumpent og grovt behandles ey Hr. Chemnitz og Hr. Myhre? mon de brave Mænd ey ved saadan Critique kan og bør finde sig høyligst fornærmede?

Hr. Hvid, Lemming og Magister Bastholm ere saa lykkelige at de blive rosende, (dog haver man paa den sidstes Mæle at udsætte.) Mon de brave og velfortiente Mænd ikke selv ville ærgre sig over at roses af deres

10

Mund, som ginnemhegle deres brave Ordens-Brødre, og synes ligesom ved den enes Roes at bane sig en desfrierer Adgang til den andens Last?

Naar Berømmelse skal fornøye en fornøftig, da maae den udgaae af saadanne Menneskers Mund, som have Troeværdighed og Anseelse; men aldrig kan det være nogen sand Ære for Folk af Tænkemaade at roses af nogle ubekjendte, skiulte og forvovne smaa Geyster, som ey have andet Bevis for deres Indsigter end et nøgen Titel-Blad paa et utilladeligt Skrift.

Neppe saa man Titelen paa dette Blad averteret, førend man gjorde sig Betænkning over hvem den Autor maatte være, som torde gjøre et saa stort Skridt og legge Haanden paa et saa vanskeligt Verk. Men neppe læste man det første Blad førend man af den blotte Fortale kiendte den urolige Autor, som med nogle egensindige, usædvanlige og selvgiorte Talemaader er vant til at indklæde nogle halv forrykkede Tanker, og som med disse

11

elændige Vaaben er næseviis nok for at angribe baade Stat og Religion, og kan ey lære at blive hiemme, endskiønt han lidt efter Fortjeneste bliver tilrettesadt.

Elendige Autor, urolige Hoved, skrivesyge Geyst! hold dog engang Næsten fra de Steder, som ey er tilladeligt at kige ind i. Lær dog engang, at en vis Pygmæer som De, er ey skabt til at omstøbe baade Stat og Kirke; troe mig man kan ey saa let omskiere, omsye, bøde og lappe paa dem som paa et gammelt Klædemon, og troe, at De ingenlunde er den, som er voxen til saadanne Reformationer.

Som en Fornuftens indbildt Helt og virkelig Don Qvixot bevæbner De Dem imod alle Ting. Maaskee De har det Begreb at der er tvende Maader at gjøre sig navnkundig paa, nemlig enten ved særdeles berømmelige Gierninger, eller excessive Tosse-Stræger,

for liden til de første, vil De maaskee opsvinge Dem ved de sidste, men de tager hæsliq feyl i Regningen.

12

Erfarenhed synes mig burde erindre Dem herom; thi om jeg husker ret, er der ey længe siden De sad og bejamrede deres afbrudte

Vor-Vinger.

De kan maaskee endnu engang komme til at qvæde deres Poenitense-Sang, Kirken taaler ey meere at røres ved end Staten, og vor allernaadigste Konge har vist ikke indsat Lærere og Guds Ords Prædikanrere ved Kirkerne til den Ende at enhver kaad og skrivesyg Pog skal spille Bold med deres Embede, Lærdom og Navn. Saadan Frækhed fortienner en alvorlig Revselse, og den vil vist ramme Dem, og da Maae et Plectimur Merit ☺: vi faae der vi forskyldte, være deres Trøst.

De begriber nok min Herre hvem jeg meener, og ifald de ey allene (efter Forlydende) skulle være Mester af den homiletiske Journal, da vær saa god at dele baade Critiqven

og den derfor faldende Belønning med de Medhielpere som have havt Haanden i med dette lumpne Værk.

13

Høystpriselig er den Regjering's Forsigtighed, som hæmmer saadanne utilladelige Begyndelser, der i sin Fremgang kunde have utalte onde Følger, opægge flere imod Religionen og dens Lærere fiendske Gemytter. Desværre deres Antal er alt for stort, og uhindrede kunde deres Frækhed blive skadelig; ney! vor vise Danske Regjering vaager nu alt for nøye over alle Dele, og det Mørke er forsvunden, som tienede Kaadhed, Frækhed og Uretviished for en kort Tid til et tykt Skiul.

Vore Guds Ords Lærere kunde nu uforstyrrede gaa hen til deres hellige Tieneste uden at frygte for saadanne Speydere, som offentlig vilde bruge deres alvorlige Taler til Materie for Satyrer og Spotte-Gloser.

Nu kan De Hr. Journalist ogsaa gaae i Kirken med mere Nytte; thi i stæden for at de i denne Tid har kommet derind allene som en nysgierrig og verdslig-sindet Speyder, saa kan De i Eftertiden gaae derind og lære den dyrebare Sandhed, at De ey allene bør være Ordets Hørere, men dets Giørere.

14

Ordets Forklaring fornøiede nylig allene Deres Nysgierrighed, det rækkede allene til Øret, og den Kritiske Spotte-Geystes Erindring. Efterdags tør det maaskee falde i bedre Jord og bære mere Frugt. Ifald De for Deres homiletiske Arbeyde skulde blive Assessor i en eller anden Grundmuuret gammeldags Bygning, da forsøm ey, imedens De da har Stunder dertil, at holde en Journal over Deres egne Tanker, og glem saa ey troelig at berette, hvorledes De selv har angret og skammet Dem over Deres egen Daarlighed.

Men for alting skriv hverken Afbedsever Tigger-Breve til dem, som De med Deres homiletiske Kritikver har fornærmet; thi man troer Dem dog ikke mere, men holder fore, at Deres Poenitense ey varer længere end Nøden er Dem over Hovedet. Man har meget gyldige Tanker til at domme saaledes, en slags Erfarenhed synes at bekræfte den Tanke om Dem. Alió spectant Remiges, alió vihitur cymba ∴ man pæger til et Sted men skyder til et andet.

15

De er ellers en meget skrivbar Person, De kan udklække flere Skrifter end en Maanedes-Due Unger, ja De er i visse Maader som en Hydra, paa hvilken et Hoved opvoxede naar man huggede et af: Knap afklippede man et Statistisk førend der igien opvoxede et Theologisk Hoved, og af det politiske Cadaver opkom en Homileticus.

Ifald jeg havde Gaver til Poesien, synes mig at jeg i Dem kunde finde et beqvemt Sujet til en Methamorphosis eller Forvandlings-Bog. Et lykkeligt Hoved maae De have der kan forborges saa mange Videnskaber, nemlig Politiquen, Homiletiqven, Poesien, Critiqven, og Gud veed hvad mere. Neppe troer jeg nogen Skrædders Ledike kan giemme flere Stumper, ja Stumper og Pialter er det alt.

Til Slutning vil jeg advare Dem, at De for Efertiden tager Dem lidt mere i agt og ey løbe Hovedet imod Væggen; thi vi have galne Folk nok.

16

Farvel Hr. Homileticus, naar Tiden tillader det skal jeg forfærdige en Journal over alle desperate Skribentere, og troe mig deres Navn skal ey blive glemt hverken under Littera J. eller B.

1

**Den politiske Kandestøber.
Et Ugeskrift.
copieret af
Josias Leopold Bynch.
Kiøbenhavn, 1772.**

Trykt og findes tilkiøbs hos Joh. Rud. Thiele, boende i store Helliggeiststræde.

2

3

No. I. Den politiske Kandestøber. Non obturabis os bovi tritुरanti &c.

vid. Plinii Historia Naturalis.

Det vilde lade meget kuldet, om vi ikke stangede vore Læsere med et Valsprog. Moden og Mageligheden er rund nok, til at forlade, om vi ikke havde Leilighed, til at efterslaae det. Den Bog det hører hiemme i, den giennemblades ofte; men læses sielden, i vore Tider; — men — man maa troe os paa vor Ærlighed, om man ikke just har Bogen ved Haanden, at det ufeilbarlig maa findes der. I hvor om alting er, da vil man vist berømme os meget i Eftertiden, for dette Valsprog. Kunne vi vel finde noget beqvemere? — Det vil vor Blad lære dem. — Passer det sig ikke ligesaa net paa vort Ugeblad, som paa Blandingens Hegle til dens Recensionistes Marlokker? er dette Valsprog os ikke en ligesaa sød

4

Hiertestyrkning, søm det var Grev Zinzendorf, Morten Skribler og Katharina Støberin? — Kan vi ikke ligesaa fuldt forlade os paa Bogstaverne i vort Valsprog, som den, der i denne Epoke, fremkaldte Overtroens Arme, til at stride for sig, da en barmhiertig Retfærdighed stadfæstede ham, i Kraft af hans fanatiste Statsklygt, for, om mueligt, at forære ham en evig Throne blant Daarerne? — Kaster det ikke en nye Vold op, for os, mod dem, der ville skyde efter dette elskelige Foster, som hviiler sig i et gammelt Kastel, der er giennemsigtigt og staaer paa faldende Fode? — Ere vort Valsprogs latinste Karakterer ikke ligesaa opbyggelige for vore Læsere (som mestendeels ere danske) som poetiske Ordgaader; som engelste Klygtigheder og som romerske Hieroglyfer, eller Billedsprog; opvække de ikke hos vore Læsere en stor Ærbødighed for vore almenyttige Indsigter, i at laane uoversatte Tanker, fra det latinske Sprog, som desværre kun lever iblant de Høilærde Aander?

Anretter Lyden af disse Ord ikke en fortryllende Konsert, for vore Læsere, som vil døve dem og holde dem fra Søvn, om vort Snak blev ganste dorskt? overtaler dette hemmelighedsfulde Valsprog dem ikke til at tro, at vore Indsigters Kilde er uudøselig, saa lenge den romerske Aand besieler os? — Nei! — saa stærk Tro vil ventelig kun findes hos meget faa mavre Skrivesyge. — Hvortil da et Valsprog?

5

Den politiske Kandestøbers Katekissation for sin fiorten Aars Søn.

Denne gode Mand havde en Aften været Præses i et Sælskab; han havde blandet Nysepulver i sit gode Snustobak, faaet Sælskabet til at tage Priiser deraf og kommet det til at sætte Galden og Lungen i en usædvanlig stærk Bevægelse. Sælskabet havde af denne hyppige Nysen faaet saa ondt over Brystet, at meget faa, af dets værdige Lemmer, kunne drage Aanden, uden at føle faadanne Smerter, som Angestens Piile ellers foraarsage. Ynkverdiggere Syn har man aldrig seet end dette: enhver snoede og vriede og vaandede sig; een hæftigere end den anden. Enhver svedte saa stærkt, at man saae Draaber, som Gaaseæg, at falde paa Jorden. *) Hver gang dette forbigrede Nysen lod nogen have et øiebliks Frist, saa strippede han hen til Vertens flydende og alting formanende Aander; (man siger, at stærke Spiritusser skal, for Liebhabere, være nyttige til alle Ting.) Disse Aander salvede hans Saar; underkuede Nysenet og gav ham sit naturlige Aandedræt igien.***) Enhver

*) Dette synes kun at være sandsynligt; men tillige overdrevent; dog man udtyde vore Ord paa to Maader, da ere de ligesaa naturlige som sandsynlige.

*•) Autor har, med denne Fortælling anpriiset Brandanstalterne, og villet formane, at man meget vaersom maa omgaaes med Ild; thi af en liden Gnist kan der jo opstaae en stor Ildebrand.

6

for sig, kom lidt til sig selv igjen og da besluttede man, i Kraft af Spiritussernes modige Veltalenhed, i Harmonie med de Jomsborgiske Love, at: hvis nogen af Sælskabet nogensinde herefterdags blev befunden at bære Nysekrudt hos sig; han da skulle betale tre Mark til Sygekassen, som, formedelst de iidelige Sygdomme, der angrebe dette diætiske Sælskab, var i en meget maver Tilstand. Vor politiske Kandestøber Herr Gudman smaasmidskede i Skiægget og tænkte: det er for siidig, at redde Vuggen med Barnet i, ud af Stuen, naar Huset er brændt. Klokken halvgaaen Elleve gik han hiem, halvforføiet over denne Spas og heel forføiet over sin Grandseenhed i Rigernes Hemmeligheder, ja overmodig over hans frugtesløse Haarkløverier. Nysenets Lyd døvede saa alle Ører i det Sælskab, han kom fra, at hans vittige Veltalenhed der slet ingen Lettelse kunne have faaet. Hans fiorten Aars Søn, som allerede, ved et Lys, er i Stand til at støbe Underværker sammen, som ere ligesaa beundringsværdige i Miniatur, som Grækenlands vare i det store, han løb sin Fader, med hoppende Arme og velsignende Øine, i Møde. Faderen stillede Sønnen frem for sit Bryst og omsnoede ham med sine trætte Been; han begyndte, efter Sædvane at fritte Sønnen om Nyt; hvad enten han frittiede, for at anrette Ulykker i sin Familie, eller for at vænne Sønnen til Troløs-

7

hed, og Sladdervurrenhed, eller for at faae Anledning til at sætte Priis paa sine skarpe Indsigter, det kan vi ei sige for vist. Saa meget vide vi: han spurgte Sønnen, om han ei havde noget at fortælle ham; hvorpaa Sønnen, som med slige Eventyr, ville smigre sig fra fortiente, eller, i de følgende Dage, fortienende

Rævselser, fortalte, at den graae Gaas, der gik løs i Gaarden, havde faaet noget i Halsen, som den ikke kunne svælge; at den sprættede saa ynkelig, som en stukken Kalkuun og at den løb forvildet rundt omkring, som en Top. Man meente at den havde et Slag, og at den, til stor Begrædelse for alle Huusfolkene, snart ville døe. Ak du Eenfoldige! svarede Faderen, med de Lærdes sædvanlige Ømhed; har den faaet en Steen i Halsen, saa kunne den jo ikke foraarsage et Slag; Steenen glider jo ned i Kroen; Smerterne ville da snart forgaae; hvortil da saa stor Frygt og saa mange Ophævelser over denne stakkels Gaas? du maa, min Søn! ikke vænne dig til at beskue Verden med skieve Øines (Nei! indbrød Sønnen; seer jeg ikke altid Papa lige i Øinene?) Du forstaae mig ret! vil du blive en stor Mand som jeg dog venter, saa maa du ikke engang i smaae Ting, opdage Vanskeligheder. Det geraader Menneskeligheden til Ære, at overslette alt og at overse alle Ubehageligheder. Lige fra Gaasen af indtil Mennesker, maa du ikke kunne udmærke dig een eeneste Tvetydighed. Vore

8

gamle Forfædre spillede sig kun i Vand. I saadan et glat Speil kan du jo ikke see Koparerne i dit Ansigt; og naar du i sligt et Speil, efterseer alle Ting, saa ville det ikke anderledes see ud for dig, end dit eget Ansigt selv. Ak! hvor ville du da krone mine graae Haar! hvor glimrende ville du da ikke blive ved denne herlige Egenskab. Min Efterslægt vil da forevige mine sunde Formaninger. Om mine Forfædre da, formedelst et Jordskielv, eller anden Jordforvandling, skulle faae Lov, at løfte deres Hoveder op oven over deres Sovekamre og see sig lit om i Verden; , hvilken Under ville da min Afkomme opvække hos dem; hvor ville det ikke opvække Glæde hos disse Opvaagnede, at udmærke sig, denne lykkelige Forvandling, hvis første Fosterfader jeg har været. Hvo ville de da ikke indtages, naar de see deres Efterslægters Fuldkommenheder og Dydefuldheder. Disse Opvækkede ville ikke, med alle afskedne Aanders Hielp, kunne blive een eeneste Egennyttig vaer; kun Patrioter ville de antrefte i alle Huuse og paa alle offentlige Samlingspladse; ja saa retsindige Patrioter, som, omgivne af deres saa kunstig samlede og saa regelmæssig opstabilede Rigdomme, hungre sig vellystfulde til Døde; som sætte et uoverstigeligt Gierde om deres Klenodier, af en ædelmodig Drift til at ville efterlade deres Børn, eller (hvilket er endnu ædelmodigere) ganske Fremmede disse ved saa mange Dyder erhvervede

9

Guld-Dynger; og det allene for at onde deres Børn og deres, dem ganske ubekjendte, Medmennesker, den søde Forlystelse, at udstrøe disse samlede Skatter. Hvilken ulignelig Ædelmodighed ville ikke denne Tilbøielighed til Efterlevendes Lyksalighed, da ikke kaldes af mine Efterkommere og af dem; der saae op af deres Graver.

Naar du saaledes, min Søn! ville, ja gid du ville bruge dine Øine, saa skulle du snart komme til høie Æres-Poster; thi de, der seer Vrangheder, bør ei beforders til Embeder; - - med hvor stor Forvirrelse; med hvor stor Uorden; med hvor mange Fordeeles Tab, truer ikke Vrangsindede den ordentlige og overflødige Stat. Vel derfor for dig, om du kan viide hvor og hvorledes dine Øine skal opvarte dig! har man da været saa ubillig og sletdømmende i forrige Tider, at kalde den Mand, en uretfærdig Dommere, som havde dobelt saa mange uskyldige Sportler, som vis Løn; saa maa man, i disse artige Verdens Tider, viise sig mere sleben og oplyst om Rettens blomsterstrøede Gienveie; man maa kalde saadan en Mand, et dyrekiøbt Redskab i Retfærdigheds Haand. Hvilket Fortrin har ikke vi frem for vore Forfædre: disse vare i mange Tilfælde tvivlvraadige om, hvorledes de torde handle, af Mangel paa grundige og tydelige Love, men vi; ak hvor herligt er det ikke lavet for os; vi have Love, som alle staae i en velklingende Harmonie med hin-

10

anden; som ikke ere hinanden inbyrdes stridige; og hvis nogle af de forrige vare saaledes, saa haver vore Viise, med en gylden Kunst, bragt dem under Eenigheds Scepter. Man er nu, for største Deelen, oplyst om, at alle Love sigte til at ville fremme det almindelige Beste. Skulle du, i dine Dage blive Dommer min Søn! saa kan du, saa tit, som andre hviske dig det i Ørene, dømmе efter eget Gotbefindende, nu forfarer man ikke haardere, end at man kalder en slig Dom lutter Barmhertighed og Menneskekierlighed.

Det var kun i den ryggesløse Fortiid at man vanærede saadanne Folk med Navn af Despoter; den gang bleve de fleeste Love bekjentgjorte med at straffe den der førstegang forløb sig imod Despoternes Hensigter; men ak! hvor herlig er nu ikke Verden fuldpakket med Love, saa at enhver i Roe, kan fortsætte sin Gang paa den almindelige Sandheds og Retfærdigheds-Vei. Naar man med adstadige Skridt, ubemærket og ligegyldig mod en qvælende Ære, passer nøie paa; at lade sin Foed troehiertig betræde denne Vei; hvor sikker er da ikke enhver, nu om Stunder, for Røvere; hvor lidet har han da nødig, at skielve, ved hvert Trin, for at træde Feil; hvor understyttet bliver han da ikke af de gyldne Krykker, som han kan bemægtige sig og som himelfarne Vandringsmænd efterloed sig, til at udsmykke det Kildevæld, rundt omkring,

11

som opqvæller paa denne Retfærdigheds Vei; altsaa seer du nok ind, min Søn, hvor lyksaligt; hvor trygt og

hvor glimrende dit heele Liv vil blive, dersom du alleene taer efter mine faderlige Formaninger.

Kom du til at studere Jura, da skulle mit første Forbud til din Manuduktor være, at han aldrig, for alt det der var helligt, maatte, ved at forklare Lovene, lede dine Tanker tilbage til at eftersee Lovgiverens vel overlagte og vidtudseende Hensigter; han skulle, paa det allerlærdeste, være i Stand til, at lære dig, at forgylde de gamle eenfoldige Love med den giengse Modes Flitterguld; saa at du, i alle paakommende Tilfælde kunne være færdig at passe dem i Tiderne; thi det er en god Tid, vi leve i. Skulle du vel ikke kunne komme til at sætte dit Hierte, i det minste, to Tommer høiere i Veiret, end hiine gammeldags Lovgivere havde det siddendes. Alt det maa du lære. Du maa med en, efter al Anseelse, Hiertelig Ømhed og Ydmyghed, kunne overtude alle, om Lovgiverens stolte og uforsigtige og paa vore Tider upassende Mening; du maa kunne, i visse Tilfælde, see klarere, end tusinde forgyldte Øine.

Fortsættelsen af denne Katekisation faaer Læseren en anden Gang.

12

Betragtning over foregaaende Kandestøber-Regler.

Se han ikke ret ordentlig, denne gode Mand? jo det maa enhver tilstaae, og man maa forsikre sig, at han ikke gjør saa eenfoldige Fornufts slutninger, som mange af vore Lærde, hvis vidtløftige Adspredelser svække meget Tænkraften. Ingen vil undre, at denne Borger kan være blevet saa skarpsindig, naar man alle Tider seer ham, hver fiortendes Dag i Froeprediken og hver fiortendes! Dag i Aftensang. Han har Øinene da fæstet lige saa vidst paa den milde Lærere, som om han vilde kysse hvert Ord ud af Munden paa ham. Her lærer han, at tænke saa regelmæssigt og saa grundigt, som han, i denne Samtale med sin Søn, har paa det ordriigeste lagt for Dagen. Den gode Mand er en flittig Kirkegiænger og de Prædikener han faaer, veed han, at drage sig til een saa livsalig Nytte, at han, med en ufeilbarlig Veltalenhed, kan udstrække sine Indsigter til alle Ting. Hans Politik er grundet paa den Theologie, han der annammer, med et videgierrigt Hierte; hvad Under da, at hans Politik ligesaavel beskæftiger sig med Torvespande; med Tienestetyendes Snitter; med Madmødrenes Uforsigtigheder; Upaapassenheder og Godtroenheder, som med sin Søns og Rigets Fremtarv. Undertiden besøger han og en anden Kirke,

13

for at faae bybe Indsigter i Krigsvidenskaben; her faaer han at viide - hvor meget Lebning en Soldat har; at Soldaten undertiden ligger paa Straae, høit oppe i Gavlen af Huset; at man anseer ham for et Skumpelskud, naar han kommer for Skade, at slaae en Jydepotte i Stykker; ja end ydermere! vor høilærde Kandestøber, faaer endog sine Indsigter saa udvidede, at han i sit Aftensælskab, kan fortælle sine Tilhørere, for at bortslunke fem Qvarteer, hvorledes en Soldaterkone stiller sig an, naar hun bliver besat af Dievelen.

Journal over Kandestøberens opbyggelige Taler i Sælskabet.

Denne ærværdige Talemand kommer ind ad Døren, med spanske og langsomme og andægtige Trin. Aviserne bær han i Barmen med ligesaa stoer Varsomhed og Lovformelighed, som den lange Tyskemutter, bær sin Psalmebog, naar hun gaaer i Messe. Han snoer sig, med saa megen Hurtighed, som Ærværdigheden tillader ham, først engang rundt; seer paa sin Klokke, for at viide, hvor lang Tid han har at snakke, og derefter udseer han sig et Sæde, hvor hans yndige Person og taktmæssige Lader kan sees af alle. Man forelægger ham en Tobakspibe og et Krus; til Besvarelse. Herover besieles og sysselsættes han til at perorere:

Aviiserne fortælle os kun lidt om de svenske Sager. — Beklageligt, at Ministerne ikke

14

endnu have givet os. nogen Efterretning. Var jeg kun Statssekretær! — Dannemark kan aldrig

faae Krig med Sverrig. Sverrig er snild

nok til at regiere de Indenlands, førend den ødelægger de Udenlands Omstændigheder. — Der er sat Strandvagt. — Maaskee der nogen vil dissertere og dette da skal blinde Øinene paa dem: svarede en langskegget Underofficier. — Ak! nei! afbrød Kandestøberen, det er for at man ikke skal faae Sigte paa visse Kontrabande Vahrer. — Krigsmagten er nyttig til alle

Ting, næst efter Gudfrygtighed. — Gud give

os Fred i vore Dage, at vi maa sove og vaage alt efter gammel Skik. — Men naar vi ret bez tænke, saa er Nationen bleven alt for kaad, ved det den saa længe har levet uden Krig; — Hvad? — uden Krig! svarede en gammel Kapitein, som har slaget sin Søn til Ridder i Skrivesygdoms-Tiden; de Lærde spidse Kaarderne nok imod hinanden; men det er da endelig kun Gaasekaarder. Qvægsygdommen varer jo ikke længere ved. Det

er dog got, for noget at vi have lærde Folk. Men Vee os, svarede Kandestøberen, saa visse, som vi kan være paa Krig, om man tager Velsignelsen fra disse Folk. Den forargelige homiletiske Journal, kunne snart have undermineret den. Denne Journal har foraarsaget stor Forargelse hos Meenigmand; et Barn maa jo aldrig faae Opdragelsens Regler at vide; Uvidenhed er anseet, som Skarpsin-

15

dighed; jeg ville give alle de Lisbund Tin, jeg har paa mit Loft til, at jeg var saa dum, som enhver anden ærlig Mand. Ingen Ting er skadeligere end Forvidenhed; Wo du nicht geruffen bist, da laß dein Vorwitz: dette har Paterinquisitoren lært mig. Det skar mig mest i Hiertet for den grundlærde Hr. Østrups Skyld. — Hvor kan I sige det Hr. Gudman; han er jo roest i den Homiletiske Journal; han kan jo ikke andet, end fyrriggjøres i sine Embeds Løb, ved slige Lovtaler. Han er sandelig en stor Mand; saalænge som han prædiker, kan Religionsforagtere nok stoppes Munden paa; ach hvor græsselig han sidste Gang talte om dem, der ville have Skruer under Guds Ord; og om de Dievle der i Kirken udklæde sig som Lysens Engle midt iblant Troens egne Folk; — jeg kan forsikre, at hans Prædikener ere endnu bedre, end Thaulerusses, efterat han var bleven omvendt. Jeg syntes, at han tog sig i Agt for hvert Ord han sagde; allene fordi de slette Folk, som kritisere Prædikener, ikke skulle fange ham; og, efter min Forstand, kunne der heller ikke siges et Ord imod det altsammen, hvad han sagde. Vor Frue har, med den uskyldigste Iver, smældet paa Præstjournalen; hun kan ikke lide den for sin Død; man maa heller fordreie hendes Øiesteene, end pege til en Præst; hun maa holde sig til det Aandelige; andet Moerskab har hun næsten aldrig. Saaledes talte den, i

16

Grunden, studerede Portner; men al Taalmodigheden havde næsten sat Galden i Giering hos Kandestøberen, hvis han ikke nu havde givet sig den underdanige Fripostighed, som kunne forslaae, til at afbryde en saa dybsindig Tale, som denne Portners. Hr. Gudman faldt ham da saaledes ind i Talen: Aberpaa! skulle vel den homiletiske Journal være forbuden at trykkes; — Ingen Ting truer med skadeligere Efterspil, end Ueenighed i Kirkens Sager; — den udrækker sine Arme til alle Stænder; — vi kan ikke noksom fuldtakke den sindige og grundige Lutherus, for den augsburgiske Confessions-Artikler; hvor viiselig gjorde han ikke, med Eet, Ende paa papistisk, fanatisk, enthusiastisk og hypokritisk Overtroe, hos alle dem, som

adlydede hans Scepter. Derfor har jeg

aldrig kunnet indsee, hvortil de mange Stridsskrifter have oversvømmet Verden; ventelig kun for at beriige visse og forvilde andre; Pressen maa gjerne hviile, naar den kun vil trykke Aviser til mig; heraf kan man dog øve sin Tænekraft lit, med at slutte sig til, hvad der skal skee i Fremtiden. Hoffolk ere meget aabenhiertede med deres Hensigter, heraf kommer det, at vi viide, hvad der gaaer for sig i Kabinetterne; . men, havde vi ei Aviserne, hvem ville da vel være saa øm over vores Nyfiggenhed. — Jeg læste i Aftes, fordi jeg og ville kunne sige mine Tanker, den Homiletiske Journal; det var No. 5

17

om jeg husker ret; men ak hvilken Krøblingestil; hvilken Jevnhed i Meningerne; hvilken Maverhed overalt; hvilken Plathed i Sandhederne; hvilken Usædvanlighed og Urimelighed i Beviserne, skrækkede mig ikke paa den første halve Side; saaledes, at jeg strax blev bange for at læse den igiennem. De Folk maa kun have lit Læsning, som skriver den; mig syntes at den ikke smagte i een eeneste Linie, efter vore gode ærlige Forfædres theologiske Veltalenhed.

Gud give, at de arme Kritikantere ville give os Kierne, i Steden for deres Avner; det er forskrækkeligt, at Uviidenhed har taget saa stærk Overhaand. Man maa nok sige at Religionsbespottere burde værdiges et evigt Fængsel. De maa dog tage en Ende, med Forskrækkelse. — Men Hr. Gudman! siden de tale om Forskrækkelse, har de ingen Frygt for Spøgelser? (saaledes faldt Portneren ham ind i Talen) Da, det var fuld Maane kunne jeg næsten ikke sove een eeneste Morgen, i Dagbrækningen. Det skræbede, rabede og klamrede paa Porten, som om heele Huset skulle falde; jeg indhyllede mig i Sengen og om det galdt mit Liv, havde jeg ikke vovet at lukke op; maaskee det er Advarsel for Fruens Død; et Par Dage førend 20 S. efter Trinitatis blev hun haardt angreben: Jeg tæller alting efter som Søndagene løbe ind; denne Maade i at tælle, har jeg lært af vor eene Tiener, som gik i latinsk Skole. Da dette Bul-

18

dren askillige Morgener efter hinanden havde vedvarer, fattede jeg dog endelig engang saa meget Mod, som jeg manglede til at krybe ud af min Portkielder; jeg listede mig op og vaagnede Kisten, som trods al denne Allarm, endnu laae i sin sødeste Søvn; hun havde sit Kammer lige over Porten til Gaden; da hun havde gneet Søvn paa Flugt, fik hun endnu ei min Angest at vide; jeg brugte et Krigspuds for at faae hende til at see ud af hendes Kammervindue, ned paa Gaden; jeg sagde: Kisten! Jer lille Ven er ved Porten; tal med ham i Vinduet; jeg kan ei finde Nøglen; det er saa skummelt endnu. Hun sprang hen; lagde sig paa Knæe; saae langs ud af dette rundspidsede Vindue; faldt tilbages i en kort Afmagt og efter en ligesaa kort Taushed raabte: Poul! Poul! sikke to græsselige store sorte Hunde. Hun fortalte mig siden, at de vare af en

overnaturlig Kiempestørrelse. Dette var ufeilbarlig et ondt Jertegn. Der var vist berammet nogen Ulykke for Fruen eller for hendes Slægtning; det sluttede vi alle af disse to sorte goliatiske Hunde; glubsk saae den eene især ud, (sagde hun) den anden havde et tyndt Liv. Jeg kan ei gjøre rede for, om disse Gespenster siden ere komne ind, i andre andægtige Folkes Lignelse, i vor Gaard; Dievelen kan skabe sig til hvad han vil og vor Frue vil gjerne omgaaes og føie andægtige Folk. Vi

19

har dog ikke siden mærket — — Ja vist svarede

Kandestøberen kan Han skabe sig i alle Slags Skikkelser; det faldt mig før ind, da jeg talede om Præstjournalen; men Himlen være lovet! dette Udyr forsvandt snart; det kunne snart have forgiftet alle Øine og anstukket de fleeste med Foragt imod Sandheden. Ak grumme Tordenskrald! i mit og alle Sandhedselskeres Ører; der stod i Forbuddet om dette Skrift, at det maatte ikke trykkes indtil videre; hvad dette indtil videre skulle sige, det gad jeg gerne vidst. En Mand, som er en ivrig Sandhedsforfægter, ville gjerne være bleven Forlægger af Præstjournalen; men saasom han kunne ikke lange den med sine Baadshager, saa ind, seer han, saa got som enhver redelig Gudslærer, at det er et meget dumt og friepostigt og formasteligt Skrift; da jeg derfor spurgte ham, hvad dette: indtil videre, skulle sige, saa svarede han, med en lovkyndig Sikkerhed, at det spaade saa meget, at man ville forbyde Autor til dette Skrift, nogensinde herefter at sætte sin Pen paa Papiret og at ingen Bogtrykker maatte trykke noget for saadan een Gudsforfgaaen; dog dette kunne jo ikke skee, uden han mistede Hænderne; ja det har han fortient og værre Straf endnu, hvis jeg maatte raade. En anden Person, som altid bruger sine forargelige Fornufts slutninger til at giendrive mine politiske Spaadomme og Fortolkninger, gav mig en For-

20

klaring paa dette: Indtil Videre, som smagte mig meget ilde; han sagde at der tilkiendegav, for en Deel, at den Homiletiske Journal havde sine høie Velyndere, som ventelig endnu ville befordre dens Fortsættelse; men at dette Indtil Videre gav Forfatteren et haabefuldt Glimt af en allernaadigst Bønhørelse, dersom han indsendte en alunderdanigst Ansøgning i Kansellet og forpligtede sig til visse Vilkaars lagttagelse, ved at udarbejde dette Verk. Han sagde mig mange Beviisligheder, om Nyttens af sådan en Journal, som jeg ikke ville lukke mine Øren op efter og iblant andet, forsikrede han, i en ubodfærdig Haarnakkenhed, at ingen ønskede mere Dens Oprindelse, end de retskafne Gudslærere, som afvartede deres Kald efter Kongens, og Samvittighedens Love; at disse, ventelig ville gjøre sig al underdanig Flid for at øine Opfyldelsen af dette Ønske. At der kunde blive en Sporre til Kirketugtens hastige Forbedring i Dannemark. Af alt dette blev jeg saa kied og saa led og saa søvngig, at jeg var færdig at besvime. Jeg kan nok troe paa det, som en Præst siger; men før mistede jeg mine fem Sind, førend jeg kunne sætte minste Tillid til en Journalist; han har dog ikke den hellige Dragt paa, om man saa forresten bildte mig ind at han

var den lærdeste Mand ved Universitetet. Ak

21

Hr. Gudmand! (saaledes ophævede en Student Rysten, som næste Bord derved spillede Polsk Pas, i Sælskab med en Slagterkarl, med en Gaarskarl og en Løber; i det denne Hr. Student, halv forbitret og halv blegnet af Iver for Sandheden, slengte Kaartene ud af sine zitrende og magtesløse Hænder) Jeg er færdig at prostituere mig selv, fordi deres Diskurs er convojeret, coaguleret, armeret og fundamenteret paa saa megen Godtroenhed og fidelité. Jeg maa næsten ærgre mig til døde, naar jeg hører læge Folk vil gjøre en lærd Mand til Autor af den homolitiske Journal; det maa vi studeerte bedre vide; den Karl som er Autor til dette Skrift, er allerede for længe siden gratuleret med blaae Taarn, af den Giennemlæsende. En lærd Skriverkarl, som skriver smukkest ved klart rødt Blek, og som bruger en Glaskugle med klar Spiritus for sit Lys, fortalte mig forleden, at han havde skrevet Gadeviiser; i hvor om alting er, saa veed jeg, at det er en Compiler, *) en forvoven og dumdristig og selvklog Fritænker, og at jeg skal analysere ham, ligesom den berømte Forfatter af Fortegnelsen, en Storpralere og Vindmagere og Fusindtast! han har endnu ikke læst hun-

*) For at læge Folk, skal forstaae dette maa vi underrette dem om at Compiler er een som opkaager gamle Sandheder og giver dem trykte ud til Publikum, for sine egne Tanker.

22

døde Deelen af de theologiske Systemata, som jeg har læst; det var ogsaa umueligt for ham; han maa spise et Par Skiepper Salt først; mange ville paastaae, at han har et muntert Hoved; men Gud forbarme sig over ham, saa sandt at han ikke er i Stand til at tænke grundigt i nogen Materie. Han læser aldrig; han stoler for meget paa sig selv; maatte jeg manuducere ham; saa kunne jeg maaskee faae ham paa den rette Vei; jeg ynker ham af mit ganske Hierte; men han er malisiøsk; han roser sig selv, naar man vil foragte ham og gjør sig just derved foragtet, fordi han tænker at ærgre hans Modstandere; man har ikke nødig at vide meere for at kiende ham, end det, at han er rejiceret til Attestats. Jeg veed, at jeg er en grundig Theolog; saasom jeg kan endnu Dr. Holms dybsindige Collegium uden ad paa mine Finger, endskiønt det er, tolv Aar siden jeg

var oppe. Strax efter hver Morgenog Aftenbøn læser jeg et Stykke i dette Collegium, for at det ei skal gaae mig af glemme. Jeg troer ikke, at der er noget Universitet, som har faaet overflødige Indsigter, end det kiøbenhavnske har faaet af dette; deraf har vi, saa mange grundlærde Theologer; og deraf stikker denne Kar! saa afsmagende af iblant os, han bliver en Skamplet for mange værdige Attestatos. Han har mange ravgale Meeninger og de ere just ravgale fordi de stride med mit holmianske Collegium; thi alt dette som jeg ikke

23

har lært, det troer jeg ikke. Jeg elsker meget Troens Eenighed i Fredens Baand. Han er yndet af mange, fordi han kan blinde Øinene paa dem; og det er hans Ulykke; det gjør ham saa krye, at ikke de allerfæleste Paskviller kan faae Bugt med ham; han læser dem op, med Latter, i offentlige Sælskaber; han er saa indbilsk, at han ikke vil tage Attestats om igien; han skulle smukt gaae paa Doctor Holms Collegium, der kunne han lære noget. De Folk, som vare uden alle Indsigter roeste hans homolitiske Journal, saa pralte han af, at han ikke havde havt nogen theologisk-systematisk Bog i sin Haand, siden han blev rejekt; dette Pralerie kom nok af Hævngierrighed. Man faaer nok engang stækket Vingerne paa ham. Her indbrød en Skrædder (som havde siddet ved Siden af Kandestøberen, heele Tiden, og beseglet med taus og mild Høflighed, alt det han havde sagt) Studenten i sin Tale og spurgte, om den han afmalede saa kiendelig ikke var, efter Anseelse, et ungt Menneske med et Par vildtre Øine, en smal guldtrædet Hat og blaae Kiol med rød fløiels Krage om, og om ikke hans Kinder saae ud, som de vare bestukne med røde Syenaale? — Ha! — Ha — (svarede Kandestøberen) er det ham; nu kiender jeg ham — og Studenten var ikke seen inden han fik sagt med en spidsfindig og bidende Udtale, at den afmalede Autors Navn var — Læsere forlader os at vi ikke tør sige dem hans

24

Navn; vi maae være meget vaerlige; vi hade meget Processer; mon man vel har Lov at æreskiende en navngiven Person offentlig, fordie han er Autor? Nei! Lovene holde dertil alt for stærkt paa Folkets Ære; men naar man roser en Person, da maa man nok navngive ham, det forbyder ingen Lov. — Studenten blev saaledes ved i sit Skilderie: Hr. Gyldendahls Fortegnelse over udkomne Skrifter, som beviser Forfatterens Upartiskhed, Ædelmodighed og Menneskelighed overalt; den har givet os, paa en forblummet Maade, at forstaae, at han har betalt een for at skrive Stats- og Antistatsmanden; — ja! det kan nok, være, svarede Skrædderen; thi han har en rig Fader. Jeg har ikke gadt være over at læse disse Piecer men jeg har seet af Hr. Gyldendahls, Bies, Bechs og endnu af en fordølget Autors grundige Kritikker, at det maa være værdigt til at brændes. Gulerødderne vare vel kaagte; Dampen af dem steg lit for høit. Nu rasper man nogle tørre Gulerødder igien til ham, for at indgive ham dem i et Pulver; Bogtrykker Stein har allerede forakorderet det paa Børnehuus Apotheket; Bie skal, i Mangel af andet Arbeide, støde det smaat i den store Morter. Det er gaaet den homolitiske Journal, som den vandrende Jøde Ahasverus; den er kommet mange Steder omkring. En andægtig Marskandiser som søger paa et Vertshuus, imellem den

25

vestre- og nørre Deel af Byen, har dog været saa vildfarende, at han ei vidste, hvor han, for een fierdedeel Værdie, kunne bekomme Journalen; dog fik en lille Dreng, som hentede for en Skilling Brændeviin, ham snart ud af denne Vilderede og saasom denne Maskandiser er en stor Elskere af Seiladsen, saa fik han, par Spekulation snart en lille Skudde tiltaklet; tog sig selv, som Styrmand, Roret i Handen og satte Kursen lige ud over Knippels Broe, ad Børnehuset til, for at lande lykkelig ind i Børnehuset, med den homolitiske Journal. Bie, som i Walbye, har aflagt Prøver paa sin Thelogie, han skal nu gjøre, herinde, en Kritik over Præstejournalen; den bliver meget liflig at læse for dem der har Ærbødighed for dyrebare Sandheder; eller maaskee den bliver en Klagesang, som Junior Philopatreiasses Begravelse; saa kan vi dog faae en fornøielig Aften; ikke sandt Hr. Gudman! man maa nok glæde sig ved Haabet om denne Kritik; Pengegraadighed er en Slibesteen for Sandheden, man faaer nok denne Kritik, om et Par Dage hos Bogtrykker Stein; jeg ville ønske ham, at han maatte ei komme til at sukke over sit Papir og over Trykkerlønnen; det er, med andre Ord, at denne Kritik, for evig, enten maatte tilsye Munden paa Journalisten eller paa hans Kritikus. — Denne lange Oration holt Studenten, og fordi han havde

26

lært Latin, var Kandestøberens Snaksomhed, i al denne Tid, under Laas og Lukke; man gabede Studenten hvert Ord ud af Munden, og antog dem for Orakelsprog; men efterat man mærkede, at han var bleven halv hees, saa var Løberen saa dristig, at spørge om ikke den unge Rosenstand var med i det homiletiske Sælskab? Nei! svarede Studenten, det var alt for ringe for en Dramaturgist; *) han har alt for meget med sit Drama **) at bestille; han kan ei engang overkomme det alleene; Leutenant Abrahamson er hans anden Haand; dog skriver Hr. Rosenstand selv heele Dramaturgien og skriver sielden Feil. Dramaturgien er og af en langt anden Nødvendighed, end Homiletikken; No. 1 af den Dramatiske Journals anden Aargang, beviiste mig meget snorrigt, at heeale Landets Opkomst beroede paa en god Skueplads; betænk eengang hvor grundig og smuk og demonstrativisk

*) Det er paa dansk: En Løbeskytte; vi maa ikke lade vore Læsere opamme utydelige Begreb, om slige Kunstord; derfor opvarte vi dem, med denne Oversættelse, og det første vi komme til at mangle Originalmaterie, maa Læseren ei blive skamfuld, om vi oprette vor Maverhed, med nogle af vore Oversættelser. Frygt ikke før Tid kommer! —

**) Paa dansk: Løb. Mange løbe paa Banen; men een faar Klenodiet: saaledes

bruges dette Ord.

27

stratioisk Recensionen af Blandingerne er skreven; naar saae man før en Læreklud at være et Mesterstykke? den smager ret efter mit System; hvor stor Forskiel imellem den og Bynches Sommer: men det er stridbare Folk, som skriver den; dog tillige lit høimodigere end deres Tugtemester. Jeg vil ei tale meere om Dramaturgisterne; men det Ord Homolitik er et ganske nyt Veirlys, som aldrig, saavidt jeg troer, tilforn har været seet paa Dansk; jeg veed ei engang til hvad Fag i Theologien det skulle henhøre; ved vor Universitæt læses over alle nyttige Artikler, som danner grundige Theologer; men Homolitik har jeg neppe hørt at nævne paa noget Collegium; ergo conclusio: er Homolitikken ingen nyttig Artikkel i det theologiske Studium.— Hr. Gudman, som blev henrykt over hans grundige Veltalenhed, var alt for ædelmodig til, at indeholde de allerydmygste og mest krydrede Berømmelser over hans grundløse Indsigter; i Tillid til Studentens uudøselige Skarpsindighed bad Kandestøberen ham at ville forklare det Ord Homiletik, for ham; Studenten tog strax Ordet af Munden paa ham og underrettede ham om, at det ei var Homi-, men Homolitik; med en gavmild Velvillighed underviste Studenten Kandestøberen, at dette Ord takkede sin Oprindelse Ordet Homo — og Ordet Lete; af hvilke det første Ord havde været brugt i Italien og det sidste i

28

Grækenland; at Homo var, paa vort danske Maal: et Menneske og at Lete var den Flod Hedningene sat over for at komme til Evigheden; Studenten glemte ikke at forlyste Kandestøberen med alle de lærerige Afgudsfabler, som havde Indflydelse i denne Flod; han beseilede, med den frugtbareste Sved, alle sine Sandheder; han demonstrerte og distingveerte, imellem denne Flod og alle andre Floder; han anviiste hver af Guderne sin Plads i deres Rangforordning; og gjorde endnu sine Indsigter meer klarskinnende, for Kandestøberen, ved at bestemme, hvor nær den eene af Guderne kunne være den anden besvogret. — Skade for os, at Kandestøberens Hukommelse har slaaet ham her saa meget Feil, at han ei, i sit Manuskript, som han har laant os, har kunnet anføre alle Studentens lærde Subdivisioner; Distinktioner; syllogistiske Figurer og Konklusioner, denne saa vigtige Materie angaaende; ak! dette er sandelig en ubodelig Skade for Fædrenelandet og for vore Læsere.— Ikke desto mindre ere vi tilfreds med vor Skiebne, at den dog har levnet en kunstig og vittig Studentforklaring over det Ord Homiletik; — vor Student, udgjorde da til Endelighed i sin egen Sag, at det kom af Homo et Menneske og Lete Dødens Flod; saa at Homiletikken bliver en Videnskab om at sætte Mennesker over Dødens Flod. Enhver som vil troe denne Fortolkning, han troe

29

den paa bemældte hæderlige, velagtbare, vellærde og velbyrdige Studentes Myndighed; vi Eenfoldige kan ikke afgjøre noget i Kirkens Sager. — Efterat Studenten formedelst denne Oplysning var forgyldt med mange Kandestøber-Lovtaler, begyndte Kandestøberen igien at mo, ralisere for Sælskabet. —

Et Brev til Kandestøberen fra en ægte Patriot.

Min Herre!

Forlad at jeg gjør dem Uleilighed; -- vi have før været gode Venner og vores Tænkemaade har fuldkommen stemmet overeens; men visse Folkes Fordeel, som de have fornærmet, har udlokket mig til at give dem en Irettesættelse. — Jeg er kun Kandestøbersvend, som De vide. Men jeg er bleven antaget til at have Opsigt med min Mesters Dreng, fordi jeg vidste got at skikke mig efter hans Kone. Sindig kalder man mig, og beskeden ansees alle mine Forretninger, endskiønt jeg af mange ikke undgaaer den Eftertale: at Sindig er stolt; fordi jeg gaaer lit rank er man saa ubillig over mig, at man siger: jeg gaaer ligesom en Hane, der vil til at slaaes, og ligesom den, der bærer et Spiger igiennem Ryggen. Men, i hvorom alting er, saa har jeg dog saa mange Slags Hiul i min Ryg, at jeg kan forvandle

30

den i adskillige Former. Naar jeg møder eller er hos dem, som gjøre sig alt for meget krye, da bøier jeg Ryggen, som en Aal; men ikke uden de beværte got; er jeg hos dem, som tilbede mine Ord ligesaa meget som Mesterens, da veed jeg ret at fremsætte de Bugter paa mit Legeme, som gjøre mig meest anseelig; er jeg hos dem, som ere mine Jevnlige, og beseer mig med deres naturlige Øjen, da afspiser jeg dem med Snak, eller putter Munden i Haanden. I alt hvad jeg foretager mig, passer jeg mig i det Sælskab, jeg er, naar det kun giver mig en god skuddet og overflødig Maade. Jeg giver mig den Frihed i denne Henseende at

fremsætte mig dem, som er Exempel, der bør efterfølges af dem. Ligesom jeg er en Svend hos min Mester, nødes til at holde paa hans Side, gjøre hvad han sætter i mig, og i alle Maader være ham hørsommelig og lydlig, fordi han giver mig Arbeidspenge og Kostpenge hele Ugen igiennem, og fordi jeg om Søndagen faaer Lov at spise ved hans eget Bord; saaledes bør De ogsaa min kiere Hr. Gudman! vide, at De ere i et Amt; de bør forholde sig mod Amtet, ligesom jeg forholder mig imod min Mester; de forstaae meget vel, at denne hele Præk sigter til deres høisturimelige Projecter til Kandestøberlaugets Opkomst; disse Projecter vil ikke approveres af nogen retsindig Kandestøber, saasom de underkaste det hele Laug en utaalelig Tvang;

31

hvortil skulle det vel nytte, at Kandestøberne skulle være forbundne til, ved hvert Stykke som var bleven færdig, strax at stryge op paa Raadhuuset, for at blive stemplet? Hvad hindrer det at Kandestøberens Navn staaer i Raadhuusstemplet? Hvad Nytte skal det være for Staten? Det spørger jeg dem om, med god Grund, saasom De dog give sig ud for en Statsmand, men ligesaa dum, som de ere i det politiske, ligesaa dum og uforstandig ere De og i Kandestøberprofessionen.

Var det ikke meget mageligere at en Kandestøber kan blive i Roe, paa sit Værksted, uden at strippe op paa Raadhuuset for at faae sit Tin stemplet? Fylder det ikke mere i Lommen paa os Herrer Kandestøbere, at kunne sætte vort eget ærværdige Stempel, paa hvad Slags Tin vi vil? Kan De nægte det, Hr. Gudman! altsaa vil jeg raade Dem, den viise Eenfoldighed, som alle vi Kandestøbere, i Fleng, lægge Vind paa. Denne Formaning vil jeg give dem; De trænger dertil; lad Deres Dumdristighed og Forvovenhed ikke forføre dem til at bide Næse og Øren af heele Kandestøberlauget.

Jeg vil tale aabenhjertig med dem, under sire Øine, derfor ville de ikke tage det fortrydeligt op, om jeg lader dem vide, at de ansees som galen og som en Daare; de maae dog engang komme til at staae til Skamme, naar deres Tallerkener i de seenere Tider, tabe deres

32

Pris; endskiønt det minker vel temmelig paa Afsatzen for Postelinets Skyld; men dets Undførsel kan aldrig forbydes, saasom det skal være nyttigt for Kiøbmændene. — Jeg er kun en Leiesvend; jeg maa sige dem vore Tanker; endskiønt jeg just ikke heller vil støde dem for Hovedet, fordi jeg er ogsaa, ligesaa got som De, en Grillenfænger. Jeg gad gjerne sagt dem mine Tanker vidtløftigere; men — min Mave! — det er Middagstiden! føel paa dem selv hvad jeg mener. Baade min Mæster og Mæsterinde har været i Kirken for at høre paa en Syndere, som har staaet offentlig Skrifte, fordi han aabenbarede Præsten noget, som han ikke burde vide. Der er alt anrettet! — Jeg maae holde op at skrive, og hvis De vare nærværende, da maatte jeg nu give Dem en Afskeds Hilsen; men nu vil jeg see hen i et andet Hjørne, og forvise Dem, med al den Ydmyghed, som de finde hos nogen paa hele Lauget & c.

Sindig.

NB. Dette Brev laae i Søndags Middag paa Kandestøberens Bord.